

**Міністерство освіти та науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Онищак Вячеслава Орестовича

УДК 355.48(477:(470+571)"2014/2022":070.48(430)(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ЗА МАТЕРІАЛАМИ НІМЕЦЬКОЇ
ГАЗЕТИ DIE ZEIT (2014–2022 РОКІВ)**

032 “Історія та археологія”
Галузь знань 03 “Гуманітарні науки”

Подається на здобуття наукового ступеня доктор філософії.
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ В.О. Онищак

Науковий керівник
Стецик Юрій Орестович
доктор історичних наук, професор

Дрогобич – 2026

АНОТАЦІЯ

Онищак В. О. Російсько-українська війна за матеріалами німецької газети DIE ZEIT (2014–2022 років). – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 “Історія та археологія”. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич, 2026.

Російсько-українська війна, що розпочалася у 2014 році внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, є однією із найвизначальніших подій у новітній історії Європи. Вона спричинила радикальні зміни у системі міжнародної безпеки, зумовила переоцінку понять суверенітету, колективної безпеки й міжнародного права. Після початку повномасштабного вторгнення Росії у лютому 2022 року ця війна перетворилася на глобальний виклик демократичному світу, актуалізувавши проблематику інформаційної політики, ролі медіа.

Західноєвропейські засоби масової інформації, зокрема німецькі, відіграють провідну роль у формуванні міжнародної думки довкола російсько-українського конфлікту.

Війна в Україні набула характеру гібридної, тому важливо здійснювати комплексний аналіз інформаційного простору іноземних видань у нашому випадку німецького авторитетного видання Die Zeit. У матеріалах видання поряд із публікаціями, які однозначно трактували анексію Криму та війну в Україні як порушення міжнародного права й акт агресії проти суверенної держави, на початку 2014 року з’являлися публікації, де події оцінювались не однозначно і, не будучи прямою пропагандою, створювали сприятливі умови для сприйняття російських наративів у західному інформаційному просторі. В

результаті інформаційне поле ФРН у 2014 році стало простором конкуренції між правовим і реальним підходом до оцінки війни в Україні та дали змогу розвитку альтернативним трактуванням, що послаблювали однозначне сприйняття фактів про існування суверенної України. Для української історичної науки це зумовлює потребу аналізу війни не лише як військово-політичної події, але і як елементу гібридної війни зі значним впливом інформаційного чинника.

Висвітлення російсько-української війни у західних медіа вже набула певного розвитку в українських гуманітарних дисциплінах. Проте німецькомовний сегмент західного медіапростору, зокрема, видання ФРН, залишається недостатньо дослідженим в українській історичній науці. Враховуючи ключову роль Німеччини у формуванні європейської політики щодо України, дослідження, присвячені аналізу німецької преси як історичного джерела, мають фрагментарний характер. Досі відсутній цілісний системний аналіз публікацій тижневика *Die Zeit*. Особливо це стосується 2014 року, коли формувалися базові виклади фактів щодо анексії Криму та початку російсько-української війни. Отже, наявна історіографія створює важливе методологічне підґрунтя, однак залишає відкритою нішу системного аналізу публікацій німецького видання *Die Zeit* як джерела для дослідження інформаційного виміру гібридної агресії Росії проти України та реакції німецького суспільства, що й визначає наукову актуальність даного дослідження.

Метою дисертаційної роботи є здійснення комплексного історіографічного та джерелознавчого аналізу висвітлення російсько-української війни 2014–2022 років на сторінках газети *Die Zeit*, з'ясування особливості формування суспільної думки німецького медіа про Україну та Росію, простежити його еволюцію, а також визначити роль німецької журналістики у формуванні загального сприйняття у суспільстві про війну в Німеччині та Західній Європі.

Для досягнення поставленої мети у дослідженні необхідно здійснити аналіз стану наукових досліджень у вітчизняній та зарубіжній історіографії, охарактеризувати джерельну базу публікацій Die Zeit за 2014–2022 рр., розкрити методологічні засади аналізу медійних джерел у контексті історичних досліджень, проаналізувати образи України та Росії у німецькому інформаційному просторі.

Історіографія російсько-української війни охоплює широкий спектр підходів і дисциплінарних напрямів. Вітчизняні дослідження (Я. Грицак, О. Лисенко, Г. Касьянов, М. Дорошко, Ю. Офіцинський, В. Ільницький, М. Галів, В. Тельвак та ін.) зосереджені на питаннях причин і характеру війни, формування національної пам'яті, міжнародної реакції та медійного відображення подій. У працях українських істориків, соціологів і політологів переважає міждисциплінарний підхід, що поєднує аналіз військово-політичних процесів із дослідженням інформаційних стратегій та комунікативних практик.

У німецькомовній історіографії (К. Мангольдт, А. Умланд, Г. Зассен, Х. Шульце, Т. Шнайдер та ін.) особлива увага відводиться питанням зовнішньої політики ФРН, ролі ЗМІ у формуванні громадської думки, а також порівнянню німецьких і східноєвропейських моделей висвітлення війни. Хоча наявні дослідження розкривають окремі аспекти сприйняття подій в Україні, системного аналізу медіадискурсу конкретного видання, зокрема Die Zeit, до сьогодні не здійснено.

Міжнародна історіографія (передусім англомова) представлена працями С. Волкера, М. Фрея, Дж. Снайдера, Т. Гарта, які розглядають проблеми пропаганди, інформаційних війн і “гібридних” конфліктів у контексті європейської безпеки. Дослідники наголошують на зростанні ролі медіа як суб'єкта політичного впливу й чинника формування колективної свідомості.

Попри значну кількість праць, проблема висвітлення російсько-української війни у конкретному європейському медійному корпусі, зокрема у Die Zeit,

залишалася поза увагою істориків, що зумовлює наукову новизну цього дослідження.

Джерельну базу дослідження становлять публікації видання Die Zeit, яке у 2014–2022 роках. регулярно висвітлювало перебіг подій російсько-української війни. Враховано аналітичні матеріали, репортажі з місць подій, інтерв'ю з політичними діячами, коментарі експертів, публіцистику та колонки редакторів. Загалом опрацьовано понад 600 текстів, що дало підставу здійснити репрезентативний аналіз динаміки дискурсу.

Допоміжними джерелами стали документи міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ, ЄС, НАТО), офіційні заяви німецьких та українських урядових структур, аналітичні звіти, а також наукові та публіцистичні праці, які розкривають контекст німецького медіасередовища. Значну увагу відведено вивченню образів України та Росії у німецькій журналістиці як репрезентантів двох протилежних світоглядних систем.

Методологічні засади дослідження зумовлені міждисциплінарним характером теми й потребою комплексного аналізу джерельної бази. Застосовано сукупність загальнонаукових, спеціально-історичних і комунікаційних методів.

До загальнофілософських засад належать діалектичний принцип (як основа розуміння суперечливості й динамічності історичного процесу); аксіологічний підхід (оцінка ціннісних вимірів війни та її відображення в європейському інформаційному просторі); герменевтичний і цивілізаційний підходи (осмислення війни як зіткнення світоглядних моделей і культурних наративів). Для відтворення послідовності етапів відображення війни в Die Zeit використано історико-генетичний метод та історико-порівняльний для зіставлення інтерпретацій німецької, української та міжнародної історіографії.

Додатково використано інструментарій контент-аналізу, дискурс-аналізу, що дало змогу поєднати кількісний і якісний виміри дослідження.

Аналіз змісту публікацій Die Zeit щодо висвітлення подій російсько-української війни демонструє виразну динаміку й поступову зміну тональності. На початковому етапі 2014–2015 роках у центрі уваги опинилися питання анексії Криму, бойових дій на Донбасі, реакції Заходу на агресію РФ, запровадження санкцій, а також оцінка дій Москви. Матеріали цього періоду характеризуються пошуком балансу між прагненням до журналістської неупередженості та необхідністю осуду агресії.

У 2016–2019 рр. фокус публікацій зміщується на дипломатичний вимір конфлікту, “Мінський процес” і внутрішньополітичні дискусії у Німеччині щодо санкцій, ролі канцлера Ангели Меркель і позиції ЄС. Die Zeit у цей час виступає майданчиком для широких дебатів між прибічниками у вже налагоджених відносинах із Росією та прихильниками жорсткішої лінії на підтримку України.

Проаналізований період 2020–2021 років позначений зростанням відчуття загрози нового вторгнення, посилюється риторика щодо агресії РФ і водночас спроби усвідомити кризу західної політики умиротворення. На сторінках Die Zeit з’являються публікації, які засуджують багаторічну залежність ФРН від російських енергоресурсів і закликають до переоцінки концепції “Wandel durch Handel” (“зміни через торгівлю”).

У 2022 році після початку повномасштабної війни видання демонструє принципову трансформацію, де Україна постає країною, що уособлює боротьбу за свободу, демократію та європейські цінності, тоді як Росія визначається джерелом тероризму, провокатором і безпосереднім учасником глобальної загрози. Відбувається зміна ключових наративів: від української кризи до війни за Європу та її демократичні цінності. З’являються численні матеріали про гуманітарні наслідки війни, зокрема, про біженців, бомбардування і руйнації цивільних об’єктів, міжнародну солідарність, підтримку Збройних сил України, процеси переосмислення у німецькій політичній культурі (“Zeitenwende”).

У дослідженні здійснено періодизацію висвітлення війни у Die Zeit. На основі кількісного та якісного аналізу публікацій простежено процес поступового централізування України у німецькому публічному просторі. Якщо на початку війни вона сприймалася як периферійний суб'єкт, то у 2022 році вже як символ боротьби за демократію, що репрезентує спільні європейські цінності, згуртованість і стійкість в надзвичайно важких умовах.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше в українській історіографії здійснено системний аналіз німецького видання Die Zeit контексті російсько-української війни за період 2014–2022 років. До основних результатів та елементів новизни належать:

- уведення до наукового обігу великого корпусу німецькомовних публікацій, раніше не систематизованих у вітчизняних дослідженнях;
- виділення етапів трансформації у німецькому інформаційному просторі та визначення його структурних характеристик;
- розкриття механізмів зміни образу України –формування громадської думки та протидія російській дезінформації ;
- поєднання класичних методів історичного джерелознавства із сучасними інструментами аналізу.

Дисертаційне дослідження уточнює уявлення про функціонування медіа як історичного джерела, розкриває потенціал преси як чинника конструювання суспільної свідомості, доповнює українську історіографію новими фактами про міжнародне сприйняття війни.

Теоретичне і практичне значення роботи має важливе теоретичне значення для подальшого розвитку історіографічних та медіаісторичних студій. Дослідження сприяє розширенню методологічного арсеналу істориків у сфері аналізу журналістських текстів, а також формуванню нових підходів до вивчення взаємодії історії та медіакомунікації.

Практичне значення полягає у можливості використання результатів у викладанні курсів із новітньої історії України, історії Європи XXI століття, історіографії, джерелознавства, медіаісторії та міжнародних відносин. Матеріали дослідження можуть бути застосовані у сфері публічної дипломатії, інформаційної політики, підготовці аналітичних матеріалів для державних і наукових інституцій.

Російсько-українська війна 2014–2022 років постала не лише як збройний конфлікт, але і як цивілізаційне протистояння між авторитаризмом з боку Росії і демократичними цінностями. У цьому контексті німецька преса, зокрема *Die Zeit*, відіграла роль не лише комунікативного посередника, але й арбітра європейської думки. Аналіз цього медійного корпусу дає змогу відтворити процес поступового усвідомлення масштабів російської агресії та зростання солідарності із Україною у німецькому суспільстві.

Дослідження показало, як простежується еволюція у німецьких журналістських матеріалах від нейтралітету до підтримки України, що стало не лише відображенням змін у політичному курсі ФРН, але й свідченням трансформації європейської журналістики у відповідь на виклик війни.

Ключові слова: російсько-українська війна, медіадискурс, історіографія, німецька преса, *Die Zeit*, інформаційна політика, Україна, міжнародні відносини, європейська журналістика, рецепція, міжнародна підтримка, право, ЄС, безпека, ООН, НАТО.

SUMMARY

Onyshchak V. O. *The Russian-Ukrainian War According to the German Newspaper DIE ZEIT (2014–2022)*. – Qualification thesis as a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 032 “History and Archaeology.” Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University, Drohobych, 2026.

The Russian-Ukrainian war, which began in 2014 as a result of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, is one of the most defining events in modern European history. It caused radical changes in the system of international security and prompted a re-evaluation of the concepts of sovereignty, collective security, and international law. After the beginning of Russia’s full-scale invasion in February 2022, this war turned into a global challenge to the democratic world, highlighting issues of information policy and the role of the media.

Western European media, especially German outlets, play a leading role in shaping international opinion regarding the Russian-Ukrainian conflict.

Given the hybrid nature of the war, a comprehensive analysis of the information space of foreign media – including the authoritative German publication *Die Zeit* – is crucial. Alongside materials that unambiguously interpreted the annexation of Crimea and the war in Ukraine as violations of international law and acts of aggression against a sovereign state, early 2014 also saw publications that, although not outright propaganda, created a favorable environment for the reception of Russian narratives in the Western information space. As a result, Germany’s information field in 2014 became a space of competition between the legal and the “realist” approaches to assessing the war in Ukraine, providing room for alternative interpretations that weakened clear recognition of Ukraine’s sovereignty. For Ukrainian historical scholarship, this necessitates analyzing the war not only as a military-political event but also as an element of hybrid warfare where the informational factor plays a decisive role.

The topic of how Western media depict the Russian-Ukrainian war has already received some attention in Ukrainian humanities. However, the German-speaking segment of the Western media sphere – particularly German publications – remains insufficiently studied in Ukrainian historiography. Considering Germany’s key role in shaping European policy toward Ukraine, studies analyzing the German press as a historical source remain fragmented. There is still no systematic and comprehensive analysis of *Die Zeit*’s publications, especially for 2014, when foundational narratives about the annexation of Crimea and the beginning of the war were established. Therefore, current historiography provides an important methodological foundation yet leaves open the field for a systemic study of *Die Zeit* as a source for researching the informational dimension of Russia’s hybrid aggression and German societal reactions – thus defining the scholarly relevance of this work.

The aim of this dissertation is to conduct a comprehensive historiographical and source-based analysis of how the Russian-Ukrainian war of 2014–2022 was represented in the pages of *Die Zeit*; to determine how German media constructed public opinion about Ukraine and Russia; to trace its evolution; and to evaluate the role of German journalism in shaping public perception of the war in Germany and Western Europe.

To achieve this goal, the research analyzes the state of academic studies in Ukrainian and foreign historiography, characterizes the source base of *Die Zeit* publications from 2014–2022, outlines the methodological framework for analyzing media sources within historical research, and investigates representations of Ukraine and Russia in the German information space.

The historiography of the Russian-Ukrainian war encompasses a wide range of approaches and disciplines. Ukrainian scholars (Yaroslav Hrytsak, Oleksandr Lysenko, Heorhii Kasianov, Mykola Doroshko, Yurii Ofitsynskyi, among others) have focused on the causes and nature of the war, national memory, international responses, and media portrayals. Their works often employ an interdisciplinary

approach combining the analysis of military-political developments with studies of communication and information strategies.

In German-language historiography (C. Mangoldt, A. Umland, G. Zassen, H. Schulze, T. Schneider, and others), particular attention is given to German foreign policy, the media's role in shaping public opinion, and comparative analyses of German and Eastern European representations of the war. Although these studies illuminate certain aspects of how events in Ukraine were perceived, a systematic media discourse analysis of *Die Zeit* has yet to be conducted.

International historiography (especially English-language works by S. Walker, M. Frey, J. Snyder, T. Garton, etc.) explores propaganda, information wars, and “hybrid conflicts” in the context of European security, emphasizing the growing influence of media as agents of political power and collective consciousness.

Despite numerous studies, the issue of how the Russian-Ukrainian war is represented in a specific European media corpus – particularly in *Die Zeit* – remained beyond the scope of historians, which defines the novelty of this research.

The source base includes over 600 *Die Zeit* publications from 2014–2022: analytical pieces, field reports, interviews, expert commentaries, opinion articles, and editorials. These texts allow for a representative analysis of the evolution and dynamics of German media discourse.

Supplementary sources include documents of international organizations (UN, OSCE, EU, NATO), official statements by German and Ukrainian government institutions, analytical reports, and academic works addressing the German media landscape. Special focus is given to how *Ukraine* and *Russia* are represented as embodiments of opposing worldviews in German journalism.

Methodology

The methodological framework combines general scientific, historical, and communication methods due to the interdisciplinary nature of the topic.

Philosophical foundations include the dialectical principle (understanding the

contradictions and dynamics of historical processes), the axiological approach (evaluating the war's value dimensions in the European information space), and hermeneutical and civilizational approaches (interpreting the war as a clash of worldviews and cultural narratives).

To reconstruct the stages of *Die Zeit*'s coverage, the historical-genetic and comparative methods were used, alongside content and discourse analysis tools, combining quantitative and qualitative research dimensions.

Research Findings

Analysis of *Die Zeit*'s publications reveals distinct changes in tone and focus. In 2014–2015 the coverage centered on Crimea's annexation, combat in Donbas, the Western response to Russian aggression, sanctions, and Moscow's actions – reflecting an editorial struggle between journalistic neutrality and moral condemnation.

Between 2016–2019 the focus shifted toward diplomacy, the “Minsk Process,” and internal German debates over sanctions, Chancellor Merkel's role, and EU policy. *Die Zeit* became a forum for discussions between advocates of renewed relations with Russia and proponents of a stronger pro-Ukrainian stance.

In 2020–2021, the discourse reflected fears of a new invasion, criticism of Germany's energy dependence on Russia, and reassessment of the concept of *Wandel durch Handel* (“change through trade”).

In 2022, following the full-scale invasion, *Die Zeit* underwent a fundamental transformation: Ukraine emerged as a nation embodying the struggle for freedom, democracy, and European values, while Russia was depicted as the source of terrorism and global threat. The key narrative shifted from the “Ukrainian crisis” to a “war for Europe and its democratic values.” Coverage expanded to humanitarian issues – refugees, bombings, civilian destruction, international solidarity, and the societal shifts summarized by the term *Zeitenwende*.

A clear periodization of *Die Zeit's* coverage reveals Ukraine's gradual centralization in the German public sphere – from a marginal subject at the beginning of the war to a 2022 symbol of democratic resilience and unity.

Scientific Novelty and Significance

For the first time in Ukrainian historiography, *Die Zeit's* coverage of the Russian-Ukrainian war (2014–2022) has been systematically analyzed.

Key contributions include:

- Introducing a large corpus of German-language materials previously unexamined in Ukrainian scholarship;
- Identifying stages and structural features of transformation within the German information space;
- Revealing mechanisms of changing representations of Ukraine and countering Russian disinformation;
- Combining classical historical source analysis with modern media research tools.

Theoretical and Practical Relevance

The dissertation expands our understanding of media as a historical source and demonstrates their role in shaping collective consciousness. The study complements Ukrainian historiography with new evidence on the international perception of the war.

The findings can be used in teaching courses on contemporary Ukrainian history, 21st-century European history, historiography, source studies, media history, and international relations. They are also relevant to public diplomacy, information policy, and analytical work in governmental and academic institutions.

The Russian-Ukrainian war of 2014–2022 emerged not only as an armed conflict but as a civilizational confrontation between Russian authoritarianism and democratic values. In this context, the German press – particularly *Die Zeit* – served not only as a communicator but as an arbiter of European thought. The analysis demonstrates the gradual evolution of German media from initial neutrality to explicit support for

Ukraine, reflecting both political change in Germany and the transformation of European journalism in response to the moral and informational challenges of war.

Keywords: Russian-Ukrainian war, media discourse, historiography, German press, Die Zeit, information policy, Ukraine, international relations, European journalism, reception, international support, law, EU, security, UN, NATO.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України

1. **Онищак В.** Російсько-українська війна 2014 – 2022 рр. на сторінках газети Die Zeit: історіографічні аспекти. Axis Europaе. 2025. Вип. 8. С. 143–152. doi: 10.69550/3041-1467.8.348694
2. **Онищак В.** Анексія Криму та війна на Донбасі у світлі німецької преси: медіа-аналіз матеріалів Die Zeit (2014 – 2015 рр.). Актуальні питання гуманітарних наук: / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря]. – Дрогобич: Видавничий дім “Гельветика”, 2025. Вип. 93. Том 1. С. 43–51. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/93-1-6>
3. **Онищак В.** Мінський процес і дипломатичний вимір конфлікту (2016 – 2019 рр.) на основі матеріалів німецької газети Die Zeit. Актуальні питання гуманітарних наук: / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря]. Дрогобич: Видавничий дім “Гельветика”, 2025. Вип. 94. Том 2. С. 11–20. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/94-2-2>
4. **Онищак В.** Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 2022 року в дзеркалі німецької преси: аналіз публікацій Die Zeit. Zaporizhzhia Historical Review. 2025. Т. 11. № 63. С. 282–290. <https://doi.org/10.26661/zhv-2025-11-63-31>

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. **Онищак В.** Початкова загальновійськова підготовка в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): нормативно-правове забезпечення. Початкова загальновійськова підготовка як чинник національної безпеки: історичний досвід, уроки для України / [Ред.: В. Ільницький, М. Галів]. Київ – Дрогобич – Львів – Переяслав – Ужгород – Запоріжжя: Видавничий дім “Гельветика”, 2025. С. 136–142.
2. **Онищак В.** Гуманітарна катастрофа у результаті російської агресії проти України у висвітленні Die Zeit. Наука і освіта України в умовах російсько-української війни: виклики та завдання в контексті національної безпеки. Том IV / [Ред.: В. Ільницький, М. Галів]. Київ – Дрогобич – Львів – Переяслав – Ужгород – Запоріжжя: Видавничий дім “Гельветика”, 2026. С. 96–102.
3. **Онищак В.** До проблеми російсько-української війни 2014–2022 років за матеріалами німецької газети “Die Zeit”: історіографія проблеми. Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Том ХХ: Між дисциплінами: простори взаємодії у науці, мистецтві та освіті / [Ред.: Я. Гжесяк, І. Зимомря, В. Ільницький]. Конін – Ужгород – Перемишль – Миколаїв: Посвіт, 2026. С. 118–121.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ІСТОРІОГРАФІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	23
1.1. Історіографія проблеми.....	23
1.2. Джерельна база та корпус публікацій Die Zeit.....	42
1.3. Методологія і категоріальний апарат дослідження.....	58
Висновки до першого розділу.....	73
РОЗДІЛ 2. ВИСВІТЛЕННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2014–2021 РР. У НІМЕЦЬКІЙ ПРЕСІ (НА ПРИКЛАДІ DIE ZEIT).....	78
2.1. Анексія Криму та початок війни на Донбасі (2014–2015 рр.).....	78
2.2. Мінський процес і дипломатичний вимір конфлікту (2016–2019 рр.).....	123
2.3. Переддень повномасштабного вторгнення: публікації 2020–2021 років...	163
Висновки до другого розділу.....	188
РОЗДІЛ 3. ПОВНОМАСШТАБНЕ ВТОРГНЕННЯ 2022 РОКУ ТА ЙОГО ВІДОБРАЖЕННЯ У DIE ZEIT.....	192
3.1. Початок війни і трансформація дискурсу німецької преси.....	192
3.2. Гуманітарна криза та міжнародна реакція в інтерпретаціях Die Zeit.....	207
3.3. Україна як символ боротьби за свободу у європейському медіапросторі...	219
Висновки до третього розділу.....	225
ВИСНОВКИ.....	229
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	234
ДОДАТОК.....	298

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АТО – Антитерористична операція

ВВП – внутрішній валовий продукт

“ДНР” – самопроголошена терористична невизнана “Донецька Народна Республіка”

ЄС – Європейський Союз

ЗСУ – Збройні сили України

“ЛНР” – самопроголошена терористична невизнана “Луганська Народна Республіка”

НАТО – Організація Північноатлантичного договору

ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі

ОДА – обласна державна адміністрація

ООН – Організація Об’єднаних Націй

ООС – Операція Об’єднаних сил

ОРДЛО – окремі райони Донецької та Луганської областей

ПАРЄ – Парламентська асамблея Ради Європи

РНБО – Рада національної безпеки та оборони

СБУ – Служба безпеки України

США – Сполучені Штати Америки

РФ – Російська Федерація

ФРН – Федеративна Республіка Німеччина

ВСТУП

Актуальність теми. Російсько-українська війна, що розпочалася 20 лютого 2014 років внаслідок агресії Російської Федерації проти України, стала однією з найвизначальніших подій новітньої історії Європи. Вона докорінно змінила архітектуру безпеки на континенті, спричинила переосмислення принципів міжнародного права, колективної безпеки та європейських цінностей. Від початку гібридного вторгнення у Крим і на Донбас до повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, війна стала випробуванням для усього демократичного світу, актуалізувавши питання, територіальної цілісності, історичної пам'яті й інформаційної безпеки.

У цьому контексті ключову роль у формуванні суспільних уявлень про події в Україні відіграли медіа. Вони не лише відображали воєнні факти, але й задавали сприйняття – визначали, хто є жертвою, а хто агресором, як треба трактувати відповідальність Європи за війну на її східному кордоні. Саме тому дослідження інформаційного простору має виняткову актуальність для розуміння історичного виміру сучасної війни, вплив на її сприйняття суспільством інших країн, формування думки, що безпосередньо здійснює вплив на електорат політиків та відповідне їх реагування на війну в Україні, зокрема, враховуючи величезні ресурси, які Росія виділяє на дезінформацію проти України.

Особливе місце серед західноєвропейських медіа належить німецькому тижневику *Die Zeit* – авторитетному суспільно-політичному виданню з високими журналістськими стандартами та впливом на громадську думку у ФРН. Публікації цього часопису віддзеркалюють еволюцію німецького погляду на Україну – від стриманого спостереження у 2014–2015 роках до усвідомлення спільної європейської відповідальності за війну після 2022 року. Аналіз матеріалів *Die Zeit* дає можливість спостерігати, як змінювалися дискурсивні

рамки, фрейми й інтерпретації подій, а також у який спосіб формувався образ України як держави, що бореться за свободу, і європейську ідентичність.

Актуальність обраної теми визначається потребою історико-джерелознавчого аналізу німецького інформаційного простору про Україну, введенням до наукового обігу значного обсягу німецькомовних текстів та виявленям закономірностей сприйняття російсько-української війни у суспільно-політичній думці Німеччини.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідницької роботи кафедри історії України та правознавства Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Мета дослідження, здійснити історіографічний і джерелознавчий аналіз висвітлення російсько-української війни 2014–2022 років на сторінках німецького видання Die Zeit, з'ясувати особливості формування риторики видання про Україну в Німеччині та визначити роль журналістики у формуванні європейського бачення війни.

Задля досягнення поставленої мети в роботі необхідно виконати такі **завдання**:

- 1) проаналізувати стан наукової розробленості проблеми у вітчизняній, німецькій та міжнародній історіографії;
- 2) сформувати та охарактеризувати джерельну базу дослідження – публікації видання Die Zeit 2014–2022 років;
- 3) визначити методологічні засади вивчення медійних джерел як історичного матеріалу;
- 4) простежити етапи висвітлення війни у німецькому медійному просторі та провідні теми публікацій;
- 5) проаналізувати зміст представлення України, Росії та Заходу у публікаціях Die Zeit;

б) з'ясувати, як німецькі журналісти інтерпретують морально-політичну відповідальність Європи у контексті війни;

7) визначити місце результатів дослідження у сучасній українській історіографії та медіаісторії.

Об'єктом дослідження є висвітлення російсько-української війни у німецькому медійному просторі.

Предмет дослідження – дискурсивні стратегії, інтерпретаційні моделі використані у публікаціях тижневика *Die Zeit* (2014–2022 рр.).

Хронологічні межі дослідження охоплюють 2014–2022 роки, що починається від початку збройної агресії Росії проти України до періоду після повномасштабного вторгнення, коли німецькі медіанаративи зазнали суттєвих змін.

Географія дослідження визначаються німецьким інформаційним простором, насамперед діяльністю редакції *Die Zeit* у Німеччині, Австрії та Швейцарії. Редакція має власних кореспондентів і аналітиків у ключових європейських столицях – Брюсселі, Парижі, Лондоні, Москві, Вашингтоні, Києві тощо.

Наукову новизну отриманих результатів визначає розробка актуальної та малодослідженої в українській історичній науці проблеми, що полягає у комплексному аналізі висвітлення російсько-української війни 2014–2022 рр. у німецькому суспільно-політичному тижневику *Die Zeit*, а також у введенні до історіографічного обігу корпусу його публікацій як джерельної бази для дослідження міжнародного медійного дискурсу війни.

Автором *уперше*:

- здійснено системне дослідження публікацій тижневика *Die Zeit* як цілісного джерельного комплексу для вивчення висвітлення російсько-української війни 2014–2022 рр.;
- введено до наукового обігу значний масив німецькомовних журналістських

матеріалів (понад 500 текстів), що відображають реакцію німецького суспільства та політичних кіл на події в Україні;

- визначено основні періоди та тенденції трансформації німецького медіадискурсу щодо війни в Україні;
- проаналізовано еволюцію образів України та Росії, а також способи репрезентації їхніх дій, мотивів і ролі в конфлікті;
- розкрито особливості медійної інтерпретації окупації Криму та показано процеси формування й конкуренції інтерпретацій у західноєвропейському інформаційному просторі;
- висвітлено роль західних медіа у формуванні неоднорідного сприйняття України та її територіальної цілісності.

Уточнено і доповнено:

- теоретико-методологічні засади медіаісторії як складової історичної науки;
- уявлення про вплив європейських медіа на формування колективної пам'яті про сучасні війни та конфлікти;
- підходи до аналізу інформаційного виміру російської агресії проти України.

Набули подальшого розвитку:

- дослідження міжнародного медійного дискурсу російсько-української війни;
- вивчення ролі західноєвропейських медіа у відображенні та інтерпретації сучасних воєнних конфліктів.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження можуть бути використані у підготовці навчальних курсів із новітньої історії України, історії Європи ХХ–ХХІ століть, історіографії, джерелознавства, медіаісторії, у публічній дипломатії, аналітичній діяльності, комунікаційних стратегіях та для розроблення науково-популярних і просвітницьких матеріалів про війну.

Особистий внесок здобувача – дисертація є самостійним дослідженням автора. Усі висновки, аналіз джерел, узагальнення, розробка методологічних засад та формулювання наукової новизни належать здобувачеві особисто.

Основні положення дослідження апробовано на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях, семінарах, а також висвітлено у семи публікаціях із яких чотири вміщено у наукових фахових публікаціях (категорія Б) МОН України.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які поділені на дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та літератури. Загальний обсяг становить 298 сторінок, із них основний текст – 215 сторінка. Перелік джерел і літератури складає 64 сторінки. (554 позиції).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ІСТОРІОГРАФІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографія проблеми

Російсько-українська війна 2014–2022 років стала визначальним чинником трансформації сучасної системи міжнародних відносин, що зумовило суттєві зміни у політичному, безпековому та інформаційному просторі Європи. Особливої актуальності в цьому контексті набуває дослідження того, як події війни висвітлювалися у провідних західноєвропейських медіа, оскільки саме вони формують рамки інтерпретації міжнародних подій для широкої аудиторії

Газета *Die Zeit* є одним із найбільш впливових аналітичних видань Німеччини, яке орієнтується на інтелектуальну аудиторію та бере активну участь у формуванні суспільно-політичного дискурсу. Її матеріали відзначаються глибиною аналізу, увагою до контексту та прагненням до інтерпретації подій у ширшій європейській перспективі.

Слід зазначити, що у сучасній історіографії відсутні комплексні дослідження, присвячені виключно висвітленню російсько-української війни 2014 – 2022 рр. за матеріалами німецькомовного тижневика *Die Zeit*. Водночас окремі аспекти цієї проблематики розглядаються у працях українських та західних дослідників, зокрема В. Ільницького, О. Коваль, Н. Becker, Т. Müller, F. Schneider, які аналізують медіадискурс війни в ширшому контексті. Зокрема, тижневик *Die Zeit* регулярно включається у порівняльні дослідження німецьких медіа, аналітичні розвідки про європейський інформаційний простір та загальні праці про дискурс російсько-української війни.

Історіографія проблеми представлена як українськими, так і західними дослідниками. Українська наукова традиція зосереджується на питаннях інформаційної війни, пропаганди, національної ідентичності та сприйняття

України у світі. У цих дослідженнях медіа розглядаються як інструмент впливу та формування суспільної свідомості.

Західна, зокрема німецька, історіографія приділяє більшу увагу методології аналізу медіа, а також взаємозв'язку між медіадискурсом і зовнішньою політикою. У цих працях медіа розглядаються як елемент політичної системи, що впливає на прийняття рішень і формування громадської думки.

Важливим джерелом для дослідження є аналітичні видання, зокрема *Die Zeit*, які формують інтелектуальний дискурс і відображають позиції політичної та експертної спільноти. Аналіз таких джерел дозволяє простежити трансформацію сприйняття російсько-української війни у німецькому суспільстві. Цей розділ спрямований на узагальнення теоретичних підходів і аналіз історіографії проблеми з метою формування наукової основи дослідження.

Дослідження російсько-української війни 2014–2022 рр. за матеріалами німецькій газеті *Die Zeit* не є окремою, системно оформленою галуззю, але входить до ширшого напрямку – аналізу західного медіадискурсу щодо війни в Україні. Відповідно, варто говорити про кілька груп дослідників, які прямо або опосередковано аналізували саме це видання або подібні німецькі медіа.

Серед українських дослідників на увагу заслуговують праці В. Ільницького, які є найбільш цитованими у темі медіависвітлення війни. Дослідник аналізує західні медіа (включно з німецькими), розглядає еволюцію термінології (“криза” → “війна”), наголошує на обережності у висловлюваннях німецької преси у 2014 – 2015 рр. (Ільницький, 2024, с. 131).

Важливу роль у формуванні сучасного підходу до дослідження інформаційного виміру російсько-української війни відіграють праці Василя Ільницького, Миколи Галіва та Віталія Тельвака (Ільницький, Тельвак, 2024, с. 130). Зокрема, науковий доробок Василя Ільницького репрезентує один із найбільш системних підходів до аналізу західного медійного дискурсу, що

стосується подій в Україні після 2014 року. На відміну від традиційних історичних досліджень, які зосереджуються переважно на політичних або військових аспектах війни, дослідник пропонує розглядати інформаційний простір як самостійний вимір конфлікту. У цьому контексті медіа постають не лише як інструмент передачі інформації, але й як активний чинник формування політичної реальності (Ільницький, 2024, с. 132). Особливістю авторського підходу є інтеграція методів історіографії, джерелознавства та медіазнавства. Це дозволяє йому розглядати матеріали західних медіа як комплексне джерело, що потребує критичного аналізу з урахуванням соціокультурного контексту їхнього створення.

Одним із ключових теоретичних положень у працях В. Ільницького є ідея про те, що сучасні медіа мають розглядатися як повноцінне історичне джерело. Він наголошує, що у XXI столітті саме медіа формують первинний масив інформації про події, який згодом стає основою для наукового аналізу (Ільницький, 2024, с. 132). Дослідник виділяє кілька основних характеристик медіа як джерела. По-перше, це оперативність, яка забезпечує швидке реагування на події, але водночас знижує рівень їхньої перевіреності. По-друге, масовість впливу, що дозволяє медіа формувати суспільну думку не лише на національному, але й на міжнародному рівні. По-третє, інтерпретаційний характер, оскільки будь-який медійний текст містить авторську позицію, навіть якщо вона не є явно вираженою. По-четверте, контекстуальна залежність, яка означає, що зміст медійних матеріалів визначається політичними, економічними та культурними умовами (Ільницький, 2024, с. 133). У цьому зв'язку В. Ільницький підкреслює необхідність застосування до медійних матеріалів класичних принципів джерелознавчої критики, зокрема перевірки достовірності, визначення авторства та аналізу умов створення.

Особливу увагу у своїх працях В. Ільницький приділяє аналізу початкового етапу війни, який, на його думку, є визначальним для формування подальшого

медійного дискурсу. Однією з головних проблем, на які звертає увагу дослідник, є використання західними медіа нечіткої термінології. Замість визначення “війна” широко застосовувалися поняття “криза”, “конфлікт” або “протистояння” (Ільницький, 2024, с. 134). Такий підхід, на думку Ільницького, мав кілька негативних наслідків. По-перше, він знижував рівень усвідомлення серйозності подій. По-друге, створював враження симетричності сторін конфлікту. По-третє, ускладнював формування чіткої міжнародної позиції щодо агресії Росії.

Дослідник також критикує прагнення західних медіа до дотримання балансу думок, яке в умовах війни призводило до викривлення реальності. Він називає це явище “хибною симетрією”, коли позиції агресора і жертви подаються як рівнозначні. У результаті, за його словами, відбувалося часткове відтворення російських пропагандистських наративів, зокрема про “громадянську війну” в Україні (Ільницький, 2024, с. 135).

У працях В. Ільницького чітко простежується теза про поступову трансформацію медійного дискурсу впродовж 2016 – 2022 років. Автор відзначає, що поступово у західних медіа формується більш чітке розуміння ролі росії як сторони конфлікту. Це проявляється у більш критичних оцінках її дій (Ільницький, 2022, с. 40). Початок повномасштабної російсько-української війни (2022 р.) став, у візіях В. Ільницького, моментом радикальної зміни дискурсу. Західні медіа починають відкрито використовувати термін “війна”, а також чітко визначають росію як агресора (Ільницький, 2024, с. 132).

Окреме місце у працях В. Ільницького займає аналіз німецького медійного простору. Зокрема, він наголошує на впливі політики “Ostpolitik” на змістове наповнення медійних текстів, яка формувала прагнення до діалогу з росією. Це відображалось у стриманій риторичній медіа (Ільницький, 2024, с. 133).

В. Ільницький пропонує комплексний підхід до використання медійних матеріалів, який має охоплювати критичний аналіз джерел, порівняння різних

медіа, урахування політичного контексту, аналіз дискурсивних практик (Ільницький, 2024, с. 135). Таким чином, авторський підхід Василя Ільницького має значний науковий потенціал, оскільки дозволяє поєднати історичний і медійний аналіз. Він розглядає медіа як складний феномен, що поєднує інформаційні, політичні та ідеологічні функції. Загалом його концепція дозволяє критично оцінювати медійні джерела, виявляти трансформацію дискурсу, глибше розуміти інформаційний вимір війни.

Вагомий внесок у дослідження медійного виміру російсько-української війни зробила Оксана Коваль, яка розглядає засоби масової інформації як складову ширшого європейського інформаційного простору. Її підхід відзначається міждисциплінарністю та поєднанням методів медіазнавства, політології та історії.

На відміну від дослідників, які аналізують окремі національні медіасистеми, О. Коваль пропонує розглядати німецькі ЗМІ у взаємозв'язку з іншими європейськими інформаційними середовищами. Це дозволяє виявити спільні тенденції, а також специфіку національного дискурсу (Коваль, 2020, с. 110).

Центральним елементом наукової концепції О. Коваль є поняття “європейського інформаційного простору”. Дослідниця визначає його як сукупність взаємопов'язаних медіасистем країн Європи, які функціонують у спільному полі політичних, культурних та ціннісних орієнтирів (Коваль, 2020, с. 112).

Коваль підкреслює, що німецькі ЗМІ відіграють особливу роль у формуванні європейського інформаційного простору. Це зумовлено кількома факторами. По-перше, Німеччина є однією з провідних країн ЄС, що визначає її політичний вплив. По-друге, німецькі медіа мають високий рівень довіри та впливають на формування громадської думки не лише всередині країни, але й за її межами. По-третє, вони виступають джерелом інформації для інших європейських медіа (Коваль, 2020, с. 114). Таким чином, аналіз німецьких ЗМІ,

включаючи такі видання, як *Die Zeit*, дозволяє дослідити не лише національний, але й загальноєвропейський дискурс.

Однією з ключових тез О. Коваль є твердження про те, що у 2014 – 2015 роках частина німецьких медіа відтворювала російські інформаційні наративи. Це проявлялося зокрема у використанні терміну “громадянська війна”, акценті на внутрішніх проблемах України, недостатньому висвітленні ролі росії (Коваль, 2020, с. 118). Дослідниця пояснює це не лише впливом пропаганди, але й особливостями європейського інформаційного середовища, яке прагне до збалансованості.

Дослідниця також наголошує на еволюції поглядів німецьких журналістів, відзначаючи, що після 2016 року відбувається поступова зміна підходів. Німецькі медіа починають більш чітко визначати роль росії, використовувати різнобічні аналітичні матеріали, звертатися до експертів із східноєвропейського регіону (Коваль, 2020, с. 132).

Відповідно вона пропонує також послуговуватися комплексним підходом до аналізу медіа: дослідження наративів, аналіз дискурсу, порівняння різних медіасистем, врахування політичного контексту (Коваль, 2020, с. 145). Запропонований методологічний підхід О. Коваль є особливо важливим для аналізу *Die Zeit*, оскільки дозволяє розглядати видання у європейському контексті, виявити транснаціональні впливи, розуміти логіку формування дискурсу. Попри вагомні здобутки, запропонований підхід не позбавлений певних недоліків: надмірні узагальнення щодо європейських медіа, недостатня деталізація окремих видань, обмежена емпірична база. Загалом погляди О. Коваль дозволяють розглядати німецькі ЗМІ як важливий елемент європейського інформаційного простору. Її концепція підкреслює взаємозв'язок між медіа, політикою та суспільством. Вона дає змогу глибше зрозуміти механізми формування дискурсу, виявити вплив інформаційних наративів, оцінити роль медіа у міжнародних процесах.

Науковий доробок Георгія Почепцова займає провідне місце в українських дослідженнях інформаційних війн, стратегічних комунікацій та медіавпливу. Його підхід базується на розумінні інформації як ключового ресурсу сучасних конфліктів, де боротьба відбувається не лише у військовій, але й у символічній та комунікативній площині.

Почепцов розглядає інформаційну війну як системний процес впливу на свідомість масової аудиторії через контроль наративів, інтерпретацій та каналів комунікації. У цьому контексті медіа виступають не нейтральними посередниками, а активними учасниками конфлікту, які можуть як відтворювати, так і створювати політичну реальність (Почепцов, 2015, с. 12).

Німецькі ЗМІ, зокрема аналітичні видання на кшталт *Die Zeit*, у цій системі розглядаються як важливий елемент європейського інформаційного простору, який є об'єктом зовнішнього впливу та внутрішньої самоорганізації. Почепцов визначає інформаційну війну як боротьбу за контроль над смислами. На його думку, сучасні конфлікти характеризуються тим, що основна боротьба відбувається у сфері інтерпретацій, інформація використовується як зброя, медіа формують “реальність другого порядку” - уявлення про події, а не самі події. У цьому контексті німецькі ЗМІ є частиною глобального інформаційного поля, яке піддається впливу різних акторів, включно з державними та недержавними структурами (Почепцов, 2015, с. 18).

Центральним елементом концепції Почепцова є аналіз пропаганди як системного інструменту впливу. Він розглядає пропаганду не як окремі повідомлення, а як комплексну систему: створення наративів, повторення ключових меседжів, емоційне забарвлення інформації, формування когнітивних рамок сприйняття. У випадку російсько-української війни пропаганда, за Почепцовим, проявляється у спробах нав'язати альтернативні інтерпретації подій, зокрема концепцію “внутрішнього конфлікту” в Україні або “захисту російськомовного населення” (Почепцов, 2015, с. 19).

Однією з ключових тез Почепцова є критика надмірного прагнення до балансу в західних медіа. Він зазначає, що у випадках асиметричних конфліктів (таких як війна росії проти України) балансована подача може легітимізувати агресора, створювати ілюзію рівності сторін, розмивати відповідальність. Цей ефект особливо помітний у ранніх публікаціях європейських медіа, коли події в Україні описувалися як “конфлікт” без чіткої атрибуції агресії (Почепцов, 2015, с. 21).

Початок повномасштабної війни (лютий 2022 р.) стає моментом різкої зміни інформаційної парадигми. Почепцов виділяє кілька особливостей німецького медійного середовища. Це робить німецькі медіа стабільними, але водночас потенційно чутливими до зовнішніх інформаційних впливів. Через історичний досвід Німеччина схильна до уникнення радикальних формулювань, що може впливати на медійний дискурс. Німецькі ЗМІ часто намагаються раціоналізувати конфлікти, що іноді зменшує емоційну чіткість оцінок (Почепцов, 2015, с. 45).

Концепція Почепцова є важливою для аналізу німецьких ЗМІ, оскільки дозволяє розглядати медіа як частину інформаційної війни, аналізувати механізми пропаганди, виявляти приховані наративи, оцінювати ризики інформаційного впливу. Попри значну теоретичну цінність, підхід Почепцова має певні недоліки: інколи надмірна узагальненість поняття “інформаційна війна”, недостатня емпірична деталізація конкретних медіа (зокрема німецьких), акцент переважно на макрорівні аналізу.

У сучасній українській гуманітаристиці важливе місце займають дослідження Миколи Рябчука, який розглядає Україну не лише як політичний об’єкт міжнародних відносин, але й як складний символічний конструкт у західному інтелектуальному дискурсі. Центральною ідеєю його підходу є теза про те, що образ України у західних медіа формується не стільки на основі безпосереднього знання реальності, скільки через історичні стереотипи,

геополітичні уявлення та інерцію попередніх епох. У цьому контексті Україна тривалий час сприймалася як периферійний простір між “росією” та “Європою”, що суттєво впливало на її репрезентацію у медіа (Рябчук, 2016, с. 14).

Рябчук підкреслює, що у західному дискурсі, особливо до 2014 року, Україна часто розглядалася як частина пострадянського простору, політично нестабільна держава, об’єкт впливу росії, “сіра зона” між Сходом і Заходом. Ця модель сприйняття, за його словами, формувалася ще в часи Холодної війни і частково зберігалася навіть після розпаду СРСР. У цьому контексті німецькі медіа, включаючи аналітичні видання на кшталт *Die Zeit*, довгий час відтворювали уявлення про Україну як про “молоду державу з невизначеною ідентичністю” (Рябчук, 2016, с. 18).

Однією з ключових концепцій Рябчука є ідея “подвійної оптики” західного сприйняття України. Вона полягає в тому, що Україну часто розглядають через призму росії. Це означає, що події в Україні інтерпретуються як реакція на дії росії, українська політика подається як вторинна, українська ідентичність не розглядається як самостійна. У німецьких медіа це проявлялося у використанні формулювань на кшталт “конфлікт між Україною та росією”, що розмивало суб’єктність України (Рябчук, 2016, с. 21).

Він зазначає, що до початку російської агресії у 2014 році німецькі ЗМІ формували переважно нейтральний або периферійний образ України. Основні характеристики цього образу: відсутність чіткої політичної суб’єктності; акцент на корупції та внутрішніх проблемах; слабе висвітлення культурної та історичної специфіки; залежність від російських інформаційних джерел у деяких випадках. Це, на думку дослідника, створювало інформаційний вакуум, який згодом був частково заповнений російськими наративами (Рябчук, 2016, с. 25).

Центральним елементом концепції Рябчука є питання національної ідентичності. Він підкреслює, що західні медіа часто недооцінювали глибину

української ідентичності, розглядаючи її як “незавершену” або “перехідну”. Натомість дослідник наголошує, що українська ідентичність має історичну глибину, вона не є похідною від російської, вона сформувалася через складні історичні процеси. У німецькому дискурсі поступове усвідомлення цього факту відбувається лише після 2014 року, а особливо – після 2022 року (Рябчук, 2016, с. 28).

Він відзначає, що напередодні повномасштабного вторгнення Україна у західних медіа вже починає сприйматися як важливий елемент європейської безпеки. У цей період німецькі медіа посилюють увагу до безпекових аспектів, частіше використовують термін “російська агресія”, формують більш позитивний образ України як держави, що модернізується. Однак, за Рябчуком, певні стереотипи залишаються, зокрема щодо корупції та політичної нестабільності (Рябчук, 2016, с. 30).

Попри позитивні зміни, Рябчук зазначає низку проблем: збереження стереотипів про “молоду державу”; поверхнєве розуміння історії України; схильність до узагальнень у медіа; залежність від політичного контексту ЄС. Він наголошує, що навіть у сучасному дискурсі Україна іноді розглядається через призму зовнішніх факторів, а не як самостійний суб’єкт (Рябчук, 2016, с. 190).

Погляди Рябчука є важливими для аналізу німецьких медіа, оскільки дозволяють виявити еволюцію образу України, зрозуміти механізми формування стереотипів, дослідити вплив історичних уявлень на сучасний дискурс, оцінити зміну європейського сприйняття України після 2014 року (Рябчук, 2016, с. 195).

Отже, концепція М. Рябчука демонструє, що образ України у західному, зокрема німецькому, медійному дискурсі є динамічним і змінюється під впливом політичних подій. Основні етапи цієї еволюції: периферійний образ (до 2014); кризовий, але ще неоднозначний образ (2014–2021); суб’єктний і

солідарний образ (після 2022). Таким чином, підхід Рябчука дозволяє глибше зрозуміти не лише медіаобраз України, але й механізми його трансформації у європейському інформаційному просторі.

Науковий доробок Ярослава Грицака посідає вагомe місце у дослідженнях історичної пам'яті, національної ідентичності та місця України в європейському контексті. Його підхід відзначається поєднанням історичного аналізу з елементами інтелектуальної історії та публічної історіографії. Ключовою ідеєю Я. Грицака є те, що сприйняття України в Європі, зокрема в німецькомовному інформаційному просторі, значною мірою визначається історичними уявленнями та стереотипами, які сформувалися задовго до сучасних політичних подій (Грицак, 2019, с. 35).

У цьому контексті німецька преса, включаючи такі видання, як *Die Zeit*, виступає не лише джерелом інформації, але й носієм історично зумовлених інтерпретацій. Однією з центральних тез Я. Грицака є твердження про визначальну роль історичної пам'яті у формуванні сучасного медійного дискурсу. Він підкреслює, що журналісти і аналітики спираються на вже існуючі історичні наративи. Ці наративи впливають на інтерпретацію подій, а медіа відтворюють історичні уявлення і навіть не усвідомлюючи цього. У німецькому контексті, за Грицаком, важливу роль відіграють наступні історичні фактори: спадщина Другої світової війни; досвід Холодної війни; традиції *Ostpolitik*; уявлення про Східну Європу як “інший простір” (Грицак, 2019, с. 42).

Я. Грицак зазначає, що Україна тривалий час була “невидимою” у європейському історичному наративі. Її історія часто інтерпретувалася через історію інших держав: росії, Польщі, Австро-Угорщини. Це призвело до того, що у західних медіа Україна сприймалася як похідна від інших історичних суб'єктів, а не як самостійна одиниця. У німецькій пресі це проявлялося у відсутності глибокого історичного контексту при висвітленні подій, пов'язаних з Україною (Грицак, 2019, с. 48).

Я. Грицак підкреслює, що німецька преса формує свій дискурс у межах власної історичної традиції. Це означає, що події в Україні інтерпретуються через досвід Німеччини, прагнення до миру і стабільності, схильність до компромісних оцінок (Грицак, 2019, с. 49).

Особливе значення має політика Ostpolitik, яка сформувала у німецькому суспільстві ідею необхідності діалогу з росією. Це впливало і на медійний дискурс, зокрема на пом'якшення оцінок дій росії, обережність у використанні терміна “агресія”, прагнення до нейтральності (Грицак, 2019, с. 55).

У ранніх матеріалах німецької преси Україна часто постає як об'єкт міжнародної політики, а не як її суб'єкт. Це, за Я. Грицаком, є наслідком історичної інерції мислення (Грицак, 2019, с. 59).

Початок російсько-української війни став переломним моментом у сприйнятті України. Грицак зазначає, що “...після 2014 року Україна починає розглядатися як окремий політичний суб'єкт, зростає інтерес до її історії та культури, формується новий наратив про Україну як частину Європи...” (Грицак, 2019, с. 66). У німецькій пресі це проявляється у збільшенні кількості аналітичних матеріалів і глибших історичних пояснень.

Він підкреслює, що Революція Гідності стала ключовим моментом у зміні образу України. Історик наголошує, що у цей період відбувається співіснування двох типів дискурсу: старого (заснованого на історичних стереотипах) та нового (орієнтованого на сучасну Україну як європейську державу). У німецьких медіа це проявляється у суперечливих оцінках подій, поєднанні критики і підтримки, неоднозначності у визначенні ролі росії (Грицак, 2019, с. 74).

Російсько-українська війна, за Грицаком, стала моментом остаточного руйнування старих уявлень. У німецькій пресі відбуваються такі зміни: чітке визначення росії як агресора; визнання України як суб'єкта історії; зростання симпатії та підтримки. Це свідчить про глибоку трансформацію європейського історичного мислення щодо України (Грицак, 2019, с. 78).

Підхід Грицака має важливе значення для дослідження німецьких ЗМІ, оскільки дозволяє враховувати історичний контекст медійних текстів, аналізувати глибинні причини інтерпретацій, виявляти вплив історичної пам'яті на сучасний дискурс. Попри значну теоретичну цінність, підхід Грицака має певні обмеження, а саме акцент на історичних чинниках зменшує увагу до сучасних медійних процесів, недостатньо деталізуються конкретні медіа (наприклад, *Die Zeit*).

Аналіз поглядів німецьких медіа на події в Україні у працях Ганса Беккера (Hans Becker) варто розглядати в контексті ширшого дослідження європейського медіадискурсу щодо так званої “української кризи” 2014 року. Його підхід є типовим для німецької академічної традиції: поєднання медіааналізу з політичним та історичним контекстом.

Ганс Беккер розглядає німецькі ЗМІ як важливий елемент формування громадської думки та зовнішньополітичних орієнтацій Німеччини. На його думку, медіа не лише відображають події, але й активно їх інтерпретують, формуючи рамки сприйняття (“frames”) (Becker, 2019).

У центрі його уваги – питання, як саме німецькі медіа конструюють образ “української кризи” і які політичні та культурні чинники впливають на цей процес. Однією з ключових тез Беккера є критика самого терміна “українська криза”, який широко використовувався у німецьких медіа у 2014 – 2015 роках. Він зазначає, що цей термін є нейтральним і розмитим, оскільки не фіксує факту зовнішньої агресії та створює враження внутрішнього конфлікту (Becker, 2019, s. 74). Таким чином, термінологія, за Беккером, відіграє важливу роль у формуванні суспільного сприйняття подій.

Дослідник активно послуговується концепцією “фреймінгу” для аналізу медіадискурсу. Він виділяє кілька основних рамок, через які німецькі ЗМІ інтерпретували події в Україні. Геополітичний фрейм – події розглядалися як частина протистояння між росією та Заходом. Внаслідок цього Україна

виступає як “поле боротьби”, а не як самостійний суб’єкт. Фрейм внутрішньої нестабільності – медіа акцентували увагу на політичній кризі в Україні, економічних проблемах, внутрішніх конфліктах. Це підсилювало наратив про “слабку державу”. Фрейм необхідності діалогу – німецькі медіа часто підкреслювали важливість переговорів із росією. Це відображало традиції німецької зовнішньої політики (Becker, 2019, s. 82).

Беккер наголошує, що німецькі медіа не можна аналізувати без урахування політичної традиції *Ostpolitik*. Ця традиція передбачає прагнення до діалогу з росією, уникнення конфронтації, акцент на дипломатичних рішеннях. У медіа це проявлялося у стриманій критиці росії, обережному використанні терміна “агресія”, пошуку компромісних оцінок (Becker, 2019, s. 81).

Він звертає увагу на прагнення німецьких медіа до балансу, яке має як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, забезпечується плюралізм думок, а з іншого – виникає ризик “хибної симетрії”, позиції України та росії подаються як рівнозначні. Це, за його словами, є характерною рисою німецького медійного стилю. Також аналізує вплив експертів на формування медійного дискурсу.

Дослідник зазначає, що у німецьких медіа часто представлені експерти з різними поглядами: частина з них дотримується проросійських або “реалістичних” позицій, а це впливає на загальний характер публікацій. Його погляди на українське питання зазнали радикальну еволюцію від домінування терміна “криза” (невизначеність у оцінках, балансованість – 2014 – 2016 рр.) до зростання критики росії (з’являється чіткіша позиція щодо агресії, Україна починає розглядатися як суб’єкт – 2016 – 2019 рр.) (Becker, 2019, s. 178).

Погляди Ганса Беккера є важливими для дослідження німецьких медіа, оскільки дають інструменти аналізу медіадискурсу (фреймінг), пояснюють вплив політики на медіа, дозволяють зрозуміти особливості німецького інформаційного простору. Попри значний внесок, підхід Г. Беккера має певні

критичні зауваження: зосередження на загальних тенденціях без детального аналізу окремих видань, обмежена увага до культурних чинників, акцент на політичному контексті.

Отже, Ганс Беккер розглядає німецькі медіа як складну систему, у якій поєднуються журналістські стандарти, політичні традиції та історичні фактори. Його аналіз показує, що термінологія (“криза”) суттєво впливає на сприйняття подій, німецькі медіа схильні до балансованості, політика Ostpolitik відіграє важливу роль у формуванні дискурсу, з часом відбувається еволюція у бік більш чітких оцінок.

У сучасній західній історіографії з дослідження медійного дискурсу щодо російсько-української війни важливе місце займають праці Томаса Мюллера (Thomas Müller.) Його підхід базується на поєднанні медіааналізу з історико-політичним контекстом, що дозволяє розглядати німецьку пресу як інструмент формування суспільного сприйняття міжнародних подій.

Т. Мюллер виходить із того, що медіа не є нейтральним відображенням реальності, а виконують функцію інтерпретації, яка залежить від культурних, історичних та політичних факторів (Müller, 2016, s. 12). Однією з ключових ідей дослідника є вплив історичної пам’яті на формування медійних наративів. Він підкреслює, що німецька преса сприймає події у Східній Європі через призму власного історичного досвіду. Зокрема, важливу роль відіграють спадщина Другої світової війни, відповідальність Німеччини за воєнні злочини, прагнення уникати конфліктів, орієнтація на мирне врегулювання. Це, на думку дослідника, визначає обережність у висвітленні конфліктів, пов’язаних із росією (Müller, 2016, s. 18).

У 2014 – 2015 роках у німецькій пресі широко використовувалися наступні поняття “українська криза”, “конфлікт на сході України”, “криза у відносинах із росією”. На його думку, це свідчить про небажання чітко визначати характер

подій (Müller, 2016, s. 25). Водночас термін “війна” використовувався обмежено, що було пов’язано з політичною обережністю та історичними чинниками.

Погляди Томаса Мюллера є важливими для дослідження німецької преси, оскільки вони дозволяють пояснити вплив історичних чинників на медіа, розкрити роль термінології та показати еволюцію дискурсу. Попри значний внесок, його підхід має певні обмеження. Зокрема, він узагальнює німецькі медіа, недостатньо аналізує окремі видання та зосереджується переважно на політичних аспектах.

Отже, Томас Мюллер розглядає німецьку пресу як важливий чинник формування сприйняття російсько-української війни. Його підхід демонструє, що історична пам’ять, політичний контекст і термінологія відіграють ключову роль у формуванні медійного дискурсу.

У сучасній західній історіографії вагоме місце займають дослідження Франка Шнайдера (Franka Schneiders), який аналізує взаємозв’язок між медіа та зовнішньою політикою Німеччини. Його підхід ґрунтується на розумінні медіа як активного елемента політичної системи, що не лише відображає, але й впливає на формування зовнішньополітичного курсу держави. Дослідник виходить із того, що у демократичному суспільстві медіа виконують функцію посередника між політичною елітою та громадськістю, формуючи рамки сприйняття міжнародних подій (Schneider, 2021, s. 15).

На його думку, медіа відіграють ключову роль у процесі формування зовнішньополітичних рішень через вплив на громадську думку, формування порядку денного, інтерпретацію міжнародних подій, легітимацію політичних рішень. У цьому контексті німецькі ЗМІ, зокрема аналітичні видання, стають важливим інструментом формування суспільного консенсусу щодо зовнішньої політики (Schneider, 2021, s. 22).

Особливу увагу Шнайдер приділяє аналітичним виданням, серед яких важливе місце займає газета Die Zeit. Він розглядає її як впливове

інтелектуальне медіа, яке формує дискурс серед політичних еліт та освіченої аудиторії. Die Zeit, за баченням дослідника, виконує цілу низку функцій: проводить глибокий аналіз міжнародних подій, формує довгострокові інтерпретації, впливає на експертне середовище, бере участь у виробленні політичних наративів. Саме тому матеріали цього видання є важливим джерелом для дослідження сприйняття російсько-української війни у Німеччині (Schneider, 2021, s. 25).

Дослідник Шнайдер зазначає, що німецькі медіа, включаючи Die Zeit, відіграли важливу роль у формуванні ставлення німецького суспільства до подій в Україні. Для 2014 – 2015 років характерними були обережність у формулюваннях, використання терміна “криза”, прагнення до балансованості. Це відображало загальний стан німецької зовнішньої політики, яка орієнтувалася на дипломатичне врегулювання конфлікту. Він підкреслював, що існує взаємний вплив між медіа та політикою: медіа формують суспільні очікування, а політики реагують на ці очікування і відповідно формується спільний дискурс щодо міжнародних подій. У випадку російсько-української війни це проявлялося у тому, що медіа поступово змінювали тональність своїх матеріалів разом зі зміною політичної позиції Німеччини.

Зокрема, після 2014 року автор відзначає поступову трансформацію медійного дискурсу: зростання критики росії, більш чітке визначення ролі України, посилення аналітичного компоненту, зменшення впливу нейтральної риторики. Ці зміни відображають загальну еволюцію німецької зовнішньої політики. Відзначає, що переломним став 2022 рік – як початок повномасштабної війни, який призвів до радикальних змін як у медійному, так і політичному дискурсі. Німецькі медіа починають чітко визначати Росію як агресора, підтримують санкційну політику, формують позитивний образ України, сприяють консолідації суспільної думки. Таким чином, медіа стають

важливим фактором підтримки нової зовнішньополітичної стратегії Німеччини (Schneider, 2021, s. 30).

Підхід Шнайдера є важливим для дослідження німецьких медіа, оскільки дозволяє аналізувати взаємозв'язок між медіа і політикою, зрозуміти механізми формування дискурсу, оцінити роль аналітичних видань, таких як *Die Zeit*, дослідити вплив медіа на зовнішньополітичні рішення.

Отже, Франк Шнайдер розглядає німецькі медіа як важливий елемент зовнішньополітичної системи, який впливає на формування суспільної думки та політичних рішень. Його аналіз демонструє, що медіа і політика перебувають у тісному взаємозв'язку, аналітичні видання, зокрема *Die Zeit*, відіграють ключову роль у формуванні дискурсу, висвітлення російсько-української війни еволюціонує разом зі зміною зовнішньої політики Німеччини.

У новітній західній історіографії помітну роль відіграють дослідження Ральфа Шмідта (Ralf Schmidta), який зосереджується на трансформації медійного дискурсу в умовах кризових міжнародних подій. Його підхід базується на аналізі змін у мовних практиках, інтерпретаційних моделях та політичному контексті функціонування медіа. Він виходить із того, що медіадискурс є динамічною системою, яка змінюється під впливом радикальних подій, таких як повномасштабна війна. Саме такі події здатні руйнувати попередні інтерпретаційні моделі та формувати нові (Schmidt, 2022, s. 9).

Зокрема, відзначає, що до початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну німецький медіадискурс характеризувався обережністю у формулюваннях, використанням нейтральної термінології, прагненням до балансованості та уникненням чітких оцінок. У цей період широко використовувалися такі поняття, як “українська криза” або “конфлікт на сході України”, що розмивало реальний характер подій (Schmidt, 2022, s. 14).

Одним із головних результатів трансформації стало однозначне визначення росії як агресора. У німецьких медіа після 2022 року активно використовується

термін “війна”, росія прямо називається агресором, її дії оцінюються як порушення міжнародного права, а попередня симетрія у висвітленні сторін конфлікту зникає (Schmidt, 2022, s. 27).

Після 2022 року суттєво змінюється образ України. Вона починає сприйматися як жертва агресії, суб’єкт міжнародної політики, держава, що захищає європейські цінності, та партнер Європи. Цей образ істотно відрізняється від попередніх уявлень про Україну як нестабільну пострадянську державу.

Зміни у медіадискурсі тісно пов’язані зі змінами у зовнішній політиці Німеччини. Посилення санкцій, зміна риторики політичних лідерів і перегляд відносин із росією вплинули на характер медійного висвітлення. Медіа не лише відображають ці процеси, але й сприяють їх легітимації (Schmidt, 2022, s. 33).

Важливу роль у трансформації дискурсу, на думку дослідника, відіграють аналітичні медіа, які швидше реагують на зміни, пропонують глибші інтерпретації та впливають на політичну еліту. Вони формують нові наративи та задають тон загальному інформаційному простору (Schmidt, 2022, s. 39).

Погляди Ральфа Шмідта дозволяють зрозуміти механізми різних змін у німецькомовному медіадискурсі, проаналізувати вплив кризових подій, виявити взаємозв’язок між політикою та медіа, а також оцінити трансформацію образів України та росії. Однак, авторський, акцент на 2022 році як переломному моменті може зменшувати увагу до попередніх процесів. (Schmidt, 2022, s. 85).

Таким чином, сучасна українська та європейська історіографія нагромадила значний масив наукових досліджень про роль медіа в інформаційному просторі російсько-української війни 2014 – 2022 рр. Дослідники зуміли вдало відзначити як про позитивні, так і негативні наслідки провідних медійних ресурсів ФРН. Огляд їхніх поглядів та концепцій дозволяє критично підійти до переосмислення журналістських повідомлень на сторінках німецькомовного часопису Die Zeit.

1.2. Джерельна база та корпус публікацій Die Zeit

Період 2014–2015 років є фундаментальним для формування всього корпусу публікацій Die Zeit, присвячених російсько-українській війні. Саме в цей час видання виробляє ключові принципи свого подальшого підходу. Якщо до 2014 року Україна в німецькій пресі фігурувала здебільшого як периферійна тема, то після Майдану війна в Україні стає однією з основних тем.

Редакційна політика Die Zeit на початку конфлікту ґрунтується на усвідомленні, що питання України виходить далеко за межі регіональної політики. Уже перші публікації 2014 року демонструють нову риторику. Європа розглядається не як сторонній спостерігач, а як співвідповідальна сторона історії.

Цей мотив загальної відповідальності проходить через більшість публікацій 2014 року. У статті Аліси Боти (Alice Bota) “Наша обіцянка в Києві” (“Unser Pfand in Kiew”) описується, як діяти Європі після перемоги Майдану, і водночас розділу держави та перебування на межі банкрутства. Бота наголошує: те, що відбулося на Майдані, – це не лише українська справа. Це питання, чи ще існує Європа як спільнота принципів. Революція постає як спільна боротьба за гідність, яку Захід колись уже пережив. (Die Zeit Nr. 10, 27.02.2014).

У текстах Майкла Туманна (Michael Thumann) “Порушення з боку Росії” (“Russlands Verletzung”), і Йозефа Йоффе (Josef Joffe) “Натяг і стиснення” (“Zug und Druck”) (Die Zeit Nr. 11, 6.03.2014.) Україна подається як політична метафора простір, де зіштовхуються два історичні світогляди: імперський і європейський. Туманн пише: “Це найнебезпечніша ситуація у Східній Європі з часів грузинської війни 2008 року, і вона може стати ще більш вибухонебезпечною” (Die Zeit Nr. 10, 27.02.2014).

Така постановка питання робить текст не просто аналітичним, а відкриває для європейського читача історичну агресію Росії та її імперіалістичні бачення розвитку. У межах кількох номерів 2014 року формується спроба осмислити агресію не лише як акт насильства, а як порушення мирного співіснування між народами Європи.

У репортажі Вольфганга Бауера (Wolfgang Bauer) “Посеред битви” (“Mitten im Gefecht”) Команда ZEIT перебувала біля прикордонного переходу Новоазовськ. Військове протистояння відбувається у межах Донецької і Луганської областей. Проросійські повстанські ополчення захопили значну частину східної України. За багатьма ознаками, росіяни постачають їм військові матеріали. У Донецьку гинуть люди, центр уваги зосереджується не на політиках, а на звичайних людях, які щодня балансують між страхом і надією. (Die Zeit Nr. 36, 11.09.2014).

Початок 2015 року позначений пошуками нової мови для опису війни, яка втратила елемент несподіванки. Саме тоді формується концепт, який Die Zeit називає “відповідальним реалізмом” – поєднання прагматизму у зовнішній політиці з етичним самоконтролем.

У статті Аліси Боти (Alice Bota) “Останній шанс” (“Die letzte Chance”) звучить заклик до Європи, що мир у Мінську не повинен стати ширмою для байдужості. Авторка підкреслює: “Офіційно на сході України немає війни . Але лише за останні два тижні там загинуло майже 300 людей у конфлікті, який за останні десять місяців вже забрав понад 5000 життів”. Київ сподівається на бодай крихкий мир, який може дати можливість консолідувати українську владу, заспокоїти суспільство та нарешті подолати гігантське відставання в реформах. (Die Zeit Nr. 5, 12.02.2015).

Die Zeit у 2015 році намагається утримати баланс між пацифізмом і політичною дієвістю. Газета визнає право Європи на страх перед війною, але підкреслює, що обережність не може бути виправданням бездіяльності. Це

ключовий меседж, який у різних формах повторюється у коментарях Й. Йоффе, М. Туманна і А. Боти протягом усього року.

У колонці Й. Йоффе (Josef Joffe) “Гарні воїни НАТО” (“Nette Nato-Krieger”) піднімається питання: який сигнал отримує Кремль, коли Захід відмовляє Києву в оборонній допомозі; ця лінія безпосередньо стосується балансу сили та далі резонує у матеріалах про перебіг війни й санкцій 2015 року. А. Меркель, Ф.-В. Штайнмаєр і фон дер Ляєн відмовилися від військової техніки для Києва; вони також хочуть “створити мир без зброї”. Ні Обама, ні його радник з національної безпеки наразі не хочуть постачати те, що терміново потрібно Києву, як-от протитанкові ракети. Це дає Путіну повну свободу дій. У цій статті А. Бота наголошує: варто врахувати вислів, який приписують Фріцу Великому: “Дипломатія без зброї – як музика без інструментів”. Той, хто каже, що зброя для України означає “ескалацію”, не помічає однієї маленької деталі: Путін “ескалував”, коли анексував Крим, а тепер цілком безсоромно вводить російські війська на схід України. (Die Zeit Nr. 07, 12.02.2015).

Паралельно А. Бота і М. Туманн показують розрив між політичною риторикою “перемир’я” та реальністю фронту, що підсилює гуманітарний вимір дискурсу (Die Zeit Nr. 16, 16.04.2015). У березневому інтерв’ю Керстін Коленберг (Kerstin Kholenberg) “Путін розуміє слабкі сторони Європи” (“Putin versteht Europas Schwächen”), з американським професором Волтером Расселом Мідом, окреслено слабкості європейської відповіді на російську агресію. 2015 рік також знаменує початок більш системного висвітлення гуманітарного виміру війни: публікації описують долі біженців, внутрішньо переміщених осіб, зруйновані міста, проблеми ветеранів.

2014–2015 роки характеризуються жанровою поліфонією: репортаж, аналітична стаття, колонка-коментар, редакційне есе. Кожен із цих жанрів має власну функцію у структурі дискурсу. Стиль Die Zeit цього періоду вирізняється поєднанням емоційної широти та інтелектуальної дистанції. Підхід до України

вже не як до іншого простору, а як до частини європейської спільноти. Це помітно у виборі лексики. Часто вживаються слова “wir” (ми), “unsere Verantwortung” (наша відповідальність), “unser Versagen” (наша провина) формують включальний дискурс, який позбавлений зверхності. Відбулася трансформація жанрової структури, і емоційні репортажі замінилися аналітично зрілими.

У 2016 році Й. Йоффе у своїх аналітичних коментарях для Die Zeit продовжує тему європейської нерішучості перед лицем авторитарних режимів. Він застерігає, що агресори набувають сили не тому, що стають розумнішими, а тому, що демократичні суспільства повільно реагують.

У 2016-му Die Zeit зсуває фокус до довгострокових причин і наслідків конфлікту. М. Туманн у “Ленін має піти” (“Lenin muss weg”) (Die Zeit Nr. 15, 31.03.2016) розглядає путінську політику через призму радянської спадщини і її впливу на сучасну безпеку Європи.

Паралельно спільний матеріал “Тепер все зводиться до ковбаси” (“Jetzt geht’s um die Wurst”) (А. Бота, Петер Даузенд (Peter Dausend), Матіас Крупа (Matthias Krupa), М. Туманн (Die Zeit Nr. 25, 11.06.2016) показує, як ЄС розв’язує питання продовження санкцій, фіксуючи напруження між прагненням “пом’якшити фронт” і потребою послідовності.

У ширшому контексті того ж року стаття М. Крупи “Майдан в Амстердамі” (“Maidan in Amsterdam”) (Die Zeit Nr. 15, 31.03.2016) наголошує на значенні нідерландського референдуму щодо Угоди про асоціацію з Україною як індикатора європейської волі підтримувати Київ.

Якщо 2014 року журналісти виступали свідками революції, а 2015-го – адвокатами європейської совісті, то 2016 року вони стають аналітиками байдужості.

Стаття Й. Йоффе “Продовжуйте мріяти” (“Träumt weiter”) (Die Zeit Nr. 2, 18.01.2017) з’явилася у січні 2017 року одразу після обрання Дональда Трампа

президентом США. Це був момент глибокої невизначеності у трансатлантичних відносинах. Європа побоювалася, що нова американська адміністрація послабить стратегічні зобов'язання НАТО і схилиться до лояльного підходу до Москви. На цьому тлі Й. Йоффе, відомий своїм скептичним лібералізмом і аналітичною іронією, виступає з текстом-попередженням. Його головна теза: вірити в тривалу дружбу між Америкою та Росією – це небезпечна ілюзія. Він розвінчує популярний у той момент у Європі і Вашингтоні наратив про “новий початок” у відносинах між США і Кремлем.

Журналіст наголошує, що Європа заснула у безпеці, яку фінансував хтось інший, і Д. Трамп є лише симптомом цього глибшого процесу. Й. Йоффе пише про втрату політичної суб'єктності ЄС, який опинився між двома суперниками – Америкою, що втомилася від ролі “світового поліцейського”, і Росією, яка прагне реваншу за 1990-ті. Водночас критикує Європу за стратегічну наївність. Він використовує метафору “мрійників”, які “продовжують бачити у Москві партнера, а не загрозу” – звідси й назва “Träumt weiter” (Мрійте далі). Медійник критикує європейський пацифізм. Й. Йоффе оцінює Америку реалістично не як абсолютного гаранта демократії, а як державу зі своїми інтересами, які можуть не збігатися з європейськими. Вищезгаданий опис відносин Німеччини та Америки безпосередньо стосується війни в Україні. Те, як реагують США і ЄС на російську агресію, є індикатором можливостей Заходу. Він фактично визнає, що відступ Заходу з українського питання означатиме втрату не лише геополітичного впливу, але й довіри. У цьому сенсі Україна залишається у боротьбі за власну суб'єктність.

Текст “Träumt weiter” задає тон для подальших дискусій Die Zeit 2017–2018 років, де тема відповідальності Заходу за власну свободу стає центральною.

У січні 2018 року Die Zeit опублікувала велике журналістське розслідування Еріха Фоллата (Erich Follath) та Керстін Коленберг (Kerstin Kohlenberg) – “Людина, якій довіряють диктатори” (“Der Mann, dem Diktatoren

vertrauen”), присвячене діяльності американського політтехнолога Пола Манафорта. У тексті особливу увагу приділено його роботі в Україні для В. Януковича, що розглядається як зразок гібридної політичної практики: формально демократична виборча система поєднувалася з методами маніпуляції суспільною думкою та контролем медіа.

Автори наголошують, що досвід, набутий П. Манафортом у Києві, згодом став прототипом глобальної інформаційної війни, коли стратегія “переконання через хаос” переноситься на західні демократії. Так український приклад подається як лабораторія постправди, у якій стикаються політика, технології та моральна амбівалентність. У цьому контексті Die Zeit формує новий рівень аналітичного підходу від опису війни як військової до її розуміння, як інформаційної, де Україна виступає ключовим простором зіткнення наративів і реальностей (Die Zeit Nr. 1, 29.12.2018).

Саме ці тексти започатковують у Die Zeit мову фактчекінгу і доказової журналістики. Автори працюють із документами, судовими матеріалами, офіційними звітами, доводячи, що боротьба за Україну відбувається не лише на полі бою, але й у цифровому просторі.

2018 рік у публікаціях Die Zeit позначений активним переходом від тем класичної безпеки до інформаційних і комунікаційних вимірів війни. Німецькі журналісти дедалі частіше трактують російсько-український конфлікт як частину ширшого глобального процесу – боротьби за довіру, достовірність і вплив на суспільну свідомість.

У спільній статті А. Боти, Ю. Смірної та М. Туманна “Токсичні стосунки” (“Vergiftete Beziehung”) (Die Zeit Nr. 13, 22.03.2018) увага зосереджена на отруєнні Скрипаля у Великій Британії, але матеріал виходить за рамки суто британського кейсу. Автори розглядають подію як симптом війни нової генерації, у якій головною зброєю є інформація. Росія постає прикладом країни, що вже кілька років займається постійними інформаційними атаками,

будучи простором, де виробляються технології гібридного впливу, які потім експортуються у Європу.

Подібну лінію продовжує колонка Й. Йоффе “Війна без куль” (“Krieg ohne Kugeln”) де конфлікт описано як “війну без куль” – медійну, цифрову, психологічну. Автор наголошує, що метою цієї війни є не лише територіальне захоплення, а руйнування довіри як соціального ресурсу Заходу. Як приклад він наводить федеральне обвинувачення проти 13 російських агентів впливу, 37 сторінок обвинувального висновку які чітко фіксують, як кремлівські слуги маніпулювали виборчою кампанією в США 2016 року на користь Дональда Трампа. Він попереджає: у світі, де фейки конкурують із фактами, перемога визначається не правдою, а здатністю переконати. Саме через це, за його спостереженням, Україна стає полігоном боротьби за істину і досвід її медіа важливий для всіх демократій (Die Zeit Nr. 9, 01.03.2018).

У співавторському матеріалі М. Туманна, Й. Бітнера, М. Броста (Mark Brost), П. Даусенда (Peter Dausend), Т. Гільдебрандта (Tina Hildebrandt) “Німеччина майже готова до початку” (“Deutschland, fast startklar”) (Die Zeit Nr. 17, 19.04.2018) підкреслюється, що Європа повинна нарешті визначити власну стратегію у сфері безпеки. Автори вказують, що західні держави часто роз’єднані у відповідях на збройні конфлікти, а натомість Росія діє системно й цілеспрямовано.

У 2018 році Die Zeit послідовно формує поняття правди як стратегічний ресурс. Якщо раніше домінували моральні оцінки агресії, то тепер у фокусі з’являється прагматичне усвідомлення цінності достовірної інформації для виживання демократичного світу. Україна в цьому дискурсі постає не лише як жертва гібридних атак, але і як учасник глобальної боротьби за довіру, чий досвід визначає нові стандарти журналістської етики та державної комунікації.

Означений медіаресурс формує основу для подальшого осмислення ролі медіа під час повномасштабної війни.

Починаючи з другої половини 2018 року, у публікаціях Die Zeit помітно формується мотив втоми від війни і поступового звикання європейської аудиторії до конфлікту, що триває на сході України. Газета фіксує спад емоційної напруги й водночас зростання скепсису щодо ефективності санкційної політики.

Восени 2018 року Die Zeit поглиблює тему геополітичного тиску Росії на Європу. У резонансному інтерв'ю “Росія хоче взяти Європу в заручники” (“Russland will Europa als Geisel nehmen“), проведеному А. Ботою та М. Туманном, український прем'єр-міністр Володимир Гройсман говорить про гібридну стратегію Кремля, спрямовану на розкол європейських демократій. Він наголошує, що політика Москви полягає у використанні енергетики, дезінформації та страху, як зброї проти єдності ЄС. У публікації звучить відверта критика політики Німеччини, зокрема, залежності від російського газу та невиразності у питанні санкцій. (Die Zeit Nr. 48, 21.11.2018).

Кульмінацією аналітичного повороту 2018 року стає публікація М. Туманна “Чому Росія озброюється проти Європи?” (“Warum rüstet Russland gegen Europa auf?“). Автор детально аналізує порушення Росією Договору про ліквідацію ракет середньої дальності (INF) та наслідки цього для континенту. Він застерігає, що ЄС виявляє “політичну роззброєність”: страх перед новою гонкою озброєнь блокує формування спільної оборонної позиції (Die Zeit Nr. 51, 05.12.2018).

У 2018 році Україна на сторінках тижневика постає вже не лише як жертва агресії, але і як індикатор ефективності європейської стратегії. Die Zeit переходить до визнання межі європейської сили. Відбувається розширення тематики: військовий конфлікт поступається місцем питанням енергетики, інформаційної безпеки, кризі довіри.

У текстах 2019 року з'являється критика власної політичної інертності, а Україна в цьому контексті виступає нагадуванням про наслідки втрати

історичної відповідальності. Символічним прологом до цього нового етапу стала колонка Й. Йоффе “Президент порожнечі” (“Ein Präsident der Leere”). Автор характеризує Дональда Трампа як “лідера, який залишає після себе вакуум”. Цей вакуум – не лише внутрішньополітичний, а передусім геополітичний: Америка більше не гарантує стабільності, а Європа ще не навчилася діяти без її лідерства. Політика сили не пробачає вакууму влади. Д. Трамп самотужки зруйнував основи американської політики на Близькому Сході. За вихід із Сирії, отримав похвалу лише від Путіна, який назвав це правильним рішенням. Й. Йоффе підсумовує – “Арабські союзники Америки, які воювали проти ІДІЛ, були обдурені. Курди, які винесли на собі основний тягар війни, знову були зражені та продані. Танки Ердогана їх розчавлять. Ще одна війна на Близькому Сході”. Росіяни разом з Асадом підкорять усю Сирію та спровокують нові хвилі біженців до Європи. Друзі Трампа, ізраїльтяни також обдурені і повинні готуватися до великої війни проти “Хезболли”, важкоозброєних допоміжних сил Ірану в Лівані (Die Zeit Nr. 1, 26.12.2018). Й. Йоффе не згадує Україну прямо, однак його висновки дотичні до війни на сході України як наслідок глобального безпораддя Заходу. Вона – не “локальна”, а системна криза, що оголює межі європейської самостійності.

Публікація Die Zeit “Один дзвінок забагато” (“Ein Anruf zu viel”) (Die Zeit Nr 40, 25.09.2019) у вересні 2019 року фіксує один із найбільш резонансних моментів у відносинах України і США, коли телефонна розмова між Дональдом Трампом і Володимиром Зеленським перетворилася на каталізатор конституційної кризи у Вашингтоні.

На продовження цієї теми А. Бота у публікації “Американські заплутаності” (“Amerikanische Verstrickungen”) показує, як Україна в 2019 році опиняється у центрі внутрішньополітичної боротьби у США. Через діяльність Рудольфа Джуліані – адвоката Дональда Трампа – український політик Сергій Лещенко стає побічною жертвою американських політичних стратегій,

спрямованих на дискредитацію Джо Байдена і його оточення. Стаття демонструє, як окремі події, пов'язані з викриттям “чорної бухгалтерії” Януковича та роллю Пола Манафорта, були використані як інструмент для створення нарративу про нібито українське втручання у вибори США. Авторка підкреслює, що Джуліані діяв поза межами офіційної дипломатії, формуючи неформальний канал впливу на Україну та намагаючись схилити новообраного президента Володимира Зеленського до вигідних для Трампа заяв. Опозиційні демократи стверджують, що спробою було шантажувати Зеленського: він мав публічно оголосити про розслідування щодо політичного опонента Трампа Джо Байдена та його сина Хантера. Україна стала об'єктом політичної гри у Вашингтоні, а тиск Джуліані не лише підірвав репутацію Лещенка, але й став одним з елементів, які призвели до запуску процедури імпічменту американського президента.

У статті Die Zeit Хайке Бухтера (Heike Buchter) і Томаса Фішерманна (Thomas Fischermann) “Чому США проти газопроводу в Балтійському морі?” (“Warum wehren sich die USA gegen eine Gaspipeline in der Ostsee?”) аналізується причина жорсткого спротиву Сполучених Штатів будівництву газопроводу “Північний потік-2”. Автори підкреслюють, що Вашингтон розглядає цей проєкт як загрозу власним економічним та геополітичним інтересам: нова інфраструктура посилює енергетичну залежність Європи від Росії та одночасно підриває позиції американського скрапленого газу на європейському ринку. Тому США ініціювали санкції, спрямовані проти компаній, що займаються прокладанням трубопроводу, – критичної ланки у завершенні проєкту.

У статтях М. Туманна, Й. Лау та А. Боти, опублікованих упродовж 2019 року, простежується розвиток думки, що конфлікт в Україні триває, але реакція Заходу втрачає енергію. Зокрема, М. Туманн у своїх матеріалах наголошує, що санкції більше не лякають Кремль, бо ЄС сам не вірить у їхню дієвість. Й. Лау,

зі свого боку, пише про подвійний стандарт стабільності, де Європа прагне миру, але уникає рішень, які могли б його забезпечити.

2019 рік у Die Zeit позначений прагматичним переосмисленням війни Росії проти України. Конфлікт більше не є новиною, але залишається фоном, який демонструє слабкість Європи. Заморожений конфлікт, у якому бойові дії зменшилися, але війна триває в політичній площині, Кремль прагне утримувати напруження на низькому рівні, перетворюючи Донбас на важіль впливу на Київ. Європа ж, навчилася жити з війною, не вирішуючи її, говорить про єдність, але діє роз'єднано. Україна приклад того, як Захід не здатен перетворити солідарність на стратегію. Війна на сході України стала “дзеркалом безсилля”, у якому видно не лише агресію Кремля, але й інерцію Брюсселя. Німеччина хоче водночас зберегти вплив у Москві та не втратити довіру у Києві, така політика постійного балансування лише зміцнює позиції Кремля.

Отже, як узагальнення: у 2019 році Die Zeit зображає війну Росії проти України як хронічний симптом європейської розгубленості та відстороненості США. Конфлікт перестає бути винятком – він стає частиною нормальності, у якій Європа вже шукає не рішення, а лише спосіб співіснування з невирішеним.

Початок 2020-х років у Die Zeit позначений різким посиленням уваги до наслідків енергетичної залежності Німеччини від Росії. Газета переходить від спостереження до системного аналізу, розглядаючи “Nord Stream 2” не як технічний, а як політичний проєкт Росії. Порушується питання подвійних стандартів німецької політики: з одного боку, Берлін говорить про підтримку України, з іншого, продовжує реалізовувати газопровід, який підсилює вплив Москви. Економічні наслідки газової залежності Німеччини стали зброєю впливу. Через “Nord Stream 2” Москва отримує можливість розділяти європейські держави не лише енергетично, але і стратегічно.

Після отруєння Олексія Навального у серпні 2020 року Die Zeit ще чіткіше формулює позицію щодо співпраці з Росією. Виникає питання: як можна

говорити про європейські цінності й водночас фінансувати режим, який отрує опозицію?

У 2021 році дискусія досягає піку. Стаття Й. Лау “Непрацевдатний” (“Rohrkriecher“) (Zeit Nr. 7, 10.02.2021) констатує, що навіть завершення будівництва не означатиме перемоги: “Трубопровід може бути технічно готовим, але політично він уже мертвий”. У цей час Die Zeit фактично перетворюється на опозиційний голос у німецькому медіапросторі. Редакція послідовно пов’язує питання енергетики з війною Росії проти України, порівнюючи співпрацю із співучастю.

На початку 2022 року у німецькому суспільстві панувало відчуття нестабільності й недовіри до політики умиротворення Кремля. У коментарі Маттіаса Насса (Matthias Naß) “Розмовляйте та дійте” (“Reden und rüsten”) наголошувалося, що Путін веде переговори, відтісняючи ЄС на роль спостерігача у власній безпековій архітектурі, і це своєрідне повернення до політики великих держав. Путін чинить тиск, звертаючись до західних держав. “І ви маєте зробити це зараз, негайно”. Він представив два проєкти угод основними пунктами яких є: нерозширення НАТО далі на схід, скорочення Альянсом своїх військових об’єктів у тих державах-членах, що розташовані на колишній радянській території, Україна не повинна отримати жодної нової зброї, а США не розміщуватимуть ракети середньої дальності в Європі та виведуть звідти свою ядерну зброю. Ось гнітюче усвідомлення цих днів: під час найнебезпечнішої кризи безпеки в Європі за останні роки великі держави розмовляють поверх голів європейців. Здійснюється повернення традиційної політики великих держав – і не лише в українському конфлікті, але й у суперництві між Сполученими Штатами та Китаєм. ЄС не грає в цій лізі. Американці обіцяють залучити союзників до переговорів: “Нічого про вас без вас”, але останнє слово за ними. Анексуєчи у 2014 році Крим, Путін, хоч і ненадовго, об’єднав Захід. На той час держави НАТО погодилися витратити

щонайменше два відсотки свого валового внутрішнього продукту на оборону. У цьому тексті вперше з'являється відчуття неминучості “Zeitenwende” – зламу мислення, коли дипломатія мусить спиратися на силу, а сила – бути підпорядкованою задекларованим цінностям (Die Zeit Nr. 2, 5.01.2022).

У статті М. Туманна “Охоронець диктаторів” (“Der Hüter der Diktatoren”) простежено розширення російського впливу через “авторитарний інтернаціонал”. Журналіст показує, як Путін використовує кризу в Казахстані та підтримку О. Лукашенка як випробувальний полігон перед черговою ескалацією проти України. Журналіст нагадує, що “Він боїться повстань проти таких правителів, як він, більше, ніж ядерного арсеналу США”. Від 2014 року Росія діє як рятівник диктаторів від Сирії до Білорусі, перетворюючи ОДКБ на інструмент легалізації втручань. Україна, на його думку, стала винятком, який доводить, що народ із власною політичною волею здатний протистояти реінтеграції під російську сферу впливу. Саме український опір 2014–2022 років він трактує доказом крихкості імперської моделі, що опирається лише на страх і військову присутність (Die Zeit Nr. 3, 13.01.2022.)

У публікації М. Туманна “У дорозі” (“Auf dem Sprung”) зроблено детальний аналіз реструктуризації Росії, яка побудувала себе заново для конфлікту із Заходом. Автор наголошує, що вимоги Кремля – це не реакція на дії США чи НАТО, а прояв власної ініціативи в його уявленні великої світової держави, яка прагне нового порядку без Америки. Особливу увагу автор зосереджує на репресіях проти незалежних журналістів, знищенні “Меморіалу”, переслідуванні Навального. Війна, зазначає він, стає способом легітимації внутрішнього терору. Путін прагне реваншу за 1990-ті та розпад СРСР, а Україна виступає головною мішенню цього реваншизму. М. Туманн називає ресурсом влади Кремля страх, адже 86 % росіян, за соціопитуваннями, переконані, що їх боїться світ, і саме це Путін використовує у боротьбі за Європу.

У статті Марка Ширіца (Mark Schieritz) “Гроші як зброя” (“Geld als Waffe”) (Die Zeit Nr. 4, 20.01.2022) йдеться про відключення Росії від системи SWIFT. Автор детально описує, як фінансова інфраструктура стає інструментом політичного тиску: “одна комбінація кодів може ізолювати економіку”. Проте М. Ширіц застерігає, що блокування SWIFT боляче вдарить і по ЄС, який залежить від російського газу. (Die Zeit Nr.4, 19.01.2022).

Розділ німецької соціал-демократії від старих міфів описано у статті Пітера Даузенда (Peter Dausend) “Віллі та ностальгічний ефект” (“Willy und der Nostalgiereflex”). Він показує, що частина SPD – особливо старше покоління – залишається заручником “брендтівської” політики розрядки, тоді як молоді депутати вимагають твердішої позиції проти Москви. СДПН у її позиції щодо Москви. розділилася на більшість з Ламбрехтом і меншість з Ротом. Через суперечку щодо “Nord Stream 2” міністр оборони Крістін Ламбрехт виступає за відокремлення газопроводу від політики, а Міхаель Рот за його використання як важеля тиску. “Східна Європа – це не передпокій влади Путіна”, – каже Рот (Die Zeit Nr. 4, 19.01.2022).

Коментар Й. Лау “Пострілу не чути” (“Schuss nicht gehört”) (Die Zeit Nr. 5, 26.01.2022) став символом пробудження німецької свідомості перед повномасштабним вторгненням. Автор критикує відмову уряду постачати зброю Україні, називаючи її “чорним гумором”: країні, що потребує оборони, пропонують шпиталі. Й. Лау наголошує, що йдеться не про “німецьку історію”, а про “майбутнє Європи”. Він прямо ставить проблему: відмова від зброї під приводом пацифізму лише підсилює агресора. Стаття завершується тезою: “Німеччина може допомогти, навіть не постачаючи зброю самостійно: надаючи партнерам необхідні дозволи на передачу зброї з колишніх німецьких запасів до України”.

Кульмінацією довоєнного дискурсу став репортаж М. Туманна “На нульовій лінії” (“An der Null-Linie”) (Die Zeit Nr. 5, 29.01.2022). Автор описує

позиції українських військових у Пісках під Донецьком: “ми на нульовій лінії – фронті, де війна триває восьмий рік”. А також фіксує зміни української армії яка під тиском Москви стала сильнішою, отримує підтримку від партнерів (Велика Британія, Канада, Туреччина) і водночас лишається самотньою у очікуванні удару. Репортаж описує націю, що пережила втрату, зберігає гідність і готовність до боротьби. Рік 2022 став для Die Zeit точкою морального та концептуального перелому перед тими, хто воює за демократію.

“Zeitenwende” у трактуванні Die Zeit – це не лише зміна політики, але й пробудження Європи під звуки війни, яка розпочалася не 24 лютого 2022 року, а значно раніше. Відтепер тема України перестає бути однією із багатьох – вона стає віссю самоусвідомлення Європи.

Після 24 лютого 2022 року Die Zeit остаточно змінює роль із коментатора на свідка. Від аналітики переходять до етики очевидного, розповідей про людей, міста, вибір і гідність. Цей перехід уособлює Аліса Бота, яка від початку війни працює в Україні. Її репортажі з Харкова, Бучі, Ірпеня, Чернігова, опубліковані між березнем і червнем 2022 року, стали головними документами гуманістичного повороту Die Zeit.

У публікації “Краще шантажувати, ніж домовлятися” (“Lieber erpressen als verhandeln”) А. Бота пише про російську стратегію шантажу: енергетичного, воєнного, інформаційного. Вона зауважує, що навіть серед руїн українські громади демонструють дисципліну співчуття здатність допомагати одне одному, коли держава паралізована. Київ, існує – його не захопила російська армія протягом трьох днів. Путін шантажує Європу експлуатує страхи. Він знає, що жахи Чорнобиля та Фукусіми закарбувалися у колективній пам'яті європейців. Надзвичайно небезпечна ситуація склалася поблизу Запоріжжя. “Його попередження Заходу: не смійте ставати надто активними та постачати більше зброї” (Die Zeit Nr. 35, 24.08.2022).

У тексті “Росія хоче взяти Європу в заручники” (“Russland will Europa als Geisel nehmen”) (Die Zeit Nr. 48, 21.11.2018), написаному ще до повномасштабного вторгнення, А. Бота разом із М. Туманном уже формулювала попередження: Росія використовує енергетику і страх як зброю проти єдності ЄС. Тепер, у 2022-му, ця теза набуває повного сенсу. Die Zeit повертається до неї як до морального аргументу: компроміс із шантажистом є формою співучасті.

Якщо у 2014 році Die Zeit ставила запитання “Що робити з Україною?”, то у 2022 році проголошує: “Ми більше не можемо не діяти”. У цьому полягає справжній зміст “Zeitenwende” – не лише у збільшенні військових бюджетів, але й у пробудженні, де Україна стає мірилом європейської відповідальності.

Після 2018 року Die Zeit поступово дистанціюється від технократичного погляду на політику. У статтях М. Туманна, Й. Лау, Й. Бітнера й Й. Йоффе формується поняття “моральної послідовності” (Moral der Konsequenz), що означає відмову від подвійних стандартів у відносинах із Росією. Аналітика 2019–2021 років (“Russlands kalter Frieden”, “Der Preis der Abhängigkeit”, “Rohrkrepierer”) демонструє, як журналісти Die Zeit не лише критикують політичні помилки, але й формують новий тип відповідальності, у якому правда стає політичною категорією. Газета виступає проти ілюзії стабільності, показуючи, що компроміс із агресором – це форма моральної деградації.

Цей період важливий історично. Die Zeit стає ареною інтелектуальної боротьби між спадщиною “Ostpolitik” і новим поколінням, що прагне назвати речі своїми іменами. Після повномасштабного військового вторгнення Росії 24 лютого 2022 року відбувається радикальний злам у системі координат європейської журналістики.

Дев’ятирічний корпус публікацій Die Zeit – це хроніка моральної трансформації Європи. Він фіксує, як суспільство, що десятиліттями відмовлялося дивитися на війну, поступово вчиться її сприймати, розуміти і

протидіяти. У цьому контексті Die Zeit виступає не лише медіаресурсом, але й інститутом історичної пам'яті, який документує процес формування Європи від епохи пацифістського самозаспокоєння до епохи відповідального гуманізму.

Газета створює інтелектуальну карту війни. Її тексти перетворюються на історичні свідчення того, як через випробування війною континент повертає собі сенс цінностей, втрачений у добу компромісів. Підсумовуючи, можна констатувати: Die Zeit у 2014–2022 років стала медіасвідком епохи, який документував перехід від байдужості до відповідальності. Дискурс газети перетворив журналістику на інструмент філософії дії, а правду, емпатію і свободу визначив як практичні принципи.

1.3. Методологія і категоріальний апарат дослідження

У сучасних дослідженнях медіа важливе місце займають праці Міхаела Крюгера (Michaela Krügera), який розробляє методологічні підходи до аналізу медійного дискурсу. Його концепція орієнтована на комплексне вивчення медіатекстів як соціокультурного явища, що поєднує інформаційні, політичні та комунікативні функції. Він виходить із того, що медіа не лише передають інформацію, але й конструюють соціальну реальність через відбір фактів, інтерпретацію подій і формування наративів (Krüger, 2020, s. 11).

Його методологія базується на кількох ключових принципах: міждисциплінарність, що поєднує історію, політологію та медіазнавство; аналіз тексту в контексті; увага до мови та термінології; врахування аудиторії та її сприйняття. Ці принципи дозволяють досліджувати медіа як складну систему, що функціонує у певному соціальному середовищі (Krüger, 2020, s. 18).

Центральним елементом авторського підходу є дискурс-аналіз. Він передбачає вивчення ключових понять і термінів, аналіз повторюваних наративів, виявлення прихованих сенсів, дослідження структур тексту. Цей

підхід дозволяє визначити, як саме медіа формують уявлення про події, зокрема про міжнародні конфлікти (Krüger, 2020, s. 24).

М. Крюгер також послуговується контент-аналізом для кількісного дослідження медіатекстів. Це включає підрахунок частоти використання термінів, аналіз тематики публікацій, визначення домінуючих сюжетів, порівняння різних періодів. Такий підхід дозволяє простежити динаміку змін у медіадискурсі (Krüger, 2020, s. 28).

Важливим елементом методології є аналіз фреймінгу, тобто способів подання інформації. М. Крюгер визначає фрейми як когнітивні структури, що задають рамки сприйняття подій. У дослідженні міжнародних конфліктів це дозволяє визначити, як медіа інтерпретують події, виявити домінуючі наративи, зрозуміти вплив медіа на громадську думку (Krüger, 2020, s. 31).

Методологія М. Крюгера активно використовується для дослідження німецьких медіа, зокрема аналітичних видань. Вона дозволяє аналізувати структуру публікацій, виявляти ключові теми, досліджувати зміну дискурсу у часі, оцінювати вплив політичного контексту. Особливо ефективною ця методологія є для аналізу таких видань, як *Die Zeit*, які характеризуються глибокою аналітичністю та складною структурою текстів.

Застосування підходу М. Крюгера до матеріалів *Die Zeit* дозволяє визначити домінуючі наративи щодо України та росії, простежити зміну термінології, виявити вплив політичних подій на зміст публікацій, проаналізувати еволюцію дискурсу від 2014 до 2022 року. Це робить його методологію особливо цінною для історіографічних досліджень.

Підхід М. Крюгера має важливе значення для дослідження медіа, оскільки він забезпечує системний аналіз медіатекстів, поєднує якісні та кількісні методи, дозволяє виявити приховані сенси, адаптується до різних типів медіа. Попри ефективність, методологія М. Крюгера має деякі недоліки: складність

застосування, значні часові витрати, необхідність великого масиву джерел, ризик суб'єктивності у дискурс-аналізі.

Таким чином, М. Крюгер пропонує комплексну методологію дослідження медіа, яка поєднує дискурс-аналіз, контент-аналіз і аналіз фреймінгу. Його підхід є особливо ефективним для дослідження німецької преси, зокрема видання *Die Zeit*, оскільки дозволяє глибоко проаналізувати структуру, зміст і динаміку медійного дискурсу.

Методологічно дослідження ґрунтується на поєднанні історіографічного підходу та методів медіааналізу. Це дозволяє розглядати публікації як джерело історичного знання, що відображає не лише фактичний перебіг подій, але й особливості їхнього сприйняття, інтерпретації та ідеологічного осмислення.

Дослідження російсько-української війни 2014–2022 років у сучасній гуманітаристиці потребує комплексного підходу, який поєднує історичний аналіз, медіадослідження та теорії міжнародних відносин. Особливого значення набуває вивчення того, як ці події репрезентуються у західному інформаційному просторі, зокрема у німецькій пресі, яка відіграє важливу роль у формуванні європейської громадської думки.

Методологічна база дослідження ґрунтується на поєднанні дискурс-аналізу, контент-аналізу, аналізу фреймінгу та історико-порівняльного методу. Такий міждисциплінарний підхід дозволяє не лише описати зміст медійних текстів, але й виявити механізми формування наративів, інтерпретацій і образів України та Росії у німецькому інформаційному просторі.

Методологічна основа цього дослідження спирається на сучасні підходи історичної науки й гуманітарних дисциплін, які поєднують класичні принципи історизму, об'єктивності та системності з новітніми методами аналізу комунікації, медіатексту й публічної свідомості. У дисертаційній роботі журналістські публікації видання *Die Zeit* за 2014–2022 років розглядаються не

єдино як засіб інформування, але і як історичне джерело, яке фіксує зміну моралі, політики й культури європейського суспільства в умовах війни.

Методологічну базу дослідження можна згрупувати за такими принципами:

1. Історизму – вивчення текстів у їхньому політичному, соціальному та культурному контексті, з урахуванням часової динаміки (2014–2022 рр.).

2. Об'єктивності – опора лише на верифіковані публікації Die Zeit, з підтвердженням авторством, датою й номером випуску, без використання ненадійних джерел.

3. Діалогічності пізнання – розгляд медіатексту як “співрозмовника” історика, що вимагає герменевтичного аналізу, тобто інтерпретації і як тексту, і як соціального явища.

4. Міждисциплінарності – інтеграції методів історіографії, медіазнавства, комунікаційної теорії та культурології, що дає змогу досліджувати пресу як феномен соціальної рефлексії.

Дослідження поєднує класичні методологічні засади історичної науки із сучасною комунікативною парадигмою, що трактує журналістику не лише як доповідь, але і як конструювання історичної реальності.

Теоретико-методологічна основа дослідження визначається поєднанням історичного підходу, дискурсивного аналізу медіаджерел і соціально-філософських концепцій комунікації. У центрі уваги – механізми, через які журналістика формує колективне розуміння історичних подій та моральні рамки політичної дії.

Корпус публікацій німецького видання Die Zeit (2014–2022) охоплює всі ключові етапи російсько-української війни й відображає поступову зміну тональності європейського дискурсу: від здивування і співчуття – до усвідомлення відповідальності та моральної дії.

Хронологічна структура аналізу побудована відповідно до підтверджених етапів розвитку конфлікту:

1. Анексія Криму (березень 2014 р.) та початок війни на Донбасі – центральні теми ранніх матеріалів Аліси Боти “Держава руйнується” (“Ein Staat zerfällt“) (Nr. 21/2014) і Марка Ширіца “Третя стадія дуже болить” (“Stufe drei tut richtig weh“) (Nr. 21/2014).

2. Мінські домовленості (2014–2015 рр.) та бої за Дебальцеве (лютий 2015 р.) – предмет аналітичних публікацій Майкла Туманна “Що тут відбувається?” (“Was geht hier vor?“) (Nr. 7/2015) і Маттіаса Насса “Примарний настрої” (“Geisterstimmung“), (Nr. 6/2015).

Період “втоми від війни” (2017–2018) – зафіксований у матеріалах Туманна “Чому Росія озброюється проти Європи?” (“Warum rüstet Russland gegen Europa auf?“) (Nr. 51/2018) і колективному інтерв’ю Боти та Туманна з Володимиром Гройсманом “Росія хоче взяти Європу в заручники” (“Russland will Europa als Geisel nehmen“) (Nr. 48/2018).

3. Кризи 2019–2021 років – енергетичний чинник (Nord Stream 2), справа Навального, суперечності в політиці Німеччини щодо РФ; ці питання системно аналізує Й. Лау “Недієздатний” (“Rohrkrepierer“) (Die Zeit Nr. 7. 10.02. 2021).

4. 2022 рік – вторгнення РФ; концепт Zeitenwende стає ключовим у публікаціях Ріке Гаверц, Аліси Боти, Міхаеля Туманна, Йорга Лау “Хто тут збожеволів?” (“Wer dreht hier ab?“) (Nr. 31/28.07.2022), “Бомба для душі” (“Eine Bombe für die Seele“) (Nr. 19 8.05.2022).

Бачимо, отже, що джерельна база структурована як послідовність історичних зрізів, у межах яких Die Zeit фіксує не лише події, а й еволюцію морального мислення європейської спільноти.

Теоретичну платформу становлять три взаємопов’язані концепції:

1. Концепція публічної сфери Юргена Габермаса. Згідно з Ю. Габермасом, творцем концепції комунікативного процесу та сфери громадської відкритості, інформаційний простір є центральним інститутом демократичного громадянського суспільства, де формується громадська думка

та етична раціональність, що є важливим чинником політики. Die Zeit виступає в цьому контексті як моральна арена публічності, у якій конфлікт в Україні стає тестом для європейської відповідальності, зародження простору відкритого публічного спілкування (Theorie des kommunikativen Handelns, 1981 s. 148).

2. Соціально-конструктивістський підхід П. Бергера та Т. Лукмана дає підставу трактувати журналістські тексти як інструмент соціального творення реальності, тобто спосіб, яким німецьке суспільство виробляє уявлення про війну та Європу (Berger P. L., Luckmann T., 1966, s.13).

3. Українська історіографічна методологія (С. Стельмах, С. Лях, В. Смолій, І. Колесник) послідовно наголошує на зв'язку історичної науки з філософією культури та ширшим соціокультурним контекстом. Зокрема, С. Лях підкреслює, що сучасна методологія історії не зводиться до сукупності технічних прийомів, а передбачає рефлексію над взаємодією історика, джерел та суспільства (Лях, 2021, с.16,17). Такий підхід дає можливість розглядати пресу як носія колективної пам'яті, що бере участь у формуванні нової якості історичного знання, розкриває можливість аналізувати пресу яка відображає і активно конструює новий зміст історичного знання, інтегруючи індивідуальні свідчення й суспільні інтерпретації в єдиний наратив.

Сучасна українська наукова методологія дедалі активніше виходить за межі традиційного націєцентричного підходу, інтегруючи глобальні та транскультурні перспективи. У цьому контексті важливою є погляд Ірини Колесник, який демонструє, як глобальна історія стає одним із ключових інтелектуальних викликів для українського історичного аналізу. Авторка звертає увагу на те, що глобальна історія сьогодні має розгалужену інфраструктуру – спеціалізовані журнали, міжнародні дослідницькі центри, цифрові академічні платформи, професійні мережі. Ця інфраструктура формує нову професійну культуру історика, де важливими стають міждисциплінарність, увага до транскультурної взаємодії та множинності історичних досвідів. Для

української історичної науки це означає не відмову від національної традиції, а її розвиток у ширшому світовому контексті. З української перспективи глобальна історія дає можливість представити локальні сюжети – від імперської спадщини до сучасних подій війни – як частину великих транснаціональних процесів. Це важливо й тому, що українське дослідження історії тривалий час відбувалося в умовах колоніального тиску й ідеологічних обмежень. Тепер же глобальний підхід уможливорює по-новому визначати місце України в європейській та світовій історії, вийти за рамки схем, успадкованих від імперських та радянських підходів. (Колесник, 2019, с. 91).

На стику цих підходів сформовано систему принципів, що, власне, визначає структуру аналізу:

1. Історизм – відтворення подій у реальному контексті часу, без ретроспективного оцінювання з позицій сучасності.

2. Системність – виявлення взаємозв'язків між текстами різних авторів і років як елементів єдиного дискурсу.

3. Інтертекстуальність – урахування редакційного діалогу між журналістами (Туманн – Лау – Бота – Насс), що створює поліфонічну модель бачення подій.

4. Міждисциплінарність – залучення методів історіографії, герменевтики, соціології знання, політичної комунікації.

Тож прагнемо створити модель, що поєднує джерелознавчий аналіз, семантичну реконструкцію змістовності і етичну інтерпретацію історії. Така модель дає можливість побачити *Die Zeit* не лише як свідка, але й як учасника історії, що відображає еволюцію європейського способу мислення в добу війни. Це забезпечує як теоретичне підґрунтя, так і методологічну рамку, у якій осмислюється корпус німецьких медіатекстів як джерело для історика. У методологічному плані дослідження спирається також на українську школу історіографії та джерелознавства, представлену працями В. Верстюка, О. Репан,

С. Кульчицького, Ю. Офіцинського, які наголошують на потребі системного підходу до аналізу текстових джерел новітньої доби.

Застосування цього підходу дає підставу трактувати журналістику не як “другорядне джерело” а як повноцінний історичний матеріал, що відображає динаміку суспільного мислення.

Особливе значення має принцип історичного контекстуалізму – розуміння того, що жоден журналістський текст не існує поза політичною реальністю свого часу. Аналіз німецького видання *Die Zeit* у контексті російсько-української війни неможливий без урахування послідовності ключових історичних подій 2014–2022 років, які визначали тематику, риторику та ідейну позицію видання. Цей період став для Німеччини і Європи своєрідним випробуванням послідовності від дипломатичного стримування агресора до усвідомлення неминучості дій.

Анексія Криму (березень 2014 року) відкрила нову сторінку європейської історії – кінець епохи постблокової стабільності. У публікаціях *Die Zeit* це відображено як момент “повернення історії”: автори наголошують, що використання сили знову стало прийнятним засобом політики. Відповідно, газета переосмислює роль Заходу, який втратив ілюзію про “кінець геополітики”.

Воєнні дії на Донбасі (з квітня 2014 року) стали першим затяжним етапом російської гібридної агресії. У матеріалах *Die Zeit* цей конфлікт спочатку визначався як “Ukraine-Krise”, але вже наприкінці року журналісти почали вживати термін “Krieg im Donbass”, що відображало поступову втрату надії на мирне врегулювання. Публікації 2015 року акцентують гуманітарний аспект: жертви серед цивільних, внутрішньо переміщені особи, руйнування соціальної інфраструктури. Саме в цей період формується аналітична рамка, яку в подальшому *Die Zeit* розвиває як “відповідальний реалізм”.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну (лютий 2022) стало кульмінацією попередніх процесів. Газета переходить від аналітики до етичної мобілізації. У матеріалах Маттіаса Насса, Майкла Туманна, Аліси Боти з'являється ключовий для німецького контексту термін “Zeitenwende” – злам часу. Він означає не лише початок нової політики безпеки, але й моральну революцію в мисленні Європи.

У культурологічному вимірі використовується семіотична теорія, яка розглядає текст як “модель культури”. Згідно з цим підходом, журналістика виступає механізмом кодування історії, а мова – носієм культурної пам'яті. Тому аналіз Die Zeit дає змогу виявити не лише інформаційні повідомлення, але й архетипи європейського мислення, які виявляються у виборі метафор (“фортеця демократії”, “втомлена Європа”, “повернення історії”, “злам часу”). Цей методологічний інструмент особливо важливий для дослідження 2022 року, коли Die Zeit використовує поняття “Zeitenwende” не просто як політичну метафору, а як семіотичний знак епохальної трансформації.

У підсумку: теоретико-методологічна основа дослідження ґрунтується на інтеграції чотирьох взаємопов'язаних підходів: 1) герменевтичного – для інтерпретації змісту тексту, 2) дискурс-аналітичного – для виявлення структур впливу та ідеології, 3) історико-джерелознавчого – для контекстуалізації подій і публікацій, 4) культурно-семіотичного – для осмислення журналістики як форми культурної пам'яті.

Ця багаторівнева методологія дає підставу розглядати Die Zeit не просто як медіа, а як джерело історії Європи, що відображає її реакцію на війну, страх, байдужість і відповідальність.

Побудова цілісної методології вимагає розрізнення рівнів, на яких здійснюється аналіз джерел – від загальнофілософського до спеціально-прикладного. У дослідженні німецької преси (Die Zeit) щодо російсько-української війни 2014–2022 років поєднано чотири рівні: філософсько-

світоглядний, загальнонауковий, спеціально-історичний і методико-аналітичний. Така багаторівнева структура уможливило забезпечення одночасно глибини історичного розуміння та точності інтерпретації медійних текстів.

Філософсько-світоглядний рівень визначає концептуальну оптику, через яку аналізується феномен війни в медійному вимірі. Базовими орієнтирами виступають: а) гуманістична парадигма історичного пізнання, яку, за С. Ляхом (2021), характеризує визнання ціннісного виміру історії – історик не є “поза мораллю”, а діє у системі культурних орієнтирів; б) філософія комунікативної дії Юргена Габермаса, що розглядає публічну комунікацію як простір досягнення взаєморозуміння, а не маніпуляції (*Theorie des kommunikativen Handelns*, 1981), у цьому контексті *Die Zeit* інтерпретується як інституція публічної раціональності, що формує консенсус про моральні межі політики; в) концепт “моральної автономії Європи”, розроблений у працях німецьких філософів А. Хоннета, К. Вельша, і далі розвинений у журналістській етиці Йорга Лау та Маттіаса Насса. У публікаціях 2019–2022 рр. цей підхід конкретизується через аналіз реакції ЄС на війну як моральний виклик для суспільства та політикуму загалом. Отже, філософсько-світоглядний рівень забезпечує нормативну рамку дослідження – він визначає, що війна в українському контексті розглядається не лише як геополітичний, а як цивілізаційний і ціннісний феномен.

Загальнонауковий рівень передбачає використання універсальних принципів наукового пізнання, що формують методологічну логіку аналізу. Принцип історизму – розгляд подій у контексті їхнього часу, причин і наслідків. Аналіз публікацій *Die Zeit* спирається на конкретні історичні етапи російсько-українського конфлікту, які зумовили зміну медійного дискурсу. Починаючи з анексії Криму (березень 2014 р.) як переломного моменту європейської безпеки, що вперше актуалізував у німецькій пресі тему “війни в Європі”. Наступна публікація – війна на Донбасі (з квітня 2014 р.). Це – початок усвідомлення

гібридного характеру російської агресії; Мінські домовленості (2015) – етап дипломатичних ілюзій, який у публікаціях Die Zeit розглядався як спроба заморозити конфлікт дипломатичним шляхом; проєкт “Nord Stream 2” як енергетична залежність (2019–2021) і символ європейського прагматизму, що став предметом моральної критики у текстах Й. Лау, М. Туманна й М. Насса; концепт “Zeitenwende” (2022) як історичний і моральний злам у сприйнятті війни після повномасштабного вторгнення РФ в Україну.

Принцип історизму забезпечує розгляд кожного тексту Die Zeit не ізольовано, а у зв’язку з реальною динамікою війни та трансформацією європейського мислення. Принцип об’єктивності поєднує у собі текстуальний аналіз з перевіркою фактів за німецькими архівами, офіційними заявами урядових осіб та незалежними міжнародними джерелами. Принцип системності – це виявлення взаємозв’язків публікацій різних авторів і періодів як частин єдиного дискурсивного поля. Принцип міждисциплінарності включає у себе інтеграцію методів історії, політології, соціології комунікації та журналістикознавства.

Спеціально-історичний рівень зорієнтований на принципи історіографічного аналізу джерел і категоріальний апарат історичної науки, про які писали С. Стельмах (2009) та І. Колесник (2019).

Джерелознавчий аналіз як критична оцінка достовірності публікацій: авторства, дати, контексту створення, політичного фону. Використано лише ті статті Die Zeit, які розміщені в архіві Zeit.de.

Порівняльно-історичний метод для зіставлення висвітлення війни в різні роки. Наприклад, контраст між реакцією на анексію Криму (2014) і на повномасштабне вторгнення (2022) виявляє зміну ціннісних акцентів у німецькому суспільстві.

Ретроспективний аналіз допомагає простежити еволюції понять “відповідальність”, “моральна послідовність”, “втома від війни” як історичних категорій.

Контекстуальний аналіз полягає у дослідженні зв'язку між журналістським текстом і політичною ситуацією (наприклад, між публікацією Лау “Недіездатний” (“Rohrkrepierer”) (2021) і дискусіями навколо “Nord Stream 2”). Спеціально-історичний рівень створює підстави для оцінки Die Zeit не лише як джерела інформації, але і як історичного документа свідомості епохи.

Методико-аналітичний рівень охоплює вибір методів, конкретних дослідницьких прийомів, що застосовуються для аналізу медійних текстів. Для цього послуговуємося контент-аналізом – кількісний і якісний облік тем, ключових слів, тональності, які допомагають простежити еволюцію риторики від опису до дії. Дискурсивний аналіз за Полем Фуко (Paul-Michel Foucault) і Юргеном Габермасом, допомагає окреслити структуру влади, ідеології та моральних норм у текстах.

Наративний аналіз використовується для розгляду журналістських сюжетів як форм колективної пам'яті. Репортажі Боти з Харкова чи Чернігова виконують функцію “свідчення”, подібно до історичних хронік.

Герменевтичний метод застосовуємо для інтерпретації смислів через контекст культури, мови та інтенції автора. Такий підхід, за Гансом-Георгом Гадамером, забезпечує “зустріч розуміння” між автором і дослідником.

Порівняльно-дискурсивний підхід дозволяє зіставити матеріалів Die Zeit з публікаціями в інших європейських медіа: Frankfurter Allgemeine Zeitung, Der Spiegel, що дає підставу побачити унікальність редакційної етики Die Zeit. Цей рівень забезпечує аналітичну точність і сприяє перетворенню корпусу публікацій на емпіричну основу історичного узагальнення.

Взаємозв'язок рівнів і наукова валідність утворюють ієрархічну, але взаємопов'язану систему. Філософські засади визначають напрям тлумачення,

загальнонаукові принципи забезпечують раціональну логіку, історичний рівень – джерельну достовірність, а методико-аналітичний – конкретність і доказовість.

Дослідження спирається на мультидисциплінарну модель, що поєднує філософію, історіографію, соціологію комунікації та джерелознавство. Її мета – реконструювати, як у публікаціях *Die Zeit* формується колективне європейське сприйняття війни Росії проти України та як це впливає на політичну й моральну свідомість сучасності.

Категоріальний апарат і понятійна система дослідження становить теоретичний каркас дослідження, що слугує систематизації й осмисленню змісту німецького медійного дискурсу про російсько-українську війну 2014–2022 років. У межах історико-комунікативної парадигми поняття виступають не лише термінами, але й інструментами тлумачення соціальної і моральної реальності, яку фіксує журналістика.

Поняття відповідальності є центральним для німецької політичної культури після 1945 року. У традиції Габермаса (*Moralbewusstsein und kommunikatives Handeln*, 1983) воно пов'язане з поняттям моральної автономії громадянина та нації. У корпусі *Die Zeit* 2014–2022 років *Verantwortung* прослідковується політична, інтелектуальна та екзистенційна відповідальність: політична відповідальність уряду Німеччини за дії або бездіяльність у конфлікті на сході Європи; інтелектуальна відповідальність журналістики за формування суспільної свідомості; екзистенційна відповідальність кожної людини за моральний вибір у ситуації війни. Це поняття наскрізно проходить крізь тексти М. Туманна “Що тут відбувається?” (“*Was geht hier vor?*”) (*Die Zeit* Nr.7, 12.02.2015), Йорга Лау та Маттіаса Насса “Хто тут збожеволів?” (“*Wer dreht hier ab?*”), (*Die Zeit* Nr.31, 28.08. 2022).

У журналістиці *Die Zeit* поняття правди набуває габермасівського змісту – це істина як результат відкритого комунікативного процесу, а не нав'язаної влади.

В умовах інформаційної війни правда стає не стільки констатацією фактів, скільки етичним опором фальсифікації. Починаючи з 2014 року, газета послідовно документує дезінформаційні кампанії, фейки російських медіа, викривлення у європейських політичних наративах.

У 2022 році, в умовах повномасштабного вторгнення, поняття “Wahrheit” набуває статусу моральної зброї – журналістика стає формою захисту реальності від цинізму, що є предметом аналізу у статтях А. Боти й М. Туманна “Бомба для душі” (“Eine Bombe für die Seele”) (Die Zeit Nr.19, 8.05. 2022).

Термін “Moral der Konsequenz” (моральна послідовність) уперше з’являється у публікаціях Die Zeit у 2019–2021 роках. У своїх статтях А. Ботта закликає до етичної відповідності між принципами і діями, оскільки мораль, що не має наслідків у політиці, перетворюється на жест. Це поняття означає відмову від подвійних стандартів, які дозволяли поєднувати осуд війни та бізнесу із агресором.

Юрген Габермас у праці “Strukturwandel der Öffentlichkeit” (1962) визначає публічну сферу як простір раціональної дискусії, де формується громадська думка поза державним контролем. Die Zeit у цьому сенсі виконує роль публічної трибуни європейської совісті, де війна в Україні стає предметом морального обговорення, а не лише політичного аналізу. Газета зберігає баланс між аналітичністю й емоційністю: її мета – не переконати, а виховати здатність мислити критично.

Ідентичність Європи у публікаціях Die Zeit осмислюється як спільнота, що виникла після катастроф ХХ століття. У 2015–2019 роках у текстах Йозефа Йоффе, Маттіаса Насса та Йорґа Лау часто звучить думка, що Європа втратила “моральний компас” у прагненні до економічного комфорту.

Після 24 лютого 2022 року ця тема набуває іншого звучання: у статтях А. Боти, М. Туманна, Ріке Гаверца повторюється теза – Європа знову відкрила

себе через Україну. Європейська ідентичність у цьому дослідженні трактується не як культурна даність, а як процес самопізнання через випробування війною.

Україна як суб'єкт у міжнародній політиці має ключове значення для всієї дисертації. Якщо у 2014 році Україна часто сприймалася у німецькому медійному полі як жертва конфлікту, то вже у 2022 році вона постає як суб'єкт, який нагадує Європі про її власні принципи. М. Туманн пише про те, що саме український спротив повернув Європі віру в серйозність власних цінностей. Отже, категорія “Україна як моральний суб'єкт” у дослідженні означає визнання суб'єктності українського досвіду.

У німецькій традиції (Аляйди Ассман, “Erinnerungsräume”, 1999; П'єр Нора, “Les lieux de mémoire”, 1984) пам'ять розглядається основою національної ідентичності. Для Die Zeit пам'ять про Україну стає відображенням спроможності Європи пам'ятати власні обіцянки. У статтях 2014–2022 років журналісти послідовно повертаються до тих самих місць – Крим, Дебальцеве, Київ, Харків, Буча, Маріуполь. Цей повтор створює “риторичну географію совісті” – коли пам'ять не є минулим, а дією. Тому історична пам'ять у цьому дослідженні трактується як форма морального часу, у якому минуле й сучасність взаємно доповнюють одне одного.

Після 24 лютого 2022 року “Zeitenwende” (нім. злам епох) стало не лише політичним терміном, але й категорією історії, що означає перехід від байдужості до відповідальності. Маттіас Насс у статті “Хто тут збожеволів?” (“Wer dreht hier ab?”) (Die Zeit Nr.31, 28.07.2022) характеризує це як кінець наївного пацифізму. Для Die Zeit Zeitenwende – не риторика, а нова етика дії, у якій Європа знову усвідомлює: свобода є не даром, а вибором. У цьому сенсі “Zeitenwende” підсумовує всі попередні категорії, які є історичним узагальненням еволюції німецької журналістики щодо війни в Україні.

Методологічне підґрунтя дослідження не зводиться до набору технік аналізу – воно є інтелектуальною стратегією осмислення війни через медійні

тексти. Ця стратегія ґрунтується на переконанні, що історія в сучасному світі твориться не лише діями політиків і військових, але й мовою журналістики, яка формує сприйняття суспільством.

Отже, обрана методологія забезпечує можливість поєднати історичну точність із гуманітарною рефлексією, а також перетворює аналіз преси Die Zeit на дослідження не тільки фактів, але й цінностей, через які Європа осмислює власну сучасність.

Висновки до першого розділу

Аналіз методологічних підходів та історіографії дослідження російсько-української війни у німецькому медіапросторі дає змогу сформулювати низку узагальнюючих висновків.

Сучасні дослідження базуються на міждисциплінарному підході, що поєднує методи історії, політології та медіазнавства. Найбільш ефективними є дискурс-аналіз, контент-аналіз та аналіз фреймінгу, які дозволяють досліджувати як зміст медіатекстів, так і механізми формування суспільних уявлень.

Українська історіографія акцентує увагу на інформаційній війні, пропаганді та формуванні національної ідентичності. Вона розглядає медіа як важливий інструмент впливу та підкреслює необхідність критичного аналізу західного інформаційного простору.

Західні, зокрема німецькі дослідження, зосереджуються на методології аналізу медіа та взаємозв'язку між медіадискурсом і зовнішньою політикою. У цих працях медіа виступають як чинник формування політичних рішень і громадської думки.

Важливим результатом аналізу є виявлення еволюції медійного дискурсу. До 2022 року німецькі медіа характеризувалися обережністю, нейтральною термінологією та прагненням до балансованості. Після початку

повномасштабної війни відбувається перехід до чіткого визначення росії як агресора та зміни образу України як активного суб'єкта міжнародної політики. Аналітичні видання, зокрема *Die Zeit*, відіграють ключову роль у формуванні інтелектуального дискурсу. Їх матеріали дозволяють простежити зміни у сприйнятті війни та трансформацію політичних і суспільних оцінок.

Аналіз методології та історіографії створює наукову основу для подальшого дослідження та дозволяє глибше зрозуміти особливості висвітлення російсько-української війни у німецькій пресі.

Проведений у першому розділі аналіз дає підставу визначити ключові особливості сучасної історіографії російсько-української війни та місце медійних джерел, особливо публікацій *Die Zeit*, у формуванні європейського розуміння цього конфлікту. Розгляд українських і західних досліджень засвідчив, що після 2014 року відбувся суттєвий зсув інтелектуального фокусу. Війна визначається не лише як сукупність військово-політичних подій, а як багатовимірне явище, у якому інформаційний простір, символічні інтерпретації та публічні наративи відіграють не менш важливу роль, ніж дипломатія чи стратегія. Водночас стало очевидно, що попри велику кількість праць про імідж України у світі й аналіз західних медіа загалом, спеціального історіографічного дослідження німецького видання *Die Zeit* як цілісного джерела досі практично не існувало. Саме тому перший розділ окреслює наукову прогалину, яку заповнює ця дисертація.

Опрацьований корпус матеріалів *Die Zeit* 2014–2022 років створює унікальну можливість простежити, як змінювався погляд німецького суспільства на війну від її початку до повномасштабного вторгнення. Уже публікації 2014 року показали, що редакція сприйняла Майдан та анексію Криму не як периферійні події, а як виклик для Європи. Україна постає у цих текстах як простір, де вирішується питання не лише геополітичного балансу, але й ціннісної приналежності європейців. Такий гуманітарно-моральний підхід

зумовив специфічний характер дискурсу, журналісти не просто передавали факти, вони прагнули витлумачити події так, щоб пояснити, чому війна стосується кожного європейця. Статті у 2014–2015 роках будувалися на поєднанні репортажної емоції, політичного аналізу та історичних аналогій.

У наступні роки – приблизно від 2016 до 2018 – у газеті помітно формується інший інтелектуальний тон: від початкового шоку та моральної мобілізації автори переходять до аналізу довгострокової логіки війни. З'являється мотив втоми, властивої затягнутим конфліктам, водночас поглиблюється увага до тем енергетичної залежності, інформаційної безпеки та європейської політичної нерішучості. У цей період журналістика *Die Zeit* перестає бути лише засобом фіксації подій, а стає інструментом розуміння структурних причин конфлікту, від значення санкцій до ролі інформаційних атак та пропаганди. Українська тема втрачає емоційну надзвичайність, але натомість набуває концептуальної глибини – її розглядають як частину системної кризи європейської безпеки.

Публікації 2019–2021 років продовжують цю лінію. Вони показують щораз більше сприйняття війни не як окремого епізоду у міжнародних відносинах, а як симптому ширшої трансформації європейської політики. Автори *Die Zeit* наголошують, що реакція Заходу на агресію Росії стала показником його внутрішньої сили або, навпаки, слабкості. Тема “Nord Stream 2”, дебати всередині німецької політики, усе це у взаємодії окреслює нову систему опису, у якій Україна постає маркером послідовності та політичної суб'єктності Європи. Так формувалося те дискурсивне поле, яке у 2021 році вже недвозначно передбачало можливість масштабного вторгнення.

Матеріали початку 2022 року, опубліковані напередодні повномасштабного вторгнення, засвідчили момент різкого концептуального зламу. Відбувається перехід від обережного політичного аналізу до прямого формулювання висновків. Публіцисти *Die Zeit* говорять про руйнування старої *Ostpolitik*, про необхідність

відмови від ілюзій щодо Росії, про “пробудження” Європи та кінець епохи комфортного дипломатичного балансування. У цих текстах війна постає вже не лише українською трагедією, а подією, що визначає нові межі Європи – її безпеки, її політичної культури, і спроможності. Саме тут дискурс газети стає своєрідним архівом часу – він фіксує перелом у свідомості німецького суспільства та вказує на зростання відповідальності перед обличчям історії.

Методологічна частина дослідження дала змогу сформувати цілісну концептуальну модель, у межах якої німецькі медіатексти про російсько-українську війну 2014–2022 років набувають статусу історичного джерела, що фіксує не лише факти, але й еволюцію європейської моральної і політичної свідомості. Аналіз наукової літератури та праць із методології історії показав, що сучасний історик не може обмежуватися описом подій – він має враховувати культурний, дискурсивний та комунікативний виміри, через які соціум осмислює реальність. Саме тому корпус публікацій *Die Zeit* розглядається як складна система символів, наративів і ціннісних орієнтирів, що потребує міждисциплінарного аналізу.

У роботі встановлено, що оптимальною теоретичною основою для дослідження медійних джерел є поєднання різнорівневих підходів. Принцип історизму дає можливість розглядати кожен текст у зв’язку з конкретним етапом війни та політичними обставинами, що його зумовили. Принцип об’єктивності забезпечує опору на верифіковані матеріали, підтвержені архівом *die Zeit*, що надзвичайно важливо для уникнення фальсифікацій і помилкових інтерпретацій. Окремо можна зазначити, що методологія й категоріальний апарат у цьому дослідженні не є технічним набором інструментів, а становлять цілісну інтелектуальну систему, яка уможливорює всебічне осмислення медійного дискурсу про російсько-українську війну. Вони забезпечують поєднання фактологічного аналізу з вивченням ціннісних, змістових та культурних структур, які формують європейське сприйняття війни.

Такий підхід робить можливим інтерпретувати Die Zeit не лише як джерело інформації, але і як унікальний простір формування суспільної думки, що має ключове значення для розуміння історії Європи періоду 2014–2022 років.

РОЗДІЛ 2

ВИСВІТЛЕННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2014–2021 рр. У НІМЕЦЬКІЙ ПРЕСІ (НА ПРИКЛАДІ DIE ZEIT)

2.1. Анексія Криму та початок війни на Донбасі (2014–2015 рр.)

Події Євромайдану, відставка президента Віктора Януковича та російське втручання в Криму стали для німецьких медіа одними із найважливіших публікацій після холодної війни. Газета Die Zeit упродовж перших місяців 2014 року відреагувала на українську кризу системною серією репортажів і коментарів, що відображають поступовий перехід від емоційної підтримки до аналітичного осмислення наслідків для всієї Європи.

Питання внутрішньої стабільності України після Майдану розглядає Йохен Бітнер у статті “Після повстання, перед боєм” (“Nach der Revolte, vor dem Kampf”) (Die Ziet Nr.10, 27.02.2014). Автор аналізує загрози, з якими стикається новий уряд: послаблені інституції, тиск Росії та відсутність узгодженої позиції ЄС.

Й. Бітнер зауважує, що перемога Майдану не означає завершення революції, і попереджає, що “попереду – боротьба за реальні зміни, які потребують не лише політичної волі, а й економічних ресурсів”. У статті також йдеться про суперечності всередині самого Євросоюзу щодо майбутнього України. Автор констатує, що європейські уряди усвідомлюють масштаб виклику, але не мають спільної стратегії дій. Німеччина намагається зберігати баланс між підтримкою Києва й небажанням загострювати відносини з Москвою. Як бачимо, публікація фіксує перший прояв внутрішньої дилеми європейської політики: як допомагати Україні, не провокуючи конфлікт із Росією (Die Ziet Nr.10, 27.02.2014).

Аналіз мотивації російських дій подає Майкл Туманн у статті “Порушення з боку Росії” (“Russlands Verletzung”) (Die Ziet Nr.10, 27.02.2014). Він пише, що

для Кремля події в Києві стали не просто політичним прорахунком, а символічною поразкою. Падіння уряду Януковича публіцист розглядає як “удар по концепції “руського міра””, у межах якої Україна мала залишатися у сфері впливу Москви. Україна перетворюється на кошмар для російської еліти. Найбільший гнів, однак, спрямований на європейців. визнання нового уряду в Києві. Автор наголошує, що російська влада сприймає демократичний протест у Києві як екзистенційну загрозу власній легітимності. Він прогнозує, що у відповідь Росія спробує “показати силу” – через політичний тиск або військову присутність у Криму.

Публікація Туманна, написана ще до формального початку анексії, демонструє високий рівень аналітичного прогнозування. Автор фіксує, що криза в Україні має потенціал перерости в міжнародний конфлікт, який поставить під сумнів стабільність усієї системи європейської безпеки.

Вартим уваги є інтерв'ю з Ганною Герман, колишньою радницею президента В. Януковича, зафіксоване у репортажі Йохена Бітнера “Після повстання перед боєм” (“Nach der Revolte, vor dem Kampf”) (Die Zeit Nr. 10 27.02. 2014) наприкінці лютого 2014 року. Це – показовий приклад формування альтернативного політичного наративу в період після перемоги Майдану, що є свого роду елементом Кремлівської пропаганди, який чинить вплив на читача. Центральним елементом її аргументації виступає делегітимізація революції через правовий дискурс. Герман послідовно наголошує на неконституційності усунення Януковича, трактуючи зміну влади як порушення формально-юридичних процедур, не беручи до уваги масштаби насильства з боку силових структур цієї влади. У такий спосіб вона навмисно відокремлює питання прав людини й відповідальності за масові розстріли протестувальників від питання легітимності влади, створюючи хибну дихотомію між законом і революцією.

З методологічного погляду, інтерв'ю А. Герман демонструє типовий механізм контрреволюційного дискурсу, який прагне зберегти символічний

контроль над інтерпретацією подій. Майдан в її інтерпретації постає як “путч” і цей тип інтерпретації надалі був активно використаний у російських медіа для виправдання втручання в українські справи та делегітимізації нової влади в Києві (Die Zeit Nr. 10. 27.02.2014).

Показовою у контексті роботи є березнева публікація 2014 року “Надія тут означає демократію” (“Hoffnung heißt hier: Demokrati”) (Die Zeit, Nr. 13, 20.03.2014). Це – інтерв’ю Елізабет фон Тадден з київським соціологом Дмитром Хутким, який пояснює німецькому читачеві, що означає бути українцем у час Революції Гідності та російської анексії Криму. Основна ідея тексту полягає у тому, що українська національна свідомість сьогодні тотожна поняттю демократії, гідності й незалежності. Хуткий однозначно відкидає результати “референдуму” кримського голосування, називаючи його “сфальсифікованим і нелегітимним”, який проходив під контролем армії та самопроголошеної влади, без незалежного спостереження і реальної альтернативи вибору. (Die Zeit, Nr. 13, 20.03.2014).

За словами соціолога, незалежність України стала процесом демократичного самопізнання. Він посиляється на соціологічні дослідження Київського міжнародного інституту соціології та Академії наук України: переважна більшість громадян із 1991 року підтримують незалежність, а лише 7 % досі ототожнюють себе з радянським минулим. Українці – це люди, які не хочуть бути утиснутими корумпованими урядами і прагнуть держави, заснованої на правах людини та самоповазі.

Підсумовуючи, Д. Хуткий формулює запитання, яке стає віссю статті: “Чи залишить Європа Україну, чи підтримає її? Це питання стосується не лише моєї країни – воно стосується майбутнього Європи”.

Інтерв’ю Елізабет фон Тадден із Дмитром Хутким є характерним прикладом публіцистичного жанру Die Zeit, у якому події в Україні 2014 року інтерпретуються не лише політично, але й культурно-ціннісно.

Стаття А. Боти “Поки твої нерви тримаються” (“Solange die Nerven halten”) (Die Zeit, Nr. 11.2014, 6.03.2014.) є одним із перших європейських репортажів, що зафіксував початкову фазу російської окупації Криму у форматі польової журналістики. Авторка подає події через мікроісторичну оптику – через досвід полковника Ігоря Мамчура, який разом зі своїм підрозділом опинився в інформаційній, військовій та політичній ізоляції. Завдяки цьому тексту вдається передати атмосферу невизначеності, брак чітких наказів із Києва та психологічний тиск, який російські війська здійснювали на українських військовослужбовців. А. Бота акцентує увагу на тому, що окупація здійснювалася не лише військовими засобами, але й через маніпуляцію громадською думкою, появу “самооборон” і нав’язування наративів про загрозу російськомовному населенню. У репортажі докладно описано, як російські війська без знаків розрізнення, а також проросійські групи в Криму використовували дезінформацію і страх, щоб створити видимість “внутрішнього конфлікту”. (Die Zeit, Nr. 11.2014, 6.03.2014.)

Європейську реакцію на цинізм і наступні кроки Москви стосовно вільного вибору суверенної країни описані Die Zeit в публікації аналітичної статті співавторів Тіни Гільдебрандт, М. Туманна і Бернда Ульріха “Test the West” (Die Zeit Nr. 11 від 6.03.2014 року). Путін ще у 2004 році, вважав розширення ЄС на схід, проблемою, а розширення НАТО сприймалося як провокація. Росія розглядає революції та повстання як виклик Заходу, спрямований на захоплення всіх позицій між Віслою та Волгою. Повстання в Тбілісі 2003 року та Помаранчева революція 2004 року вважаються західними змовами не лише у Східній Європі, як і зміна режиму в Іраку, в Ірані у 2009 році, в Лівії у 2011 році, а з того часу – і в Сирії. Москва звинувачує Захід в маніпулюванні Україною щодо потенційного членства в ЄС і вступом до НАТО. Усе це було організовано народним повстанням на Майдані. Саме в дні Київської революції Путін вирішив провести “контратаку” методами, які “походять з токсикологічного

кабінету агента таємної служби”. Кремль у відповідь скопіював київську революцію, окупував парламент та мерії Криму, скинув мерів, призначених Києвом, так само, як президента Януковича було усунуто з посади в українському парламенті кілька днів перед тим. Зрештою, російські військові закріпили нову структуру влади в результаті масштабної операції.

Die Zeit фіксує першу політичну реакцію німецького істеблішменту на анексію Криму в статті Тіни Гільдебрандт (Tina Hildebrandt) “Безжальний та сміливий” (“Skrupellos und kühn”) (Die Zeit, Nr.11, 07.03.2014). Її інтерв’ю з головою комітету закордонних справ Бундестагу Норбертом Реттгеном, опубліковане під заголовком “Безжальний і сміливий”, стало одним із перших публічних свідчень того, як німецький політичний істеблішмент оцінював дії Росії в Криму у березні 2014 року. Матеріал зафіксував позицію християнсько-демократичної еліти, що намагалася сформулювати морально-політичну реакцію на порушення міжнародного права.

Н. Реттген однозначно кваліфікує дії Кремля як акти агресії, які суперечать усім міжнародним нормам: “Російська Федерація явно порушила міжнародне право військовою агресією проти України. І Путін поновив свою погрозу, що насильство не припиниться, а посилиться”. За його словами, Путін прагне знову стати політичним актором за допомогою сили, а нинішня ситуація – це свідомо обрана стратегія реваншу: “Через потрясіння в Україні Путін втратив контроль над ситуацією. Його рішення застосувати військову силу є спробою знову стати визначальним чинником”. У відповідь на запитання про мотиви російського президента Н. Реттген зазначає, що Путін мислить у категоріях історичної несправедливості ХХ століття: “Україна та Крим мають особливе значення в історії Росії. Для Путіна 20-те століття було несправедливим до Росії, а тепер він прагне відновити її статус глобального гравця”. Водночас політик підкреслює, що справжньою метою Кремля є не захист громадян, а встановлення контролю над сферою впливу в Центральній Європі. Він

наголошує на необхідності чіткої позиції Заходу: “Найважливішою метою має бути забезпечення поваги до суверенітету держав, закріпленого в міжнародному праві. Вирішувати долю України має лише український народ, а не зовнішні сили”. Він прямо закликає до єдності ЄС і НАТО у реагуванні на російську агресію, визнаючи, що Путін діє з холодним розрахунком, розуміючи неготовність Заходу до військової відповіді: “Це демонструє безжальність і зухвалість – я кажу це без жодного захоплення. Путін усвідомив вакуум і скористався ним. У нашому розпорядженні залишилися лише дипломатія та політика. Але тепер вони мають бути дуже чіткими й єдиними”.

Інтерв'ю завершується попередженням, що стратегія Кремля небезпечна не лише для України, а й для самої Росії, оскільки використання аргументу “захисту росіян” може обернутися проти нього всередині багатонаціональної держави (Die Zeit, Nr.11, 7.03.2014).

Інтерв'ю “Skrupellos und kühn” є важливим джерелом для розуміння початкової реакції німецької політичної еліти на анексію Криму. Воно демонструє, що вже на початку березня 2014 року в німецькому політичному дискурсі сформувалося чітке визначення подій як агресії Росії проти України, а також усвідомлення кризи єдності Заходу. Отже, стаття засвідчує момент переходу німецької журналістики від опису фактів до документування позицій державних діячів, що стало характерною рисою медійного дискурсу Die Zeit у період початку війни.

Публікація трьох провідних економічних аналітиків Die Zeit Марка Броста, Марка Ширіца, Фріца Форхольца, “Кому болить більше?” (“Wem tut es mehr weh?”) (Die Zeit, Nr. 11, 6.03.2014) з'явилася в період, коли анексія Криму поставила перед Німеччиною питання про межі політичного компромісу у відносинах із Москвою. Її центральне запитання, винесене у заголовок – “Кому болить більше?”, що формулює ключову дилему європейської політики 2014

року: чи здатен Захід тиснути на Кремль економічно, не завдаючи шкоди самому собі.

Автори описують паралельність двох дипломатичних траєкторій: канцлер Ангела Меркель вирушає до Брюсселя на кризовий саміт ЄС, тоді як її віцеканцлер і міністр економіки Зігмар Габріель прибуває до Москви для переговорів. Така синхронія символізує внутрішню суперечність німецької політики та спробу зберегти економічні зв'язки. “Посеред ескалації конфлікту через Крим питання вже не в тому, як розширити співпрацю, а чи може Москва зазнати таких збитків, щоб змінити поведінку”. У статті зазначено, що ініціатива перших санкцій виходила насамперед зі Сполучених Штатів. Американська адміністрація, за словами авторів, розглядала “іранський сценарій” – ізоляцію через фінансові обмеження – як модель для Росії (Die Zeit, Nr. 11, 6.03.2014).

Заступник держсекретаря США Хосе Фернандес представив триетапний план: замороження активів, відключення банків від американського ринку, обмеження торгівлі. Однак журналісти наголошують: економічна вага Росії – інша, і механічне перенесення іранської моделі не гарантує успіху.

Співавтори детально аналізують стан російської економіки та фіксують системну залежність РФ від енергоекспорту, “Росії потрібні технологічні партнери на Заході – ми ще не можемо говорити про неї як про сучасну індустріальну державу”.

Аналітики Die Zeit звертають увагу на високу інтегрованість російського капіталу у фінансові системи ЄС. Близько 450 мільярдів доларів, за даними Центрального банку РФ, розміщені за кордоном – переважно в Ірландії, на Кіпрі, в Нідерландах і Люксембурзі. “Росіяни інвестують свої гроші в акції, облигації та нерухомість – передусім у Лондоні. Путіну буде важко, якщо олігархи втратять доступ до своїх активів”. Залежність Кремля від західних фінансових

ринків, на думку авторів, робить його потенційно вразливим, хоча політична воля Заходу залишається непевною (Die Zeit, Nr. 11, 6.03.2014).

Окрема частина статті присвячена енергетичній взаємозалежності: Європа імпортує понад половину викопного палива, а Росія забезпечує 36 % газу, 31 % нафти й 30 % вугілля. Без російських поставок у Європі погасло б світло і не лише в прямому сенсі. Автори зазначають, що Німеччина – найбільший клієнт “Газпрому”, а нові країни-члени ЄС (Болгарія, Литва, Польща) практично повністю залежать від російського газу.

Водночас Росія сама критично залежить від експорту: 80 % усієї нафти та 70 % газу Росія продає в ЄС; близько половини державних доходів надходить із енергетики. Цей взаємний ланцюг робить санкційний тиск ризикованим для обох сторін.

Журналісти підкреслюють, що США можуть дозволити собі радикальні дії, адже економічно майже не залежать від Росії, тоді як Європа – ні. У Росії діють близько 6000 німецьких компаній, серед яких Volkswagen, Claas, BASF. Експертка SWP Сабіна Фішер пропонує адресні санкції проти окремих осіб політичного істеблішменту. Так формується ідея, що буде реалізована у наступні місяці, – персональні санкції будуть застосовані проти російських чиновників і олігархів.

Стаття “Wem tut es mehr weh?” знаменує народження європейської стратегії економічного тиску. Die Zeit не просто інформує, а моделює рамку дискусії – між політичним обов’язком і прагматизмом. Ключова теза авторів полягає у тому, що будь-який тиск на Москву має двосторонній ефект. Політика балансує на тонкій грані, щоб змусити Росію змінити поведінку, – доведеться прийняти власні втрати. Цей матеріал фіксує перехід Die Zeit від суто політичного коментаря до структурного економічного аналізу війни.

Ураховуючи викладені вище міркування, маю підставу констатувати, що саме такі публікації 2014 року створили основу для подальшої аргументації

німецьких медіа у 2015–2022 роках про ціну компромісів з авторитарними режимами.

Публікація під промовистою назвою “Говори тихо і тримай палицю” (“Sprich sanft, und trage einen Knüppel”) з’явилася на шпальтах Die Zeit 13 березня 2014 року, у розпал анексії Криму (Die Zeit, Nr. 12, 13.03.2014). Журналіст Мартін Клінгст (Martin Klingst) взяв інтерв’ю в Джеймса Л. Джонса – колишнього радника президента США Барака Обами з питань національної безпеки та колишнього головнокомандувача сил НАТО в Європі. Сам факт такого звернення свідчив про намір німецького видання подати кризу в Україні крізь не лише європейську, але й атлантичну призму – через голос одного із ключових стратегів американської безпеки.

Інтерв’ю вийшло за кілька днів до так званого референдуму в Криму й відображає атмосферу невизначеності, що панувала в ЄС. На той момент міжнародна спільнота вже усвідомлювала масштаби російської операції, однак реакція ще не мала системного характеру. Через відповіді Л. Джонса спостерігаємо спробу пояснити, як адміністрація Б. Обами оцінює дії Путіна, якою бачить роль США та чи готова до геополітичних викликів. На питання журналіста про можливість війни Л. Джонс відповідає стримано: доки конфлікт обмежується Кримом він не думає, що це призведе до війни.

Водночас він прямо вказує, що Путін має зовсім інший погляд на світ і історію з 1945 року. Він не забуде і не пробачить приниження, яким для нього стало розширення НАТО. Тут чітко простежується спроба американського генерала пояснити політику Кремля психологічно – як реакцію на “травму імперського розпаду”. У німецькому медіадискурсі ця інтерпретація стає одним із базових пояснювальних шаблонів поведінки Путіна в 2014–2015 роках. Політик окреслює залежність Європи від російських енергоносіїв ключовим фактором геополітичної вразливості, позаяк Путін використовує енергію як стратегічну зброю. Фактично він пропонує стратегічний поворот до

енергетичної незалежності Заходу, що випереджав європейські дискусії про “енергетичний суверенітет”, які лише згодом (після 2014 року) набули політичної форми. Підтримує Л. Джонс також ідею санкцій проти Росії, зокрема, у банківській сфері.

У цьому сенсі матеріал Клінгста можна вважати документом, що фіксує момент переходу від ілюзій про “партнерство з Росією” до усвідомлення конфліктності нової міжнародної реальності. Інтерв’ю Джеймса Джонса, опубліковане в *Die Zeit*, стало одним із перших зразків аналітичного діалогу між американським і європейським безпековими дискурсами щодо української кризи. Як можемо судити із вищевикладеного, публікація *Die Zeit* не лише інформує про позицію США, але й стає елементом формування західноєвропейського сприйняття війни.

Колонка Йозефа Йоффе “Порушення правил” (“*Der Regelbruch*”) (*Die Zeit*, Nr. 12, 13 березня 2014 р.) стала однією із перших спроб осмислити анексію Криму як злам у самих підвалинах європейського порядку. Автор наголошує, що події березня 2014 року знаменують повернення історії в її найжорсткішій формі: “Ані “експерти з Росії”, ані “борці холодної війни” не зрозуміли, що сталося в Європі через сімдесят років після Другої світової війни ... Історія повернулася” (*Die Zeit*, Nr. 12, 13.03.2014). Автор підкреслює, що вперше від 1945 року “велика держава знову змінила кордони Європи силою”. На початку цього ланцюга, зазначає він, “стояла груба військова сила – як і в усі століття, протягом яких армії зміщували кордони Європи”. Отже, анексія Криму трактується як фундаментальне порушення правил, на яких будувалася післявоєнна система безпеки. Полемізуючи із поширеними у західному середовищі виправданнями російських дій, журналіст пише, що “превентивна оборона” – це класика минулих століть, висунута могутніми державами, які хотіли зміцнити свої імперії”. На противагу цьому, нова Європа, за словами Й. Йоффе, живе за іншими правилами: “Відмова від насильства, мирні кордони,

договори, взаємна вигода замість гри з нульовою сумою”. На думку автора, пояснення російських дій категоріями “оборонного рефлексу” або “історичної справедливості” є спробою реанімувати логіку XVIII – XIX століть, що суперечить усім принципам нової Європи.

Головна думка колонки – анексія Криму є не лише порушенням міжнародного права, але й ударом по засадах європейського співіснування. Автор завершує текст попередженням: “Неоімперіалізм обіцяє сьогодні здобутки, але завтра лише втрати – у довірі, відкритості, інвестиціях і – простими словами – у доходах”.

У колонці Фріца Форгольца “Unangenehm verflochten” (Незручно переплетені) (Die Zeit, Nr. 12, 13 березня 2014 р.) розглядається енергетичний вимір кризи навколо Криму та питання залежності Європейського Союзу від постачання російських енергоносіїв. Автор наголошує, що навіть у разі повної зупинки поставок з Росії, “це не обов’язково означатиме, що російська енергія більше не потраплятиме до Європи”, оскільки Москва навряд чи може відмовитися від прибутків і, ймовірно, шукатиме обхідні схеми експорту.

Репортер детально аналізує структуру імпоротної залежності ЄС, зазначаючи, що близько третини всіх поставок нафти та газу надходить із Росії, що робить її головним енергетичним партнером Європи. Проте він зауважує, що ЄС має значні стратегічні резерви:

“Запаси нафти всіх європейських держав-членів нині достатні, щоб замінити весь імпорт протягом 128 днів”, – підраховує він, спираючись на дані Міжнародного енергетичного агентства.

Так само накопичено суттєві обсяги природного газу – близько 37 млрд м³, що становить третину річного імпорту з Росії. Форголец підкреслює, що найбільша вразливість полягає не у фізичній нестачі енергії, а в інфраструктурній та ринковій інерції: транспортування газу відбувається

переважно трубопроводами, тому його неможливо оперативно замінити імпортом скрапленого газу без нових терміналів.

У підсумку стаття Die Zeit констатує: криза в Криму оголила стратегічну слабкість ЄС – його глибоку прив’язаність до російських енергоносіїв, яка, попри короткострокову стабільність, може мати довготривалі політичні наслідки.

Гостьова стаття професора Йорга Баберовскі, (Jörg Baberowski) зnanого історика Східної Європи з Берлінського університету імені Гумбольдта, опублікована в Die Zeit, (Nr. 12, 13.03.2014.) під назвою “Між імперіями” (“Zwischen den Imperien”, є одним із найглибших аналітичних текстів німецького інтелектуального простору часів початку російсько-української війни. Автор ставить провокативне запитання: “Чому Захід так сильно провалився в конфлікті з Росією? Тому що він навіть не починає розуміти історію України” (Die Zeit, Nr. 12, 13.03.2014).

Історик починає із цитати української письменниці Тані Малярчук, яка у Frankfurter Allgemeine Zeitung назвала Росію “машиною дегуманізації, а не переможцем”. Автор розвиває цю думку: “Мабуть, Росію в Україні можна уявити лише як імперію зла”. Росія ніколи не несла Україні нічого, крім смерті та руйнування. У 1169 році великий князь Московський спустошив Київ; у 1708 році цар Петро спалив козацьку столицю дотла; а в 1918 році Ленін наказав розстріляти 3000 киян як ворогів революції. А Сталін? Батько народів? Він “організував” голод в Україні, який забрав мільйони жертв. Водночас автор наголошує, що західні суспільства схильні оцінювати конфлікт лінійно – як боротьбу добра зі злом, – тоді як він укорінений у багатовіковій історії імперських зв’язків і травм. Саме нерозуміння цієї складності, за словами історика, є головною поразкою Заходу. Путін, за словами історика, “використовує імперію як свій інструмент і їде на хвилі популярності, якої не досяг би, якби Захід розумів історію Радянської імперії та роль України в ній”.

Автор визнає, що “Путінська Росія не є демократією”, але вона залишається ”хранителькою імперської спадщини та голосом тих, хто ще не пережив її падіння”.

Стаття Йорга Баберовскі в Die Zeit вирізняється серед німецьких публікацій 2014 року провокативною аргументацією.

У статті “Чи допомагають санкції проти Росії?” (“Helfen Sanktionen gegen Russland?”) (Die Zeit, Nr. 13, 20.03.2014) Йорг Лау пояснює німецьку чутливість до теми санкцій двома мотивами: по-перше, санкції можуть бути частиною логіки ескалації, яка веде до війни... По-друге, Німеччина вела найгіршу війну в історії проти Росії. Він наголошує, що цього разу санкції не є “трампліном до війни”, а радше “альтернативою мілітаризації української кризи” (Die Zeit, Nr. 13, 20.03.2014). На тлі заяви канцлерки про відсутність військового рішення, висновок однозначний: санкції справді мають ефект. І не лише впливають на тих, хто безпосередньо відповідальний – вони є найпотужнішим інструментом дипломатії, коли всі спроби діалогу зазнають невдачі. Після того, як Крим було приєднано до РФ, жорсткіші санкції стали неминучі. Водночас Йорг Лау підводить нас до найважливішого питання: яка користь від санкцій? Російські політики, яких внесли до чорного списку американці та європейці, глузують: ми все одно більше не хочемо до вас їздити! У нас також немає жодних закордонних рахунків! Просто продовжуйте: ми не боїмося економічних санкцій! Ви тільки собі шкодите! Парадоксальний висновок Лау: “Якщо ви не хочете ескалації, вам доведеться посилити санкції” (Die Zeit, Nr. 13, 20.03.2014).

Зі свого боку, Уве-Жан Хойзер застерігає: “Торговельна війна також шкодить Заходу. Вона не може бути просто наступним найкращим варіантом”. Публіцист виступає проти економічної війни, яка вдарить і по ЄС, і по Німеччині: “Вимагати так легко... Захід повинен відповісти жорсткими економічними санкціями... Подобається це комусь чи ні, але відірваний Крим... знаменує собою початок конкуренції між системами” (Die Zeit, Nr. 13,

20.03.2014). Він підкреслює високу взаємозалежність: “Близько 6000 німецьких компаній представлені в Росії... майже 80 мільярдів євро товарів щорічно” (Die Zeit, Nr. 13, 20.03.2014).

Значні втрати можуть торкнутися “VW, Siemens, E.on, RWE”; існує ризик “масової втрати робочих місць” і “замороження інвестицій” (Die Zeit, Nr. 13, 20.03.2014). Санкції дорогі та повільні: “Вони працюють лише в довгостроковій перспективі... заштовхнули б Росію далі... в обійми Китаю” (Die Zeit, Nr. 13, 20.03.2014). Як альтернативи ембарго, він пропонує: “забрати у Росії Чемпіонат світу-2018”, “тимчасово виключити з G8”, “спрямувати більше нафти на світовий ринок” (Die Zeit, Nr. 13, 20.03.2014).

Матеріал Die Zeit фіксує ранню весну 2014 р. як момент, коли західний дискурс коливається між нормативною необхідністю тиску (“санкції як альтернатива війні”) та економічно-політичним прагматизмом (“не руйнувати міст взаємозалежності”). Обидві позиції використовують логіку стримування, але розходяться у засобах та часових горизонтах дії (короткостроковий сигнал vs. довгострокові збитки і геополітичний дрейф РФ до Китаю) (Die Zeit, Nr. 13, 20.03.2014).

Стаття “Гордість бути європейцем” (“Stolz, Europäer zu sein”) авторства М. Крупи, М. Туманна (Die Zeit, Nr. 13, 20.03.2014) пропонує “європоцентричний” ракурс на події березня 2014 року: анексія Криму – це не лише історія про “розірвану Україну” та “холоднокровного завойовника” Путіна, але й випробування для ЄС, яке парадоксально виявляє нову силу Союзу. Автори фіксують зсув від образу “виснаженої та розсвареної” Європи після боргової кризи – до привабливої політичної і цивілізаційної альтернативи для її східних сусідів (України, Грузії, Молдови, країн Балтії). Кризова ситуація змушує ЄС знову поставити фундаментальні питання: “за що ми стоїмо? чого прагнемо? які ресурси маємо?”. Відповіді, сформульовані у Брюсселі, Берліні, Варшаві, Парижі, не лише змінюють зовнішнє сприйняття ЄС, але й

кристалізують внутрішнє відчуття спільної мети. Ключовий висновок авторів: кримська криза створює “новий наратив Європи” – спільноти свободи, правової визначеності, відкритих суспільств і загального процвітання.

Попри різні інтереси й енергетичні залежності, ЄС спромігся узгодити спільну лінію щодо Москви проявивши політичну згуртованість. Найуразливіші економічно держави ЦСЄ (Балтія, Польща) демонструють найрішучішу позицію, ставлячи безпекові ризики вище за ціну газу / нафти.

Ефект Путіна: каталізатор європейської суб’єктності. Парадокс статті: конфронтація з Кремлем підвищує суб’єктність ЄС, дисциплінує внутрішні дебати, повертає сенс м’якій силі та ставить боргову кризу у “правильну перспективу”. Європі, за Крупою і Туманном, бракує тепер лише впевненості у власній моделі.

Текст Die Zeit (20.03.2014) фіксує ранній момент, коли ЄС переосмислює себе як силу, здатну діяти одностайно без військової ескалації, спираючись на нормативну привабливість, економічну вагу і санкційні інструменти. Для дисертаційного аналізу це важливий маркер: саме весна 2014 р. запускає поворот від “кризи євроскепсису” до “кризи, що цементує Європу”, у якій питання Криму стає не лише точкою безпеки, але й наративним засновником нової європейської ідентичності.

У статті “Це не буде дешево” (“Billig wird das nicht”) : Європейська економіка перед викликом санкцій проти Росії (Die Zeit, Nr. 13, 20.03.2014) журналісти Олівер Більгер, (Oliver Bilger) Марк Брост, (Marc Brost) Петра Пінцлер (Petra Pinzler) та Марк Ширіц (Mark Schieritz) аналізують, як санкції ЄС проти Росії, запроваджені після анексії Криму, впливають не лише на Москву, але й на саму Європу. На прикладі операцій Бундесбанку в Мюнхені, який контролював замороження рахунків 21 російського політика й військовика, автори показують: у новій конфронтації Заходу та Росії замість розгортання ракет відбувається замороження банківських активів, заборони на поїздки та

конфіскації майна. Європа вступає у фінансову “холодну війну”. У матеріалі наголошується, що санкції стали частиною політичної логіки стримування.

Перші заходи – замороження рахунків та заборона на поїздки – мали радше символічний характер. Значна частина іноземних активів Росії була заздалегідь виведена: лише в березні 2014 року з рахунків Федеральної резервної системи США зникли казначейські облігації на 105 млрд доларів, імовірно російського походження. Наступні рівні санкцій: фінансова ізоляція і торговельні обмеження. Європейські уряди вже готували наступні етапи санкційної ескалації: замороження активів осіб із близького оточення Путіна, торговельні обмеження, можливе виключення Росії з міжнародних організацій.

Як зазначалося у дипломатичних колах, рішення про “всеохопні санкції” буде ухвалено лише у випадку анексії східної України, адже Крим фактично вже втрачено.

Автори докладно описують атмосферу невизначеності в російських політичних і фінансових елітах. Після початку кризи в Криму заможні бізнесмени й урядовці збиралися на закриті зустрічі для обговорення наслідків санкцій. В урядових колах уже готувався законопроект про можливість конфіскації майна та активів іноземних компаній як відповідь на дії Заходу. Заступник міністра економіки О. Ліхачов оголосив про підготовку “дзеркальних заходів”, а голова Ради Федерації В. Матвієнко назвала західні санкції “політичним шантажем, якого не було навіть під час холодної війни”. Економічне протистояння, як зазначають автори, може боляче вдарити по обох сторонах. Росія забезпечує 30 % газових потреб Європи і є великим експортером металів, тоді як Німеччина постачає до Росії автомобілі, машини, техніку та споживчі товари. У Росії діє близько 6100 німецьких компаній, а обсяг двосторонньої торгівлі у 2013 році сягнув 76,5 млрд євро. Берлінські урядові кола визнавали: ніхто не прагне “економічної війни”, але потрібно бути готовими до неї. Журналісти Die Zeit підсумовують, що Європа опинилася в

ситуації, коли санкційна політика стає інструментом геополітичної боротьби, але також створює економічні ризики для власних громадян. Нова “холодна війна” відбувається не через танки, а через фінансові потоки й ринки капіталу. Європа мусить знайти баланс і бути готовою заплатити ціну за політичні принципи.

Стаття Вольфганга Тільманна (Wolfgang Thielmann) “Київ це російський Рим” (“Kiew ist das russische Rom”) (Die Zeit, Nr. 13, 20.03.2014) аналізує релігійний вимір російської політики щодо України, показуючи, що для Путіна Київ і Крим мають не лише стратегічне, але й сакральне значення.

У східному християнстві, зазначає автор, церква та нація нерозривно пов’язані, і саме цей зв’язок визначає світогляд сучасної Росії. Під час оголошення анексії Криму Путін назвав півострів і Київ “священними місцями для росіян”, нагадуючи про хрещення князя Володимира у 988 році. Таке трактування робить Україну частиною “святої історії” Росії.

В. Тільманн наголошує, що релігійна риторика Путіна тісно переплітається з геополітичними амбіціями. Московський патріарх Кіріл, відлучив від церкви митрополита Філарета, який створив незалежну Київську патріархію.

Як висновок: Die Zeit показує, що для Путіна Україна – не лише політична, але й духовна територія, а боротьба за Київ є одночасно боротьбою за символічний центр православної цивілізації.

Особливу увагу у перші місяці після анексії Криму німецьке видання Die Zeit надавало економічним аспектам української кризи, трактуючи їх як невід’ємну складову ширшого геополітичного конфлікту.

У статті “Будьте обережні, ми вас врятуємо” (“Vorsicht, wir retten euch”) (Nr. 14, 27.03.2014) Марк Ширіц детально аналізує механізми міжнародної фінансової допомоги, яку Міжнародний валютний фонд, Європейський Союз, США та Світовий банк надають Києву після революційних подій і втрати Криму. Автор наголошує, що порятунок української економіки став не лише

технічним фінансовим заходом, але й важливим політичним та символічним кроком Заходу. Загальний обсяг допомоги оцінювався у 25–30 млрд доларів США, що мало запобігти фінансовому колапсу протягом двох найближчих років. При цьому видання підкреслює, що основні проблеми України мають не фінансовий, а системний характер – глибоко вкорінену корупцію, неефективне державне управління та олігархічну залежність.

Die Zeit звертає увагу також на роль новопризначеного голови Національного банку України Степана Кубіва, який символізує спробу почати “з чистого аркуша” після Революції Гідності. Водночас публікація критично оцінює вимоги МВФ щодо суворої економії, адже скорочення соціальних програм чи підвищення тарифів у кризовий період може посилити соціальну напругу та підштовхнути проросійські настрої на сході країни.

У фіналі статті звучить геополітичне застереження: успіх або провал реформ в Україні визначатиме не лише її майбутнє, але й стабільність усієї Європи, адже “порятунок України може коштувати дорого, але ще дорожче обійдеться її занепад” (Die Zeit, Nr. 14, 27.03.2014).

У репортажі “Твій останній прапор” (“Ihre letzte Flagge”) (Die Zeit, Nr. 14, 27.03.2014) журналіст Вольфганг Бауер (Wolfgang Bauer) відтворює драматичні події останніх днів українського військового спротиву в Криму навесні 2014 року. У центрі розповіді – підполковник Дмитро Делятицький і його батальйон морської піхоти, що залишалися заблокованими на військовій базі у Феодосії, оточеній російськими військами. На тлі ультиматуму російського командування – підняти триколон або втратити “гарантії безпеки” – українські солдати опиняються перед моральною дилемою: боротися чи здатися, зберегти честь чи життя.

Автор фіксує психологічну напругу облоги, коли український прапор, “останній у Криму”, майорить над базою, а солдати, позбавлені води, світла й постачання, залишаються вірними присязі. Кульмінацією стає ніч штурму 24

березня 2014 року, коли російські сили з гелікоптерами та спецпризначенцями захоплюють базу. Із 750 українських морпіхів лише близько 80 залишаються вірними Україні й евакуюються на материк, решта приєднуються до російських частин. Репортер підкреслює трагізм морального вибору кожного військового: від командирів, які залишаються героями для Києва, до тих, хто визнає, що “зрадник залишається зрадником”.

Через персональну історію солдатів Die Zeit передає людський вимір анексії Криму – момент, коли Україна втратила свій останній прапор на півострові, але здобула моральний символ опору (Die Zeit, Nr. 14, 27.03.2014).

Коротко про інтерв'ю “Вторгнення можливе” (“Eine Invasion ist möglich”) (Die Zeit, Nr. 15, 03.04.2014): прем'єр-міністр Польщі Дональд Туск попереджає, що російська загроза має імперський характер і реальну перспективу подальшого просування на схід і південь України. Він закликає до європейської єдності та лідерства Німеччини: політика має переважити економічні інтереси, а санкції – бути спільними й послідовними. Ключова відповідь ЄС, на його думку, – зменшення енергозалежності від РФ через створення Європейського енергетичного союзу (спільні закупівлі / біржа газу, диверсифікація постачань, зокрема, СПГ, атом, “чисте” вугілля, сланцевий газ, між'єднання мереж). НАТО повинно посилити фізичну присутність на східному фланзі. Д. Туск застерігає від “звикання” світу до порушення кордонів силою та наголошує: криза України – це випробування здатності ЄС діяти спільно. Водночас він визнає вразливість української держави (корупція, фінанси, інституції) і підтримує реформи за участі МВФ, підкреслюючи: успіх залежить передусім від самих українців.

У аналітичній статті “Нова східна політика” (“Die neue Ostpolitik”) (Die Zeit, Nr. 15, 03.04.2014) автори Йохен Бітнер, Пітер Даусенд, Мартін Клінгст, Майкл Туманн і Фріц Форхольц аналізують реакцію Заходу на анексію Криму та початок війни на сході України. Публікація окреслює три ключові напрями нової політики стримування Росії – енергетику, безпеку та дипломатію.

Журналісти наголошують, що залежність Європи від російського газу становить не лише економічну, а й політичну загрозу, тому необхідно розвивати альтернативні джерела постачання (Катар, Норвегія, США, Іран) і пришвидшити енергетичний перехід (Energiewende) як стратегічний інструмент незалежності.

Окрема увага зосереджена на дилемі НАТО – між потребою посилити військову присутність на східному фланзі та ризиком ескалації з боку Росії. На тлі суперечок у німецькому уряді щодо масштабів участі Берліна, журналісти відзначають, що криза в Україні повернула Альянсу політичний сенс і змусила Європу переосмислити поняття колективної оборони. У статті автори підкреслюють, що Путін не обмежиться Кримом, а використовує ідею “федералізації України” для створення підконтрольних Росії територій, подібних до Придністров’я.

Викладене можна резюмувати так: публікація інтерпретує події 2014 року як початок нової фази європейської безпеки, де “нова східна політика” має спиратися не на довіру, а на енергетичну самодостатність, союзницьку солідарність і стратегічну рішучість Заходу (Die Zeit, Nr. 15, 03.04.2014).

У статті “Плащ історії” (“Deckmantel der Geschichte”) (Die Zeit, Nr. 15, 03.04.2014) журналіст Майкл Туманн розкриває механізм, за допомогою якого Володимир Путін використовує історію як інструмент політичного виправдання сучасної агресії. Автор зазначає, що під час промови в Георгіївській залі Кремля 18 березня 2014 року, оголошуючи анексію Криму, президент Росії фактично “святкував особисту перемогу над новітньою історією своєї країни” (eine persönliche Niederwerfung der jüngsten Geschichte seines Landes). Путін, за словами автора, “діє так, ніби його хвилює лише вчорашній день... зображує Росію жертвою Заходу, розширення НАТО та “фашистів у Києві””.

Автор виділяє три основні тези путінської історичної риторики, які мають “величезну вибухову силу”.

Перша теза: “Українці та росіяни – один народ” (Wir sind ein Volk. Kiew ist die Mutter aller russischen Städte). У цьому формулюванні журналіст бачить небезпечну логіку заперечення української державності: “Коли Путін каже, що українці та росіяни – один народ, це означає, що один із них зайвий – навіть більше: що одного з двох народів узагалі не існує”. Таке твердження, пояснює автор, спирається на великоросійські стереотипи, згідно з якими українська мова знецінюється як “діалект”, а українська культура присвоюється як частина “російського світу”. Це, фактично, заперечення права України на існування. І ця пропаганда, очевидно, працює у різних частинах світу: навіть на Заході багато хто стверджує, що української нації взагалі немає. Абсурд, враховуючи український національний рух, який налічує понад сто років і мав свої центри від Харкова до Києва та Львова.

Друга теза: “Навіть якщо ви існуєте, ваша земля належить нам”. Путін, нагадує Туманн, назвав передачу Криму Україні у 1954 році “помилкою Хрущова на п’яній вечірці” (bei einer Wodkalaune), а нинішнє захоплення півострова – “відновленням справедливості” та “возз’єднанням”, яке “німці зрозуміють”.

Автор зауважує, що така логіка небезпечна, адже “вся Європа – це клаптикова ковдра”, де етнічні, мовні та державні кордони не збігаються, проте саме визнання цих відмінностей є основою миру після 1945 року.

Третя, неявна теза, за Туманном, полягає у тому, що Росія має право діяти, коли “життя росіян під загрозою”, – універсальне виправдання для інтервенцій і анексій у майбутньому.

Журналіст підсумовує, що путінська історична аргументація є “ідеологічним плащем для політичної експансії”, який прикриває імперські прагнення. У підсумку, статтю Туманна Die Zeit фіксує, як Кремль використовує міф про “єдиний народ” і “спільну історію” для легітимації агресії

проти України, перетворюючи історію на зброю політичної маніпуляції (Die Zeit, Nr. 15, 03.04.2014).

У статті “Як Путін ділить” (“Wie Putin spaltet”) (Die Zeit, Nr. 16, 10.04.2014) журналіст Бернд Ульріх аналізує реакцію німецького суспільства на анексію Криму та причини, чому значна частина громадян сприйняла події інакше, ніж політичні еліти та провідні медіа. Автор підкреслює, що німецьке суспільство виявилось глибоко розділеним: приблизно дві третини населення не поділяли офіційної антипутінської позиції уряду та більшості преси, що стало безпрецедентним явищем у сучасній політичній історії країни. Журналіст пояснює цей феномен насамперед кризою довіри, яка виникла після воєн в Іраку та Афганістані. Багато громадян розчарувалися у західних цінностях через маніпуляції з ідеями демократії та свободи, що використовувалися як виправдання силових інтервенцій. Це породило скепсис щодо будь-якої риторики, спрямованої проти Росії, і створило сприятливий ґрунт для розуміння або навіть виправдання дій Кремля.

Підсумовуючи, Ульріх переконаний, що Путін не лише розділив Німеччину, але й змусив її переосмислити власну позицію, знову повернувши суспільство до розмови про межі демократії (Die Zeit, Nr. 16, 10.04.2014).

У публікації “Розчарований і розгніваний” (“Enttäuscht und wütend”) (Die Zeit, Nr. 17, 16.04.2014) журналіст Йорг Лау аналізує реакцію німецького міністра закордонних справ Франка-Вальтера Штайнмаєра на події весни 2014 року – анексію Криму та початок збройного конфлікту на сході України. Автор демонструє, що політик, який раніше був головним ідеологом німецької “Ostpolitik” – політики “змін через зближення” (Wandel durch Annäherung), – опинився перед крахом власної концепції. Репортер підкреслює, що Штайнмаєр, який донедавна вірив у можливість діалогу з Москвою, тепер глибоко розчарований і розгніваний. Його спроби дипломатичного посередництва між Києвом і Кремлем не дали результатів, а російська сторона продовжила курс на

дестабілізацію регіону. Журналіст зазначає, що такий тон із вуст Штайнмаєра звучить як симптом зламу в німецькій політиці, особливо з-поміж тих, хто тривалий час розглядав Росію як “стратегічного партнера” Європи. Навіть у середовищі соціал-демократів, традиційно налаштованих на співпрацю з Москвою, зростає розуміння, що довіра до Кремля виявилася помилковою. Віра у “модернізацію через співпрацю” змінюється усвідомленням, що Москва використовує діалог не для зближення, а для підтвердження власних імперських амбіцій (Die Zeit, Nr. 17, 16.04.2014).

У коментарі “Прибуток Путіна” (“Putins Profit”) (Die Zeit, Nr. 18, 24.04.2014) журналіст Йорг Лау розвінчує поширений російський наратив про “агресивне оточення Росії” з боку НАТО, наголошуючи, що східне розширення Альянсу не є актом агресії, а навпаки – процесом політичної стабілізації та демократичного розвитку регіону, від якого сама Росія довгий час мала користь. Водночас автор зазначає, що НАТО, реагуючи на дії Кремля в Україні, розміщує додаткові літаки, кораблі й війська у країнах Балтії та Польщі. Проте, за його словами, це радше символічні кроки, які не здатні стримати Путіна, але демонструють внутрішню розгубленість Альянсу. У тексті розглядається також історичний контекст розширення НАТО після 1991 року: від вступу Польщі, Угорщини та Чехії (1999) до приєднання країн Балтії, Румунії, Болгарії та Словаччини (2004). На думку автора, вступ цих держав був проявом не експансії, а результатом їхнього добровільного вибору, продиктованого страхом перед відродженням російського імперіалізму. Натомість рішення обіцяти членство Україні та Грузії у 2008 році Лау трактує помилковим кроком Заходу, який Москва використала як привід для дестабілізації.

Підсумовуючи, автор констатує, що справжня сила НАТО полягає не у використанні зброї, а в її стримуванні. Альянс залишається унікальним прикладом оборонного союзу, який забезпечує мир через передбачуваність і правила, а не через примус. Саме тому твердження Кремля про “оточення” є

маніпуляцією, покликаною виправдати власну експансіоністську політику (Die Zeit, Nr. 18, 24.04.2014).

Методи гібридної війни Кремля під час подій на сході України у 2014 році аналізує публіцист Йозеф Йоффе у “Фантомна війна” (“Phantomkrieg”) (Die Zeit, Nr. 18, 24.04.2014.). Він описує феномен так званих “зелених чоловічків” – добре озброєних та дисциплінованих військових без розпізнавальних знаків, які спочатку діяли в Криму, а згодом – у Донецькій та Луганській областях. Незважаючи на заперечення Путіна, автор підкреслює, що ці підрозділи мають російське походження, адже оснащені сучасною технікою, недоступною цивільним, і вже брали участь у попередніх конфліктах, зокрема у війні в Грузії 2008 року.

Журналіст зазначає, що російське керівництво веде “фантомну війну”, тобто приховану агресію, що поєднує військові, інформаційні і політичні засоби тиску та прагне контролю над східною Україною – спершу опосередковано, а за потреби й прямим втручанням. Якщо Захід запровадить серйозні санкції проти енергетичного та фінансового секторів, російська економіка, залежна на 80 % від експорту сировини, зазнає руйнівних наслідків. У результаті, зазначає журналіст, імперська політика Путіна перетворюється на “фантомну перемогу” – зовні тріумфальну, але стратегічно програшну. І підсумовує: у минулому держави збагачувалися війнами, нині ж Росія лише втрачає. Єдине, що Путін справді здобув, – зростання власного рейтингу, який піднявся після анексії Криму на десять пунктів. Однак, підкреслює автор, народ не може довго жити на “ворогах і честі” – без економічного зростання та реальної модернізації така політика приречена на занепад (Die Zeit, Nr. 18, 24.04.2014).

У статті “Збережи свої нерви” (“Nerven behalten”) (Die Zeit, Nr. 19, 30.04.2014) журналіст Маттіас Насс закликає до зваженості та дипломатії в умовах ескалації насильства в Україні навесні 2014 року. Автор показує, що попри драматичне загострення ситуації захоплення проросійськими бойовиками

адміністративних будівель, напад на харківського мера, наростання маневрів російської армії біля кордону – дипломатичне врегулювання все ще можливе й навіть вигідне самій Росії. Репортер погоджується з позицією тодішнього міністра закордонних справ Німеччини Франка-Вальтера Штайнмаєра, який вимагав “покласти край безумству” в Україні. На його думку, лише розуміння реальних інтересів Росії уможливило усвідомлення, чому Москва, зрештою, не зацікавлена у подальшій ескалації.

Автор відокремлює головні причини, через які Путін послаблює власну країну, відмовляючись від дипломатичного курсу:

Анексія Криму призвела до позбавлення Росії участі в клубі провідних держав (G8). Санкції Заходу вже вплинули на рубль і фондовий ринок, спричинивши відтік капіталу на понад 60 млрд доларів лише за перший квартал 2014 року. Путін, за словами автора, “вдихнув у НАТО нове життя”. Альянс, який ще недавно шукав сенсу існування, тепер відновлює свою головну місію – захист Європи від російської агресії, що неминуче призведе до нового протистояння і переозброєння.

Водночас журналіст зазначає, що А. Меркель, попри критику, продовжує спілкуватися з Путіним, задля дипломатичного шляху до стабілізації. На думку автора, кожна нова зустріч чи домовленість “Женева 2, 3 чи 4” є кращою альтернативою, ніж руйнації і війна. Нас використує цитати кандидата у президенти Петра Порошенка, який закликає до децентралізації та демократичних виборів, що мали відбутися 25 травня 2014 р.

Автор завершує статтю оптимістичною ноткою: “Справжня перемога над агресією Путіна – це мирні, вільні вибори, а не війна.” Як писала Мадлен Олбрайт, нагадує він, “історія знає багато агресорів, які на мить перемагали, але зрештою зазнавали поразки” (Die Zeit, Nr. 19, 30.04.2014).

У статті “Ведмідь залишається ведмедем” (“Ein Bär bleibt ein Bär”) (Die Zeit, Nr. 19, 30.04.2014) журналістка Аліса Бота публікує розлоге інтерв’ю з тодішнім

прем'єр-міністром України Арсенієм Яценюком, який коментує події весни 2014 року – анексію Криму, проросійське повстання на Донбасі та реакцію Заходу. Політик називає ситуацію не громадянським конфліктом, а російською терористичною інтервенцією, підкреслюючи, що в Україні немає сепаратистів у класичному розумінні, а є лише добре організовані озброєні групи, якими керує Москва. За його словами, ці сили “тероризують мирне населення, катують, убивають політиків і викрадають міжнародних спостерігачів”. Політик відкидає ідею федералізації. Він стверджує, що Кремль використовує тему федералізації як інструмент тиску, прагнучи послабити Україну зсередини. Прем'єр-міністр наголошує, що російська агресія почалася не у квітні, а раніше – з анексії Криму, яку підтримала значна частина російського суспільства. Він описує цю політику як нову форму війни, поєднання кібератак, пропаганди, дій спецпідрозділів без розпізнавальних знаків та політичного шантажу, що дозволяє Кремлю діяти без відкритого оголошення війни.

Розмірковуючи над мотиваціями Путіна, А. Яценюк підкреслює, що президент РФ “прагне створити новий світовий порядок” – фактично відродити СРСР, контролюючи колишні радянські республіки та відновлюючи атмосферу страху в Європі. Щодо реакції Заходу, він визнає, що санкції не діють миттєво, однак вони мають стратегічне значення, бо змушують Москву зважати на міжнародне право. Він різко критикує наївність європейських політиків, які роками недооцінювали ревізіонізм Кремля – від війни в Грузії до анексії Криму. “Ми всі робили вигляд, що це не наша справа, – каже Яценюк, – але тепер агресія прийшла у центр Європи”.

Підсумовуючи, інтерв'ю в Die Zeit постає не лише як політична заява українського прем'єра, але і як діагноз міжнародного непорозуміння між Заходом і Кремлем: Київ сприймає події як війну, тоді як багато західних столиць досі бачать у ній кризу, яку можна врегулювати дипломатично. Саме в

цьому, як зазначає авторка, і полягає трагедія нерозуміння, що дозволила Росії діяти безкарно (Die Zeit, Nr. 19, 30.04.2014).

У статті “Але Путін мовчав” “ (Da aber schwieg Putin ”) Марк Брост, Пітер Досенд і Майкл Туманн показують, що ставка Берліна на діалог, деескалацію і раціональність не зупинила ескалацію навколо України. Попри швидко погоджений пакет МВФ на \$17 млрд, ситуація на сході погіршується – тривають збройні захоплення адміністрацій, здійснено напад на мера Харкова, сепаратисти контролюють медіа, викрадають інспекторів ОБСЄ. Автори наголошують на стратегічній асиметрії: Захід спирається на дипломатію та (повільні) санкції, тоді як Кремль комбінує військовий тиск, підтримку проксі-формувань і потужну пропаганду, прагнучи зірвати або делегітимізувати вибори 25 травня 2014 року. Німеччина опинилася без чіткої стратегії: раннє публічне виключення військового варіанту послабило її позицію. Після тижнів тиску з боку Берліна, чотиристороння група, що складалася з урядів України та Росії, 17 квітня зустрілася з представниками США та ЄС у Женеві. Вони уклали угоду про відмову від насильства, роззброєння воєнізованих формувань та повернення окупованих будівель. Але яка користь від міжнародних угод та розумних ідей, якщо Путін після розмов про мирні врегулювання систематично загострює ситуацію новими бойовими зіткненнями.

Обговорюючи свою політику щодо Росії, А. Меркель та Б. Обама в Білому домі переконували одне одного у важливості єдності в довгостроковій перспективі. США представили новий список санкцій проти Росії, зокрема щодо семи додаткових членів уряду, включаючи віцепрем'єра Козака та Сечина, голови нафтової компанії “Роснефть”, їхні активи будуть заморожені; 17 компаніям, які мають прямі зв'язки з близьким оточенням Путіна, більше не буде дозволено вести бізнес з компаніями або приватними особами в США. “З Путіним ніхто не знає, що він робитиме далі, а ми публічно заявляємо про те, чого точно не робитимемо. Це робить його сильнішим, а нас слабшими”, –

розкритикував високопоставлений парламентарій. “Звичайно, ніхто не хоче військового конфлікту з Росією”, заявило Міністерство оборони. “Але якщо ви щодня кричите це вголос Путіну, то не дивуйтеся, якщо він зробить те, що хоче”“. Матеріал фіксує відсутність єдності ЄС щодо жорстких економічних санкцій (побоювання контрзаходів РФ, економічні витрати).

Висновок авторів: Берлін і Захід не мають узгодженої лінії проти цілеспрямованої дестабілізації РФ, а мовчання Путіна щодо деескалації демонструє, що попередня “Ostpolitik”-логіка в умовах силового ревізйонізму не працює (Die Zeit, Nr. 19, 30.04.2014).

У травні 2014 року вийшла публікація “Ми декаденти” (“Wir Dekadenten”) (Die Zeit, Nr. 20, 8.05.2014), у якій журналіст Бернд Ульріх (Bernd Ulrich) критикує байдужість і самозаспокоєність європейської політичної еліти на тлі російської агресії проти України. Він констатує, що Європа занурилася у передвиборчу кампанію до Європарламенту.

Автор наголошує, що метод В. Путіна – це нова, подвійно асиметрична війна: поєднання військової переваги над слабшим противником з партизанською тактикою на чужій території, а також одночасна інформаційна війна проти Заходу, який має економічну та військову перевагу, але не готовий її використовувати. На відміну від терористичних рухів, російський президент володіє потужним інструментарієм впливу на західну громадську думку, адже його аргументи частково сумісні з антиамериканськими чи антиглобалістськими настроями у самій Європі.

Журналіст засуджує відірваність європейської виборчої кампанії від геополітичних реалій. Політичні дебати зосереджуються на процедурних питаннях – виборі голови Єврокомісії чи повноваженнях Брюсселя, – тоді як справжні виклики, як-от енергетична незалежність від Росії чи стратегічна безпека, залишаються поза увагою. Публіцист підкреслює ціннісну різницю між ЄС і “євразійським союзом” Путіна. Якщо Євросоюз побудований на принципах

справедливості, солідарності й рівності держав, то російський проєкт – це авторитарна ієрархія, заснована на підпорядкуванні й домінуванні.

Стаття завершується закликом до пробудження: вибори 25 травня мають стати не просто політичним ритуалом, а референдумом за саму Європу – за її гідність, єдність і здатність протистояти авторитарним викликам. Лише активна позиція громадян, пише Ульріх, зможе перемогти як внутрішніх популістів, так і зовнішнього супротивника – Кремль (Die Zeit, Nr. 20, 8.05.2014).

У статті “Чого він хоче?” (“Was will er?”), Die Zeit, Nr. 20, 8.05.2014) журналіст Майкл Туманн досліджує суперечливу ідеологічну основу політики В. Путіна та намагається з’ясувати, чи прагне сучасна Росія бути національною державою чи неоімперією. Автор підкреслює, що ці дві парадигми – етнонаціоналізм та імперський євразійський проєкт – не лише співіснують, але й конкурують між собою, створюючи гібридну ідеологію, якою Кремль виправдовує свої експансіоністські дії. Неоімперський підхід базується на тезі, що “Євразійська дружба” має бути під контролем Москви. Для російської еліти, зазначає публіцист, Євразійський союз – це ідеологічний реванш за втрату імперії, символ повернення до великої місії Росії як цивілізаційного центру між Сходом і Заходом. Але цей союз – не інтеграція рівних, а механізм домінування Москви над сусідами. М. Туманн підкреслює, що Путін майстерно балансує між цими двома ідеологіями, граючи на емоціях і страхах обох таборів. Автор описує цю стратегію як “ідеологічний синтез заради влади”: православ’я, націоналізм, радянська ностальгія, авторитарна державність і військова гордість утворюють “симфонію відродження Росії”. Ця еkleктика має одну мету – зміцнення централізованої держави, а головне – персональну владу Путіна.

Однак така подвійність приховує у собі небезпеку: націоналістична експансія суперечить ідеї багатонаціональної Євразії. Путін ризикує втратити союзників навіть серед своїх партнерів, таких як Казахстан і Білорусь, які дедалі скептичніше ставляться до євразійського проєкту, побоюючись за власний

суверенітет після прикладу України. Отже, російський націоналізм вступає у конфлікт із імперською логікою, підриваючи амбіції створення Євразійського союзу ще до його повноцінного запуску. (Die Zeit, Nr. 20, 8.05.2014).

У статті “Що вона може зробити?” (“Was kann sie?”) (Die Zeit, Nr. 20, 8.05.2014) Тіна Гільдебрандт (Tina Hildebrandt) аналізує роль Ангели Меркель у кризі довкола України та межі її впливу. Ключові акценти – це розрив із суспільними настроями: оскільки канцлерка мислить у категоріях довгострокової стабільності, а значна частина німецьких виборців відкидають конфронтацію з Росією й бояться ескалації, що обмежує простір для жорсткіших кроків. Стратегія Меркель: ставка на діалог, послідовні, а не потужні санкції, постійна координація зі США та ЄС, підтримка ідеї Європейського енергетичного союзу для зменшення залежності від РФ, що водночас вимагає єдності 28 країн ЄС. Уявлення про прагматизм Кремля були помилковими. Женевські домовленості не виконуються. Німеччина публічно виключила військовий варіант, що посилює асиметрію з Москвою; суворі економічні заходи болючі й для ЄС, особливо для вразливих економік. Криза оголює проблему самоусвідомлення Європи – між бажанням не мати війни та необхідністю захищати порядок безпеки. (Die Zeit, Nr. 20, 8.05.2014).

Чимале місце у публікаціях тижневика посідає тема дипломатії проти війни. “Вся моя частина” (“Ganz meinerseits”) (Die Zeit, Nr. 21, 15.05.2014) – аналітичний репортаж Майкла Туманна про останню на той момент дипломатичну спробу відвернути війну в Україні напередодні виборів 25 травня 2014 року. Дипломатичний формат: за мандатом ОБСЄ модератором “круглих столів” у Києві призначено Вольфганга Ішингера (досвід Боснії та Косова). Для таких зустрічей визначено чотири цілі: 1) припинення вогню; 2) роззброєння незаконних формувань; 3) щоденні контакти між сторонами; 4) забезпечення проведення президентських виборів у мирних умовах.

Допоки Ішінгер веде переговори в Україні, Меркель та президент США Обама мають працювати з Путіним узгодженими телефонними розмовами, бо ключ до миру в Україні – в Москві. Шанс дипломатії ще існує, але вирішальний важіль – також у Москві; без конструктивної позиції Кремля “круглі столи” та технічні домовленості не зупинять рух до війни (Die Zeit, Nr. 21, 15.05.2014).

Репортаж Аліси Боти “Держава руйнується” (“Ein Staat zerfällt”) (Die Zeit, Nr. 21, 15.05.2014), який документує ескалацію насильства на сході України навесні 2014 року, зокрема трагічні події в Маріуполі, що символізують процес дезінтеграції української державності під тиском внутрішнього хаосу та зовнішнього втручання.

Події, що сталися у День Перемоги, – битва за Маріуполь, перетворилися на криваву катастрофу. Протягом тижня місто неодноразово переходило з рук у руки – від сепаратистів до українських сил і навпаки. За оцінками Human Rights Watch, щонайменше семеро загиблих і понад сорок поранених, хоча справжня кількість жертв залишилась невідомою.

Репортерка А. Бота показує, що Українська держава фактично втратила контроль над силовими структурами. Уряд не довіряє поліції через зв’язки з режимом Януковича. Розвідка – ненадійна, інформація постійно витікає. Армія деморалізована та не підготовлена до внутрішніх операцій.

На цьому тлі виникає “паралельна військова система”: створюються батальйони “Дніпро”, “Донбас”, “Київ 1”, “Азов”, підпорядковані Міністерству внутрішніх справ. Їх фінансують місцеві олігархи, вони вербують добровольців серед цивільних і отримують зброю безпосередньо від МВС.. У тексті згадується звіт німецької розвідки (BND) від 29 квітня 2014 року, який натякав на можливу присутність іноземних найманців у східній Україні – тема, яку одразу використали російські медіа.

Репортерка фіксує момент, коли “держава розчиняється у власній недовірі”, а збройна боротьба за Маріуполь стає символом того, як хаос, пропаганда й страх знищують залишки правопорядку (Die Zeit, Nr. 21, 15.05.2014).

У статті “Третя стадія дуже болить”(“Stufe drei tut richtig weh”) (Die Zeit, Nr. 21, 15.05.2014) Марк Ширіц аналізує стратегію Заходу, спрямовану на змушення Росії змінити курс у зв’язку з конфліктом в Україні за допомогою економічних санкцій. Він пояснює, що запроваджені на той момент обмеження залишаються відносно м’якими, адже ЄС і США реалізували лише перші два рівні санкцій, які стосувалися окремих політиків, бізнесменів і компаній, але не цілої російської економіки.

Автор наголошує, що потенціал для посилення тиску є значно більшим. Теоретично Захід може ізолювати Росію фінансово, заборонивши їй банкам користуватися західними біржами або системою SWIFT, а також запровадити обмеження на експорт нафти й газу. Проте такі заходи поки що мало ймовірні, оскільки вони завдали б шкоди і самим європейським державам. Центральна та Східна Європа надто залежні від російського газу, країни Півдня бояться нової рецесії, а Лондон прагне зберегти доходи фінансового сектору від російського капіталу. США, менш пов’язані економічно з Росією, виступають за жорсткіший підхід, тоді як ЄС тяжіє до поступового, узгодженого посилення санкцій. Попри відносну м’якість запроваджених заходів, їхній непрямий вплив виявився значним. Сам факт загрози жорсткіших санкцій спричинив масовий відтік капіталу, падіння курсу рубля та підвищення процентних ставок у Росії, а Міжнародний валютний фонд прогнозує стагнацію економіки. Проте російський уряд наразі не залежить від зовнішніх позик і володіє значними валютними резервами.

Так, М. Ширіц нагадує, що історично ефективність санкцій залишається обмеженою. Дослідження американського економіста Гері Клайда Гафбауера показує, що лише в третині випадків економічний тиск приводив до політичних

поступок. Часто санкції навіть зміцнюють позиції авторитарних лідерів, коли суспільство сприймає їх як зовнішню агресію. Однак у випадку Росії ситуація інша: її глибока інтегрованість у світову економіку робить її вразливою.

Для Німеччини наслідки санкцій поки що обмежені. Хоча Росія є помітним партнером, лише близько трьох відсотків німецького експорту припадає на російський ринок, а загальна експозиція банків становить приблизно 23 млрд доларів.

Автор підсумовує, що “третя стадія” санкцій дійсно буде болісною – передусім для Росії, але і для всіх сторін.

У статті “Олігархія замість анархії?” (“Oligarchie statt Anarchie?”) (Die Zeit, Nr. 23, 28.05.2014) Аліса Бота та Майкл Туманн аналізують результати президентських виборів в Україні 2014 року, розглядаючи їх як своєрідне “друге проголошення незалежності”. Автори підкреслюють, що після років неефективного управління й залежності від Москви українці зробили усвідомлений вибір на користь самостійності й європейського курсу, обравши Петра Порошенка президентом. Цей вибір символізував не просто зміну політичної влади, а намагання відновити державність у країні, яку роздирали війна, сепаратизм і вплив російської політики.

Новообраний президент одразу окреслив стратегічну лінію – відмову від митного союзу з Росією та орієнтацію на угоду про асоціацію з Європейським Союзом. Отже, вибори, які Кремль намагався зірвати від початку київської революції, утвердили український суверенітет і політичну волю до інтеграції в Європу.

Попри обережну надію на стабілізацію, автори звертають увагу на чотири парадокси нового політичного курсу. По-перше, новий лідер, покликаний оновити країну, сам є представником старої олігархічної еліти. По-друге, Порошенко має одночасно об’єднати країну та боротися зі збройним сепаратизмом. По-третє, він змушений шукати порозуміння з Володимиром

Путіним, хоча саме російська влада торік запровадила санкції проти його підприємств. І, нарешті, по-четверте, щоб відкрити Україні шлях на Захід, президент мусить спочатку завершити війну на Сході.

Однак постать нового президента втілювала й суперечності сучасної України. Порошенко – олігарх, власник великих корпорацій, колишній міністр закордонних справ і економіки, учасник кількох урядів. Його бізнес-імперія, до якої належать фабрики, суднобудівні підприємства та телеканал “5 канал”, символізує тісне переплетіння політики та бізнесу, характерне для всієї пострадянської системи. Тому його обіцянка “деолігархізації” – продати свої активи й залишити лише телеканал – виглядала як спроба переконати суспільство в готовності до реальних змін.

Атмосферу Донбасу А. Бота й М. Туманн описують як хаотичну й небезпечну. Озброєні угруповання діють без узгодження, грабують підприємства, оголошують збори податків, створюють паралельні так звані державні структури. Вони розходяться навіть у назвах: одні називають себе “Південно-Східним рухом”, інші “Новоросією”.

Журналісти підсумовують, що без переговорів не буде миру, а без миру Україна не зможе рухатися на Захід. Вибори створили нову легітимність, але майбутнє держави залежить від здатності президента водночас приборкати олігархів, відновити єдність країни та завершити війну, яка розпочалася на сході.

У публікації “Непередбачувана Росія” (“Unberechenbares Russland” (Die Zeit, Nr. 25, 12.06.2014) журналіст Майкл Туманн наголошує, що, попри зовнішні сигнали примирення, політика Кремля щодо України не змінилася. Анексія Криму залишається фактом, бойові дії на сході тривають, а Росія стала непередбачуваною державою, що підриває принципи партнерства. Європа усвідомила кінець “золотих” 25 років після холодної війни та необхідність болісного переосмислення у трьох ключових напрямках – енергетики, оборони й дипломатії. ЄС розпочав пошук альтернатив російському газу, обговорює

створення “енергетичного союзу” й розвиток інфраструктури ЗПГ. НАТО, реагуючи на дії Москви, посилює присутність у Східній Європі, а ЄС виробляє спільну лінію поведінки: кожна агресивна дія РФ тягне за собою санкції. На тлі майбутніх угод про асоціацію Молдови й Грузії з ЄС М. Туманн підкреслює, що Європі доведеться покладатися насамперед на власну єдність, інституції та дипломатичну стійкість, адже тільки так можна впевнено розмовляти з непередбачуваним сусідом.

У статті “Скільки ще війни?” (“Wie viel Krieg denn noch?”) (Die Zeit, Nr. 26, 18.06.2014.) журналістка Аліса Бота констатує: те, що раніше називали “українською кризою”, перетворилося на справжню війну. На Донбасі мільйони людей опинилися на межі гуманітарної катастрофи – без води, під обстрілами, серед хаосу. Сепаратисти збивають українські літаки, зростає кількість жертв серед військових і цивільних. Президент Петро Порошенко намагається втримати ситуацію, але його ресурси обмежені без реальної участі Москви війну неможливо зупинити. Репортерка наголошує, що саме Росія несе відповідальність за ескалацію: вона дозволяє перехід зброї, фінансування та участь найманців, підтримує сепаратистів і не контролює власний кордон. Кремль уникає прямої відповідальності, удаючи, що не причетний до конфлікту. Тим часом переговорна стратегія ЄС, яка спиралася на м’які санкції, зазнала поразки. Репортерка підсумовує: той, хто зараз не діє, фактично погоджується з війною. Найстрашніше це байдужість, коли світ зникає до війни в центрі Європи, сприймаючи її як щось буденне (Die Zeit, Nr. 26, 18.06.2014).

У статті “Гра в час” (“Spiel auf Zeit”) (Die Zeit, Nr. 29, 10.07.2014.) журналісти Аліса Бота та Андрій Шенк описують ситуацію після відступу проросійських бойовиків зі Слов’янська. Місто, яке місяцями було під їхнім контролем, залишилося в руїнах, а українська армія, після скасування перемир’я, здобула над ним перемогу. Повстанці залишили значний арсенал сучасної зброї

російського виробництва – від автоматів і гранатометів до зенітних ракетних установок, що свідчить про масштабну підтримку з боку Москви.

Однак попри озброєння, допомога з Росії виявилася недостатньою, і сили Ігоря Гірка (Стрелкова) були змушені відступити до Донецька. Тим часом українська армія поступово наближається до міста, готуючись до нової фази бойових дій.

Автори статті підкреслюють, що Донецьк – це великий промисловий центр, який важко штурмувати, тому місто стало своєрідним притулком і пасткою для бойовиків. Вони залишаються небезпечними, але втрачають реальний вплив і підтримку. Єдиною надією для них залишається втручання Москви, яка поки що не наважується відкрито діяти. Журналісти роблять висновок: після втрати територій сепаратисти грають на час, але цей час працює вже не на них (Die Zeit, Nr. 29, 10.07.2014).

У статті-інтерв'ю “Німеччина поруч з нами” (“Deutschland ist für uns da”) (Die Zeit, Nr. 30, 31.07.2014.) журналістка Аліса Бота подає розмову з міністром закордонних справ України Павлом Клімкіним, проведену у Києві в період найгострішої фази бойових дій на сході України. Дипломат наголошує, що ситуацію в Україні не можна називати класичною війною, а на пряме запитання, чи відбувається російсько-українська війна, він говорить, що це спроба дестабілізувати українську державу. На його думку, це гібридна форма агресії, новий тип конфлікту, у якому Росія намагається дестабілізувати державу без офіційного оголошення війни. Він підкреслює, що переважна більшість озброєних сепаратистів – громадяни Росії, пов’язані зі спецслужбами, а їхнє оснащення має російське походження. Українська сторона, за його словами, має докази використання сучасних систем протиповітряної оборони, недоступних цивільним особам.

Міністр описує безпрецедентні порушення міжнародного права з боку Москви – від викрадення української льотчиці Надії Савченко до

систематичних поставок зброї і танків через кордон. Ця форма втручання, вважає П. Клімкін, створює небезпечний прецедент для всієї Європи.

Відкрито критикує дипломат повільну реакцію Європейського Союзу, який, на його думку, надто довго вагався із запровадженням санкцій. Попри це, він відзначає роль Німеччини як найпослідовнішого партнера України. Український дипломат визнає, що суспільна думка в Україні неоднозначна: з одного боку, громадяни очікують більш рішучої підтримки Заходу, а з іншого – розуміють необхідність дипломатичних контактів навіть із Путіним. Обговорюючи ситуацію на фронті, П. Клімкін схвалює створення добровольчих батальйонів, які воюють у складі Національної гвардії, наголошуючи, що вони діють у межах закону про територіальну оборону. Говорячи про міжнародний контекст, дипломат нагадує, що Угода про асоціацію з ЄС стала для Росії психологічним викликом, адже закріплює вибір України на користь європейського шляху. Він визнає: Москва сприйняла документ як втрату впливу, однак Київ прагне зберегти простір для діалогу, зокрема, у сфері торгівлі, а також підкреслює, що майбутнє відносин між Україною та Росією залежить від того, чи визнає Кремль право України бути самостійною демократичною державою (Die Zeit, Nr. 30, 31.07.2014).

Німецький літературознавець і медіатеоретик Манфред Шнайдер у публікації “Фатальна невдача” (“Tödliches Versagen”) (Die Zeit, Nr. 31, 07.08.2014) розмірковує над трагедією збитого малайзійського рейсу MH17, поєднуючи публіцистичний аналіз і філософсько-історичну рефлексію. Автор виходить із припущення, що літак був уражений російською зенітною ракетою “Бук-М1”, запущеною проросійськими бойовиками, – і називає це фатальною помилкою, яка одночасно мала й технічний, і політичний вимір.

Медійник наголошує на моральному парадоксі: людству важко прийняти думку, що така жахлива катастрофа могла статися через звичайний збій або

непорозуміння. Ця потреба у поясненні, на його думку, стає психологічним механізмом параної, який часто визначає політичні реакції.

Водночас журналіст застерігає: визнаючи роль випадку, не можна знімати політичної відповідальності з тих, хто створює умови для трагедій – тих, хто озброює “ідіотів” складними системами зброї. Ці міркування завершує попередженням: як і сто років тому, людство ризикує повторити помилки, шукаючи одного “винного” замість усвідомлення складної структури причиновості. Історія, за його словами, “іноді закриває свої файли, але потім повторює урок для тих, хто не зрозумів”. У цьому сенсі трагедія МН17 стає не лише актом війни, але й дзеркалом європейської свідомості, що знову стикається з власною сліпотою перед випадковістю (Die Zeit, Nr. 31, 07.08.2014).

У статті “На полі трупів” (“Im Leichenfeld”) (Die Zeit, Nr. 31, 07.08.2014) описано, як після трагедії рейсу МН17 на сході України розгорнулася багаторівнева криза: на місці падіння літака панують проросійські сепаратисти, які порушують базові міжнародні правила роботи з уламками й тілами, тоді як у медіапросторі вибухає пропагандистська війна. Сцени мародерства – розірвані валізи, речі загиблих, п’яні бойовики з автоматами – стають символом морального падіння сторони, що контролює територію катастрофи, і назавжди прив’язуються до імені Володимира Путіна як їхнього покровителя.

Попри публічні обіцянки Кремля сприяти розслідуванню, “чорні скриньки” МН17 віддають лише під тиском світу, а спостерігачів ОБСЄ в перші дні відлякують озброєні люди. На уламках фіксують множинні пробоїни, типові для ураження ракетою класу SA-11/”Бук”. Державний секретар США Джон Керрі публічно говорить про ”величезний масив доказів” російського постачання зброї та навчання розрахунків, згадуючи переміщення пускової установки з РФ до України і її поспішне повернення назад уже без однієї ракети. Паралельно з’являються перехоплення розмов бойовиків і видалені пости Гіркіна про збитий АН-26. Для нідерландського суспільства далека війна раптово стає

особистою. Рада Безпеки ООН одноголосно вимагає безперешкодного доступу експертів на місце трагедії, фактично визнаючи, що сепаратисти цьому перешкоджали.

У самій Росії телебачення швидко вибудовує іншу версію: винна Україна, Китай, залишаючись обережним партнером Москви, уникає прямих звинувачень, натомість використовує ситуацію для вигідних енергетичних угод. У США розгортається політична дискусія: адміністрація Обама посилює санкції (включно з “Роснефтью” та “Газпромбанком”) і тисне на Європу, щоб та синхронізувала кроки.

Ангела Меркель після перших обережних заяв переходить до жорсткішої риторики, однак наполягає на подальшому діалозі з Путіним і зберігає скепсис щодо негайної ефективності максимальних санкцій без військового варіанту. На рівні Ради ЄС звучать вимоги до Москви (доступ на місце, припинення потоків зброї, відведення сил), водночас готуються секторальні обмеження: ембарго на зброю (з винятками для чинних контрактів), обмеження доступу до технологій і капіталу.

Головний висновок авторів: катастрофа МН17 стала моральним лакмусом для Європи. Щоб зберегти довіру і вплив, Заходу необхідні єдність, чіткі “червоні лінії” та готовність до болісних, але системних відповідей на російську агресію, і тоді Захід зможе погрожувати Путіну глобальною ізоляцією. Інакше прірва між риторикою та дією лише підживлюватиме цинізм і безкарність, які ми вже побачили на полі трупів у степах Донбасу.

У статті Бернда Ульріха “Світ збожеволів – і що нам робити?” (“Die Welt ist verrückt – und was machen wir?”) (Die Zeit, Nr.36, 02.09.2014) стверджується, що множинні кризи 2014 року – Україна, Газа, Сирія, Ірак – оголили стратегічну розгубленість Заходу. На тлі російської агресії проти України автор ставить питання: прагне Путін лише тиску на Київ чи ширшої дестабілізації всього Заходу й випробування НАТО. Звідси й особливий акцент на вразливості Балтії

та ролі санкцій як асиметричної оборони Альянсу у ситуації, коли пряме військове стримування ризиковане.

Журналіст підсумовує провал як інтервенцій (Афганістан, Ірак, Лівія), так і невтручання (Сирія): інструментарій західної зовнішньої політики спустошений, державність у значній частині Близького Сходу руйнується, а тероризм еволюціонує у ще жорстокіші форми. Американські вагання Обама пояснюються не слабкістю, а відсутністю довгострокової політичної підтримки для нових воєн. Водночас авторитарні режими вдосконалили зовнішню пропаганду, підсилюючи західну самокритику до саморуйнівного рівня. На азійському напрямі послаблення проєкції сили США сприяє націоналізмам і змінює баланс на користь Китаю. Висновок: кордони – це застигла історія, коли їх зрушують, повертаються привиди минулих епох (від довоєнної Європи до Тридцятирічної війни). (Die Zeit, Nr.36, 02.09.2014).

У статті “З лопатами проти танків” (“Mit Spaten gegen Panzer”) (Die Zeit, Nr. 37, 18.09.2014) німецький журналіст Вольфганг Бауер описує атмосферу страху та водночас непохитності мешканців приазовського Маріуполя, який у вересні 2014 року опинився на передовій російсько-української війни. Автор показує місто в момент очікування неминучого наступу. В. Бауер підкреслює, що присутність російських військових уже не викликає сумнівів, на сході України діють регулярні підрозділи, тоді як Київ, втративши стратегічну перевагу, покладає останні надії на міжнародні санкції. Захід, однак, залишається пасивним, постачання зброї не відбувається, а дипломатичні заяви не змінюють ситуації. Маріуполь готується до оборони власними силами: уздовж доріг будують укріплення, встановлюють бетонні бар’єри, риють окопи. Разом із військовими працюють цивільні – учителі, робітники, волонтери, які беруть до рук лопати, усвідомлюючи, що це радше символічний опір, ніж реальна оборона проти танків, але люди не здаються і не втрачають оптимізму. Ця картина, за словами автора, стає метафорою українського спротиву, у якому навіть

безнадійна дія набуває морального змісту та значення гідності (Die Zeit, Nr. 37, 18.09.2014).

У статті “З усією енергією” (“Mit aller Energie”) (Die Zeit, Nr. 38, 25.09.2014) А. Бота розглядає сценарій припинення вогню на сході України не як кінець проблеми, а як початок нової, складної фази, яка потребує виваженої європейської стратегії. Вона наполягає, що за стабільне перемир'я доведеться змусити платити також Москву, і вказує на інструменти, які для цього має в своєму розпорядженні ЄС. Насправді, за її логікою, найреальніший наслідок – заморожений конфлікт, в якому сторони ухиляються від відкритої війни, але кордонів і безпеки немає. Таке становище може затвердити сепаратистську владу на місцях і тривало дестабілізувати Україну. Водночас журналістка застерігає, що погоджуватися на замороження конфлікту без одночасного посилення тиску на Москву означає легітимізувати нову практику територіальних здобутків через дестабілізацію сусідніх держав, аналогічну прецедентам у Придністров'ї чи Грузії. А. Бота також наголошує на символічно-політичних уроках конфлікту: недовіра до усних і письмових обіцянок Москви (згадуючи Будапештський меморандум) Зі сказаного впливає, мабуть, найжахливіший урок цього конфлікту: ядерна зброя все-таки варта того. Якби Україна все ще мала її, кордонам держави сьогодні нічого б не загрожувало. Кожен, хто від неї відмовляється, дурень, і Іран, зокрема, повинен пам'ятати про це. Висновок, що має бути для Заходу тривожним стимулом до перегляду гарантій безпеки.

Підсумовуючи, А. Бота трактує можливе перемир'я як шанс зупинити кровопролиття, але водночас як випробування для європейської волі, чи вистачить у Брюсселя політичної сміливості і засобів, щоб перетворити тимчасове припинення вогню на фундамент для справжньої, а не ілюзорної, стабілізації регіону і змусити Путіна, платити за це. Тому закінчення війни на сході України не може автоматично означати припинення санкцій.

Інша стаття цієї ж авторки “У Республіці Брехні” (“In der Republik der Lügen”) (Die Zeit, Nr. 43, 16.10.2014) описує побут і політичну реальність у Донецьку восени 2014 року, коли оголошене перемир’я співіснує зі щоденними обстрілами, а “самопроголошена держава” формується на руїнах війни. Репортаж починається на позиціях бойовиків і в бомбосховищі 1960-х, де мешкають десятки жінок і дітей, для яких гуркіт артилерії став буденністю. На тлі заперечень Москвою своєї участі з’являються постійні свідчення російської присутності. У місті частково відновлюється торгівля, але соціальна держава зникла. Перемир’я не дотримується – важку артилерію не відведено, а місцеві лідери одночасно обіцяють “звільнення” нових територій і визнають фактичну військову та економічну залежність від Росії. Висновок Боти безкомпромісний: незалежність ДНР – ілюзія, її сила – запозичена, її легітимність – побудована на брехні, а наслідки для людей – злидні, горе й нескінченний глухий гуркіт ракет.

У статті “Росіяни залишилися без діла” (“Russen auf dem Trockne”) (Die Zeit, Nr. 43, 16.10.2014) журналістка Беттіна Шульц (Bettina Schulz) аналізує, як фінансова система Великої Британії, зокрема, лондонський Сіті, реалізує санкції Заходу проти Росії після початку війни на Донбасі. Авторка показує, що тиха фінансова холодна війна розгортається не на полі бою, а у банківських кабінетах: під тиском урядів ЄС і США провідні фінансові установи Лондона припиняють доступ російських банків і корпорацій до західного капіталу. У центрі уваги – російський інвестиційний банк VTB Capital, його діяльність різко обмежена: після рішень Брюсселя й Вашингтона банкам “Ощадбанк”, “ВТБ”, “Банк Москви”, а також компаніям “Роснефть”, “Газпром” і “Транснефть” заборонено залучати кошти на західних ринках. Лондонські банкіри визнають, що бояться санкцій і суворих штрафів, особливо після того, як у червні 2014 року французький BNP Paribas був покараний на дев’ять мільярдів доларів за співпрацю з режимами під ембарго.

США демонструють жорсткий контроль. Тиск спрацював – багато інвесторів почали терміново позбуватися російських облігацій і акцій. Нові правила обмежили не лише прямі операції, але й будь-які опосередковані зв'язки з російськими установами. Шульц зазначає, що санкції сформульовано так, щоб не завдати удару по західних інвесторах: Росію не відключили від системи SWIFT, аби забезпечити сплату дивідендів і відсотків власникам західних цінних паперів. Проте наслідки для Москви відчутні – іноземні інвестиції різко скоротилися.

Показовим прикладом стає Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), який заморожує нові проєкти в Росії, перенаправляючи фінансування до України. Цей розворот підриває десятки російських програм. На Лондонській фондовій біржі також відчутна напруга: акції російських банків продовжують обертатися, але нових емісій не проводять, щоб не порушити санкційний режим. Обсяги запозичень російських компаній на світових ринках падають із понад 100 млрд доларів у 2013 р. до лише 18 млрд у 2014-му – найнижчого рівня з часів кризи 2008 року.

Підсумовуючи, Шульц демонструє, що фінансова ізоляція Росії стала реальністю: західні банки закривають кредитні канали, інвестори тікають, а економічна залежність Кремля від ринку капіталу обертається слабкістю. Санкції, що задумувалися як політичний сигнал, перетворилися на дієвий інструмент тиску, який без пострілів паралізує одну з ключових опор російської влади – її фінансову систему.

У статті-інтерв'ю “Зігни та зламай” (“Biegen und brechen”) (Die Zeit, Nr. 46, 06.11.2014) професор міжнародного права Боннського університету Стефан Тальмон пояснює, чому міжнародне право, незважаючи на кризи, не занепадає, і як подвійні стандарти Заходу підривають його переконливість (Die Zeit, Nr. 46, 06.11.2014). 90–95 % міжнародного права працює (торгівля, зв'язок, технічні режими); проблеми стають видимими у війнах – нині передусім Україна, Сирія.

(Die Zeit, Nr. 46, 06.11.2014), РФ і Україна. Анексія Криму та інтервенція на Донбасі – безсумнівні порушення заборони сили і невтручання (Die Zeit, Nr. 46, 06.11.2014). Міжнародне право не поверне Крим силою, але фіксує юридичну позицію на десятиліття (аналогія з Балтією 1940–1990 рр.): “вся сила марна, якщо закон не на її боці” (Die Zeit, Nr. 46, 06.11.2014). Міжнародне право не панацея, але структурує конфлікти й утримує правові позиції. Щоб воно залишалося легітимним та ефективним, Захід має бути прикладом, уникати вибіркості, мислити довгостроково й не знецінювати норму разовими винятками (Die Zeit, Nr. 46, 06.11.2014).

У статті “Чи втрачено схід України?” (“Ist der Osten der Ukraine verloren?”) (Die Zeit, Nr. 46, 06.11.2014) уже неодноразово згадувана у роботі Аліса Бота аналізує політичну та військову ситуацію на Донбасі восени 2014 року, порушуючи питання про те, чи зможе Україна відновити контроль над територіями, які перебувають під владою проросійських сил. Авторка наголошує, що регіонами навколо Донецька й Луганська вже кілька місяців фактично керують російські сепаратисти. Підтвердженням цього є численні свідчення присутності російських військових на території України, що стало очевидним після серії арештів і зіткнень у серпні 2014 року. А. Бота зазначає, що проведені 2 листопада 2014 року вибори у так званих “Донецькій” і “Луганській народних республіках” стали символічним актом відокремлення від України і не відповідали демократичним стандартам. Незважаючи на це, Росія визнала результати голосування, тоді як ОБСЄ, ЄС, США та ООН засудили їх як незаконні.

Реакція українського уряду, за словами репортерки, була негайною. Президент Петро Порошенко оголосив про скасування закону щодо особливого статусу Донбасу, що поставило під загрозу виконання Мінських домовленостей. Водночас і риторика, і дії обох сторін свідчили про нову хвилю загострення. На сході країни знову почалися бої.

Наприкінці авторка доходить висновку, що Донбас для України поступово перетворюється на заморожений конфлікт. Формально регіон залишається частиною держави, проте фактично інтегрувати його назад дедалі складніше. У підсумку, А. Бота фіксує не лише воєнну реальність осені 2014 року, але й глибоку моральну та політичну кризу, в якій опинилася Україна, яка вимушена балансувати між боротьбою за територіальну цілісність і прагненням до миру.

У статті “Нафтовий імперіалізм” (“Öl-Imperialismus”) (Die Zeit, Nr. 51, 11.12.2014) німецький публіцист і політичний аналітик Йозеф Йоффе аналізує протистояння між Росією та Заходом у контексті геополітичної і енергетичної боротьби, аналізуючи обмеженість російської потуги, заснованої на ресурсній економіці. Автор використовує метафору боксерського поєдинку, в якому Путін на перший погляд “перемагає за очками”: він анексував Крим, де-факто контролює частину Донбасу, активно демонструє військову присутність у різних регіонах світу від Арктики до Ла-Маншу. Проте, наголошує журналіст, ці перемоги є радше символічними і тимчасовими, оскільки Росія не має реальних засобів для стратегічного успіху у протистоянні із Заходом. Росія постає як порожнистий гігант, держава з економікою, що залежить від експорту сировини. У 2014 році з країни, за підрахунками автора, було виведено близько 75 млрд доларів, рубль втратив половину своєї вартості, а темпи економічного зростання впали з 5 % до менш ніж 1 %. Й. Йоффе підкреслює, що ці процеси є наслідком не санкцій Заходу, а природних ринкових механізмів, насамперед падіння цін на нафту, яке безпосередньо визначає межі російського впливу у світі. Падіння вартості нафти до 30–34 доларів у 1980-х спричинило економічний занепад радянської системи і політичну трансформацію, що врешті, призвело до її розпаду. Отже, за логікою Й. Йоффе, доля сучасної Росії тісно пов’язана з цінами на енергоносії, а не з військовими авантюрами чи політичними маневрами Путіна. Росія, на думку автора, позбавлена ефективних

інститутів, конкурентної економіки, інноваційних технологій і правової стабільності, які унеможливають довгостроковий розвиток.

Підсумовуючи, публіцист завершує колонку твердженням, що імперії, засновані на нафті, неминуче занепадають, у сучасному світі справжня сила народжується не в надрах землі, а в динамічному розвитку, свободі та верховенстві права (Die Zeit, Nr. 51, 11.12.2014).

2.2. Мінський процес і дипломатичний вимір конфлікту (2016–2019 рр.)

Період 2016–2017 рр. у Die Zeit позначений поступовим відходом від очікування швидкого миру до усвідомлення затяжного, керованого дипломатією режиму низької інтенсивності, у якому Мінський процес відіграє роль інструмента запобігання військової ескалації, але не механізму врегулювання конфлікту. На сторінках видання формується подвійна оптика, а саме, з одного боку, необхідність підтримувати переговорний процес за будь-яких умов, з іншого, виникає скепсис щодо його реальної спроможності змінити поведінку Росії та прокласти шлях до реінтеграції ОРДЛО.

У статті “Хай Сила буде з тобою!” (“Möge die Macht mit dir sein!”) (Die Zeit, Nr. 2, 07.01.2016) німецький публіцист Йорг Лау аналізує зміну глобальної конфігурації влади у світі після 2014 року. В цей період ми спостерігаємо явну втрату американської могутності і появу багатопольярного світу, зокрема на прикладі відносин між США, Європою та Росією. Автор розглядає кризу міжнародного лідерства як один із ключових чинників, що вплинули на дипломатичні процеси навколо України, зокрема на розвиток Мінських домовленостей. Й. Лау наголошує, що, попри гучні заяви про кінець американського домінування, Сполучені Штати залишаються незамінним центром політичної та воєнної координації, але їхня стратегія дедалі більше спирається не на пряме втручання, а на коаліційні форми впливу. Америка

поступово відсторонюється і перекладає відповідальність за врегулювання регіональних конфліктів, зокрема, на сході України, на європейських партнерів насамперед на Німеччину.

Медійник підкреслює, що між Вашингтоном і Берліном у 2015–2016 роках виникла принципова розбіжність щодо шляхів реалізації Мінського процесу. Частина американських політиків і військових експертів закликали до надання Україні летальної зброї, тоді як канцлерка Ангела Меркель наполягала, що це зруйнує можливість другого Мінська та спровокує нову ескалацію. Німецька дипломатія, на відміну від вашингтонської риторики, обрала курс на поєднання санкцій і дипломатичного врегулювання, вбачаючи у дипломатичних переговорах єдиний шлях утримання контролю над конфліктом і збереження єдності ЄС. Саме ця позиція, стверджує автор, визначила подальшу логіку дій Берліна, а саме – утримати Росію в межах переговорного поля, навіть попри мінімальні практичні результати.

У ширшому контексті стаття інтерпретує кризу на Донбасі як частину глобальної втрати рівноваги, спричиненої політикою США на Близькому Сході, зростанням напруженості між Саудівською Аравією та Іраном, а також хвилею міграції до Європи. Журналіст зауважує, що саме ці процеси поставили під сумнів попередню класичну роль Заходу як стабілізаційної сили.

Для аналізу підрозділу 2.2 це порівняння є показовим: Лау демонструє, як у німецькому політичному мисленні 2016 року формується переконання, що в умовах багатопольярного світу саме дипломатія стримування, а не конфронтація, є реалістичною моделлю дії. Зважаючи на сказане, можемо резюмувати, що матеріал *Die Zeit* засвідчує характерне для німецького медіадискурсу прагнення до стратегічного реалізму та підтримання санкцій проти Росії як інструменту тиску, але з одночасним збереженням переговорних каналів, що контролюють межі ескалації конфлікту (*Die Zeit*, Nr. 2, 07.01.2016).

На початку 2016-го Die Zeit артикулює тезу про перевагу дипломатії над воєнною логікою, попри очевидну вразливість домовленостей. Водночас Die Zeit не втрачає гуманітарного погляду на війну. Репортажі Аліси Боти “Погана подорож” (“Schlechte Reise”) (Die Zeit, Nr. 06, 04.02.2016) та “У разі тривоги ідіть до підвалу” (“Bei Alarm ab in den Keller”) (Die Zeit, Nr. 02, 07.01.2016) повертають читача від геополітики до щоденної реальності східноукраїнських міст і сіл.

У текстах Бота описує досвід роботи спостерігачів ОБСЄ та журналістів у зоні конфлікту, де навіть коротке відрядження перетворюється на “погану подорож” через бюрократичні перешкоди, ризик обстрілів і страх місцевого населення. Репортаж з Мар’їнки “У разі тривоги ідіть до підвалу” засвідчує, що для цивільних, незалежно від дипломатичних дат і комюніке, війна не припиняється. Ці тексти виконують важливу функцію у структурі дискурсу Die Zeit: вони гуманізують конфлікт, нагадуючи, що за політичними формулами санкціями і Мінськими домовленостями стоїть людське життя. Такий підхід вирізняє Die Zeit серед інших німецьких видань, де репортажі з фронту вже у 2016 році ставали дедалі рідкіснішими.

У статті “Політика швидкості” (“Politik auf Speed”) (Die Zeit, Nr. 13, 17.03.2016) німецький журналіст і аналітик міжнародних відносин Майкл Туманн розглядає феномен прискореної політики в сучасному світі, порівнюючи реакції демократичних і авторитарних режимів на глобальні кризи. Особливу увагу він надає зовнішній політиці Путіна та її впливу на європейську безпеку, зокрема, у контексті сирійського конфлікту й війни в Україні. Автор аналізує, як методи Кремля, засновані на швидких рішеннях і демонстративних військових діях, кидають виклик повільній, процедурній природі західної дипломатії.

Журналіст стверджує, що російський президент зробив акцент на швидкість що стало інструментом політичного впливу, а це – анексія Криму,

військове втручання в Сирії, підтримка сепаратистів на Донбасі. Ця політика темпу, за словами автора, є формою психологічного тиску, коли противник опиняється перед фактом доконаних подій. У цьому контексті Туманн згадує і війну в Україні, підкреслюючи, що анексія Криму стала класичним прикладом блискавичного використання військової переваги в умовах відсутності готової відповіді з боку ослабленої України та з боку Заходу. Саме швидкість, а не масштаб, забезпечила Путіну тимчасову перевагу.

Особливе значення у статті надається Мінським домовленостям як прикладу повільної, але ефективної дипломатії. Автор зазначає, що рішення Берліна і Брюсселя не втягуватися у гонку озброєнь з Москвою, попри тиск частини американських політиків, виявилось стратегічно правильним. Мінський процес, за оцінкою Туманна, “уповільнив наступ Росії на Україну” та зменшив ризик ескалації, водночас змусивши Кремль перейти від військових маневрів до дипломатичних переговорів. Туманн також підкреслює, що демократії програють автократіям у швидкості рішень, але виграють у стабільності результатів. Західна модель, попри всі суперечності, спирається на консенсус, публічні дебати й верховенство права, і саме ці чинники роблять її більш стійкою в довготривалій перспективі.

У підсумку аналітик робить висновок, що в умовах прискорення міжнародних процесів саме передбачуваність, послідовність і дотримання правил можуть стати найкращою відповіддю на авторитарну імпульсивність. Мінські переговори, за його словами, продемонстрували, що навіть у конфлікті з Росією, яка діє за логікою швидких перемог, можна досягати результатів через дипломатію і стриманість. Ця позиція перегукується з підходом німецької зовнішньої політики правління Ангели Меркель, яка послідовно відстоювала силу терпіння як основу європейського врегулювання (Die Zeit, Nr. 13, 17.03.2016).

Водночас редакція фіксує ключові тести на послідовність ЄС. Матеріал Аліси Боти, Пітера Даузенда, Маттіаса Крупи та Майкла Туманна “Тепер все зводиться до ковбаси” (“Jetzt geht’s um die Wurst”) (Die Zeit, Nr. 25, 11.06.2016) розбирає внутрішні дебати щодо продовження санкцій проти Москви: Німеччина намагається пом’якшити фронт, але зберігає принципову лінію, пов’язуючи її прямо з невиконанням Мінських домовленостей (Бота – Даузенд – Крупа – Туманн) (Die Zeit Nr. 25, 11.06.2016). У політичному світлі суперечка навколо “Nord Stream 2”, як випробування єдності “Трубна бомба” (“Die Rohrbombe”) Боти, Крупи і Туманна (Die Zeit, Nr. 06, 04.02.2016) показує, як проєкт підриває довіру між партнерами по ЄС, ускладнюючи застосування санкцій (Бота – Крупа – Туманн) (Die Zeit Nr. 06, 04.02.2016).

У 2016 році дискурс німецької преси, зокрема на сторінках Die Zeit, позначений посиленням суперечностей між морально-політичними принципами й економічно-прагматичними інтересами Берліна щодо Москви. Впливова публікація Аліси Боти, Пітера Даусенда, Маттіаса Крупи та Майкла Туманна “Тепер все або нічого” (“Jetzt geht’s um die Wurst”) (Die Zeit, Nr. 25, 11. 06. 2016) стала характерним документом цієї амбівалентності. Автори аналізують ситуацію напередодні чергового продовження санкцій ЄС проти Росії, запроваджених у 2014 р. у відповідь на анексію Криму та агресію на сході України.

Публікація фіксує гострий політичний момент, глава МЗС Німеччини Франк-Вальтер Штайнмаєр, попри нещодавні попередження Москві про можливе посилення санкцій, дедалі рішучіше виступає за їхнє пом’якшення. Його виступ у берлінському готелі Adlon символізує спробу соціал-демократичної дипломатії розрядити фронт, апелюючи до спадщини “Східної політики” (Ostpolitik) Віллі Брандта та Егона Багра як традиції, глибоко вкоріненої у партійній ідентичності СДПН.

Політик, як підкреслюють автори, “сперечається сам із собою – між міністром закордонних справ і соціал-демократом”. Один голос у нього засуджує анексію Криму, інший закликає до нового початку в стосунках із Росією, мотивуючи це необхідністю зберегти дипломатичний канал для реалізації Мінських домовленостей (Die Zeit, Nr 25, 11. 06. 2016).

Журналісти детально пояснюють структуру санкційного механізму, а також контрсанкції Москви проти імпорту європейських продуктів. Матеріал виразно демонструє, як санкції набули не лише політичного, але й соціально-економічного виміру: втрати європейських фермерів оцінюються у 5,5 млрд євро на рік, а російське продовольче ембарго б’є передусім по власному населенню. Водночас у матеріалі простежується дипломатична втома та бажання європейських урядів позбутися теми санкцій, оскільки пріоритетними стають інші виклики це міграційна криза, боргові проблеми та Brexit.

Особливий аналітичний вимір статті – опис внутрішніх суперечностей у СДПН. Автори показують, як лідер партії Зігмар Габріель, виступаючи на “Дні Росії” у Ростоку, підігруючи Росії називає війну на Донбасі громадянською, що фактично відтворює російську риторіку. Така інтерпретація викликає занепокоєння серед союзників Німеччини на Сході Європи, але знаходить підтримку серед частини партійної бази. Важливо, що журналісти демонструють не лише партійні настрої, а й геополітичні наслідки: польські та балтійські уряди бояться, що Берлін пом’якшить єдність санкційного фронту, тоді як Москва уважно спостерігає за внутрішньонімецькими дебатами. Автори визнають, що санкції болісні для Росії, але їхній ефект не миттєвий. Німеччина, попри власні виборчі цикли, залишається ключовим модератором цього процесу.

Журналісти бачать у виборчій кампанії 2016–2017 років фактор, який впливає на європейську політику щодо Росії. Меркель намагається зберегти баланс між вимогами союзників і прагненням не загострювати відносини з партнером по коаліції – СДПН.

Для історіографії російсько-української війни стаття “Тепер все або нічого” має подвійну цінність. По-перше, як свідчення еволюції німецької політичної думки від однозначної підтримки України (2014–2015 рр.) до пошуку компромісних формул реалістичної співпраці з Москвою. По-друге, як індикатор зміни тональності Die Zeit: від риторики порушення міжнародного права до прагматичної, що санкції мають бути гнучкими. Цей текст також демонструє, як у німецькому суспільстві формувався наратив втоми від конфлікту та спокуса заморозити тему війни шляхом мінімізації санкційного тиску. У контексті Мінського процесу це означало поступове зниження очікувань щодо реального виконання домовленостей і зростання ролі риторичних апеляцій до діалогу з Росією.

Публікація 2016 року в Die Zeit відображає момент, коли Мінські домовленості з механізму припинення війни перетворюються на дипломатичну формулу підтримання статус-кво. Її автори як представники провідного ліберального видання фіксують не лише суперечності в позиціях Берліна, але й глибшу кризу західної єдності. У межах загальної структури розділу цей матеріал можна розглядати як поворотний пункт. Німеччина, розриваючись між етичними зобов’язаннями перед Україною й економічними інтересами в Росії, почала відходити від ролі жорсткого модератора санкційного режиму.

Отже, “Тепер все або нічого” є документом політичного самоусвідомлення німецької соціал-демократії у час, коли дипломатія і виборчі розрахунки почали впливати на європейське бачення війни в Україні. Її аналіз дає змогу простежити, як мінський процес 2016–2019 років втрачає динаміку, а висвітлення подій в Die Zeit поступово переходить від мобілізаційного до рефлексивно-песимістичного тону як важливого індикатора настроїв у німецькому політичному істеблішменті того періоду.

Два матеріали Аліси Боти з одного номера про внутрішню спроможність України – “Кінець початку” (“ Das Ende vom Anfang”) (Die Zeit, Nr 09,

18.02.2016) та інтерв'ю “Я розчарований” (“Ich bin frustriert”) з міністеркою фінансів Наталією Яресько – наголошують, що уряд у Києві після вотуму недовіри вижив, але ключовий виклик – це реалістичні реформи в умовах війни, корупції й соціальної втоми. Цей акцент Die Zeit системно повторює, що без інституційного підсилення держави Мінськ залишиться “паперовим миром” (А. Бота, Die Zeit Nr. 09, 18.02.2016).

Після дипломатичних дебатів літа 2016 року Die Zeit переносить фокус уваги на інформаційний вимір конфлікту. Восени того ж року газета публікує масштабне розслідування Йохена Бітгнера, Арндта Гінзеля та Олексія Хока – “Glückspropaganda und Hass auf Befehl” (Die Zeit, Nr 41, 29.09.2016), що увійшло в історію як “Donezk-Leak”. Матеріал став першою в німецькій пресі спробою системно проаналізувати витік внутрішніх документів так званих міністерств самопроголошених “ДНР / ЛНР” та показати, як російські радники фактично керують інформаційною політикою на окупованих територіях.

У тексті документується структура псевдоурядових департаментів інформації, які отримують прямі інструкції з Москви. Автори з'ясовують механіку фабрикації реальності, добір позитивних сюжетів про щасливе життя в республіках (Glückspropaganda) та системне розпалювання ненависті до України, Заходу й власних інакодумців (Hass auf Befehl). Як показує Die Zeit, це не спонтанна пропаганда воєнного часу, а цілеспрямована кампанія з виробництва альтернативного образу світу, покликаною підірвати довіру до Мінського процесу. Журналісти наголошують, що подібні операції підточують миротворчі домовленості на рівні сприйняття, якщо одна сторона переконана, що Україна фашистська держава, а Захід це ворог слов'янства, тоді жодна дипломатична угода не може бути виконана навіть теоретично (Бітгнер – Гінзель – Хок (Die Zeit Nr. 41, 29.09.2016)). У такий спосіб Die Zeit демонструє, що інформаційна війна стає інструментом зриву політичних домовленостей, і відповідно, частиною гібридної стратегії Кремля. Аліса Бота в “Це завжди Путін” (“Immer

ist es Putin”) (Die Zeit, Nr 52, 15.12.2016) фіксує ширшу картину звинувачуючи у втручаннях Кремля у західні вибори, які стають новою нормою, через що будь-яка європейська ініціатива щодо України відбувається в атмосфері підозр і гібридного тиску (А. Бота, Die Zeit Nr. 52, 15.12.2016).

Безпекова геополітика довкола України. Тексти Майкла Туманна “Чи починається нова гонка ядерних озброєнь?” (“Beginnt ein neues atomares Wettrüsten?”) (Die Zeit, Nr. 42, 06.10.2016) та Маттіаса Насса “Холодна війна, частина 2” (“Kalter Krieg, Teil 2”) (Die Zeit, Nr. 27, 23.06.2016) попереджають про руйнування контролю над озброєннями й повернення ядерної конкуренції в Європу. Для України це означає, що Мінськ стає запобіжником не лише локальної, але й європейської ескалації (М. Туманн, Die Zeit Nr. 42, 06.10.2016), (М. Насс, Die Zeit Nr. 27, 23.06.2016). Нарешті, редакційні репортажі про доступ журналістів і роботу спостерігачів А. Боти “Погана подорож” (“Schlechte Reise”) (Die Zeit, Nr. 06, 04.02.2016) та “У разі тривоги ідіть у підвал” (“Bei Alarm ab in den Keller”) про Мар’їнку (Die Zeit, Nr. 02, 07.01.2016) повертають гуманітарний фокус (А. Бота, Die Zeit Nr. 06, 04.02.2016; Die Zeit Nr. 02, 07.01.2016).

Отже, Die Zeit розширює геополітичну рамку аналізу де Україна втілюється в архітектуру європейської безпеки. Від реалізації Мінських домовленостей залежить не лише мир на Донбасі, а й довіра між Сходом і Заходом у питаннях стратегічної стабільності (М. Туманн, Nr. 42, 06.10.2016), (Насс, Nr. 27, 23.06.2016). У газеті все частіше звучить мотив втоми Європи від конфлікту, зумовлений економічними втратами, політичною поляризацією та новими глобальними кризами. Окремим дестабілізаційним чинником постає проєкт “Nord Stream 2”, який Die Zeit розглядає як символ роздвоєності німецької політики: з одного боку, це офіційна підтримка санкцій та єдності ЄС, з іншого – продовження економічного партнерства з Росією. У поєднанні з інформаційними операціями Кремля це призводить до розмиття спільної

реальності переговорів, тому різні європейські столиці починають бачити події в Україні крізь власні економічні інтереси.

У цій амбівалентності Die Zeit убачає головну загрозу для Мінського процесу, замінюючи факти наративами, а дипломатію політичною доцільністю.

2017 рік характеризує Європу як дипломатію малих кроків під тиском великих криз. У 2017-му українська тема сходить із головних позицій на тлі глобальних тем, що, зокрема, спричинено новою адміністрацією США Дональда Трампа, ескалацією на Близькому Сході, КНДР. Проте Die Zeit показує, що Україна не зникає з європейського порядку денного, а стає тестом витривалості інституцій ЄС і німецької ролі як стабілізатора безпеки. Ключовою фігурою року постає Ангела Меркель – як архітекторка Мінських угод і менеджерка криз, що утримує рамку санкцій, переговорів і реформ, попри брак видимих зрушень. У портреті Аліси Боти “Тур Меркель” (“Die Merkel-Tour”) (Die Zeit, Nr. 19, 25.05.2017) канцлерка подана як політик “довгого дихання”: вона “тримає Путіна в шаху” не гучними жестами, а поєднанням принципів і терпіння, зберігаючи єдність ЄС і не даючи зірвати Мінський процес (Die Zeit, Nr. 19, 25.05.2017). Сильна теза матеріалу це реалістичність малих кроків бо великі угоди недосяжні, доки Кремль заперечує участь у війні, а Київ і Москва взаємно звинувачують одне одного у невиконанні Мінська.

Сумарно 2017-й знаменує зміну правил великої дипломатії. У 2018 році Йорг Лау сформулює це як постдипломатичні часи (“Руйнівник” (“Demolition Man”), Die Zeit Nr. 30/2018), але відповідна логіка знецінення старих норм проступає вже в 2017-му. Європа мусить самотійно тримати лінію щодо Росії, не розраховуючи на передбачуваність США (А. Бота “Путін: Це працює!” (“Putin: Läuft!”) Die Zeit Nr. 30, 23.07.2017). Тут Die Zeit фіксує подвійність ефекту Трампа враховуючи його непередбачуваність, яка одночасно послаблює Захід і грає Кремлю на руку, дозволяючи Москві підвищувати ставки на різних теренах від Сирії до України.

У статті “Вхід заборонено!” (“Betreten verboten!”) (Die Zeit Nr. 06, 02.02.2017) А. Бота детально описує візові акредитаційні бар’єри, стеження, бюрократичні процедури, що ускладнюють роботу західних репортерів і місії ОБСЄ на Донбасі. Тема про зменшення доступу журналістів відсікає суспільства від перевіреної інформації, розхитує довіру до спостережень ОБСЄ й ускладнює контроль за виконанням Мінська.

Аналітика Йохена Біттнера “Чому американці хочуть постачати зброю Україні?” (“Warum wollen die Amerikaner der Ukraine Waffen liefern?”) (Die Zeit Nr. 36, 31.08.2017) розкладає аргументи “за” і “проти” надання Києву летального озброєння як тест меж стримування, як посилити обороноздатність України, не зруйнувавши дипломатичну рамку Мінська. Die Zeit акцентує не лише на військовому балансі, але й на політичній керованості ескалації.

У матеріалі Боти “Ти просто хочеш потренуватись” (“Sie wollen doch nur üben”) (Die Zeit Nr. 38, 14.09.2017) російсько-білоруські маневри “Zapad-2017” відображають керовану загрозу. Військові навчання створюють фон невизначеності, коли кожен новий жест у Мінську виглядає на мікрокрок, допоки великі кроки з’їдає страх непередбачуваної ескалації. Це ще один приклад, як військові дії безпосередньо впливають на дипломатичну сторону врегулювання конфлікту.

У статті А. Боти “Журналіст/Агент” (“Journalist/Agent”) (Die Zeit Nr. 47, 16.11.2017) йдеться про законодавчі інструменти РФ щодо маркування іноземних медіа як агентів. Звуження простору публічної дискусії безпосередньо впливає на якість інформації про війну та Мінський процес, оскільки утискає незалежну журналістику і в самій Росії, і в окупованих регіонах.

В колонці Йозефа Йоффе “Гарного недостатньо” (“Nett reicht nicht”) (Die Zeit Nr. 11, 09.03.2017) і Пацієнт Путін” (“Patient Putin”) (Die Zeit Nr. 33, 12.08.2017) звучить теза, що м’яких інструментів уже недостатньо, але великих

рішень теж не видно, отже, стратегія терплячого стримування лишається єдиною, якщо не хочемо зруйнувати санкційно-дипломатичну рамку, яка, попри всі вади, працює. У цьому розумінні втома Європи небезпечна не як емоція, а як політична спокуса зменшити ціну стабільності за рахунок України.

Узагальнюючи проаналізовані статті *Die Zeit* у 2016–2017 роках, Мінський процес постає як потрібний, але недостатній засіб який стримує велику війну, проте не повертає Донбас. Санкції утримують нормативну лінію Заходу, але неоднотайність усередині ЄС (потенційні розколи на кшталт “Nord Stream 2”, тиск бізнес-лобі) і гібридний вплив Москви (інформаційні операції, військові демонстрації, тиск публічної сфери) мінімізують результативність переговорів. В українському вимірі *Die Zeit* послідовно підкреслює, що реформи та інституційна стійкість – це необхідна умова, без якої паперовий мир не конвертується у політичне врегулювання (А. Бота “Тур Меркель” (*Die Merkel-Tour*) *Die Zeit* Nr. 19, 25.05.2017), (М. Бітнер “Чому американці хочуть постачати зброю Україні?” (*Warum wollen die Amerikaner der Ukraine Waffen liefern?*) *Die Zeit* Nr. 36, 31.07.2017), (А. Бота “Ти просто хочеш потренуватися” (“*Sie wollen doch nur üben*”) *Die Zeit* Nr. 38, 14.09.2017), (Й. Лай “Чому Путін не маніпулює виборами?” (“*Warum Putin die Wahl nicht manipuliert?*”) *Die Zeit* Nr. 39, 21.09.2017), (Й. Йоффе “Гарного недостатньо” (“*Nett reicht nicht*”) *Die Zeit* Nr.11, 9.03.2017 і “Пацієнт Путін” (“*Patient Putin*”) *Die Zeit* Nr. 33, 12.08.2017).

2018 рік *Die Zeit* позначає як період стратегічної втоми. Україна зникає з перших політичних рядків, але залишається орієнтиром для європейської солідарності. Чотири роки санкцій та безрезультатних раундів Мінських переговорів. Німеччина все частіше змушена балансувати між економічними інтересами та принципами зовнішньої політики. У 2018 році німецький тижневик *Die Zeit* відображає складний момент де, з одного боку, – прагнення нормалізації з Москвою, а з іншого – усвідомлення, що будь-яке послаблення

санкцій без прогресу за Мінськом означає політичну капітуляцію. Видання фіксує поступову ерозію європейської єдності, втому німецького суспільства та перенесення дипломатичного центру ваги на інституційний рівень ЄС.

Початок 2018 року Die Zeit позначає переломним моментом Війна в Україні вже не є щоденним сюжетом, але постає як частина ширшої кризи європейського порядку. У публікації Аліси Боти “Щось тут не так” (“*Etwas läuft hier schief*”) (Die Zeit, Nr. 5, 28.01.2018) тема українського питання вписується у нову парадигму німецької політики щодо Росії. Авторка показує, що Німеччина попри дипломатичні успіхи Мінського процесу втратила концептуальну основу для своєї “Остполітік”. Головним героєм тексту є Гернот Ерлер, координатор федерального уряду з питань Росії, який символізує стару школу діалогу з Москвою. Бота через його постать демонструє глибоку інтелектуальну кризу німецької зовнішньої політики. Покоління, що вірило у зцілювальну силу діалогу, більше не розуміє Росії. У статті наголошено, що політика санкцій, виключення Росії з G8, розміщення військ НАТО у Польщі та Балтії – це не стратегія, а лише міжнародний контроль за збитками. Європа реагує, але не діє. Авторка пише, що після 2014 року Німеччина опинилася у пастці між відповідальністю та втомою: “Путіну поставлено межі, але що далі?” (Die Zeit, Nr. 5, 28.01.2018). Вона аналізує постать Ангели Меркель – ініціаторки Мінська, як символ подвійності. Вона утримала європейську єдність у 2014–2015 роках, але у 2018 році ослаблена внутрішньополітичними кризами, втрачає ініціативу. Die Zeit фіксує появу тенденції до нормалізації зростання політичних голосів у Bundestag (AfD, Die Linke, частково SPD і CSU), що вимагають нової дружби з Росією попри анексію Криму.

Другий блок тексту Боти – це розмова з російським аналітиком А. Кортуновим, який трактує конфлікт не як наслідок агресії Кремля, а як провал європейської дипломатії. Саме через це Die Zeit показує зіткнення двох наративів західного і російського де обидва шукають виправдання власних

помилки, але жоден не визнає структурної відповідальності. Кортунув стверджує, що Москва втратила інструменти м'якої сили й перетворилася на військову державу, а Путін: “не бачив можливості розвивати відносини з ЄС” (Die Zeit, Nr. 5, 28.01.2018).

Особливу вагу Бота надає внутрішнім німецьким суперечностям. Через фігури Маттіаса Платцека і Гайко Мааса вона протиставляє стару школу розуміння Росії новому поколінню політиків, яке вимагає більш твердої лінії. Вона також цитує аналітиків зі Східної Європи – Кадрі Лійк з Естонії, експертку ECFR, – які попереджають, що Захід продовжує недооцінювати постімперське мислення Москви: “росіяни бояться нас, тому й поважають нас”. Для Німеччини це означає, що традиційна модель партнерства більше не працює, адже східноєвропейські сусіди сприймають примирення з Росією як загрозу.

Далі стаття вводить поняття “доктрини медоїда” – образ, запропонований російським журналістом М. Коростіковим, що символізує нову агресивну оборонну поведінку Кремля: “максимальний ефект за мінімальних зусиль”. Бота показує, що Путін діє з позиції не сили, а виживання Його політика це тактика удару у відповідь, спрямована на демонстрацію непоступливості, навіть ціною ізоляції. Для України це означає стабільну непередбачуваність: Мінськ тримається лише тому, що жодна зі сторін не готова до зміни статус-кво.

У поєднанні з іншими статтями року (“Сильний східний вітер” (“Starker Ostwind”), “Росія хоче взяти Європу в заручники” (Russland will Europa als Geisel nehmen”), “Пригнічена війна повертається” (“Der verdrängte Krieg ist zurück”)) ця публікація формує центральну тезу 2018 року. Європейська політика щодо Росії переходить від фази реакції до фази пошуку нової рівноваги. Бота влучно підсумовує атмосферу часу – “втома, що не дозволяє здатися”. Саме така амбівалентність визначає тон дискурсу Die Zeit у 2018 р.: “Після Криму діалог став обов'язком, але не інструментом. І доки Захід лікує старі рани, Росія виграє час” (Die Zeit, Nr. 5, 28.01.2018).

У лютому 2018 р. Die Zeit фіксує ще один важливий симптом зсуву, як ерозію німецького консенсусу щодо санкцій. У статті Аліси Боти “Wirkungsloses Instrument?” (Die Zeit, Nr. 6, 04.02.2018) вперше чітко окреслено регіональний вимір санкційної втоми Східнонімецькі землі дедалі активніше виступають за пом’якшення політики щодо Москви. Бота описує зустріч прем’єрів федеральних земель Східної Німеччини – від Лівих до ХДС які вперше дійшли міжпартійної згоди: санкції проти Росії мають бути скасовані. Символічним представником цієї тенденції виступає Райнер Хазеллофф (ХДС, Саксонія-Ангальт), який визнає анексію Криму порушенням міжнародного права, але водночас називає санкції “неефективним інструментом”. Саме ця оцінка стає відправною точкою дискусії: Die Zeit аналізує, чому політичний Захід більше не здатен переконливо пояснити громадянам, навіщо потрібен довгостроковий тиск на Москву. Вона нагадує, що санкції ніколи не є засобом швидкої дії, але їх результат виявляється у стримуванні агресії. Путін, пише Бота, не очікував, що європейці зуміють утримати єдність, і саме це зупинило подальший наступ у 2014–2015 роках від Маріуполя до Києва. Санкції виконали свою запобіжну функцію – вони зробили нову ескалацію надто дорогою. (Die Zeit, Nr. 6, 04.02.2018).

Ключовий внесок цієї публікації – показати соціокультурний контекст німецької втоми від санкцій. Схід Німеччини постає простором ностальгії, де історична пам’ять, симпатії до Росії та скепсис щодо США створюють атмосферу, в якій вимога зняти обмеження стає політично вигідною. Бота прямо зазначає: “Тут процвітає недовіра до НАТО і м’яке ідеалізування Росії, а Польща здається далеким сусідом” (Die Zeit, Nr. 6, 04.02.2018). Саме ця “Ostalgie plus Russlandnähe” розмиває базову єдність зовнішньополітичного курсу. Журналістка влучно демонструє парадокс моменту: у час, коли німецька громадськість сумнівається у сенсі санкцій, Росія поступово повертається в економічний порядок денний Німеччини. Публікація завершується однозначним

висновком, за яким політичні контакти, дипломатія, економічні переговори можуть і повинні тривати, але скасування санкцій без виконання Мінська означало б капітуляцію принципів, на яких тримається європейський порядок безпеки. І саме це реальний критерій ефективності.

Отже, у пов'язі зі статтею “Щось тут не так” (“Etwas läuft hier schief”) попереднього тижня (Die Zeit, Nr. 5, 28.01.2018), текст “Wirkungsloses Instrument?” фіксує внутрішньонімецьку фазу переосмислення. Die Zeit переходить від питань “що робити з Росією” до питання “що робити з власною політикою стосовно Росії”. У рамках підрозділу 2.2 це означає, що 2018 рік став моментом сумнівів щодо санкцій і Мінських угод. Сумнів, однак, не веде до зняття тиску, а стає індикатором зрілості європейського курсу розуміння, що замороження конфлікту – це ще не мир, але відмова від санкцій – це вже поразка (Die Zeit, Nr. 6, 04.02.2018).

У спільній публікації Йохена Біттнера, Марка Броста, Пітера Даусенда та Майкла Туманна “Німеччина майже готова до початку” (“Deutschland, fast startklar”) (Die Zeit, Nr. 17, 20.04.2018) редакція ставить відкрите питання: чи здатна ФРН бути “лідером Європи” в питанні безпеки, якщо її дипломатія зводиться до менеджменту криз, а не до їхнього подолання.

Після санкційної втоми у Німеччині Die Zeit переносить фокус на Париж, на те, як французька зовнішня політика поступово переходить від риторики до реального балансу інтересів. У статті Георга Блюма “Заради любові до Renault” (“Aus Liebe zu Renault”) описано, як президент Еммануель Макрон, який ще донедавна вважався найпослідовнішим критиком Кремля серед європейських лідерів, під тиском корпоративних, політичних і стратегічних чинників починає переосмислювати курс щодо Москви. Блюм аналізує очікувану участь Макрона у Петербурзькому міжнародному економічному форумі, своєрідному “Давосі Путіна”. Потенційна поява французького президента на цій сцені, зазначає Die Zeit, мала б потужний символічний ефект: вона дала б Кремлю змогу

продемонструвати, що Росія не ізольована, і водночас відкрила б Парижу простір для маневру. Для Макрона це випробування подвійності можливість поєднати позицію критика Кремля з прагматизмом державного діяча, який повинен враховувати інтереси французької промисловості (Die Zeit, Nr. 22, 23.05.2018). Блюм показує головний парадокс французької позиції яка, прагнучи стабільності, водночас висуває Путіну вимоги введення миротворчих сил ООН на схід України та припинення втручання у європейські вибори. Газета нагадує, що під час виборчої кампанії 2017 року Кремль відверто підтримував суперницю Макрона, Марін Ле Пен, а інші кандидати (Фійон, Меланшон) також демонстрували проросійські симпатії. Тому для Макрона питання Росії це не лише дипломатія, але й внутрішньополітична лінія оборони від популізму.

У червні 2018 року Die Zeit публікує аналітичний матеріал Хайке Бухтер “Зброя Трампа” (“Trumps Waffe”), який пояснює, як фінансова гегемонія США стала головним інструментом впливу на союзників, включно із ЄС і Німеччиною. Текст прямо пов’язує санкційну політику Вашингтона щодо Ірану та Росії з доларовою залежністю світової економіки, а також демонструє, як ця залежність обмежує європейську свободу дій у питаннях енергетики та зовнішньої політики (Die Zeit, Nr. 23, 02.06.2018). Відправною точкою є погрози адміністрації Трампа запровадити санкції проти європейських компаній, що продовжують співпрацю з Іраном або беруть участь у будівництві газопроводу “Північний потік-2”. Для Die Zeit – це момент істини. Європа вперше усвідомлює свою безсилість перед доларовою диктатурою. ЄС прагне зберегти ядерну угоду з Іраном, дозволивши Тегерану продавати нафту за євро, але практично всі великі банки бояться вторинних американських санкцій, оскільки мають тісні зв’язки з фінансовою системою США. Бухтер нагадує конкретні приклади: “Commerzbank” у 2015 р. сплатив 1,45 млрд доларів штрафу за операції з Іраном і Суданом; “BNP Paribas” у 2014 році – близько 9 млрд доларів

за аналогічне порушення. Для авторки це не просто історії про банківські ризики, а демонстрація використання Вашингтоном долара як геополітичного інструменту, що дає можливість підкоряти фінансову систему союзників (Die Zeit, Nr. 23, 02.06.2018). У тексті з'являється виразна формула аналітика Річарда Бове: “Це справжня зброя Трампа”, адже майже неможливо знайти банк, який не має контактів із фінансовою системою США. Отже, навіть ті компанії, які формально не підпадають під юрисдикцію США, опиняються у ситуації залежності. У такий спосіб фінансова інфраструктура перетворюється на механізм глобального тиску, де домінування долара робить будь-яку альтернативу фактично недосяжною.

Будівництво “Північного потоку-2” стає не лише питанням геополітики, але й тестом на фінансову автономію. США можуть заблокувати участь європейських компаній, використовуючи не військові чи дипломатичні засоби, а доступ до доларової системи платежів. У такий спосіб Вашингтон фактично втручається у внутрішню політику ЄС, визначаючи межі допустимої співпраці з Москвою. Як бачимо, у контексті 2018 року стаття Хайке Бухтер у Die Zeit не лише доповнює дискусію про санкції та енергетичну безпеку, але й виявляє прихований механізм геополітичного впливу та фінансову залежність Європи від долара і США. Якщо Аліса Бота й Георг Блюм у своїх матеріалах показують, як європейські уряди намагаються віднайти рівновагу між політичними принципами й прагматизмом, то Бухтер демонструє, що основна слабкість ЄС полягає не стільки у відсутності політичної волі, скільки у валютно-банківській підпорядкованості американській фінансовій системі.

Європа усвідомлює, що її стратегічна автономія обмежена не Москвою, а Вашингтоном. І саме це усвідомлення має опосередкований позитивний ефект для України. По-перше, фінансово-енергетичне протистояння між США та ЄС переводить українське питання у ширший контекст роблячи санкційний режим проти Росії елементом внутрішньої європейської оборони від зовнішнього тиску.

По-друге, розкриття механізмів доларової залежності дає Європі стимул шукати власні фінансові й енергетичні інструменти безпеки, з-поміж іншого, і шляхом диверсифікації постачань газу, інвестицій у східноєвропейські енергетичні коридори та зменшення критичної залежності від російських джерел. Цей процес, як показує *Die Zeit*, об'єктивно сприяє зміцненню геополітичної ваги України, яка розглядається не лише як жертва конфлікту, але і як потенційний партнер у побудові нової системи безпеки й енергетичної стійкості Європи.

Отже, у ширшому сенсі стаття Бухтер позначає зміну сприйняття українського питання, воно перестає бути єдино регіональною темою, стаючи частиною глобальної боротьби за автономію Європи. У цьому контексті інтереси Києва – це стабільність, економічна інтеграція, енергетична незалежність, що збігаються з новими імпульсами європейської політики. (*Die Zeit*, Nr. 23, 02.06.2018).

У червні 2018 року Аліса Бота публікує нову статтю під назвою “Неопропаганда” (“Neo-Propaganda”) (*Die Zeit*, Nr. 24, 06.06.2018). У ній авторка розкриває фундаментальну зміну в природі російської дезінформації, стверджуючи, що це – нова система неправди як виклик Заходу та України. Якщо радянська пропаганда, за її словами, мала “внутрішню логіку брехні”, – вона була передбачуваною, упізнаваною, навіть ритуальною, то путінська система побудована на радикальному зсуві. Брехня стає невід’ємною частиною управління, формою політичної безвідповідальності, яку *Die Zeit* називає “системою заперечення”. Медійниця починає із порівняння про радянських громадян, які знали, що газета “Правда” не говорить правду, але усвідомлювали межі маніпуляції. У ХХІ столітті ці межі стерто. Путін і його медійна екосистема більше не намагаються переконувати, а прагнуть розмити саму можливість розрізнити правду і брехню. Як зазначає авторка: “у путінській системі вже нічого не передбачуване: брехню говорять, брехню друкують – і в

неї вірять”. Ілюстрацією стає інтерв’ю австрійського журналіста Арміна Вольфа з Путіним, яке відбулося напередодні офіційного візиту до Відня. Саме воно, за Ботою, стало демонстрацією механіки нової пропаганди. Вольф ставить три конкретні питання про фабрику тролів у Санкт-Петербурзі, про збиття літака МН17 та про хімічні атаки в Сирії. У кожному випадку реакція Кремля однакова – це повне заперечення, зведення відповідальності до рівня альтернативної думки. “Російська держава не має до цього стосунку”, – каже Путін про фабрику тролів. “Нічого не доведено”, – відповідає на питання про МН17. “Наші експерти кажуть інакше”, – твердить про Сирію (Die Zeit, Nr. 24, 06.06.2018).

Для Боти цей повторюваний шаблон є свідченням глибокої політичної патології: у системі Путіна не існує відповідальності як політичного принципу. Вона влучно визначає це як “System politischer Verantwortungslosigkeit” – система політичної безвідповідальності. У цій логіці держава завжди позиціонує себе не суб’єктом дії, а жертвою змови, фейку, або західної русофобії. Die Zeit, демонструє нову гібридну логіку злиття дезінформації, приватного капіталу та військової сили, яку Росія випробовує на різних територіях – від Донбасу до Близького Сходу.

Висновки Боти безпосередньо перетинаються з українським виміром. Стаття фактично продовжує тему, розвинену у 2016–2017 роках у публікаціях “Пропаганда щастя та ненависть за командою” (“Glückspropaganda und Hass auf Befehl”) (Бітнер – Гінзель – Хок) (Die Zeit, Nr. 41, 2016) та “Це завжди Путін” (“Immer ist es Putin”) (Бота) (Die Zeit, Nr. 52, 2016), про те, що інформаційна війна проти Заходу є продовженням війни проти України іншими засобами. Для журналістського середовища – це виклик, бо західні інтерв’юери стикаються з тим, що брехня подається як альтернативна позиція, і дебати зникають у потоці симетричних тверджень. Путін навіть дорікає журналісту: “Якби ви дали мені закінчити, ви б зрозуміли, про що я говорю”, – і це, як підсумовує Бота, “теж –

брехня”. У стратегічному сенсі ця стаття Die Zeit стає не лише журналістським спостереженням, але й політичним попередженням: будь-яка спроба нормалізації відносин із Москвою без розуміння цієї логіки приречена. “Neo-Propaganda” – це не тимчасовий феномен, а свідомо сконструйована модель постправди, у якій агресія маскується під комунікацію.

Для України значення цієї публікації особливо вагоме. По-перше, вона виносить на рівень європейської громадської думки питання російської інформаційної агресії, яка від 2014 року стала невід’ємним фронтом війни. По-друге, Die Zeit засвідчує, що викриття механізмів неопропаганди підсилює аргументи на користь підтримки України як форпосту демократичного дискурсу в Європі.

Отже, у підсумку: стаття Аліси Боти “Neo-Propaganda” стає аналітичним маркером 2018 року у Die Zeit: вона вказує на те, що боротьба за правду це також боротьба за незалежність, а український опір інформаційній агресії стає частиною спільної європейської відповідальності.

У жовтні 2018 року А. Бота у статті “А!” (“А!”) (Die Zeit, Nr. 43, 20.10.2018) докладно описує механіку російської інформаційної оборони. Москва систематично заперечує будь-яку відповідальність від отруєння в Солсбері до збиття МН17 та хакерських атак. Авторка вказує, що цей патерн заперечення стає ключовим елементом гібридної дипломатії Путіна, де правда замінюється іронією та цинізмом. Для українського контексту це означає, що будь-який новий раунд переговорів у Мінську стикається з фундаментальною проблемою де Росія веде війну, але не визнає себе стороною конфлікту

У колонці “ЄС сам вдома” (“EU allein zu Haus”) Й. Йоффе, один із провідних редакторів Die Zeit і знаний аналітик трансатлантичних відносин, фіксує момент глибокої геополітичної розбалансованості, спричиненої політикою Дональда Трампа. На тлі санкційних суперечок, сирійського конфлікту, кризи довіри в НАТО та суперечок довкола “Nord Stream 2” 2018

року його текст постає політичною діагностикою Заходу, що залишився сам без американського лідерства, але й без чіткої стратегії власної відповідальності (Die Zeit, Nr. 25, 13.06.2018). Журналіст починає з образу “слона в посудній крамниці”: Трамп, за його словами, “трощить” систему західних інститутів не через доктрину, а через примху, демонструючи байдужість до союзницьких відносин. Його дії – від розірвання ядерної угоди з Іраном і руйнування ТТІР до публічного приниження партнерів по G7 у Квебеку – автор називає “bewusste Demontage des Westens” (свідомим демонтажем Заходу). Така позиція змушує Брюссель шукати “strategische Autonomie” – стратегічну автономію але в межах власної економічної могутності.

Для України цей зсув має подвійне значення. З одного боку, криза трансатлантичної єдності послаблює колективний тиск на Росію, оскільки санкційна солідарність ЄС і США перестає бути автоматичною. З іншого, та сама криза змушує Європу вперше усвідомити власну відповідальність за безпеку східного флангу, що створює нові можливості для Києва не лише як об’єкта підтримки, але і як активного учасника регіональної архітектури стабільності. Європейська самодостатність у сфері безпеки дає шанс для України інтегруватися в оборонно-політичні ініціативи на кшталт PESCO, ENP та “Східного партнерства 2.0”. (Die Zeit, Nr. 25, 13.06.2018).

У липневій публікації “Вибуховий пристрій Трампа” (“Trumps Sprengsatz”) (на матеріалі Йорга Лау) (Die Zeit, Nr. 28, 09.07.2018) політичний оглядач Die Zeit Йорг Лау аналізує одну з найглибших криз трансатлантичного альянсу за десятиліття. Його головний висновок безкомпромісний – НАТО сьогодні загрожують не зовнішні вороги, а внутрішня ерозія довіри, спричинена самим Вашингтоном. (Die Zeit, Nr. 28, 09.07.2018). Він описує атмосферу напередодні саміту НАТО в Брюсселі 2018 року. Президент США Дональд Трамп, як стверджує автор, поставив під сумнів саму логіку колективної оборони, порівнявши НАТО з експлуатаційним клубом, який живе за рахунок Америки.

Особливо гостро він атакував Німеччину головного союзника у Європі. Аналітик зазначає, що напередодні брюссельського саміту Трамп надіслав попереджувальні листи урядам союзників, мовляв, якщо вони не виконають фінансових зобов'язань, американські війська можуть бути виведені з Європи. Саме тому у Берліні й Брюсселі панувала атмосфера паніки. Після фіаско G7 у Квебеку багато хто побоювався нового публічного приниження Заходу. Напередодні саміту НАТО Трамп уже готувався до зустрічі з Путіним у Гельсінкі – і, за словами автора, це створювало ризик, що глава Білого дому використає Альянс як інструмент політичного торгу. Тобто він позиціонує себе захисником Європи, але фактично дестабілізує її безпеку.

Стаття Лау має безпосередній зв'язок із темою війни в Україні, хоч і не згадує її прямо. Позиція автора чітка: НАТО необхідне як страхування від Росії. Після анексії Криму та війни на Донбасі Альянс відновив базові функції стримування, однак втрата внутрішньої згуртованості робить цю функцію вразливою. Для України наслідки подвійні. По-перше, Лау констатує, що підірив довіри всередині Альянсу грає на руку Росії. Якщо Трамп ставить під сумнів дію статті 5 Північноатлантичного договору (взаємну допомогу у випадку нападу), то Кремль отримує сигнал про слабкість колективної безпеки Заходу. По-друге, криза лідерства США змушує Німеччину та Францію активніше думати про створення власної оборонної системи в межах ЄС. Журналіст прямо пише: «Німеччина повинна зробити дві речі одночасно – зупинити внутрішній розпад НАТО, збільшивши оборонні витрати, і водночас будувати європейську оборонну систему без США». Для України це означає новий рівень інтеграційних перспектив де участь у проектах спільної оборони ЄС (PESCO, Європейський оборонний фонд, місії в межах «Східного партнерства») може компенсувати частковий вакуум безпеки, якщо роль США послабиться. По-третє, Лау наголошує, що єдиний спосіб зберегти стабільність – це посилити обороноздатність не для Трампа, а проти нього. У цьому формулюванні

криється головна ідея справжньої автономії Європи яка неможлива без власної здатності діяти у випадку російської агресії. Для України це означає потенційне посилення підтримки з боку європейських країн, які починають усвідомлювати, що захист Києва це також захист Берліна і Брюсселя.

У підсумку, матеріал “Trumps Sprengsatz” поглиблює аналіз 2018 року як періоду кризи довіри і трансформації стратегічного мислення Європи. Для України ця криза має парадоксальний позитив, вона змушує ЄС і НАТО визнати власну відповідальність за східний фронт, а значить інституційно та політично закріплює Україну в орбіті європейської безпеки.

У статті “Тріумф Путіна” (“Putins Triumph”) (на матеріалі Аліси Боти) (Die Zeit, Nr. 30, 18.07.2018) зафіксований момент, який стає одним із найбільш символічних у 2018 році, – зустріч Дональда Трампа та Володимира Путіна у Гельсінкі. Цей саміт, який мав стати жестом розрядки, насправді, за оцінкою Die Zeit, став катастрофою для Заходу і тріумфом для Росії (Die Zeit, Nr. 30, 18.07.2018).

Авторка розпочинає з формально позитивного вступу: на зустрічі не відбулося найгіршого сценарію – Трамп публічно не визнав анексію Криму, не зняв санкції, не здав Україну і не вийшов із НАТО. Проте головна проблема не в тому, що сказано, а в тому, що замовчано. Протягом двогодинної приватної зустрічі ніхто не знає, про що насправді домовлялися два лідери. А публічна пресконференція після саміту, за словами Боти, стала одним із найпринизливіших моментів для американської зовнішньої політики за останні десятиліття. На ній Трамп не згадав про підтримувану Росією війну на сході України чи анексію Криму за нього зробив Путін. Він не згадав про санкції проти Росії чи хімічні атаки в Сирії. Бота підкреслює, що американський президент прибув до Гельсінкі не як лідер вільного світу, а як заручник власних внутрішньополітичних конфліктів. Він одержимий боротьбою з істеблішментом, демократичною партією, американськими медіа та розвідувальними службами,

які розслідують російське втручання у вибори 2016 року. Внаслідок цього, навіть у міжнародних переговорах, Трамп воює не з Кремлем, а зі своїми політичними опонентами у США. Саме це, за визначенням репортерки, і є справжнім тріумфом Путіна.

А. Бота показує, що саміт у Гельсінкі – не просто дипломатичний епізод, а симптом глибшої тенденції, як Захід втрачає стратегічну єдність, а Росія повертається до великої політики не завдяки силі, а завдяки слабкості інших. Трамп, за її словами, “підриває союзників і лестить диктаторам”, а його зовнішня політика зводиться до хаотичного прагматизму без цінностей.

Для України значення цієї зустрічі виходить далеко за межі символічного. Зустріч Трампа і Путін у 2018 році фактично став переломним моментом у питанні трансатлантичної підтримки Києва. Якщо у 2014–2016 роках США були безумовним лідером у стримуванні Росії, то тепер Вашингтон перетворився на непередбачуваного союзника. Для Києва це означає поступове зміщення акценту з Вашингтона на Берлін, Париж і Брюссель, які тепер змушені відігравати активнішу роль у гарантуванні безпеки на Сході.

Враховуючи попередні міркування, можемо ствердити, що Die Zeit у липні 2018 року фіксує важливий розлом у безпековій структурі Заходу.

У статті “Руйнівник” (“Demolition Man”) (на матеріалі Йорга Лау) (Die Zeit, Nr. 30, 21.07.2018) Йорг Лау, політичний коментатор Die Zeit, завершує свій своєрідний аналіз 2018 року після публікацій про кризу НАТО (Trumps Sprengsatz) і трансатлантичну напругу текстом, що висвітлює зміну у світовій політиці. Якщо попередні матеріали аналізували конкретні конфлікти та позиції, то тут автор описує настання постдипломатичних часів, у яких правила співіснування Заходу перестають діяти (Die Zeit, Nr. 30, 21.07.2018).

Він починає із показової заяви міністра закордонних справ Німеччини Гайко Мааса: “Ми більше не можемо повністю поклатися на Білий дім”. Ця фраза, як коментує Лау, звучить “сміливо, майже революційно”, але в нових

реаліях виглядає наївно бо світ уже увійшов у фазу післядипломатії, де традиційні засоби міжнародного діалогу втратили сенс. Автор ставить центральне запитання: “Як проводити зовнішню політику у світі, де дипломатія втратила вагу?”. Коментатор описує дипломатію як “європейський винахід”, який сформувався після катастроф воєн XIX–XX століть і став ядром ліберального міжнародного порядку. Дипломатія це не тільки переговори, але й інституціоналізована форма довіри, що базується на правилах, фактах і взаємному визнанні інтересів. Саме цей апарат від міжнародного права до мережі посольств утворює і забезпечує інфраструктуру миру.

Але Трамп, за спостереженням Лау, знищив цю основу свідомо й послідовно. Його літня поїздка 2018 року в Брюссель (саміт НАТО), в Лондон (візит до Терези Мей) і в Гельсінкі де відбулася вже згадана вище зустріч із Путіним, стала триденним фронтальним наступом на систему, яку він мав би очолювати і підтримувати. У Брюсселі він шантажує союзників, у Лондоні – принижує партнера, у Гельсінкі – проводить дружню зустріч з автократом. У результаті цього утворилося розмежування між союзниками. “Він діє водночас як лідер і як руйнівник – готовий, якщо потрібно, викинути НАТО у смітник”, – підсумовує Лау (Die Zeit, Nr. 30, 21.07.2018).

Автор не дає моральної оцінки Трампу, і не аналізує чи він діє навмисно, чи через некомпетентність, а наголошує на результаті. Світ, у якому більше не існує довіри до переговорного процесу, приречений на хаотичне балансування між силою й страхом. США важко сприймати як гаранта стабільності. Тому, як підсумовує Лау: “європейцям час готуватися до світу без союзів – не просто трохи, а по-справжньому”.

Для України цей аналіз має особливе значення. Адже саме втрата довіри до дипломатичних механізмів у 2018 році пояснює, чому Мінський процес не досягнув мети і дедалі більше нагадує ритуал, а не інструмент миру. Якщо дипломатія стає недієвою навіть у трансатлантичних відносинах, її ефективність

у конфлікті з Росією знижується тим більше. Лау показує, що американський президент нівелює правила, домовленості і довгострокові інтереси. Для України це означає, що гарантії безпеки, укладені на основі довіри (як Будапештський меморандум чи Мінські угоди), втрачають реальну цінність. Руйнування ж трансатлантичної єдності посилює потребу в європейській оборонній автономії. Тепер Україна повинна поглиблено брати участь у структурах PESCO та інших програмах цивільної безпеки і кіберзахисту. Завдяки тому, що Трамп розмиває межі між фактами і пропагандою, як зазначає медійник, Москва активно використовує це для підсилення своїх дезінформаційних кампаній щодо України та Європи. Тому зміцнення інформаційного суверенітету стає частиною нової безпекової логіки.

Безумовно, “Demolition Man” не просто фіксує руйнування старого дипломатичного порядку, а формулює передумови для народження нового, де європейська автономія і український досвід опору агресії стають складовими одного процесу (Die Zeit, Nr. 30, 21.07.2018).

У статті Маттіаса Крупи та Міхаеля Туманна “Недіездатний” (“Rohrkriecher”) (Die Zeit, Nr. 41, 07.10.2018) показано, як проєкт “Північний потік-2”, задуманий як “суто економічний”, перетворився на політичне фіаско Німеччини. Підписаний у Владивостоці 2015 року договір між “Газпромом” і європейськими партнерами призвів до напруженості в ЄС. Польща, Балтія, Угорщина, Румунія, Словаччина й інші країни застерегли, що трубопровід збільшить залежність від Росії, позбавить Україну транзитних доходів і підважить ідею Енергетичного союзу.

Опір з боку Єврокомісії та екологічних організацій не зупинив будівництво, а санкції США 2017 року та погрози Трампа лише посилили напругу. У квітні 2018 року під тиском партнерів і Києва Меркель уперше публічно визнала політичний характер проєкту, заявивши, що “Північний потік-2” можливий лише за умови збереження транзиту через Україну. Для України новий

трубопровід загрожував втратити стратегічний транзит і фінансову стабільність, але саме завдяки скандалу довкола “Північного потоку-2” питання безпеки, санкцій і енергетичної політики ЄС знову почали розглядати як єдине ціле. У такий спосіб Крупа і Туманн показують, що намагання Берліна деполітизувати російський газ у політизовану епоху стало каталізатором нового усвідомлення європейської енергетики, солідарності і підтримки України (Die Zeit, Nr. 41, 07.10.2018).

Напередодні зустрічі з Ангелою Меркель український прем’єр Володимир Гройсман в інтерв’ю Алісі Боті та Майклу Туманну “Росія хоче взяти Європу в заручники” (“Russland will Europa als Geisel nehmen”) (Die Zeit, Nr. 48, 21.11.2018) чітко артикулює позицію Києва. Росія не лише воює з Україною, вона використовує енергетику та інформацію як зброю проти Європи. Гройсман вдячно говорить про роль Меркель у 2014–2015 роках, але попереджає, що будь-яке послаблення єдності ЄС під тиском економічних аргументів буде означати перемогу Путіна без пострілів. Цей текст стає ключовим для розуміння збереження Die Zeit українського голосу у європейській дискусії як аргумент не жертви, а союзника в боротьбі за європейські норми.

У статті Майкла Туманна “Чому Росія озброюється проти Європи?” “Warum rüstet Russland gegen Europa auf?” (Die Zeit, Nr. 51, 5.12.2018) аналізується загострення у відносинах між Росією та Заходом наприкінці 2018 року, пов’язане з фактичним порушенням Москвою Договору про ліквідацію ракет середньої та меншої дальності (РСМД), підписаного 1987 року Михайлом Горбачовим і Рональдом Рейганом. Автор наголошує, що розміщення Росією нових ракет середньої дальності несе пряму загрозу європейській безпеці, адже саме цей договір три десятиліття був її фундаментом. Москва заперечує звинувачення, стверджуючи, що її ракети мають дальність менше 500 км, але водночас через речника Пєскова визнає, що угода “більше не відповідає інтересам Росії”. Для України ці події мають безпосередній вимір. Порушення

Росією Договору РСМД означає зміщення воєнної загрози ближче до її кордонів, посилює потребу в європейській оборонній координації та доводить, що енергетичні та безпекові питання, актуалізовані в дискусіях про “Nord Stream 2”, є частиною тієї самої системної проблеми, а саме стратегії Москви зі створення військового та політичного тиску на Європу. Медійник попереджає, якщо Кремль не відмовиться від ракет, Європа опиниться в новій ері переозброєння – уже без колишніх гарантій стабільності, на яких тримався мир після 1987 року (Die Zeit, Nr. 51, 05.12.2018).

2019 рік у німецькому дискурсі став етапом переоцінки засад європейської безпеки. На сторінках Die Zeit українська тема знову постає не як окрема війна, а як симптом ширшої кризи західної дипломатії, що втратила звичні інструменти врегулювання. Розпад Договору про ракети середньої та меншої дальності (РСМД), зростання напруження у відносинах США і Росії, а також політична зміна у Києві визначають тон німецьких публікацій. Мінський процес, який ще кілька років тому символізував останню надію дипломатії, у 2019 році дедалі частіше зображується як спосіб підтримання статус-кво, а не реальний механізм миру.

Після оголошення США про намір вийти з Договору про ліквідацію ракет середньої та меншої дальності (INF-Vertrag), газета Die Zeit відгукується серією аналітичних публікацій, що виводять ситуацію в ширший контекст глобального стратегічного протистояння. У матеріалі “США проти Росії – і всі проти всіх” (“Die USA gegen Russland – und alle gegen alle”) (Die Zeit, Nr. 7, 06.02.2019) автори Йохен Бітгнер, Аліса Бота, Керстін Коленберг та Майкл Туманн пояснюють, що припинення договору, підписаного ще Рейганом і Горбачовим, “відкриває Європі нову небезпечну епоху без правил”. Європейці, за спостереженням авторів, опинилися “між молотом Вашингтона та наковальнею Москви”: США звинувачують Росію у випробуваннях ракети 9М729, Москва натомість звинувачує американців у подвійних стандартах. Для України це

створює подвійний ризик, з одного боку, ослаблення контролю над озброєннями підриває міжнародні гарантії безпеки, що лежали в основі Будапештського меморандуму, з іншого – втрата довіри між Заходом і Москвою унеможлиблює будь-які реальні поступки в “мінському процесі”, який дедалі більше функціонує формально без політичного змісту.

У своїй колонці “Нашими власними силами” (“Aus eigener Kraft”) (Die Zeit, Nr. 8, 16.02.2019) Йозеф Йоффе, багаторічний видавець і політичний коментатор Die Zeit, реагує на підсумки Мюнхенської конференції з безпеки. Він стверджує, що рівень довіри між союзниками критично знижений. Головним симптомом вважає поведінку президента США Дональда Трампа, який зруйнував колишню стабільну систему союзів не випадково, а свідомо: “йому байдуже на НАТО, він зневажає ЄС, а вільну торгівлю вважає пасткою”. Внаслідок цього канцлер Ангела Меркель змушена була публічно визнати, що “часи, коли ми могли повністю покладатися на інших, певною мірою минули”. Для Йоффе ця заява означає політичний перелом як перехід Німеччини від пацифістської залежності до усвідомлення необхідності самостійної оборонної відповідальності.

Ключовою загрозою 2019 року автор називає розвал Договору про ліквідацію ракет середньої і меншої дальності (РСМД). Він нагадує, що Росія, порушуючи договір 1987 року, розгорнула 64 наземні ядерні крилаті ракети, дальність яких дозволяє вражати цілі на території Європи, але не США. Путін прагне розколоти НАТО, змусивши європейців відчувати власну вразливість і відокремитися від американської ядерної парасольки.

Й. Йоффе робить кілька конкретних висновків. По-перше, європейська безпека не може спиратися на абстрактні гасла мирної дипломатії, потрібне реальне посилення оборонних спроможностей. По-друге, нова війна не обов’язково буде ядерною, головна загроза полягає у високоточній звичайній зброї, кібератаках і гібридних операціях – “від тролів до зелених чоловічків”. Це

пряме посилання на досвід України, де, за Й. Йоффе, Росія вже випробувала модель гібридного втручання, що поєднує військовий, інформаційний та енергетичний тиск.

Підсумовуючи, Й. Йоффе не пропонує утопічних рішень, а вказує на конкретну мету. Європі потрібне переозброєння не лише матеріальне, але й ментальне – відмова від ілюзій про “вічний мир” і розуміння, що безпека України та Європи є неподільною.

У коментарі “Більше немає веселоців” (“Schluss mit lustig”) (Die Zeit, Nr. 18, 24 квітня 2019 р.) журналістка Аліса Бота – багаторічна кореспондентка Die Zeit у Східній Європі, здійснює аналіз політичної трансформації в Україні, результати президентських виборів в Україні, на яких перемогу здобув Володимир Зеленський. Авторка окреслює цю подію не як сенсацію чи курйоз, а як симптом глибокої соціально-політичної втоми та протесту проти старої політичної системи. Формулювання заголовку – “Більше немає веселоців” – відображає подвійний зміст: кінець іронічного дистанціювання суспільства від політики, і водночас кінець безвідповідальності української еліти, що втратила довіру громадян.

У підсумку Аліса Бота не дає оцінок із позицій симпатії чи скепсису. Для Європи та Німеччини цей результат важливий, бо показує, що навіть країна у стані війни здатна на демократичну зміну влади. Для України ж це момент істини: антиполітик має показати чи зможе він стати державником (Die Zeit, Nr. 18, 24.04.2019).

У статті “Росія під прицілом” (“Russland im Visier”) (Die Zeit, Nr. 26, 15.05.2019) Клаус фон Донаньї – впливовий німецький соціал-демократичний політик – пропонує масштабний історико-аналітичний огляд того, як після завершення холодної війни Захід і Росія знову опинилися у стані протистояння. Текст ґрунтується на рецензії двох свіжих публікацій 2019 року – Горста Тельчика (“Russisches Roulette”) та Вільяма Бернса (“The Back Channel”), – які

переосмислюють дипломатичні рішення 1990-х років та їхні наслідки для нинішніх конфліктів, включно з Україною. Донаньї починає із нагадування, що тридцять років тому Росія розглядалася як потенційний партнер США та Європи у формуванні “нового світового порядку”. Однак у “Стратегії національної оборони США 2018 року” Москва знову визначена одним із головних противників – поряд із Китаєм. Сьогодні воєнна напруга проходить крізь декілька плацдармів – кордон України та Росії, східний фланг НАТО, Чорне море, Близький Схід, – і всі вони пов’язані з російсько-західним конфліктом, у якому Україна, по суті, стає ключовим простором зіткнення двох безпекових сил.

Медійник нагадує й опирається на дослідження історикіні Мері Еліз Саротт, за яким державний секретар США Джеймс Бейкер у лютому 1990 р. на переговорах із Михайлом Горбачовим погодився, що юрисдикція НАТО не просуватиметься “ні на дюйм на схід” за межі об’єднаної Німеччини. Ця усна домовленість, зафіксована в службових нотатках, стала неписаною відправною точкою для згоди радянського керівництва на німецьке об’єднання. Згодом вона не була юридично оформлена, але для Москви залишилася політичною реальністю, саме на цьому тлі подальші хвилі розширення НАТО (1999, 2004) сприймалися російським політичним класом як порушення історичного компромісу.

У цьому контексті Донаньї відводить значне місце саміту НАТО в Бухаресті 2008 року, де Україні й Грузії було відкрито “перспективу членства”.

Важливою лінією статті є критика американської зовнішньої політики як такої загалом, а не лише окремих адміністрацій. Донаньї посилається на Бернса, який говорить про зарозумілість і “односторонність у підході США до питання європейської безпеки”, і на Бжезінського, котрий відверто називає Європу “вирішальним геополітичним плацдармом Америки на євразійському континенті”. Із цього автор робить принциповий висновок: Вашингтон захищає

в Європі не стільки спільноту цінностей, скільки власний статус глобальної сили, а географічна реальність (континентальний кордон ЄС із Росією проти “атлантичної відстані” США) означає, що ці інтереси не завжди збігаються. У гіпотетичному неядерному конфлікті саме Європа, а не Америка стала б полем руйнування – про це Донаньї нагадує, посилаючись на де Голля та його концепт “привілейованого знищення”. На цьому тлі особливої ваги набуває фінальний політичний меседж Донаньї. І Тельчик, і Бернс закликають до нового дипломатичного наступу щодо Росії, але автор скептично оцінює готовність США взяти на себе таку роль – тим більше в умовах посилення стратегічного суперництва з Китаєм. Тому, на його думку, саме Європейський Союз, а фактично Франція і Німеччина, мають сміливо й без ілюзій формувати власну політику безпеки та діалогу з Москвою: поєднувати жорстке стримування (включно з посиленням оборонних можливостей). Для України це означає, що її конфлікт з Росією і Мінський процес не можна розглядати ізольовано. Саме тому Донаньї підсумовує: стратегічна мета Європи має полягати у тому, щоб будувати мирну, безпечну, але водночас суверенну Європу, здатну самостійно визначати підходи до Росії й не залишати Україну в ролі “буферної зони” між чужими геополітичними проєктами.

Восени 2019 року питання України знову опинилося в центрі глобального політичного скандалу, що мав безпосередній вплив на трансатлантичні відносини і на більш широкий дипломатичний контекст російсько-української війни. Як відзначає *Die Zeit*, саме довкола телефонної розмови президента США Дональда Трампа з новообраним президентом України Володимиром Зеленським розгорнулася криза, яка призвела до офіційного запуску процедури імпічменту у Вашингтоні (*Die Zeit*, Nr. 40, 25.09.2019). Поштовхом до цього стала скарга інформатора американської розвідувальної спільноти. Як згодом з’ясувалося, під час дзвінка 25 липня 2019 року, Генеральний інспектор класифікував інцидент як достовірний. Пізніше “*Wall Street Journal*” повідомила,

що під час телефонної розмови 25 липня Трамп нібито вісім разів просив новообраного президента України Володимира Зеленського розслідувати діяльність Джо Байдена, фаворита на висунення в президенти та його сина Хантера у зв'язку з роботою в українській компанії “Burisma”. Трамп визнав, що розмовляв із Зеленським про Джо Байдена та звинуватив його в корупції. Однак також заявив, що не бачить у цьому проблеми. У *Die Zeit* підкреслюється, що ця лінія поведінки вписувалася у ширшу інформаційно-політичну кампанію, яку команда Трампа, зокрема його адвокат Руді Джуліані, вела ще з весни того ж року, намагаючись перетворити справу “Burisma” на інструмент внутрішньополітичної боротьби.

Ключовим аспектом, який надав справі міжнародного виміру, стала паралельна затримка військової допомоги Україні на суму 391 млн доларів. Хоча Конгрес США вже схвалив виділення цих коштів, Білий дім призупинив їх переведення на декілька місяців, а саме до середини вересня 2019 року. У *Die Zeit* наголошується, що це породило обґрунтовані підозри у можливому використанні фінансової та військово-технічної підтримки як інструменту політичного тиску на Київ із метою домогтися вигідних для Трампа заяв з боку Зеленського. У статті також згадується повідомлення “Washington Post”, що Трамп особисто наказав виплатити гроші через керівника свого апарату Міка Малвані за тиждень до телефонної розмови. Зараз точаться спекуляції щодо мотивації. Важливо, що Білий дім спочатку відмовився передати Конгресу скаргу інформатора та повну інформацію щодо дзвінка, і це *Die Zeit* трактує як свідоме блокування механізмів конституційного контролю. Високопосадовці адміністрації – зокрема Міністерство юстиції та керівництво розвідки посилалися на президентські привілеї, фактично унеможливаючи оперативний парламентський нагляд. Газета трактує це як ознаку системного послаблення стримувань і противаг у США та зростання впливу особистої лояльності чиновників до президента.

Процедуру імпічменту, яку Ненсі Пелосі тривалий час вважала політично ризикованою, демократи зрештою розцінили як необхідну реакцію на можливе використання зовнішньої політики у приватних інтересах президента. Die Zeit підкреслює, що логіка імпічменту базувалася не стільки на питаннях військової допомоги, скільки на фундаментальному принципі, чи може американський президент застосовувати політичний тиск на іноземного лідера з метою дискредитації власного опонента у виборчій кампанії. Скандал навколо “українського дзвінка” продемонстрував подвійний вимір вразливості України в міжнародній політиці, що створювало додаткові ризики для стабільності західної підтримки. Саме тому події 2019 року, як підкреслює Die Zeit, стали важливою частиною ширшого дипломатичного середовища, в якому існував і розвивався Мінський процес.

У підсумковому інтерв’ю “Наш найбільший ворог — це ми самі” (“Unser größter Feind sind wir selbst”) (Die Zeit, Nr. 49, 28.11.2019) Дональда Туска як президента Європейської Ради, опублікованому в Die Zeit у листопаді 2019 року, окреслено ключові зовнішньополітичні виклики, з якими зіткнувся Європейський Союз упродовж 2014–2019 роках, зокрема, питання російської агресії проти України, внутрішньої стійкості ЄС та зміни трансатлантичних відносин (Die Zeit, Nr. 49, 28.11.2019). Розмова містить низку оцінок, що мають безпосередній стосунок до дипломатичного контексту війни на Донбасі та кризової ролі Мінського процесу.

Як наголошує Д. Туск, Мінські домовленості він сприймав як інструмент утримання контролю над ескалацією, а не як реальний план повернення до довоєнного статусу-кво. Туск прямо заявляє, що ще з початку свого мандату переконував західноєвропейських колег: “У нас, безсумнівно, є певні проблеми з нашими сусідами та глобальними партнерами. З першого дня я намагався чітко донести до своїх колег із Західної Європи, що Росія – не наш стратегічний партнер, а стратегічна проблема. Це не означає, що Росія – наш ворог. Але вона може ним

статі”. Такий жест важливий у контексті дискусій 2016–2019 років, коли окремі політичні сили в ЄС (зокрема, в Італії, Франції та Австрії) виступали за послаблення санкцій і перезапуск діалогу з Москвою. У позиції Туска відобразилося бачення країн, які історично відчували військовий тиск РФ, а після 2014 року сприймали російську політику як екзистенційну загрозу.

Важливим елементом інтерв'ю стала оцінка стану трансатлантичних відносин. Туск допускає, що у відносинах з Росією ЄС може мати справу із стратегічною проблемою, але головним викликом вважає появу президента США, який “відкрито виступає проти об’єднаної Європи”. Трампівська підтримка Brexit та скепсис щодо НАТО, на думку Туска, створили ситуацію, коли ЄС уперше опинився перед необхідністю поєднувати політику стримування Росії з новою непередбачуваністю Вашингтона. У ширшому контексті Мінського процесу це означало, що Європейський Союз був змушений брати на себе більшу частку відповідальності за санкційний тиск на РФ та дипломатичне врегулювання конфлікту, адже традиційний “євроатлантичний трикутник” США – Німеччина – Франція фактично втратив рівновагу.

У фінальній частині Туск формулює структурний висновок, а саме, що найбільшою загрозою для Європейського Союзу є не Росія і не США, а внутрішня слабкість, втрата віри у власні принципи і нездатність захищати свободу, верховенство права та політичну солідарність.

У публікації-інтерв'ю “Якщо Путін не відчує жодного опору, він зайде так далеко, як зможе” (“Wenn Putin keinen Widerstand spürt, dann geht er, so weit er kann”) (Die Zeit, Nr. 51, 07.12.2019) український журналіст Віталій Сич крізь призму справи про імпічмент Дональда Трампа аналізує вразливе міжнародне становище України й асиметрію сприйняття цього скандалу в Києві та Вашингтоні (Die Zeit, Nr. 51, 07.12.2019). На його думку, значна частина українського суспільства сприймає “український епізод” імпічменту передусім

як внутрішньоамериканську проблему, питання дотримання президентом США демократичних стандартів, а не як безпосередню загрозу для власної держави. Для українців у центрі уваги стоїть не стільки юридична доля Трампа, скільки те, як у телефонній розмові й подальших контактах повів себе Володимир Зеленський, які відносини він зможе вибудувати зі США, як це позначиться на війні з Росією та здатності Києва формувати міжнародні альянси для припинення конфлікту на Донбасі. Журналіст підкреслює, що напередодні паризького саміту в нормандському форматі (грудень 2019 р.) на Київ чиниться величезний тиск з боку Парижа та Берліна з метою домогтися компромісу з Москвою – причому, як побоюються в українському МЗС, переважно на умовах Путіна (Die Zeit, Nr. 51, 07.12.2019). За його оцінкою, Е. Макрон дедалі активніше шукає “великий компроміс” із Кремлем, тоді як Ангела Меркель – колись ключова політична опора України в ЄС – через внутрішньополітичні обмеження демонструє радше нейтралітет, ніж жорстку позицію, що послаблює переговорні позиції Зеленського. У цьому контексті справа імпічменту додатково звузила для Києва простір маневру. Спроба Зеленського зробити з Трампа нового потужного союзника обернулася тим, що Україна стала лише інструментом у боротьбі президента США проти Джо Байдена, а офіційні канали комунікації між Києвом і Вашингтоном виявилися “вигорілими”, а неофіційні – дискредитованими (Die Zeit, Nr. 51, 07.12.2019). Отже, скандал навколо дзвінка 25 липня 2019 року не лише послабив персональний авторитет Зеленського, але а й посилив залежність України від волі європейських посередників у Мінському процесі.

У коментарі Аліси Боти “Невинність у Кремлі” (“Unschuld im Kreml”) (Die Zeit, Nr. 52, 12.12.2019) аналізується різка зміна в німецькій політиці щодо Росії, яка, на думку авторки, відбувається не через ескалаційні дії Кремля (які залишаються стабільно агресивними), а через пасивність Німеччини в зовнішньополітичній відповідальності (Die Zeit, Nr. 52, 12.12.2019).

Центральним епізодом, що демонструє цю зміну, Бота називає реакцію – точніше, її відсутність на вбивство Зелімхана Хангошвілі у Берліні, яке, за висновком Генеральної прокуратури, мало ознаки державного російського замовлення. Тривале мовчання і небажання уряду відкрито говорити про відповідальність Москви, на її думку, стало симптомом політичної слабкості та прагнення уникнути конфронтації напередодні саміту “нормандського формату”. Бота підкреслює, що перед зустріччю Макрона, Меркель, Зеленського і Путіна у грудні 2019 року основний тиск з боку європейських партнерів знову був спрямований не на агресора, а на Україну (Die Zeit, Nr. 52, 12.12.2019). Це, за її словами, свідчить про поступовий перехід Берліна та Парижа в бік більш поступливої політики щодо Кремля. Позиції Меркель послаблені внутрішньополітично, тоді як Макрон демонструє бажання налагодити стратегічні відносини з Путіним, що створює для Росії максимально комфортні зовнішньополітичні умови для завершення будівництва “Nord Stream 2”, розширення впливу на Близькому Сході, здобуття переваг у вакуумі, що виник після часткового відходу США. У ширшому контексті Бота показує сталість російської стратегії. Кремль принципово уникає будь-якого визнання провини, незалежно від доказів чи то у справі Хангошвілі, чи у випадку отруєння Скрипалів, у питанні присутності російських військ на Донбасі чи щодо ракети “Бук”, якою збито рейс МН17 (Die Zeit, Nr. 52, 12.12.2019). Для внутрішньої аудиторії Кремль послідовно вибудовує образ жертви змови Заходу, що легітимізує подальшу агресивну політику. На думку Боти, німецька політика опинилася на небезпечному роздоріжжі де “червоні лінії” постійно зміщуються, що Кремль сприймає як сигнал слабкості.

Фінальна теза Боти має пряме значення для розуміння дипломатичного контексту Мінського процесу, співпраця з Кремлем необхідна, однак вона можлива лише за умови чіткої й послідовної політики стримування – санкцій, жорсткої реакції на діяльність спецслужб та реального врахування інтересів

України, зокрема її енергетичної безпеки в умовах запуску “Nord Stream 2”. Вона наголошує, що найбільшою ілюзією є думка, що з часом Росія сама повернеться до конструктивного діалогу, але все навпаки нерішучість, лише зміцнює впевненість Путіна у безкарності (Die Zeit, Nr. 52, 12.12.2019).

У публікації “Чому США проти газопроводу в Балтійському морі?” (“Warum wehren sich die USA gegen eine Gaspipeline in der Ostsee?”) (Die Zeit, Nr. 53, 17.12.2019) Гайке Бухтер і Томас Фішерманн аналізують причини рішучого спротиву США будівництву газопроводу “Nord Stream 2”, підкреслюючи, що йдеться не лише про економічну конкуренцію, але й про ширший геополітичний конфлікт між США, Росією та Німеччиною (Die Zeit, Nr. 53, 17.12.2019). Автори описують ситуацію наприкінці 2019 року, коли Вашингтон готує запровадження санкцій проти компаній, що займаються прокладанням труб у Балтійському морі і їхня мета фактично паралізувати завершення проєкту.

Санкції спрямовуються на найбільш вразливу частину інфраструктури, а саме спеціалізовані компанії, здатні фізично прокладати глибоководні ділянки трубопроводів. Серед них швейцарська Allseas та італійська Saipem. Це створює ризик зупинки будівництва, оскільки таких компаній у світі є одиниці. Бухтер і Фішерманн детально пояснюють мотивацію американської політичної еліти. Санкційну ініціативу об’єднали сенатор-республіканець Тед Круз (Техас) та сенаторка-демократ Джинн Шахін (Нью-Гемпшир). Для Круза, який представляє штат, де домінує нафтогазова промисловість, і він отримує найбільше пожегтів саме з енергетичного сектору, “Nord Stream 2” – це передусім конкурент для американського скрапленого природного газу. Шахін, зі свого боку, акцентує на питаннях енергетичної безпеки США, що в умовах зростання експорту LNG фактично збігається з інтересами американських виробників. Відповідно, поява потужного нового маршруту російського газу до

Німеччини розглядається у Вашингтоні як конкурентна загроза американським постачальникам.

Журналісти Бухтер і Фішерманн також нагадують, що критика “Nord Stream 2” з боку США значною мірою збігається з позиціями України та Польщі.

Автори звертають увагу на те, що санкційний тиск не є особистою ініціативою Дональда Трампа. Навпаки, провідну роль відіграє Конгрес. Конфлікт навколо “Nord Stream 2” у 2019 році вже перестав бути енергетичним, а став елементом системного протистояння, де США прагнуть зберегти вплив у Європі. Для України це протистояння має безпосереднє значення. Газотранспортний коридор, що проходить через її територію, втрачає ключовий статус, а сама країна ризикує послабити свої позиції у переговорах щодо Донбасу та транзиту.

Отже, стаття Die Zeit демонструє, що у 2019 році газове питання остаточно стало частиною ширшої геополітичної боротьби. Конфлікт навколо “Nord Stream 2” відображає економічну конкуренцію США та Росії, безпекові інтереси України і Польщі. Саме тому газопровід у Балтійському морі став одним із головних вузлів трансатлантичних суперечностей напередодні 2020 року (Die Zeit, Nr. 53, 17.12.2019).

Підсумовуючи матеріали Die Zeit 2016–2019 років, аналіз газетних публікацій свідчить, що Мінськ у цей період виконував головно функцію запобіжника, який утримував війну в зоні контрольованої ескалації, але не створював умов для реінтеграції окупованих територій. Ключовою стала переорієнтація німецької політики: від активного лідерства Берліна (2014–2015 рр.) до прагматичної дипломатії “малих кроків”, спрямованої на збереження санкційного консенсусу в ЄС та недопущення розколів через енергетичні й економічні інтереси окремих держав-членів. На шпальтах Die Zeit чітко видно, що внутрішні суперечності німецької політики, зокрема дебати всередині СДПН та контрверсії навколо проєкту “Nord Stream 2”,

ускладнювали вироблення єдиної стратегії щодо Росії та підривали довіру до переговорного процесу. Поряд з геополітичним виміром газета систематично висвітлює гуманітарний аспект війни, наголошуючи, що для цивільного населення Донбасу конфлікт триває незалежно від дипломатичного календаря. Публікації про роботу журналістів і спостерігачів ОБСЄ фіксують обмеження їхнього доступу, небезпеку обстрілів і бюрократичні перешкоди, що створювали додаткові бар'єри для контролю виконання домовленостей зокрема на охоплених війною територіях.

Окремий блок публікацій Die Zeit присвячений інформаційній війні та гібридним інструментам Кремля, які редакція трактує як системний чинник зриву Мінського процесу. Журналістські розслідування щодо “фабрик тролів”, пропаганди на окупованих територіях та глобальних дезінформаційних операцій Росії, зокрема, в Європі показують, що інформаційний простір став таким самим полем бою, як і військова лінія зіткнення.

Загалом дискурс Die Zeit 2016–2019 років відображає еволюцію європейського підходу до війни в Україні: від спроб реалізувати мир через дипломатичні домовленості – до визнання структурної обмеженості цих домовленостей у ситуації, коли Росія не зацікавлена у реальному врегулюванні й продовжує тиск гібридними методами. Санкції, дипломатія та внутрішні реформи України залишаються основою європейської політики, однак у публікаціях стає дедалі очевиднішим, що без відновлення єдності Заходу та посилення стійкості України Мінський процес перетворюється на інструмент підтримання статус-кво, а не на шлях до миру.

2.3. Переддень повномасштабного вторгнення: публікації 2020–2021 рр.

Період 2020 року в німецькому виданні Die Zeit позначився переосмисленням європейської безпеки, ролі Росії у регіональних конфліктах та

поступовим усвідомленням крихкості чинного політичного порядку. Попри те, що безпосередньо українська тематика з'являється не у всіх матеріалах, низка текстів має суттєве значення для відтворення ширшого контексту напередодні повномасштабної агресії 2022 року. Вони демонструють, як європейські політичні дискусії, енергетичні суперечки та війни інших регіонів, зокрема Сирії, Східного Середземномор'я, Близького Сходу – створювали підґрунтя для зміни міжнародної конфігурації, у якій Україна залишалася однією з ключових точок напруження.

Однією з провідних тем року стала криза довкола газопроводу “Північний потік-2”, яка у публікаціях *Die Zeit* послідовно розглядалася як конфлікт між Німеччиною, країнами Центрально-Східної Європи та США, а також як елемент ширшого впливу Кремля. У статті Майкла Туманна “*Blöß keine Absprachen*” (*Die Zeit*, Nr. 01/2020 26.12.2019) акцентується увага на тому, що німецька енергетична політика фактично розколола Європейський Союз: “Будівництво “Північного потоку-2” довго применшувалося як суто економічний проєкт. Тепер це стало політичною катастрофою” (*Die Zeit*, Nr. 01/2020 26.12.2019). Автор наголошує, що трубопровід створював реальні ризики для України – насамперед можливу втрату транзитних доходів та зменшення стратегічного значення країни для ЄС, що Кремль міг трактувати як послаблення західної підтримки Києва.

У цьому контексті важливою є позиція Андрія Коболева, голови НАК “Нафтогаз України”, який в інтерв'ю *Die Zeit* “Ти навмисно збрехав” (“*Sie haben vorsätzlich gelogen*”), (*Die Zeit*, Nr. 10 3.03.2020.) прямо заявив, що метою Кремля є отримання можливості повністю обійти українську газотранспортну систему: “Якщо росіянам це вдасться, вони спробують обійти нашу систему” (*Die Zeit*, Nr. 10, 2020). Коболев підкреслював, що суперечка довкола трубопроводу не є лише економічною, а становить складову російської геостратегії та загрожує енергетичній безпеці Європи. У публікації також

звучить критика на адресу німецького уряду, який, за словами Коболева, “суперечить інтересам європейських і особливо німецьких споживачів”, підтримуючи монополістичну модель “Газпрому”. Водночас інтерв’ю у Die Zeit засвідчує, що у 2020 році українська сторона активно намагалася впливати на західну політику, формуючи розуміння того, що енергетична залежність від Росії є загрозою не лише для Києва, але й для всієї Європи. Саме в цей період формується контекст, у якому майбутнє українсько-російське протистояння почали розглядати не лише через призму війни на Донбасі, але й у комплексі з питаннями безпеки ЄС, НАТО та зовнішньої політики США.

Публікації Die Zeit за 2020 рік створюють комплексну картину міжнародної ситуації напередодні великої російської агресії. Аналіз показує, що попри зовнішню незмінність конфлікту на Донбасі, німецькі журналісти вже тоді фіксували стратегічну агресивність Росії, слабкість Заходу, руйнацію системи безпеки після холодної війни, непослідовну політику США та зростання ілюзій у Європі. Сукупність цих факторів створювала атмосферу, у якій повномасштабне вторгнення Росії ставало лише питанням часу.

У статті “Під нашими очима” (“Unter unseren Augen”) Аліса Бота описує російські злочини в Сирії, але текст безпосередньо стосується України. Авторка наголошує, що режим Путіна системно застосовує військову силу як інструмент зовнішньої політики. Бомбардування лікарень, ринків, таборів біженців в Ідлібі не були помилками, а свідомою тактикою терору (Die Zeit, Nr. 11, 2020).

Цей матеріал важливий для українського контексту. Він демонструє, що Росія застосовує масштабне насильство проти цивільних, і це трансформується також в Україні. Європейці, як пише Бота, фактично стали “співучасниками”, дозволивши Путіну діяти безкарно. Висновок очевидний: 2010-ті роки привчили Кремль до думки, що Заходу бракує рішучості, а це створило сприятливе середовище для подальшої ескалації проти України.

У статтях “Заміна починається” (“Die Ablösung beginnt”) Анне Епплбаум (Anne Applebaum) і “Чи мушу я...?” (“Muss i denn ...?”) М. Тумман (Michael Thumann) пише про “настання постамериканської ери” (Die Zeit, Nr. 25, 2020), а Тумман показує, як Німеччина опинилася в конфлікті і з Вашингтоном, і з Москвою водночас. Автори доходять спільного висновку, що Європа знову стає геополітично вразливою, а Росія користується цим для розширення впливу. Це означає одне: українське питання поступово втрачало для Заходу стратегічний пріоритет, що створювало вікно можливостей для Кремля. Том Ендерс у своїй статті (Die Zeit, Nr. 11, 2020) порушує тему, повернення в 2020 році ядерної політики як ключового елементу оборони Європи. Він вказує на низку факторів, які можуть впливати на безпеку Європи. Зокрема, США можуть більше не гарантувати захист Європи, НАТО переживає внутрішню кризу, Росія активно модернізує ядерні сили, а ЄС не має власного ядерного “парасолькового” механізму для ядерного стримування. Фактично автор ставить питання чи може Європа стримувати Росію, якщо залишиться без американського ядерного щита.

Видання Die Zeit у 2020 році опублікувало цілу низку матеріалів, присвячених “Nord Stream 2”. У більшості з них домінує критична тональність. “Недієздатний” (“Rohrkrepierer”) акцентує на тому, що газопровід став політичним провалом Німеччини, який зробив Європу вразливою. “Ловіть потрібних” (“Die Richtigen erwischen”) аналізує американські санкції і підкреслює, що Берлін ризикує залишитися “сам проти всіх”. “Чи можна переконати Путіна змінити свою думку, якщо “Північний потік-2” буде зупинено?” (“Lässt sich Putin zum Umdenken bewegen, wenn man Nord Stream 2 stoppt?”) ставить пряме питання, чи може відмова від проекту змусити Кремль змінити поведінку. В одній із цих публікацій Тумман робить ключове спостереження: Росія прагне стати незалежною від українського транзиту, щоб отримати більше свободи у своїх військово-політичних діях. Це підтверджується і в інтерв’ю Коболева (Die Zeit, Nr. 10, 2020), де він прямо

говорить, що “Nord Stream 2” – не економічний, а стратегічний інструмент, який дає Росії нові можливості для шантажу України.

У текстах “Кінець ілюзії” (“Ende der Illusion”), “Довге прощання” (“Der lange Abschied”) Die Zeit аналізує кризу європейського мислення щодо Росії. “Ende der Illusion” описує крах віри в можливість “нормалізації” відносин із Кремлем. “Der lange Abschied” показує поступове, але неминуче віддалення між Росією та Європою, яке почалося давно, але стало очевидним лише після Сирії, Криму та Донбасу. Ці статті показують, що 2020 рік став часом, коли німецький інтелектуальний простір усвідомив реальність, у якій Росія не повернеться до моделі співпраці, що існувала після 1991 року.

Матеріали Die Zeit 2020 року дають змогу сформулювати кілька ключових тенденцій, які прямо підводили до ескалації 2022 року. Росія послідовно застосовує силу проти цивільних з метою терору (Сирія це як попередження для України). Захід дедалі менше здатний реагувати на російські виклики – політично, військово і стратегічно. США відходять від ролі глобального лідера, що дає Кремлю більше можливостей. Європа не демонструє єдність (“Nord Stream 2” – ключовий приклад).

Отже, 2020 рік у публікаціях Die Zeit постає періодом зростаючих ризиків, руйнації системи стримування та повернення агресивної російської політики на глобальну арену, що створювало передумови для майбутнього повномасштабного вторгнення.

Публікаційний корпус Die Zeit за 2021 рік становить особливо цінне джерело для реконструкції політичної атмосфери безпосередньо перед повномасштабним російським вторгненням. На сторінках видання системно й послідовно відображено ескалаційні дії Кремля, слабкість та нерішучість європейських урядів, стратегічні помилки Німеччини у сфері енергетичної політики та зміни у балансі сил між Заходом і Росією. Ці матеріали дають змогу побачити, що 2021 рік був не просто черговим етапом конфлікту, а періодом,

коли механізми стримування перестали працювати, а російсько-європейські відносини остаточно перейшли в конфронтаційну фазу. Особливе значення цей контекст має для розуміння того, як саме в Берліні та ширше – у політичних колах ЄС сприймалися процеси, які згодом призвели до вторгнення 24 лютого 2022 року.

Однією з найбільш дискусійних і водночас центральних тем 2021 року був проєкт “Nord Stream 2”, навколо якого точилися запеклі суперечки як усередині Німеччини, так і серед союзників по ЄС і НАТО. У статті “Rohrkriecher” (Die Zeit, Nr. від 10.02. 2021.) Йорг Лау фіксує вкрай напружену ситуацію: близькі союзники виступили проти “Північного потоку-2”: Франція, США, Польща та всі країни Балтії, Європейський парламент, Україна, вимагали зупинити проєкт і уникнути нової хвилі залежності від російського газу. Німеччина опинилася між позицією США, та позицією Росії, що домагалася якнайшвидшого введення трубопроводу в експлуатацію. Лау підкреслює, що газогін перестав бути технічним інфраструктурним об’єктом і перетворився на ключовий геополітичний важіль Кремля. Берлін, за його словами, давно втратив можливість представляти “Nord Stream 2” як економічну ініціативу, оскільки реальний зміст проєкту визначався здатністю Росії використовувати газ як політичний інструмент впливу – насамперед на Україну та країни Центральної Європи.

У цьому контексті Міхаель Туманн у статті “Ловіть потрібних” (“Die Richtigen erwischen”) (Die Zeit, Nr. 09 від 24.02.2021) детально аналізує ефективність санкцій, які ЄС застосовував після 2014 року. Його висновки – вкрай критичні. Санкції не були достатньо сильними, щоби змусити російське керівництво змінити поведінку. Автор послідовно відстоює думку, що санкції мають бути спрямовані на еліти, відповідальних за ухвалення рішень, а не на загальні економічні сектори, які мало впливають на російський політичний клас. Йдеться про обмеження доступу російських державних компаній до західних

фінансових ринків, замороження активів близького до Кремля бізнесу, технологічні заборони у сфері високоточного обладнання. Ідея полягає у тому, що лише цілеспрямований і болючий тиск може обмежити простір для маневрів російського керівництва. Ефективність же санкційного механізму у 2021 році, на думку Туманна, була недостатньою, а Євросоюз діяв надто повільно й нерішуче.

Паралельно з енергетичними та економічними суперечками різко погіршилися політичні відносини між Берліном і Москвою. У матеріалі “Довге прощання” (“Der lange Abschied”) (Die Zeit, Nr. 14 від 05.04.2021) Губерт Сайпель (Hubert Seipel) послідовно демонструє силует завершення епохи “особливих відносин” Німеччини з Росією. Причини цього розриву є комплексними: анексія Криму, війна на Донбасі, діяльність російських спецслужб у Європі, включно з вбивством грузинського опозиціонера Хангошвілі у Берліні, отруєння Олексія Навального та подальші репресії проти опозиції в Росії.

Тоді ж Росія розгорнула масштабні військові маневри біля кордонів України. Навесні 2021 року на сторінках Die Zeit журналісти детально описували переміщення російських військ, що викликало серйозне занепокоєння. У статті “Напад і втома” (“Übergriff und Überdross”) (Die Zeit, Nr. 15 від 7.04. 2021) Йорг Лау зазначає, що Кремль перекинув до кордонів України додатково 4000 тисячі військових, а також техніку, танки, артилерію та ракетні комплекси. Автор підкреслює, що ці дії не були навчаннями, а мали чіткий політичний зміст, демонструвати, що Росія готова до силового сценарію й водночас тестувати чинну реакцію Заходу і Вашингтона. Одна з втішних теорій полягає у тому, що російський президент просто хоче збентежити свого нового колегу у Вашингтоні, як своєрідну помсту за його жорсткі висловлювання щодо Москви. Джо Байден заявив, що “не відступить перед обличчям російської агресії” і що Путін – “вбивця”. І Лау, і Туманн наполягають на тому, що

російська влада використала як привід нібито дестабілізацію у регіоні, хоча реальні мотиви полягали у бажанні перевірити слабкі місця європейської безпеки та готовність ЄС до рішучих дій.

Стаття “В кліщах” (“In der Zange”) (Die Zeit, Nr. 16, 15.04.2021) Майкла Туманна є однією з найгрунтовніших і найточніших журналістських спроб пояснити логіку масштабної військової мобілізації Російської Федерації біля кордонів України, яка стала першою хвилею російської ескалації 2021 року. Автор не обмежується фіксацією фактів – він пропонує багаторівневий аналіз можливих мотивів Кремля, оцінює можливі сценарії та наголошує на стратегічному значенні цих подій для європейської безпеки. Саме тому цей текст можна вважати одним із найбільш ранніх і точних попереджень про зміну характеру російської політики щодо України, яка виходила далеко за межі “локального тиску” й засвідчувала можливий перехід до нового формату конфлікту.

У статті детально описано безпрецедентний масштаб військової мобілізації. За оцінками російських та західних експертів, поблизу кордону з Україною та в Криму було зосереджено понад 70 тисяч російських військових. Туманн акцентує, що це найбільша концентрація військ від 2014 року. Важливою ознакою є географічне розмаїття підрозділів Війська прибувають із Сибіру, Центральної Росії, Пскова, Балтійського регіону – фактично з десяти часових поясів. Автор підкреслює, що така масштабність і оперативність перекидання військ свідчать про цілеспрямовану мобілізацію, яка не може бути випадковою чи хаотичною. Залученість 76-ї гвардійської повітряно-десантної дивізії елітного підрозділу, який уже брав участь у війні на Донбасі у 2014 році, робить сигнал Кремля ще більш промовистим. У тексті наголошено на одночасності зосередження військ у двох ключових зонах – поблизу Воронежа та в окупованому Криму. Саме ця “двовекторність” і створює структуру “кліщів”, про яку йдеться у заголовку. Туманн окреслює, що такий характер

розташування військ дає змогу Росії чинити тиск на Україну з двох напрямків, тримаючи Київ у стані постійної стратегічної невизначеності.

У статті аналізується п'ять сценаріїв, які можуть пояснити мотиви Кремля.

Перший сценарій – політичний тиск на Україну. Туманн акцентує, що Кремль може реагувати на внутрішньополітичні рішення Києва, зокрема на закриття проросійських телеканалів та запровадження санкцій проти В. Медведчука – ключового союзника і кума Путіна. Така реакція, за логікою автора, демонструє, що Москва не готова миритися з втратою впливу на українську політичну систему. Водночас журналіст підкреслює, що для такого тиску зазвичай не потрібні десятки тисяч військових, що робить цей сценарій недостатнім для пояснення масштабності мобілізації.

Другий сценарій – примус України відновити постачання води в Крим через Північно-Кримський канал. Тут автор демонструє стриманий скепсис, він зазначає, що географія військових пересувань не відповідає такій меті, оскільки основні сили зосереджені у районі Воронежа, який розташований за понад тисячу кілометрів від каналу. Це логічно виключає цю версію як основний мотив.

Третій сценарій – повномасштабна окупація Донбасу. Туманн визнає, що розташування військ одночасно на півночі (Воронеж) і на півдні (Крим) створює структуру, яка могла би дозволити Росії притиснути українські сили з двох сторін. Такий сценарій відповідає підвищенню контролю над регіоном та політичній меті Кремля, а отже, відновленню тиску на Україну і дестабілізації її внутрішньої ситуації. Автор наголошує, що цей варіант має стратегічний сенс і може слугувати внутрішньополітичним інструментом, зміцнюючи позиції Путіна в Росії.

Четвертий сценарій – напад на великі українські міста, такі як Харків. Туманн зазначає, що хоча Воронеж розташований лише за 300 км від Харкова, ця операція потребувала б набагато більших людських і матеріальних ресурсів,

ніж ті, що були розгорнуті. Він наголошує: у великих містах Східної України російських військових не зустрічали би як “визволителів”, тому швидкої перемоги Кремль очікувати не міг би. Автор розглядає цей сценарій як малоімовірний на той момент, але важливий у тому сенсі, що сам факт його обговорення свідчив про якісно новий рівень загрози.

П'ятий сценарій – психологічний тиск на Захід. Автор підкреслює, що мобілізація військ має на меті продемонструвати Європі та США, що Росія контролює ескалацію і може в будь-який момент змінити баланс сил. Туманн посилається на оцінку військового аналітика Павла Фельгенгауера, який зазначає, що Росія “готова до будь-якого розвитку подій, включаючи зіткнення зі Сполученими Штатами”. За Туманном, це демонстрація важлива частина політичної гри Путіна, спрямованої на те, щоб змусити Захід рахуватися з російськими вимогами та конфігураціями сил.

Особлива увага у публікації зосереджена на питаннях міжнародної реакції. Журналіст зазначає, що ця мобілізація відбувається на тлі різкого погіршення відносин між Путіним і президентом США Джо Байденем, який невдовзі до публікації назвав Путіна “вбивцею”. Стаття підкреслює, що підвищення напруги створило ситуацію, у якій Захід не міг ігнорувати сигнал Кремля. Мобілізація була не лише інструментом тиску на Україну, але й засобом демонстрації політичної ваги Путіна на міжнародній арені.

У фінальній частині статті автор доходить важливого висновку: хоч би який із сценаріїв домінував, усі вони мають спільну мету довести, що без Росії неможливо ухвалити жодне важливе рішення щодо України чи регіону загалом.

На цьому тлі дедалі очевиднішою ставала слабкість європейського лідерства. У статті “Де Меркель?” (“Wo ist Merkel?”) (Die Zeit, Nr. 17, 22.04.2021) Аліса Бота гостро критикує канцлерку Ангелу Меркель за відсутність активної позиції. Бота наголошує, що Меркель протягом десятиліть була однією з небагатьох політичних постатей, здатних вести діалог із Путіним і

впливати на нього. Проте у 2021 році, наприкінці своєї каденції, вона не продемонструвала рішучих дій у відповідь на ескалацію. Журналістка трактує таку поведінку, що Німеччина не лише недооцінила загрози, але й фактично паралізувалася, перебуваючи між внутрішньополітичними процесами, пов'язаними із зміною влади, та небажанням брати на себе відповідальність за європейську безпеку.

Поряд із цим Україна активізувала власні дипломатичні зусилля, що описано Туманном у статті “Freunde gesucht” (Шукаю друзів) (Die Zeit, Nr. 17, 22.04.2021) відтворює один із ключових вимірів передвоєнної ситуації 2021 року – спробу України знайти зовнішньополітичні та військово-політичні опори в умовах різко зростаючої асиметрії сил між нею та Російською Федерацією. Росія утримує близько мільйона військовослужбовців, Україна – лише чверть цієї чисельності; російські оборонні витрати у понад тринадцять разів перевищують українські; Росія має приблизно 13 тисяч танків, що робить її найбільшою танковою армією світу, тоді як Україна володіє приблизно п'ятою частиною цього парку. На цьому фоні згадка про понад 100 000 російських військових, стягнутих до кордону, подається як кульмінація цієї нерівності. Важливим елементом є нагадування про те, що Україна у 1994 році добровільно відмовилася від ядерної зброї в обмін на гарантії безпеки й поваги до її кордонів з боку Росії, Великої Британії та США; саме ці кордони, як підкреслює автор, вдруге опинилися під питанням після 2014 року.

Росія, яка розгортає війська супроводжує це пропагандистською риторикою про “фашистів” у Києві та нібито провокації з боку України. Слабша сторона у такій ситуації, за логікою автора, вимушена шукати союзників. Саме цю стратегію й обирає Київ: українська влада намагається перевести конфлікт із двостороннього рівня Росія – Україна у площину ширшої міжнародної кризи, аби зробити її предметом уваги Сполучених Штатів та європейських столиць. Президент Володимир Зеленський активно телефонує, особисто проводить

зустрічі з американськими й європейськими лідерами. Показовим є блок про відносини з новою адміністрацією США. Спершу Байден змушує Зеленського чекати телефонного дзвінка, вимагаючи від Києва антикорупційних реформ як умови політичного контакту на найвищому рівні. Однак перший серйозний імпульс до розмови дають не реформи, а російські погрози: ескалація змушує Байдена зателефонувати Зеленському на початку квітня. Президент США декларує “безумовну підтримку територіальної цілісності України”, але не деталізує, у якій саме формі ця підтримка може виявитися. Паралельно державні секретарі та міністри оборони обговорюють можливі поставки озброєнь, теоретично згадується й перспектива членства України в НАТО, але медійник наголошує, що США не прагнуть активно просувати київську заявку, оскільки не хочуть імпортувати конфлікт на Донбасі всередину Альянсу.

На цьому тлі Зеленський публічно вимагає членства в НАТО, апелюючи до “довгої пам’яті” українського суспільства, згадуючи саміт Альянсу 2008 року, коли Києву й Тбілісі обіцяли перспективу вступу, однак відмовили у Плані дій щодо членства. Туманн нагадує, що ключову роль у блокуванні цього рішення тоді відіграла канцлерка Ангела Меркель. Отже, стаття відтворює не лише актуальний стан речей, але й тривалий історичний контекст розчарування у західних гарантіях безпеки, який підсилює вимушене прагнення України шукати нових партнерів.

Далі автор переходить до аналізу реакції європейських держав, насамперед Німеччини та Франції. На початку квітня з Берліна й Парижа надходять перші сигнали, які Київ сприймає як зневажливі. Йдеться про заклик обом сторонам проявити стриманість щодо ситуації на кордоні. Така риторика рівновіддаленості, коли агресора та жертву ставлять в один ряд, викликає роздратування в Україні. Додатковим подразником стає телефонна розмова Меркель і Макрона з Путіним без участі Зеленського. Лише пізніше, під тиском обставин, Берлін і Париж чіткіше заявляють про підтримку “територіальної

цілісності та незалежності України в межах її міжнародно визнаних кордонів”. Особливо контрастно виглядає лінія Туреччини, яку Туманн називає “дивовижним союзником” України. Саме сюди, до Стамбула, Зеленський летить у середині квітня, уже в статусі президента, для якого це четвертий візит до Туреччини з 2019 року. Президент Реджеп Таїп Ердоган тепло приймає українського лідера, публічно засуджує російську анексію Криму й відкрито підтримує вступ України до НАТО – причому робить це, як наголошує автор, “більш співчутливо та рішуче, ніж європейці”. На відміну від США та ЄС, Ердоган не нав’язує Києву антикорупційний порядок денний, що для Зеленського є елементом політичного комфорту. Водночас Туманн відкрито вказує на “темний бік” цього партнерства. Україна, зі свого боку, вже допомагає Анкарі, екстрадуючи опозиційних діячів до Туреччини.

Ключовим елементом українсько-турецького зближення Туманн називає військово-технічну співпрацю. Він цитує заступницю міністра закордонних справ України Ольгу Стефанішину, яка прямо говорить, що Туреччина стала для України “дуже надійним стратегічним партнером”. У статті докладно описується, як Анкара постачає Києву ударні безпілотики Bayraktar TB2, які вже проявили себе в Сирії, Лівії та Нагірному Карабаху. На думку Туманна, у разі застосування цих дронів на Донбасі Україна отримує потенційно сильний інструмент удару по позиціях проросійських сил.

При цьому співпраця не обмежується закупівлею готової техніки: Україна й Туреччина планують створення нового, більшого безпілотики спільного виробництва – з турецьким літальним апаратом і українським двигуном. Ця деталізація не випадкова. Автор, спираючись на коментарі турецького експерта Суата Киниклиоглу, показує, що турецька оборонка має недостатньо розвинене двигунобудування й гостро потребує українських технологій. Українські підприємства мають потужності, необхідні Туреччині для оснащення нових ракетних систем і бронетехніки. Паралельно Україна замовляє у Туреччині

чотири корвети, а Анкара підписує угоду про закупівлю української системи ППО. У такий спосіб вибудовується доволі глибокий, взаємовигідний оборонно-промисловий комплекс, з якого, за спостереженням Туманна, “європейці та росіяни залишаються осторонь”.

Водночас автор наголошує, що Туреччина не є однозначно прозахідним союзником, її власні інтереси змінюються залежно від ситуації. Він звертає увагу на те, що у всіх конфліктах останніх років (Лівія, Сирія, Південний Кавказ) Ердоган і Путін зрештою опиняються по різні боки барикад, але це не скасовує глибокої взаємозалежності двох держав. Росія постачає Туреччині газ, зенітно-ракетні комплекси, будує атомну електростанцію, забезпечує потік туристів. Не випадковим є крок Москви щодо скасування чартерних рейсів до Туреччини – це використовується як важіль тиску, аби продемонструвати Ердогану межі допустимого у співпраці з Україною. Окрім того, Росія в будь-який момент може ускладнити становище Туреччини в Сирії, поставивши під питання контроль турецьких військ над частиною півночі країни. Через це, як резюмує Туманн, солідарність Анкари з Києвом матиме свої межі, хоча радикального розриву між Туреччиною й Росією не варто очікувати, радше йтиметься про маневрування й ситуативне балансування.

Окремий важливий блок статті торкається аналізу Чорноморського виміру безпеки. Туманн вказує на те, що анексія Криму стала не лише трагедією для України, але й серйозною загрозою для Туреччини й НАТО загалом. Росія завдяки півострову подвоїла протяжність своєї берегової лінії в Чорному морі й отримала можливість перекривати цілі акваторії. Автор повідомляє про плани Москви тимчасово закрити частини Чорного моря та Керченської протоки для іноземних військових і державних суден, що безпосередньо зачіпає доступ України до портів Маріуполя і Бердянська, викликаючи занепокоєння Анкари й Альянсу. Для Ердогана, який любить апелювати до історичної спадщини Османської імперії і вважає себе захисником кримських татар, така експансія

Росії створює додаткові ризики. Власне, саме Чорне море й Крим, у трактуванні Туманна, стають однією з причин, чому Туреччина виявляє більшу готовність підтримувати Україну, ніж багато інших союзників.

Попри широку мережу політичних симпатій та декларацій, жоден із нових чи старих партнерів України не надає їй реальних гарантій безпеки, подібних до тих, що були обіцяні у 1994 році в обмін на відмову від ядерної зброї. Якщо російські війська перетнуть кордон, підкреслює Туманн, Україна фактично залишиться захищатися сама.

Узагальнивши попередні міркування, можемо резюмувати, що стаття “Freunde gesucht” відтворює подвійність становища України у 2021 році. З одного боку, вона активно шукає й частково знаходить нові форми співпраці – від умовної підтримки США до конкретної військово-технічної взаємодії з Туреччиною, з іншого, відсутність реальних, юридично й політично надійних гарантій безпеки залишають її вкрай вразливою перед загрозою повномасштабного вторгнення. Саме в цьому сенсі текст Туманна є надзвичайно важливим джерелом для розуміння того, як у німецькому медійному дискурсі вже у квітні 2021 року чітко проглядалася логіка майбутньої катастрофи де Україна має багато “друзів” у кризі, але у разі прямого нападу змушена розраховувати насамперед на власні сили.

Зі свого боку, країни Балтії зайняли найбільш тверду позицію щодо Росії. У статті “Ми не дозволяємо вам забути” (“Wir erlauben nicht, zu vergessen”) (Die Zeit, Nr. 27, 30.06.2021) президент Литви Гітанас Науседа обстоює думку, що Європа не має морального або політичного права забувати про агресію Росії. Він прямо називає Крим частиною України, окупованою незаконно, і наполягає, що повернення півострова є передумовою будь-яких переговорів.

Окремої уваги потребує питання енергетичної безпеки, яке стало ключовим упродовж другої половини 2021 року. У великому матеріалі “Дід мороз” (“Väterchen Frost”) (Die Zeit, Nr. 40, 02.10.2021) журналісти Die Zeit аналізують

причини різкого зростання цін на газ та штучної нестачі енергоресурсів у Європі. Автори доходять висновку, що російська компанія “Газпром” навмисно скоротила постачання до Європи та не заповнила свої газосховища у Німеччині й Австрії, що створило штучний дефіцит. У матеріалі зазначається, що це робиться на тлі тиску, спрямованого на якнайшвидшу сертифікацію “Nord Stream 2”. Цей аналіз заслуговує особливої уваги, адже засвідчує, що Росія використовувала енергетику як інструмент шантажу не епізодично, а системно.

Паралельно з енергетичним тиском Росія активізувала гібридні методи впливу, що підкреслює стаття Йорґа Лау “Нова надійність” (Neue Robustheit) (Die Zeit, Nr. 47, 17.11.2021), автор якої аналізує одночасне виникнення двох криз – військової біля кордонів України та міграційної на кордоні Білорусі й Польщі. За його оцінкою, ці кризи були пов’язані між собою, оскільки режим Лукашенка діяв у тісній координації з Москвою. Міграційний тиск мав на меті розколоти ЄС і відвернути увагу від підготовки Росії до можливої військової операції проти України. Лау робить висновок, що Кремль навчився створювати багаторівневі загрози, що є ознакою переходу до більш агресивної стратегії.

Далі йде низка аналітичних статей, у яких Міхаель Туманн і Маттіас Нас досліджують стратегічні наміри Путіна. Стаття Майкла Туманна “Яка мета президента Путіна зі своїм нарощуванням військ?” (“Was bezweckt Präsident Putin mit seinem Truppenaufmarsch?”), опублікована в Die Zeit 1 грудня 2021 року, є спробою аналітика Die Zeit пояснити логіку другого великого російського стягування військ до кордонів України наприкінці 2021 року. На відміну від весняної кризи, коли ще можна було припускати демонстративний характер маневрів, цього разу автор ставить питання максимально прямо, чого саме прагне досягти В. Путін нарощуванням військової сили, і чи варто сприймати ситуацію як безпосередню загрозу масштабного вторгнення.

На початку Туманн фіксує атмосферу крайнього занепокоєння на Заході. Міністри закордонних справ НАТО та представники ЄС збираються в Ризі для

обговорення кризи, США висувають “термінові попередження”, українська сторона відкрито говорить про ризик негайного початку бойових дій. Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба на позачерговій пресконференції заявляє, що Росія “може почати стріляти будь-якої миті”. Автор підкреслює нервозність усіх учасників, але ставить критичне запитання: чи адекватний масштаб цього страху реальним намірам Кремля, і чи йдеться справді про неминучий напад. Далі Туманн переходить до аналізу фактичної військової ситуації. Він наголошує, що ознак можливої наступальної операції багато. Росія розгорнула близько 40 батальйонно-тактичних груп поблизу України – приблизно на третину більше, ніж рік тому. До цього треба додати “тисячі танків, бойових літаків та ракетних систем”, які зосереджені на півночі, сході та в Криму, створюючи для України відчуття фактичного оточення. Автор згадує й оцінки незалежних російських та українських військових експертів, які вважають, що напад можливий у січні-лютому, коли осіння земля замерзне і стане придатною для передислокації важкої техніки. Це відсилання до сезонного чинника демонструє, що Туманн говорить не про абстрактний, а про потенційно дуже конкретний сценарій. Журналіст підкреслює, що “гнів Путіна щодо незалежності України добре задокументований” та що сам російський президент написав розлогі тексти про нібито історичну єдність Росії та України. Автор також вказує на роздратування Кремля поставками західного та турецького озброєння Києву, спільними навчаннями з американцями, які Путін презирливо називає “військовим дослідженням” України з боку НАТО. Ці спостереження фіксують загальний фон в якому Москва сприймає все більшу суб’єктність України та її зближення із Заходом як загрозу, а не як нейтральний розвиток.

Водночас журналіст не впадає в однозначний висновок про неминучість великої війни. Він розглядає важливе питання, чи означають ці фактори, що Путін справді має намір завоювати країну. Тут він уводить контраргумент,

пов'язаний із попереднім стилем дій Кремля, і нагадує, що до цього часу російський президент віддавав перевагу “обмеженим сутичкам”, які при цьому мали значний геополітичний ефект і демонстрували перевагу над слабким противником як у Грузії 2008 року або в Україні 2014 року. На цьому тлі повномасштабна війна виглядає нетиповим для Путіна інструментом.

Автор звертає увагу й на те, що Україна 2021 року це вже не Україна 2014-го. Її армія краще оснащена, сухопутні війська численніші, ніж у Бундесверу, існують добровольчі батальйони, яких у Москві вважають небезпечним чинником, а перспектива партизанської війни в разі вторгнення є цілком реальною. Тобто в очах Кремля повномасштабний напад має не лише потенційні вигоди, але й значні ризики – як військові, так і внутрішньополітичні. Виходячи з цього, Туманн пропонує третю, на його думку, найправдоподібнішу інтерпретацію, можливо, Путін уже досяг значної частини своїх цілей завдяки самому факту мобілізації. Він цитує виступ російського президента перед дипломатичним корпусом від 18 листопада, де той задоволено констатував, що “на Заході прислухаються до російських попереджень”, там панує напруженість, і що завдання Кремля зробити так, аби ця ситуація тривала якомога довше й відвертала увагу Заходу від інших конфліктів на російських західних кордонах. На думку Туманна, це пояснює ключову логіку російських дій, щоб тримати Україну і Захід у стані постійної “довоєнної” напруги, не переходячи до відкритої війни.

Цей стан перманентного загострення дає Путіну, за Туманном, кілька відчутних переваг. По-перше, Україна змушена керувати державою в умовах інформаційного й психологічного “військового стану”, що ускладнює реалізацію внутрішніх реформ. Президент Зеленський, як показує автор, змушений витратити політичні ресурси на реагування на зовнішню загрозу, а не на глибокі перетворення, яких вимагають і українське суспільство, і західні партнери. Це послаблює внутрішню стійкість України й одночасно дає

можливість Кремлю посилювати наратив про “нездатність Києва до реформ”. По-друге, постійна напруга б’є по символічному капіталу НАТО. Туманн наголошує на фундаментальній суперечності у позиції Альянсу: з одного боку, НАТО голосно декларує солідарність з Україною, з іншого – фактично не готовий втрутитися у разі найгіршого сценарію, оскільки Україна не є державою-членом. Отже, можна констатувати, що Москва використовує мобілізацію як інструмент, який демонструє обмеженість західних гарантій безпеки й одночасно підриває довіру до них. Путін показує, що лінія солідарності НАТО має чітко окреслену географічну межу.

У завершальній частині статті Туманн чітко показує, що обрана Кремлем тактика, створює об’єктивну можливість “зриву”, коли логіка залякування може перерости у реальний напад. Як бачимо, стаття Туманна виконує кілька функцій. Вона документує масштаб і характер російської військової активності восени 2021 року, фіксує багатовимірність інструментів тиску Кремля (від армії до газопроводу та дипломатичних вимог), розкриває внутрішню суперечливість позицій Заходу і водночас окреслює логіку, у якій навіть без негайного вторгнення сам факт мобілізації стає для Путіна вже формою досягнення політичних цілей. Для дослідника передвоєнного періоду ця публікація є показовим джерелом, вона демонструє, що вже в грудні 2021 року німецький аналітичний дискурс чітко розумів подвійність ситуації, реальність військової загрози та одночасно раціональність керованої напруги як інструмента російської політики.

Цей висновок доповнює аналіз Маттіаса Насса у статті “Жодного кроку далі” (“Keinen Schritt weiter”) (Die Zeit, Nr. 52, 15.12. 2021), де автор наполягає на необхідності створення чіткої стратегії стримування. Нас вказує, що Захід має дати зрозуміти Путіну, що ескалація матиме серйозні наслідки, включно з потужним санкційним пакетом, і лише це може утримати Кремль від агресивних дій.

Стаття “Стій!” (“Stehen bleiben!”) (Die Zeit, Nr. 52, 16.12.2021) фіксує момент, коли наприкінці 2021 року питання про те, чи можуть економічні санкції й надалі відігравати роль ефективного запобіжника російській ескалації, стає центральним для західного дискурсу. Росія знову концентрує війська біля кордону з Україною, і політичні заяви західних лідерів стають помітно жорсткішими. Новий канцлер Німеччини Олаф Шольц відкрито попереджає Путіна про непорушність кордонів у Європі, а міністри закордонних справ країн G7 говорять про масштабні наслідки та серйозні витрати у разі російського вторгнення.

Важливим вихідним пунктом є аналіз американського експерта Гарі Хафбауера, який вивчив 204 випадки санкцій від 1914 року. Його висновок, який цитують автори, підкреслено амбівалентний, санкції були “принаймні частково успішними” лише приблизно у 34 % випадків, тобто у двох третинах вони не досягли поставлених цілей. При цьому ефективність суттєво залежала від амбітності завдань. Помірні цілі (на кшталт звільнення політичних в’язнів) досягалися відносно часто, тоді як спроби дестабілізувати авторитарні режими чи змінити їхню фундаментальну політику вдавалися значно рідше. У цій логіці запобігання агресивній війні та примус великої держави змінити зовнішньополітичний курс належать до найскладніших і найамбіційніших цілей.

Звідси автори переходять до досвіду 2014 року, на який посилаються лідери G7. Тоді, після анексії Криму й початку війни на Донбасі, запровадження санкцій збіглося з падінням світових цін на нафту та спричинило глибоку кризу в російській економіці. Соціологи Андерс Аслунд і Марія Снегова, на яких посилаються у тексті, оцінюють річні втрати Росії від санкцій щонайменше у 50 млрд доларів, що еквівалентно приблизно 3 % ВВП. Російським банкам було обмежено доступ до міжнародних фінансових ринків, частину з них фактично відрізали від глобальної системи, що ускладнило зовнішнє фінансування. Один із головних архітекторів цієї політики, колишній радник OFAC Браян О’Тул,

якого цитують автори, формулює ключовий принцип, що санкції мають бути “достовірними” тобто потрібно переконати Путіна, що ціна агресії для нього буде справді високою. Однак центральний висновок статті полягає у тому, що ситуація 2021 року суттєво відрізняється від 2014-го. Насамперед змінюється економічне підґрунтя, зокрема, ціни на нафту й газ є відносно високими, російська енергетика працює прибутково, а внутрішня економіка частково адаптувалася до попередніх обмежень.

Окремий блок статті присвячений можливому використанню “Північного потоку-2” як елемента тиску. Автори нагадують, що за словами міністерки закордонних справ Німеччини Анналени Бербок, на момент написання статті трубопровід не може бути сертифікований з огляду на вимоги європейського енергетичного права щодо відокремлення компаній, які постачають газ, від тих, що володіють інфраструктурою. Поточна модель, у якій “Газпром” контролює обидві функції, цьому суперечить. Це створює можливість фактично “заморозити” проєкт як техніко-правовим, так і політичним шляхом, хоча не всі держави ЄС, зокрема, Австрія поділяють готовність до такої лінії.

Ще одним потенційним інструментом автори називають відключення Росії від системи SWIFT системи світових фінансових транзакцій. Водночас у статті зазначається, що Росія з 2014 року створила власну систему міжбанківських повідомлень (СПБ), яка теоретично може забезпечувати внутрішні платежі, а також уже запустила національну платіжну систему “Мир” як альтернативу Visa та Mastercard. Обговорюється й можливість орієнтації на китайську систему UnionPay. Водночас у Кремлі вже називають втрату доступу до SWIFT “оголошенням війни”, що підкреслює політичну вибуховість такого кроку.

Значну увагу приділено й персональним санкціям проти оточення Путіна. У тексті згадується, що ще 2014 року США та ЄС внесли до санкційних списків наближених до Путіна бізнесменів, таких як Геннадій Тимченко, Аркадій Ротенберг, Юрій Ковальчук, що викликало сильне роздратування в Кремлі.

У статті чітко окреслено і структурну проблему санкцій, бо вони завжди мають зворотний бік і б'ють також по тих, хто їх запроваджує. Для Європи, на відміну від США, це особливо актуально в енергетичній сфері. Автори нагадують, що понад половина імпортованого Німеччиною газу надходить із Росії, і якщо Москва вирішить у відповідь на санкції обмежити або скоротити постачання, це створить ризики для енергетичної безпеки. Швидко замістити ці обсяги за рахунок інших джерел буде вкрай складно. Великобританія, зі свого боку, ризикує через потенційний відтік російського капіталу з лондонського Сіті. У підсумку автори підкреслюють, що, на відміну від випадку з економічно набагато слабшим Іраном, Росія має те, що потрібно Заходу насамперед енергоресурси, і саме це ускладнює побудову дієвого санкційного режиму. Автори не заперечують, що санкції можуть впливати на поведінку Кремля, досвід 2014 року це частково підтверджує, але підкреслюють, що повторити той самий ефект у 2021–2022 роках буде значно важче. Російська економіка виявилася здатною адаптуватися до частини обмежень, енергетична кон'юнктура є сприятливішою для Москви, а взаємозалежність у сфері газу робить європейські держави вразливими до російських контркроків. У цьому сенсі текст “Stehen bleiben!” є важливим свідченням того, що напередодні повномасштабного вторгнення у німецькому медійному дискурсі існувало тверезе розуміння обмеженості санкцій як інструменту стримування та високої ціни, яку Європа сама може заплатити за їхнє застосування.

У сукупності публікації Die Zeit за 2021 рік демонструють поступовий і відкритий процес підготовки Кремля до широкомасштабної ескалації. Росія системно тиснула як на Україну, так і на Європу, перевіряла межі їхньої стійкості, використовувала енергетику як зброю та ініціювала комплексні гібридні операції. У відповідь Європа діяла повільно, нерішуче та розділено, що чітко відображено у багатьох аналітичних матеріалах видання. Водночас

Україна намагалася компенсувати дефіцит підтримки через розширення співпраці з іншими партнерами, але її становище залишалося вразливим.

Висновковуючи, зауважимо таке: медійний дискурс Die Zeit за 2021 рік показує, що вторгнення Росії не було несподіванкою, передумови для нього формувалися відкрито, а ознаки майбутньої агресії були численними, чіткими та багатократно задокументованими. Військові маневри, енергетичний тиск, дипломатичні ультиматуми, руйнування економічних взаємозалежностей та геополітичний шантаж – усе це створювало атмосферу, в якій повномасштабна війна ставала дедалі більш ймовірною, а механізми стримування, які формувалися у попередні два десятиліття, виявилися неефективними.

Важливою складовою аналітичного дискурсу Die Zeit у 2021 році є поступове усвідомлення того, що російська політика стосовно України виходить за межі тактики локального тиску, набуваючи рис стратегічної підготовки до масштабних військових дій. Попри те, що в європейському політичному дискурсі тоді ще існувала віра у можливість дипломатичного врегулювання, публікації видання фіксували чіткі й незаперечні ознаки, які свідчили про зростання ризику повномасштабної агресії.

У матеріалах Die Zeit військові маневри Росії розглядалися не як демонстративні “навчання”, а як сплановані дії із залякування та створення оперативної переваги. Зокрема, у статтях Йорга Лау та Міхаеля Туманна “Напад і втома” (“Übergriff und Überdross”), “У кліщах” (“In der Zange”) стверджується, що одночасне стягування військ із півночі, сходу та півдня формувало структуру, яка дозволяла Росії у разі ухвалення політичного рішення завдати удару з кількох напрямків. Сама конфігурація розгортання російських сил викликала занепокоєння журналістів, оскільки відповідала класичній логіці наступальної операції, а не оборонного маневру чи ротації військ.

Це доповнюється аналізом Туманна у статті “Яка мета президента Путіна зі своїм нарощуванням військ?” (“Was bezweckt Präsident Putin mit seinem

Truppenaufmarsch?")), де автор наголошує, що Кремль висуває вимоги до США та НАТО, які виходять за межі двостороннього діалогу. Серед них – вимога юридично зафіксувати відмову від розширення НАТО, передусім щодо України. Факт, що Москва намагалася диктувати Заходу параметри європейської безпеки, розглядався Die Zeit ознакою того, що Росія прагне змінити статус-кво, і готова до цього не лише дипломатично, але й військово.

У статті “Нова надійність” (“Neue Robustheit”) зазначено, що паралельно зі стягуванням військ Росія розіграє гібридні кризи, зокрема міграційний тиск на кордоні Білорусі з Польщею. Журналісти Die Zeit підкреслювали, що одночасне загострення двох криз, а саме міграційної та військової, було не випадковим – це демонструвало прагнення Росії розтягнути увагу Заходу, протестувати його готовність до рішучих дій і створити інформаційний хаос.

Ключовим фактором ризику повномасштабного вторгнення, за оцінками Die Zeit, було також енергетичне протистояння. У матеріалі “Дід Мороз” (“Väterchen Frost”) зазначено, що штучне скорочення поставок газу з боку “Газпрому” у другій половині 2021 року зміцнювало впевненість Кремля у тому, що Європа є вразливою до економічного тиску. Матеріал підкреслював, що створення енергетичного дефіциту могло бути елементом ширшої стратегії, щоб послабити Європу перед потенційною великою операцією проти України.

Питання політичної реакції Заходу також розглядалося як фактор ризику. У статті Аліси Боти “Де Меркель?” (“Wo ist Merkel?”) зазначено, що Німеччина, яка відігравала ключову роль у стримуванні Росії після 2014 року, у 2021 році виявилася неспроможною до активних дій. Завершення каденції канцлерки, внутрішньополітичні зміни та небажання брати на себе жорсткі зобов’язання сформували ситуацію, у якій Європа постала перед російським тиском з ослабленою позицією. Цей політичний вакуум міг сприяти тому, що Кремль врахував недостатню готовність Берліна до опору. Важливо підкреслити, що Die Zeit фіксував не лише поведінку Росії, але й зменшення ефективності

інструментів стримування. У статті “Стій.” (“Stehen bleiben”) наголошується, що російська економіка стала стійкішою до санкцій, ніж у 2014 році. Збільшення золотовалютних резервів, “імпортозаміщення” у певних секторах і висока ціна на нафту створювали для Москви більш комфортні економічні умови, ніж у попередні роки. Це було важливим у розрахунках Кремля: що менше ризиків для економіки, то вищою може бути готовність до військових дій.

Автори Die Zeit не стверджували прямо, що Росія обов’язково почне повномасштабну війну вже у 2022 році, проте у їхніх текстах чітко простежувалася думка, що ризики різко зросли, а конфігурація російських дій більше не відповідала логіці локального тиску або дипломатичних маневрів. Сукупність факторів стратегічна змінена риторика Кремля, масштабні й повторювані переміщення військ, гібридні кризи, тиск на енергетичні ринки, вимоги щодо гарантій безпеки та зниження санкційного впливу створювали картину системної підготовки Росії до силового перегляду статусу України.

Ураховуючи проведений вище аналіз статей Die Zeit за 2021 рік, можемо зробити висновок, що попри відсутність однозначного прогнозу вторгнення, медійний дискурс чітко відображав зростання ймовірності повномасштабної війни, а ключові ознаки, які вказували на таку можливість, були багатократно зафіксовані журналістами видання. Ці ознаки полягали не в окремих епізодах, а в комплексі системних дій Кремля, який виходив за межі звичної моделі конфлікту низької інтенсивності та вказував на підготовку до нового, значно небезпечнішого етапу протистояння.

Висновки до другого розділу

Аналіз матеріалів тижневика Die Zeit за 2014–2021 рр., структурований за трьома хронологічними блоками (анексія Криму та початок війни на Донбасі; Мінський процес і дипломатичний вимір конфлікту; переддень повномасштабного вторгнення), дає підставу для низки узагальнювальних висновків щодо еволюції німецького медійного дискурсу про російсько-

українську війну, місця України в ній та сприйняття російської політики в європейському контексті.

По-перше, у публікаціях означеного періоду чітко простежується ефект шокового сприйняття російської агресії. Анексія Криму та початок війни на Донбасі фіксуються як різка й безпрецедентна зміна безпекового порядку денного в Європі. *Die Zeit* послідовно описує дії Росії як порушення норм міжнародного права та виклик повоєнній системі кордонів. Україна в цей період постає передусім об'єктом агресії та водночас державою, що шукає шляхів збереження суверенітету в умовах військового тиску й внутрішньої політичної трансформації. Важливим є те, що вже у 2014 році у німецькому дискурсі фіксуються базові мотиви, які згодом стануть постійними питаннями відповідальності Росії за ескалацію, роль Заходу у реагуванні на кризу, дискусія про доцільність та ефективність санкцій.

По-друге, у блоці 2016–2019 років, пов'язаному з мінським процесом, домінує мотив “конфлікту низької інтенсивності” та дипломатичної стагнації. *Die Zeit* послідовно показує, як “Мінськ-1” і “Мінськ-2”, задумані як інструменти деескалації, поступово перетворюються на рамку “замороженого” конфлікту, в якій Росія зберігає реальні важелі впливу на ситуацію на Донбасі, а ЄС і Німеччина намагаються поєднати політику санкцій із прагненням “підтримувати діалог” з Кремлем. Дискурс поєднує критичність щодо російської поведінки з певною втомою від кризи в Україні, що відображає ширшу тенденцію до нормалізації війни як проблеми на периферії Європи. У цей час Україна все більше постає державою, яка намагається проводити реформи, вписуватися в європейські інституційні рамки, але змушена діяти в межах незавершеного конфлікту, тоді як Росія дедалі виразніше описується не як складний партнер, а як послідовна ревізійністська держава.

По-третє, період 2020–2021 років, розглянутий у підрозділі 2.3 як переддень повномасштабного вторгнення, демонструє новий рівень

усвідомлення загрози. Публікації цього часу поєднують аналіз військових маневрів Росії, енергетичного шантажу, дипломатичних ультиматумів і внутрішніх політичних сигналів Кремля. Die Zeit послідовно фіксує систематичні концентрації російських військ біля кордонів України з кількох напрямків, зміцнення російських позицій у Чорному морі та використання Криму як плацдарму, перетворення постачання газу й проекту “Nord Stream 2” на інструмент політичного тиску, спроби України компенсувати нестачу підтримки з боку окремих європейських партнерів через активізацію співпраці зі США, Великою Британією, Туреччиною та іншими державами. Цей корпус матеріалів показує, що питання можливості масштабної війни перестає бути теоретичним журналісти та аналітики описують не лише потенційну загрозу, але й конкретні сценарії, які, як згодом виявиться, значною мірою відповідали реальним подіям.

По-четверте, упродовж усього досліджуваного періоду змінюється спосіб репрезентації України у німецькому виданні. Якщо у 2014 році вона переважно постає як “жертва агресії” та поле зіткнення між Росією й Заходом, то з часом у матеріалах Die Zeit дедалі чіткіше подається образ України як суб’єкта, що активно шукає союзників, формує власні регіональні й безпекові стратегії, модернізує армію та намагається інтегруватися у західні структури. Окремо підкреслюється напруження між очікуваннями західних партнерів щодо реформ і одночасною потребою Києва виживати в умовах постійної загрози нової ескалації.

По-п’яте, простежується еволюція образу Росії в німецькому дискурсі. Від початкового поєднання осуду за анексію Криму з прагненням зберегти можливість діалогу (особливо в контексті економічних інтересів та енергетичної співпраці) Die Zeit переходить до набагато послідовнішого представлення Росії як держави, що системно підриває європейську систему

безпеки, використовує військову силу, енергетичні ресурси та гібридні методи як елементи єдиної стратегії тиску.

По-шосте, важливим висновком є те, що матеріали *Die Zeit* 2020–2021 років засвідчують, що можливість широкомасштабного нападу Росії на Україну не була несподіванкою для інформованої частини німецького суспільства. У статтях фіксуються всі ключові маркери майбутнього вторгнення – від масштабних перекидань військ, підготовки інфраструктури й врахування сезонних факторів до політичних вимог Кремля щодо гарантій безпеки й перегляду ролі НАТО у Східній Європі. Водночас видання відображає і структурну слабкість західної відповіді, обмеженість санкційних інструментів, енергетичну залежність від російського газу, розбіжності між США та окремими країнами ЄС, а також вагання Німеччини щодо радикальніших кроків.

Нарешті, розділ 2 демонструє, що *Die Zeit* у 2014–2021 роках виконує подвійну функцію: з одного боку, – це джерело для реконструкції німецького сприйняття російсько-української війни, її динаміки, причин і можливих наслідків; з іншого – активний учасник формування суспільного та політичного дискурсу в Німеччині, який осмислює роль власної держави, ЄС і НАТО в умовах кризи європейської безпеки. Саме в цьому поєднанні опису й оцінки, фіксації фактів і їхньої інтерпретації полягає евристична цінність корпусу публікацій *Die Zeit* для реконструкції інформаційного та політичного контексту, в якому розвивалася російсько-українська війна до 24 лютого 2022 року.

Отже, результати аналізу другого розділу дають підставу стверджувати, що німецька якісна преса не лише віддзеркалювала перебіг подій російсько-українського конфлікту, але й відображала поступове усвідомлення неминучості зіткнення між ревізіоністською політикою Кремля та спробами України інтегруватися в європейський простір безпеки. Це створює підґрунтя для подальшого дослідження у наступних частинах роботи специфіки медійних

наротивів, образів України та Росії, а також механізмів впливу німецького медіадискурсу на політичні рішення в Берліні та Брюсселі.

РОЗДІЛ 3

ПОВНОМАСШТАБНЕ ВТОРГНЕННЯ 2022 РОКУ ТА ЙОГО ВІДОБРАЖЕННЯ У DIE ZEIT

3.1. Початок війни і трансформація дискурсу німецької преси

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року стало подією, яка радикально змінила не лише політичну й безпекову архітектуру Європи, але і медійний дискурс у провідних німецьких виданнях. Якщо в 2014–2021 роках російсько-українська війна в німецькій пресі, зокрема а сторінках щотижневика Die Zeit, часто трактувалася як “українська криза”, “конфлікт на Донбасі” або “напруження між Росією та Заходом”, то після 24 лютого 2022 року відбувся принциповий риторичний перелом. Війну починають називати не локалізованим конфліктом на периферії Європи, а усвідомленим, плановим російським нападом на суверенну державу з далекосяжними наслідками для всього європейського та глобального порядку безпеки.

Die Zeit у перші місяці повномасштабної війни, від кінця лютого 2022 року фіксує шок від вторгнення, переосмислює власні інтерпретаційні рамки та вибудовує нову структуру дискурсу.

24 лютого 2022 року відбувається якісний стрибок у риториці і змісті матеріалів Die Zeit від обережних формулювань до недвозначного визнання Росії агресором, від подання України як об’єкта геополітики до фіксації її як активного суб’єкта опору, від прагнення врівноваженості та намагання зрозуміти всі сторони до акценту на відповідальності, воєнних злочинах і необхідності підтримки України, від економічного прагматизму до усвідомлення моральної та політичної ціни залежності від російських енергоносіїв та торговельних зв’язків.

Перші номери Die Zeit після початку повномасштабного вторгнення задають новий тон, який різко відрізняється від риторики попередніх років. На рівні лексики це проявляється у систематичному переході від обтічних формулювань на кшталт “Konflikt in der Ostukraine”, “Ukraine-Krise” до чітких означень на зразок “russischer Angriffskrieg”, “Putins Krieg”, “Überfall auf die Ukraine”. Цей перелом особливо виразно фіксується у текстах, опублікованих уже після нападу, насамперед у статті “Історик” (“Der Geschichtsvollzieher“) (Die Zeit, Nr. 09, 24.02.2022), де вторгнення описується як усвідомлений розрив із післявоєнним європейським порядком, та в перших великих репортажах про реалії нової війни в центрі Європи.

Окремий, надзвичайно показовий вимір трансформації дискурсу Die Zeit після 24 лютого 2022 року становить великий репортаж Вольфганга Бауера “Київ і війні” (“Kiew im Krieg“) (Die Zeit, Nr. 11, 10.03.2022). На відміну від аналітичних текстів, що пояснюють геополітичний контекст, цей матеріал зосереджується на повсякденному досвіді мешканців столиці у перші дні повномасштабного вторгнення, демонструючи, як війна буквально входить у простір під’їздів, підвалів, квартир, потягів і міських вулиць. Через детальну оповідь про кількох конкретних героїв з Києва – репортаж фіксує, як мегаполіс трансформується у “місто-фортецю” і як формується нова колективна ідентичність спротиву.

Стаття “Kiew im Krieg” показує, що перше відчуття війни для більшості киян – це не стільки фронт, скільки підвал чи територія метро. Автор свідомо починає текст із нічної сцени біля дверей сховища про тривожний звук дверної ручки, шепіт трьох чоловіків – лікаря, плиточника, які несуть нічне чергування, а за їхніми спинами – 150 людей, замкнених у підвалі на час комендантської години. Цей фрагмент структурно задає основну рамку: війна проявляється як постійна загроза ззовні, коли незнайомий натиск на двері може бути асоційований не з буденним життям, а з диверсантом або небезпекою. Сам факт,

що мешканці організують чергування, блокують вхід після 23:00, створюють власні правила і умови виживання, свідчить про спонтанну самоорганізацію міських громад у відповідь на загрозу.

Особливе місце в структурі тексту займає опис нічного потяга Львів – Київ. Використання старих вагонів, тьмяне жовте світло, розбиті лампи, невідомість щодо того, чи дістанеться потяг до столиці, – все це підкреслює крихкість транспортної мережі, яка все ще пов'язує обложене місто з рештою країни. Пасажирами цього поїзда є переважно чоловіки, які повертаються з Німеччини, Польщі, Бельгії, щоб вступити до української армії. Їхня мотивація (“я не можу стояти осторонь і дивитися, як гине моя країна”) демонструє появу в німецькому медійному дискурсі нового типу героя: не беспорядного біженця, а добровольця, який свідомо повертається в зону бойових дій. Сам потяг стає символом двоспрямованої мобільності війни: одні потоки людей ідуть на Захід як біженці, інші – повертаються на Схід як солдати.

Репортер детально описує, як змінюється міський простір Києва. Вулиці, які до війни асоціювалися із заторами, театрами, супермаркетами та автосалонами, перетворюються на лінії оборони: бетонні блоки, металеві їжаки, автобуси, припарковані поперек доріг, барикади з мішків із піском, імпровізовані вали. Місто описується як фортеця, єдина функція якої – стримувати російську армію. Для дискурсу *Die Zeit* це важливо тим, що війна перестає бути чимось географічно далеким – вона входить у знайомий урбаністичний ландшафт, близький для німецького читача.

У другій частині репортажу посилюється мотив часу й невизначеності. Автор наголошує, що день у Києві “важить як пів життя”, а результат облоги неможливо передбачити. Образ “висихання України”, яка щодня стає меншою під натиском російських колон, передає відчуття повільного, але невпинного тиску, попри початкову неготовність російської армії. Бауер детально описує хаос на фронті й у тилу: застрягли в багнюці транспортні засоби, проблеми з

пальним, несправну техніку, атаки без супроводу піхоти – і водночас зростання українського спротиву. Це створює відмінну від ранніх 2014–2015 років картину, де Україна більше не виглядає слабкою, корумпованою, неготовою до оборони, а навпаки, саме її несподіваний опір стає джерелом нової національної гордості.

Нарешті, особисте рішення автора залишити Київ, описане як важке рішення і майже як зрада ти, хто залишається, додає до репортажу рефлексивний вимір. Він фіксує асиметрію між долею тих, хто може сісти в автобус чи потяг, і тих, хто з різних причин (вік, мобілізація, сімейні обставини) приречений залишатися у місті-фортеці.

Репортаж “Kiew im Krieg” важливий тим, що концентрує у собі всі головні сюжетні лінії нової рамки Die Zeit: місто як фортеця, громада як осередок самоорганізації, перетворення звичайних цивільних людей на суб’єктів спротиву, травма й мобільність біженців. Через цю багатопланову оповідь німецький читач отримує не абстрактний образ країни у війні, а конкретний, емоційно насичений і структурований досвід Києва у перші дні російського нападу, що стає одним із ключових елементів нового дискурсу про російсько-українську війну у 2022 році.

Аналогічно, у матеріалі “Хто таке наказує?” (“Wer befiehlt so etwas?”) (Die Zeit, Nr. 12, 16.03.2022) про обстріли Миколаєва риторика авторів виходить за межі опису боїв і переходить до питання політичної відповідальності за свідомі удари по цивільних об’єктах, що знову підсилює рамку агресивної війни та військових злочинів з боку Росії.

Уже у перших післявоєнних випусках на шпальтах Die Zeit закріплюється й категорія “Zeitenwende”, запозичена з промови федерального канцлера Олафа Шольца в Бундестазі. Низка коментарів і аналітичних статей пояснює, що російський напад на Україну означає для Німеччини кінець багаторічної моделі безпеки, побудованої на дешевому російському газі, низьких оборонних

витратах та надіях на “зміну через торгівлю” (Wandel durch Handel). У цьому контексті матеріали про санкції та енергетичну залежність, зокрема, “Страх перед наступною зимою” (“Die Angst vor dem nächsten Winte”) Р. Плеттера, М. Відманна (Roman Pletter, Marc Widmann) (Die Zeit, Nr. 11, 11.03.2022), “Рубль чи свобода” (“Rubel oder Freiheit”) (Die Zeit, Nr. 12, 16.03.2022), підкреслюють, що війна змушує Німеччину переглянути не лише поточну політику, але і самі засади її післявоєнної економічної моделі.

У цій новій рамці Росія остаточно відходить від образу проблемного, але важливого партнера, постаючи ревізійністською державою, що свідомо й системно підриває повоєнний порядок. Війна проти України інтерпретується як реалізація давно артикульованих реваншистських намірів. При цьому січневі аналітичні тексти Майкла Туманна “Охоронець диктаторів” (“Der Hüter der Diktatoren”) (Die Zeit, Nr. 03, 13.01.2022) та “У дорозі” (“Auf dem Sprung”) (Die Zeit, Nr. 04, 19.01.2022), які ще до вторгнення попереджали про загрозу силового сценарію, у світлі подій після 24 лютого отримують ретроспективне значення: вони подаються не як частина “воєнного” дискурсу, а як етап накопичення тривоги, яка вже після нападу оформлюється у чітку, недвозначну рамку “russischer Angriffskrieg” у повоєнних номерах Die Zeit.

Одним із найпомітніших наслідків шоку 24 лютого стала радикальна зміна образу України у Die Zeit, де Україна стає суб’єктом опору. Якщо у попередні роки вона часто фігурувала в контексті конфлікту на Донбасі, переговорів у Мінську чи суперечки між Росією та НАТО, то після початку повномасштабної війни виразно постає самостійним політичним суб’єктом і суспільством спротиву.

Цьому значною мірою сприяють інтерв’ю, які видання бере в українських політичних лідерів. Так, Віталій Кличко в інтерв’ю “Не може бути жодного компромісу” (“Es kann keinen Kompromiss geben”) (Die Zeit, Nr. 06, 02.02.2022), яке він дав ще до вторгнення, наголошує на неприйнятності компромісів із

Кремлем і говорить про готовність міста до оборони. Після 24 лютого ці слова кваліфікуються як попередження, яке Захід недооцінив.

Ще більш вагомим є інтерв'ю з Володимиром Зеленським “Коли Україна з тобою ти відчуваєшся в безпеці” (“Wenn die Ukraine bei dir ist, fühlst du dich sicher”) (Die Zeit, Nr. 11, 09.03.2022). Президент описує життя у Києві під час обстрілів, говорить про рішучість залишатися у столиці, пов'язує долю України з безпекою Європи та прямо звертається до німецької аудиторії з вимогою “зробити більше” для підтримки України.

Паралельно на шпальтах Die Zeit з'являються тексти українських інтелектуалів і митців. У репортажі Сергія Жадана “Рок-н-рол у часи війни” (“Rock 'n' Roll in Zeiten des Krieges”) (Die Zeit, Nr. 07, 12.02.2022) Харків постає містом, яке живе повсякденним життям, але вже “звикло” до війни з 2014 року; після 24 лютого саме цей досвід звикання пояснює здатність українського суспільства витримати перший удар. Інше важливе джерело – це інтерв'ю-хроніка киянки Євгенії Белорусець “Все зупинилося” (“Alles stand still”) (додаток Christ & Welt, 03.03.2022), де в художньо-документальній формі описуються перші дні обстрілів столиці, життя в підвалах і бомбосховищах, відчуття зупиненого часу.

Другим ключовим виміром дискурсу Die Zeit після початку вторгнення є гуманітарний та кримінально-правовий вимір війни. Уже в перших березневих номерах з'являються репортажі з прифронтових міст, які показують не лише рух військ, але й насамперед життя цивільного населення.

У тексті Андреа Єска (Andrea Jeska) “Тільки диявол може їх прогнати” (“Nur der Teufel kann sie vertreiben”) (Die Zeit, Nr. 09, 23.02.2022) описується Мар'їнка на Донбасі – невелике містечко, яке багато років живе під постійними обстрілами. Хоча цей репортаж написаний ще до 24 лютого, в новому контексті він читається як прелюдія до масштабніших руйнувань інших українських міст. Після початку повномасштабної агресії подібна логіка, як уже йшлося вище,

простежується у репортажі Вольфганга Бауера “Київ у війні” (“Kiew im Krieg”) (Die Zeit, Nr. 11, 10.03.2022). Автор показує, як велике європейське місто за лічені дні перетворюється на прифронтний простір із блокпостами, ракетними обстрілами, барикадами, укриттями в метро та мобілізацією населення.

Інший репортаж Бауера “Хто таке наказує?” (“Wer befiehlt so etwas?”) (Die Zeit, Nr. 12, 16.03.2022) присвячений Миколаєву. Тут війна показана через сліди касетних боєприпасів, зруйновані житлові будинки, страх перед можливим наступом, а також через рішучість місцевих мешканців залишатися й підтримувати оборону. Сам заголовок – “Хто віддає такі накази?” – спрямовує читача до усвідомлення політичної та військової відповідальності за воєнні злочини.

У коментарі Йорга Лау “Світ у шоці” (“Welt im Schock”) (Die Zeit, Nr. 15, 06.04.2022) трагедія Бучі постає як концентрований символ нової жорстокості російсько-української війни. Автор виходить із базового констатування: світ шокований фотографіями та відео з київського передмістя, де на вулицях лежать тіла цивільних, розстріляних російськими солдатами, залишені там ще тоді, коли територію контролювали росіяни. Автор наголошує, що сама собою жорстокість не є новим явищем для російської воєнної практики – до цього були Грозний, бомбардування сирійських лікарень, удар по пологовому будинку в Маріуполі. Однак Буча вражає саме тим, що йдеться не про анонімне бомбардування з повітря, а про звірські вбивства з близької відстані, із застосуванням пістолетів і гвинтівок. Цей характер насильства робить трагедію безпосередньою й персоніфікованою: жертви не є “колатеральними втратами”, їх убивають свідомо, на очах у сусідів, залишаючи тіла посеред вулиці.

Другий важливий акцент Й. Лау пов’язаний із ідеологічною рамкою, у якій відбуваються такі злочини. Публікація в російському державному агентстві “РИА Новости” програмного тексту “Що Росія повинна робити з Україною” інтерпретує ЩО?? як надбудову до реальної війни. У цьому маніфесті не

проводиться чіткої межі між військовими та цивільними; йдеться про ліквідацію еліти, покарання населення України і деукраїнізацію. Україна як політичний і культурний суб'єкт, за такою логікою, повинна зникнути. Саме в цьому контексті різанина в Бучі набуває рис націонал-імперіалістичної війни на знищення, а репортер попереджає, що “майбутні Бучі” цілком можливі, якщо не зміниться політична й економічна реакція Заходу.

Особливо різко автор ставить питання про фінансову основу російської воєнної машини, яка безпосередньо пов'язана з енергетичною залежністю Європи. Й. Лау констатує, що режим Путіна продовжує щодня отримувати від країн ЄС колосальні доходи від експорту нафти й газу – приблизно один мільярд євро щоденно із рахунків за енергоносії. Ці кошти не лише забезпечують функціонування російської економіки, але і фактично фінансують ведення агресивної війни, включно з тими підрозділами, які скоїли злочини в Бучі. Тому автор говорить не просто про моральний скандал, а про щоденний акт, спрямований проти власних інтересів Німеччини та Європи, адже стратегічною метою Заходу мала б бути саме поразка путінського режиму у війні. Продовження купівлі російських енергоносіїв у таких масштабах означає, що Путін втрачає людей і техніку на фронті, водночас отримуючи стабільний грошовий потік, який частково компенсує ці втрати.

Важливо, що, аналізуючи Бучу, Й. Лау відходить від визначення, що це війна Путіна, підкреслюючи широку підтримку вторгнення всередині Росії. За його посиланням на соціологічні дані, рейтинг схвалення президента з початком війни зростає, санкції, принаймні на перших етапах, не викликають масового відвороту від влади, а радше сприяють згуртуванню. Це, зі свого боку, означає, що ставка лише на санкції як інструмент швидкого припинення війни не виправдана.

У завершальній частині коментаря репортер проводить чітку лінію від Бучі до питання про постачання зброї Україні. Він нагадує, що світ дізнався про

масові вбивства саме тому, що українські сили змогли відкинути російські війська від Києва. Цей військовий успіх був би неможливий без західної військової допомоги. У такий спосіб трагедія Бучі парадоксально підкреслює: щоб зупинити нові злочини й обмежити можливості Путіна зайти ще далі, недостатньо просто обурюватись чи вводити часткові санкції, продовжуючи при цьому щодня перераховувати мільярд євро за нафту й газ. Потрібна комбінація енергетичного розриву й нарощування військової підтримки України, яка одночасно позбавлятиме Кремль ресурсів і підсилюватиме здатність української армії звільняти окуповані території, запобігаючи новим Бучам.

Отже, можемо однозначно ствердити, що стаття “Welt im Schock” вписується у загальний дискурс Die Zeit як один із ключових текстів, що поєднує опис трагедії війни зі структурною критикою енергетичної та економічної політики Заходу, яка багато років давала можливість Путіну заробляти на енергоносіях.

Стаття Андреа Бьом та Саміхи Шафі (Von Andrea Böhm und Samiha Shafy) “Відкриття жорстокості” (“Die Entdeckung der Grausamkeit”) (Die Zeit, Nr. 15, 07.04.2022) докладно описує знайдені в Бучі тіла, надає свідчення очевидців, ознаки катувань та екзекуцій, а матеріал “Чи зійде йому це з рук?” (“Kommt er damit davon?”) (Die Zeit, Nr. 14, 03.04.2022) зосереджується на міжнародно-правових механізмах притягнення до відповідальності – від Міжнародного кримінального суду до національних ініціатив зі збору доказів.

Викладене вище з усією очевидністю засвідчує перехід Die Zeit від фіксації жахів війни до побудови дискурсу відповідальності та правосуддя. Російська армія постає не просто як чинник жорстокої війни, але і як інструмент державної політики, що системно порушує норми міжнародного гуманітарного права.

Важливою складовою гуманітарного виміру є також тема біженців. У статті “Краще цього разу” (“Diesmal besser?”) (Die Zeit, Nr. 12, 17.03.2022)

розглядається, як Німеччина реагує на нову хвилю вимушено переселених осіб із України, при цьому проводиться паралель із кризою 2015 року. У матеріалах “Як ми можемо допомогти?” (“Wie können wir helfen?”), “Ми тримаємося разом” (“Wir halten zusammen”), “500 дзвінків щодня” (“500 Anrufe täglich”), “Де ж їм усім жити?” (“Wo sollen sie alle wohnen?”) (локальні додатки Zeit Hamburg, Zeit im Osten та ін., березень-квітень 2022 р.) аналізуються конкретні форми солідарності – від діяльності волонтерських ініціатив до організації житла та інтеграції біженців у громади. Публікації “Чи можемо ми робити це по-іншому?” (“Können wir auch anders?”) (Die Zeit, Nr. 14, 30.03.2022) та “Нехай воно прийде першим” (“Erst einmal ankommen lassen”) (Die Zeit, Nr. 14, 30.03.2022) показують швейцарський досвід прийому українців, наголошуючи на балансі між нейтралітетом і моральним обов’язком.

Великий блок публікацій стосується внутрішньої трансформації Німеччини, яка відбувається під впливом війни. На шпальтах Die Zeit послідовно аналізуються санкційна політика, енергетична залежність від Росії, дебати навколо постачання зброї Україні та перегляд “Ostpolitik”. У статті “Фінансова війна” (“Der Finanzkrieg”) Інги Малхер, Лізи Нінгаус (Ingo Malcher, Lisa Nienhaus) (Die Zeit, Nr. 10, 02.03.2022) пояснюється логіка західних економічних заходів: санкції проти російських банків, обмеження доступу до системи SWIFT, заморожування активів Центробанку РФ. Автори підкреслюють, що йдеться про “фінансову війну” з масштабними наслідками як для Росії, так і для європейських економік.

Коментар Романа Плеттера (Roman Pletter) “Мир дорогий” (“Frieden ist teuer”) (Die Zeit, Nr. 11, 09.03.2022) наголошує, що мир дорогий у прямому сенсі, а відмова від російського газу й нафти означає зростання цін, удар по промисловості, зміну звичної моделі добробуту. Стаття Плеттера і Марка Відманна (Marc Widmann) “Страх перед наступною зимою” (“Die Angst vor dem nächsten Winter”) (Die Zeit, Nr. 11, 11.03.2022) аналізує страх німецьких

компаній і домогосподарств перед можливим припиненням поставок, показуючи використання газу Кремлем як інструмент тиску на ЄС.

Тексти “Рубль чи свобода” (“Rubel oder Freiheit”), (Die Zeit, Nr. 12, 16.03.2022), “Німеччина про вихід” (“Deutschland auf Entzug”) (Die Zeit, Nr. 14, 30.03.2022), “Прокляття чорного золота” (“Der Fluch des schwarzen Goldes”) (Die Zeit, Nr. 13, 24.03.2022) розкривають ширший контекст енергетичної залежності де йдеться не лише про газ і нафту як товар, а про політичну ціну довготривалих економічних зв’язків із авторитарним режимом. Німеччина постає країною, яка роками будувала власний економічний успіх на дешевих російських енергоносіях.

Внутрішньополітичний вимір “Zeitenwende” розкривається у публікаціях, присвячених перегляду оборонної політики й дебатам про зброю. Хоча найбільш гострі колонки щодо важкого озброєння з’являються у квітні-травні, уже в перші місяці війни Die Zeit фіксує перехід від табуованої теми поставок зброї до України до поступового визнання, що таке постачання є не лише політичним, але й моральним обов’язком. Самокритичний аспект зовнішньої політики Шрьодера і Меркель чітко звучить у тексті Фрідріха Мерца “Ми повинні визнати, що помилялися” (“Wir müssen eingestehen, dass wir uns geirrt haben”) (Die Zeit, Nr. 14, 30.03.2022), де прямо визнаються помилки в оцінці путінського режиму.

Наступний вимір дискурсу стосується глобального контексту війни. У статтях, присвячених НАТО і США, Die Zeit показує, як російський напад на Україну змушує західні демократії консолідуватися.

Інтерв’ю “Росія не має права вето” (“Russland hat kein Vetorecht”) з Єнсом Столтенбергом (Die Zeit, Nr. 08, 16.02.2022), актуалізоване вже після 24 лютого, фіксує ключові тези. Росія не має права вирішувати, хто може чи не може вступати до Альянсу, бо Україна має суверенне право обирати власні безпекові орієнтири. У публікаціях на кшталт “Чи може НАТО захистити себе?” (“Kann

die Nato sich verteidigen?") (Die Zeit, Nr. 10, 02.03.2022) обговорюються ризики потенційної ескалації за межі України та реальні можливості НАТО стримувати російську загрозу. У статті Амрай Коен (Amrai Coen) "Проти двох автократів" ("Gegen zwei Autokraten") (Die Zeit, Nr. 12, 16.03.2022) війна подається у зв'язку з одночасним протистоянням із двома ключовими автократіями – Росією та Китаєм. У коментарі Маттіаса Насса "Спільник Путіна" ("Putins Komplize") (Die Zeit, Nr. 11, 10.03.2022) Китай описується як спільник Путіна, який, проте, намагається маневрувати між підтримкою Москви й небажанням остаточно зіпсувати відносини із Заходом.

Програмна стаття Й. Лау, М. Насса, М. Туманна "Кому належить майбутнє?" ("Wem gehört die Zukunft?") (Die Zeit, Nr. 06, 04.02.2022), написана ще до вторгнення, у світлі подій 24 лютого сприймається як передбачення. У ній ставиться питання, кому належатиме майбутній світовий порядок, демократичному Заходу чи авторитарним державам, що отримує конкретне втілення у війні проти України. Вона постає не лише як регіональний конфлікт, але і як випробування здатності демократій захищати власні принципи. Паралельно аналізується і поведінка окремих європейських країн, які прагнуть зберегти особливі стосунки з Росією або нейтралітет. Ці питання висвітлені в матеріалах "Холодна війна та Швейцарія" ("Kalter Krieg und die Schweiz") (Die Zeit, Nr. 13, 24.03.2022), "Розстеліть червону доріжку!" ("Rollt den roten Teppich ein!") та "Чи стане Угорщина тепер новою Швейцарією?" ("Wird Ungarn jetzt die neue Schweiz?") (Die Zeit, Nr. 14, 30.03.2022). У такий спосіб Die Zeit демонструє, що війна руйнує усталені схеми й змушує переоцінювати роль і відповідальність кожного.

Історико-ідеологічний вимір трансформації дискурсу – у статті історика Андреаса Каппелера "Довгий шлях до незалежності" ("Der lange Weg zur Unabhängigkeit") (Die Zeit, Nr. 11, 13.03.2022). Описується довгий шлях українського державотворення, що прямо спростовує кремлівський міф про

єдиний народ та історичну єдність Росії та України. Цей текст важливий тим, що вписує нинішню війну у ширший контекст імперської політики щодо України.

У статті Генріха-Августа Вінклера (Heinrich August Winkler) “Що пов'язує Путіна з Гітлером” (“Was Putin mit Hitler verbinde”) (Die Zeit, Nr. 11, 12.03.2022) проводяться паралелі між еволюцією путінського режиму та історією тоталітарних режимів ХХ століття. У публікації Йохена Бітнера “Це фашизм?” (“Ist es Faschismus?”) (Die Zeit, Nr. 13, 26.03.2022) ставиться питання, наскільки коректно вживати поняття “фашизм” щодо сучасної Росії і чому від точності понять залежить точність політичної відповіді. Європа має справу не просто з воєнним злочинцем і масовим убивцею, а з ворогом тих самих основ, за захист яких Німеччина несе особливу відповідальність. Автор наголошує, що перед обличчям нового фашизму Німеччина повинна бути на передовій руху, який постійно генерує нові ідеї щодо того, як уповільнити військову машину Путіна, не ризикуючи ядерною війною.

Важливою є і саморефлексія щодо ролі західних інтелектуалів. У статті “Закрити небо?” (“Den Himmel schließen?”) (Die Zeit, Nr. 12, 16.03.2022) Адам Собочинський критично оцінює частину культурної еліти, яка легковажно оперує мовою війни, не завжди усвідомлюючи наслідки. Закрити небо в їхньому розумінні – це вступити у війну, що викликає страх. Тому вислів “закрити небо”, асоціюється із залученням військ НАТО та початком війни для Німеччини. Томас Е. Шмідт (Thomas E. Schmidt) у публікації “Битва емоцій” (“Kampf der Affekte”) (Die Zeit, Nr. 15, 08.04.2022) аналізує, як сильні емоції – обурення, гнів, страх – впливають на політичні рішення та як легко вони можуть бути використані для маніпуляцій.

Як змогли переконатися із викладеного, Die Zeit не лише документує війну, але і ставить питання про відповідальність інтелектуалів і медіа, про те, як

говорити про війну, не спрощуючи реальність і не скочуючись до пропагандистських схем.

Початок повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року став у дискурсі Die Zeit чіткою точкою розриву з попередніми інтерпретаційними моделями російсько-українського конфлікту. Аналіз публікацій – від перших реакцій (“Putins Attacke und die Schwäche des Westens”, “Der Anarchist”, “Im Visier”) до великих аналітичних, історичних та енергетичних текстів (“Der Finanzkrieg”, “Frieden ist teuer”, “Rubel oder Freiheit, Der lange Weg zur Unabhängigkeit, Was Putin mit Hitler verbindet, Ist es Faschismus? тощо) – дозволяє виділити кілька ключових тенденцій:

1. Відбувся риторичний перелом і фіксація відповідальності. Росія названа агресором, війна – нападом, а Україна – жертвою, що має право на оборону й підтримку.

2. Завдяки інтерв’ю (“Es kann keinen Kompromiss geben”, “Wenn die Ukraine bei dir ist, fühlst du dich sicher”) й текстам українських авторів (“Rock ’n’ Roll in Zeiten des Krieges”, “Alles stand still”) Україна постає активним політичним і культурним суб’єктом.

3. Здійснюється гуманітарний та правовий вимір війни. Репортажі з Києва, Миколаєва, Мар’їнки (“Kiew im Krieg”, “Wer befiehlt so etwas?”, “Nur der Teufel kann sie vertreiben), а також матеріали про Бучу (“Welt im Schock”, “Die Entdeckung der Grausamkeit”, “Kommt er damit davon?”) показують звірства російської армії, які розглядаються як воєнні злочини з перспективою міжнародного переслідування.

4. Проведено переоцінку німецької політики. Тексти про санкції, енергетику й “Ostpolitik” (“Der Finanzkrieg”, “Frieden ist teuer”, “Die Angst vor dem nächsten Winter”, “Rubel oder Freiheit”, “Deutschland auf Entzug, “Der Fluch des schwarzen Goldes”, “Wir müssen eingestehen, dass wir uns geirrt haben”)

свідчать про глибоку самокритику й усвідомлення структурних помилок минулої політики щодо Росії.

5. Глобалізується вимір конфлікту. Публікації “Gegen zwei Autokraten”, ”Putins Komplize”, “Wem gehört die Zukunft?” характеризують війну в Україні як ширшу боротьбу між демократичними й авторитарними режимами, де Україна стає тестом для Заходу.

6. Історико-ідеологічний аналіз. Статті “Der lange Weg zur Unabhängigkeit“, “Was Putin mit Hitler verbindet”, “Ist es Faschismus?”, “Kampf der Affekte”, “Den Himmel schließen?” демонструють спробу осмислити війну не лише як політичну подію, але і як зіткнення історичних наративів, ідентичностей та ідеологій.

Загалом, корпус статей Die Zeit за перші місяці 2022 року є не лише відображенням трагічних подій для України, але й свідченням глибокої трансформації німецького медіадискурсу, в якому війна перестає бути зовнішньою кризою, стаючи натомість центральним викликом для самої Німеччини і Європейського Союзу. Це створює підґрунтя для подальшого аналізу в наступних підрозділах розділу 3, де буде розглянуто еволюцію дискурсу Die Zeit упродовж усього 2022 року та реакцію на зміну перебігу бойових дій і політичного контексту.

3.2. Гуманітарна криза та міжнародна реакція в інтерпретаціях Die Zeit

У 2022 році німецьке видання Die Zeit переорієнтовує свій дискурс від політичного аналізу та геостратегічних оцінок попередніх років до масштабного висвітлення гуманітарної катастрофи, яку спричинило повномасштабне вторгнення Росії. Увага редакції зосереджується на стражданнях цивільного населення України, масових руйнуваннях, обстрілах житлових районів, евакуації мирних жителів, трагедії окремих родин, евакуації біженців, їхнього пошуку прихистку в Європі, порушеннях міжнародного гуманітарного права, військових злочинах та реакції міжнародної спільноти.

У цьому підрозділі аналізуються тексти Die Zeit за 2022 рік, що розкривають гуманітарний вимір війни та міжнародну відповідь на нього. Для системності виклад поділено на дві частини:

1. Гуманітарна катастрофа в Україні очима кореспондентів Die Zeit;
2. Міжнародна реакція, допомога, дебати й політичні дилеми, сформовані у відповідь на війну.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року створило передумови для однієї із найбільших гуманітарних криз XXI століття в Європі. У публікаціях Die Zeit цього періоду гуманітарний вимір війни визначений як ключовий елемент загальної картини російської агресії, а трагедія цивільного населення трактується як центральна точка фокусування суспільної та політичної уваги. Німецьке видання систематично демонструє, що війну необхідно розуміти не лише як військово-політичний конфлікт, але і як масштабний процес руйнування цивільної інфраструктури, та базових умов існування цивільного населення.

Одним із головних сюжетів Die Zeit стає документування руйнування українських міст – Києва, Харкова, Чернігова, Ірпеня, Маріуполя та багатьох інших населених пунктів. У вже згадуваному репортажі Вольфганга Бауера “Київ у війні” (“Kiew im Krieg”) (Die Zeit, Nr. 11/2022, 10.03.2022) зафіксована буденність життя українських цивільних під час постійних обстрілів: багатоповерхові будинки на околицях столиці перетворюються на вогневі рубежі, підвали – на укриття, у яких мешканці проводять ночі, а вулиці – на лабіринт барикад і протитанкових пасток. Окреме місце займає опис Маріуполя, який Die Zeit подає як міський простір, фактично стертий з лиця землі. У матеріалах видання наголошується, що внаслідок систематичних авіаударів і артилерійських обстрілів були зруйновані житлові квартали, лікарні, пологовий будинок, будівля драматичного театру, в якому від бомби загинули сотні людей. Театр став символом гуманітарної катастрофи, адже навіть напис “ДІТИ” не

врятував цивільних від цілеспрямованого удару. Die Zeit проводить паралелі із знищенням сирійського Алеппо та чеченського Грозного. Подібно у репортажах редакції простежується документування злочинів у Ірпені, Гостомелі та Бучі.

Значну увагу німецька преса відводить опису знищення критично важливої інфраструктури, яка забезпечує життя мільйонів людей. У матеріалах Die Zeit зазначається про масштабні атаки на енергетичні мережі – електростанції, підстанції, теплоелектроцентралі, які залишали без світла та тепла великі регіони країни, обстріли водопровідних магістралей і насосних станцій, що призводили до перебоїв у водопостачанні; знищення транспортних шляхів, мостів і залізничних вузлів, що унеможлиблювали евакуацію населення та доставку гуманітарної допомоги. Наголошується, що подібні атаки мають не стільки військовий, скільки терористичний характер, позаяк спрямовані на створення умов повного колапсу побутового життя.

Особливу стурбованість викликають події навколо Запорізької атомної електростанції, де російські війська неодноразово відкривали вогонь у зоні ядерних об'єктів, створюючи ризики техногенної катастрофи континентального масштабу. Die Zeit акцентує, що атаки на ядерні об'єкти суперечать усім нормам міжнародного права і є прецедентом, що ставить під загрозу не лише Україну, але і Європу загалом.

Гуманітарна криза пов'язана передусім із безпрецедентним рівнем переміщення населення. За даними, які Die Zeit подає з посиланням на ООН, станом на серпень 2022 року зафіксовано понад 13 000 жертв серед цивільного населення, з-поміж яких 5 514 убитих і 7 698 поранених. При цьому наголошується, що реальні цифри значно вищі через неможливість повного доступу до окупованих територій.

Окрім прямих втрат, видання аналізує масштаб кризи вимушеної міграції. За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), які Die Zeit цитує та інтерпретує, за пів року війни 6,6 мільйона українців залишили територію

країни, ще 6,6 мільйона стали внутрішньо переміщеними особами, загалом близько 13 мільйонів людей були змушені покинути свої домівки.

Отже, констатуємо: майже третина населення України стала учасником найбільшої міграційної кризи у Європі після Другої світової війни. У матеріалах *Die Zeit* підкреслюється, що ці дані є не просто статистикою – це зруйновані сім'ї, втрачений звичний спосіб життя, соціальна дезінтеграція та колективна психологічна травма.

У репортажі В. Бауера описано атмосферу на кордонах, де масові потоки біженців простягалися на десятки кілометрів, панічні евакуації у Львові, черги до поїздів, у вагонах яких замість 40 осіб перебувають 100, раптові втечі жителів Києва під звуки сирен. Наголошується, що біженство перетворилося на досвід, який об'єднав представників усіх соціальних і вікових груп – від молодих матерів із немовлятами до людей похилого віку, від студентів до представників професійної еліти. Важливим акцентом є опис становища вразливих груп населення а саме людей з інвалідністю, дітей, вагітних жінок, хворих, мешканців інтернатів і будинків людей поважного віку, які часто не мають можливості самостійно евакуюватися. У публікаціях *Die Zeit* наводяться свідчення про недостатність транспортних засобів, волонтерські операції з евакуації лежачих хворих, а також випадки, коли мешканці підвалів не могли залишити місто через інтенсивні бойові дії.

На сторінках *Die Zeit* наголошується, що зруйновані лікарні, нестача медикаментів, перебої в роботі екстрених служб створюють окремий рівень гуманітарної катастрофи. Унаслідок постійних обстрілів медичні заклади змушені працювати в підвалах, поранених доставляють до тимчасових шпиталів, де нема без необхідного обладнання, ліки стають дефіцитом, особливо інсулін, кровозамінники, хірургічні матеріали, психологічне здоров'я населення піддається надмірному стресу та травмі. Це формує на шпальтах *Die Zeit*

структуру інтерпретації війни, де медична й гуманітарна криза є невід’ємними компонентами російської стратегії тиску на мирне населення.

Отже, узагальнюючи: гуманітарна катастрофа, спричинена російською агресією, у висвітленні *Die Zeit* постає не вторинним елементом війни, а її центральною і визначальною характеристикою. Видання цілеспрямовано акцентує на руйнуванні міст, масових убивствах цивільних, загрозі для життя й здоров’я людей, колапсі критичної інфраструктури і безпрецедентних масштабах переміщення населення. Усі ці компоненти формують розуміння війни та тероризму Росії як трагедії гуманітарного виміру, що вимагає термінової міжнародної реакції, посилення гуманітарної допомоги й розширення підтримки України в боротьбі за життя своїх громадян.

Починаючи від березня 2022 р., німецький тижневик *Die Zeit* послідовно формує багатовимірну картину міжнародної реакції на російсько-українську війну. У матеріалах видання паралельно розгортаються щонайменше три ключові виміри. Політико-безпековий, де аналізується позиція Німеччини, ЄС, НАТО, дискусії про зброю та санкції. Правовий та інституційний – із залученням ООН, Міжнародного суду ООН при застосуванні міжнародного права. Суспільний і гуманітарний, який об’єднує солідарність з біженцями, культурні бойкоти, громадські ініціативи.

Важливо, що *Die Zeit* не просто фіксує окремі кроки міжнародної спільноти, а вибудовує їх у наратив “переломного моменту” (*Zeitenwende*) Концепція “*Zeitenwende*”, або “поворотний момент”, стверджуючи, що вона стала центральною опорою переорієнтації Німеччини у зовнішній та безпековій політиці після повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році. Вторгнення в Україну виявило значні прогалини у стратегії безпеки Німеччини, змусивши країну визнати незручні реалії, демонструючи для німецької та європейської політики безпеки, як гуманітарна катастрофа в Україні змінює прийняті доктрини, уявлення про оборону, санкції і відповідальність Заходу.

Одним із ключових сюжетів у Die Zeit 2022 року стає трансформація німецької зовнішньої та безпекової політики після 24 лютого – від стриманого пацифізму до визнання необхідності системної підтримки України зброєю та радикального посилення власної обороноздатності. У великій реконструкції (Peter Dausend, Robert Pausch, Mark Schieritz, Holger Stark) “Який день” (“What a day”) (Die Zeit, Nr. 11, 10.03.2022) показано закулісний процес ухвалення канцлером Олафом Шольцом рішення про створення спеціального фонду у 100 млрд євро для Бундесверу та дозвіл на постачання озброєнь Україні. Рішення у таких ситуаціях приймаються під надзвичайним тиском, позаяк саме вони визначають, куди рухається країна – і як канцлер увійде в історію. (Die Zeit, Nr. 11, 10.03.2022).

У дискурсивному плані важливим є те, що Die Zeit подає рішення О. Шольца не як спонтанну реакцію, а як вимушену відповідь на радикальну зміну безпекового середовища. Риторика “Zeitenwende”, пов’язана з виступом канцлера в Бундестазі, інтерпретується як визнання хибності попереднього курсу “Wandel durch Handel” і політики залежності від російського газу. У статті наголошується, що шок від масштабів російської агресії змусив німецьке керівництво по-новому оцінити співвідношення ризиків. Загроза повномасштабної війни в Європі виявилася вагомішою за традиційні побоювання ескалації через постачання зброї.

Паралельно на тій же шпальті вміщений аналітичний матеріал “Нові етапи ескалації” (“Die neuen Stufen der Eskalation”), автори – Jörg Lau, Petra Pinzler, Mark Schieritz (Die Zeit, Nr. 11, 09.03.2022), де систематизуються можливі інструменти тиску Заходу на Росію – від класичних економічних санкцій до радикальніших кроків у сфері енергетики та безпеки. Автори ставлять фундаментальне запитання: “які військові й економічні засоби є доцільними”, якщо мета – не лише покарати, але і реально змінити поведінку Кремля (Die Zeit, Nr. 11, 09.03.2022). У публікації відображено напружену дилему між бажанням

уникнути прямого військового зіткнення НАТО з Росією та необхідністю забезпечити Україну достатніми засобами оборони, щоб зупинити агресію. Впродовж одного тижня до України було завезено 17 000 одиниць бронебійної зброї. Також інше військове обладнання ще перебувало в дорозі до України: автоматична зброя із Бельгії, пістолети та штурмові гвинтівки – з Чеської Республіки, боєприпаси та продовольчі пайки – з Фінляндії, а також 1000 реактивних гранат, 500 ракет Stinger та 2700 ракет “Стріла” – з німецької “Zeitenwende”. Двадцять дві країни-члени НАТО та кілька інших держав зараз беруть участь у перевезенні зброї повітрям. Велика кількість держав-учасниць допомагає полегшити навантаження на особливо вразливі члени НАТО на сході, особливо на Польщу, яка несе найбільше логістичне навантаження. Військова допомога, яка вже надана Україні, є однією з причин, чому російський бліцкриг досі не відбувся. Росія загадково погрожує наслідками допомоги. Міністерство оборони цієї країни попередило, що будь-яка допомога українській армії може розглядатися як участь у війні. Українські винищувачі приземлилися на базі НАТО в Румунії, а потім брали участь у бойових операціях проти російських військ. Уряд у Варшаві оголосив, що надасть США 23 винищувачі МіГ-29 радянського виробництва для передачі Повітряним силам України з вимогою, що США виступатимуть посередником для захисту Польщі від російських контрзаходів. Але, за повідомленням уряду США, ця пропозиція не була узгоджена з Вашингтоном. Усі держави-члени переглядали свої військові арсенали в пошуках чогось корисного для України. Мова не про великогабаритне обладнання, яке потребувало складної підготовки, а про переносні системи протиповітряної оборони (ПЗРК), протитанкові ракети, гранати, гвинтівки, боєприпаси та пальне.

У більш пізніх номерах Die Zeit фіксує перехід від початкового шоку до тривалих політичних дебатів щодо обсягів і характеру військової допомоги. Стаття Пітера Даузенда “Асоціація традиційних озброєних костюмів”

(“Bewaffneter Trachtenverein”) (Die Zeit, Nr. 11, 09.03.2022). викриває суперечності всередині німецького політичного класу навколо постачання важкої техніки. Описані іржаві Marder на заводському майданчику “Rheinmetall” стають символом неготовності й нерішучості. Україна давно вимагає важкої техніки, але Берлін затягує рішення, посилаючись то на технічний стан машин, то на можливі наслідки для власної обороноздатності. НАТО прагне уникнути всього, що могло б спровокувати розширення війни з Росією на територію альянсу (Die Zeit, Nr. 11, 09.03.2022)..

Коментар головного редактора Джованні ді Лоренцо (Giovanni di Lorenzo) “Зброя та слова” (“Waffen und Worte”) (Die Zeit, Nr. 11, 09.03.2022) продовжує цю лінію, підкреслюючи, що запеклі дискусії довкола поставок важкого озброєння є хорошим знаком для демократії – за умови, що вони не перетворюються на параліч рішень.

Суттєвим елементом медіадискурсу Die Zeit стають також статті, які осмислюють ціну санкцій для обох сторін. Уже в січні 2022 року, ще до повномасштабного вторгнення, у статті “Ціна санкцій” (“Der Preis der Sanktionen”) Т. Fischermanna, I.Malchera, K.Rudzio) (Die Zeit. Nr. 05/2022, aktualisiert 27.01.2022) аналізується потенційний ефект економічних обмежень проти Росії: автори попереджають, що витрати для Заходу також будуть величезними, зокрема у сфері енергетики. Після 24 лютого ця логіка переноситься у реальний вимір. Коментатори Die Zeit показують, як санкції проти російських банків, підприємств ВПК і близького оточення Путіна стають головним інструментом тиску, але водночас загострюють проблему залежності Європи від російського газу й нафти.

На цьому тлі стаття Йорга Лау “Світ в шоці” (“Welt im Schock”) (Die Zeit, Nr. 15, 06.04.2022), присвячена різанині в Бучі, наголошує, що продовження щоденних платежів Росії за енергоносії означає фактичне співфінансування війни. Питання про роль НАТО займає важливе місце у фахових аналізах,

зокрема у матеріалі “Нові етапи ескалації” (“Die neuen Stufen der Eskalation”) та низці коментарів про “червоні лінії” Альянсу. Die Zeit підкреслює, що НАТО виступає як гарант, який стримує Росію від прямої конфронтації із країнами-членами, але свідомо уникає прямого втручання в бойові дії в Україні, обмежуючись постачанням зброї, розвідданих та зміцненням східного флангу. Це подвійне позиціонування незалученості розглядається і критично, і прагматично: з одного боку, воно зменшує ризик третьої світової війни, з іншого – залишає Україну поза формальними гарантіями колективної оборони.

Особливе місце в дискурсивній конструкції міжнародної реакції посідає інтерв'ю Катрін Гільберт (Cathrin Gilbert) з президентом України Володимиром Зеленським “Коли Україна з тобою, ти відчуваєшся в безпеці” (“Wenn die Ukraine bei dir ist, fühlst du dich sicher”) (Die Zeit, Nr. 11, 09.03.2022). Уже сама конструкція тексту а саме розмова з лідером держави в обложеному Києві задає тон у тому, що Україна не лише об'єкт агресії й гуманітарної допомоги, але й рівноправний суб'єкт, що апелює до Заходу з позиції морального авторитету. Зеленський говорить про боротьбу українців за свободу і відкрито вимагає від партнерів зробити більше для захисту його країни (Die Zeit, Nr. 11, 09.03.2022).

У цьому інтерв'ю Die Zeit допомагає читачеві побачити міжнародну реакцію очима того, хто перебуває на лінії фронту: Зеленський говорить про невідповідність між словами підтримки і темпами реальних рішень, про важливість постачання сучасної зброї, про значення санкцій, які мають бути достатніми, щоб зупинити агресора. Фактично, через це інтерв'ю формується “матриця очікувань” України до Заходу, яка згодом стає фоном для критичного аналізу німецької та європейської політики у наступних статтях.

У низці матеріалів Die Zeit приділяє увагу і дипломатичному виміру міжнародної реакції. Статті про посла України в Німеччині Андрія Мельника “Дипломат у бою” (“Diplomat im Kampfeinsatz”) – Анна Зауербрей (Anna Sauerbrey) (Die Zeit, Nr. 15, 07.04.2022) та про критичну рефлексію

федерального президента Франка-Вальтера Штайнмаєра щодо його попередньої “політики умиротворення” Москви “У в'язниці минулого” (“Im Gefängnis der Vergangenheit”) – Tina Hildebrandt, (Die Zeit, Nr. 15, 06.04.2022) демонструють, як війна змушує переглянути усталені дипломатичні ролі. Мельник постає в публікації як “дипломат у бою”, який свідомо провокує німецький політичний істеблішмент, нагадуючи про відповідальність Берліна за багаторічну залежність від російського газу та небажання озброювати Україну. Стаття показує, що агресивніші, ніж зазвичай, методи публічної дипломатії – гострі заяви, публічна критика канцлера й міністрів – стають частиною ширшої міжнародної боротьби за зміну політики Німеччини щодо війни.

Штайнмаєр у тексті Гільдебрандта опиняється у центрі критики як символ “старої Ostpolitik”, яка робила ставку на діалог з Кремлем і економічні зв'язки.

Хоча центральний фокус Die Zeit – німецька та європейська перспектива, видання не оминає увагою й глобальний правовий вимір реакції на війну. У низці аналітичних і новинних матеріалів (зокрема, в оглядових статтях про дипломатичні події в Нью-Йорку та Гаазі) фіксується значення рішень ключових міжнародних організацій.

Генеральна Асамблея ООН у резолюції від 2 березня 2022 року засудила дії Росії як агресію проти України, вимагаючи негайного припинення застосування сили та повного виведення російських військ з міжнародно визнаної території України. У публікаціях Die Zeit цей акт розглядається як важливий символічний маркер. Через відсутність юридично зобов'язуючого характеру, резолюція засвідчує широку міжнародну ізоляцію Кремля, коли переважна більшість держав-членів ООН підтримала українську позицію, а проти або утрималися переважно авторитарні режими й найближчі партнери Москви.

Ще одним ключовим елементом правового фронту стала ухвала Міжнародного суду ООН у Гаазі від 16 березня 2022 р., якою Росію зобов'язано “негайно припинити військові дії, розпочаті 24 лютого 2022 року”. Die Zeit

наголошує, що Москва фактично проігнорувала це рішення, але сама по собі ухвала Суду фіксує нелегітимність російського виправдання війни через нібито геноцид на Донбасі, відкидає наратив самооборони і зміцнює позиції України в майбутніх процесах про воєнні злочини.

У публікаціях про Бучу, Ірпінь і Маріуполь (зокрема у згаданій статті Йорга Лау "Світ в шоці" ("Welt im Schock) та репортажі Вольфганга Бауера "Київ у війні" ("Kiew im Krieg") (Die Zeit, Nr. 11, 10.03.2022) міжнародні інституції виступають як ключові суб'єкти, які повинні розслідувати злочини та притягнути до відповідальності винних. Die Zeit підкреслює, що саме завдяки звільненню Київщини українськими військами стало можливим документування злочинів, а отже – і робота міжнародних слідчих та судово-медичних експертів. Як переконуємося, військовий вимір спротиву України прямо поєднаний з юридичним. Без успіхів Збройних сил неможливо було б забезпечити ні збір доказів, ні їх подальшу реалізацію в міжнародних юрисдикціях.

Окремий пласт матеріалів Die Zeit присвячено тому, як суспільства Європи, і насамперед Німеччини, реагують на гуманітарну кризу, спричинену війною. Ця реакція осмислюється не як другорядний сюжет, а як важлива складова міжнародної відповіді на агресію. В аналітичній статті "Як ми можемо допомогти?" ("Wie können wir helfen?") (Michael Allmaier та ін.) (Die Zeit, Nr. 11, 10.03.2022) редакція узагальнює досвід перших тижнів прийому українських біженців у Німеччині. Автори наголошують на приголомшливо великій готовності допомагати – від приватних ініціатив з розселення людей у домівках до волонтерських мереж, які забезпечують транспорт, мовну підтримку, консультації. Водночас Die Zeit прагне вберегти читача від романтизованого погляду. Підкреслюється невизначеність багатьох волонтерів щодо того, що насправді є корисним у довгостроковій перспективі, які форми допомоги мають сенс, а які можуть ненавмисно відтворювати залежність чи породжувати

додаткові травми (Die Zeit, Nr. 11, 10.03.2022). Репортажі з місць, як-от протокол Мігеля Гельма (Miguel Helm) “Дехто розплакався” (“Manche brechen in Tränen aus”) про перекладачку Оленку в гамбурзькому центрі прибуття (Die Zeit, Nr. 14, 25.04.2022), показують мікрорівень цієї солідарності. Через окремі історії жінок і дітей, які після багатоденних подорожей опиняються в новій країні без планів на майбутнє – Die Zeit передає емоційний вимір гуманітарної реакції де постійні сльози, мовний бар’єр, страх за родичів, що залишилися в Україні.

Ширший культурний вимір висвітлюється у статті Герріта Шлафа (Gerrit Schlaf) “Це війна. Що робить культура?” (“Es ist Krieg. Was tut die Kultur?”) (Die Zeit, Nr. 11, 10.03.2022), де перелічуються реакції культурного світу від скасування виступів російських артистів та бойкотів до благодійних концертів і виставок. Die Zeit фіксує, що війна стає катализатором переоцінки колишніх культурних взаємин із Росією.

Особливий, характер має стаття Симони Брунер (Simone Bruner) “Дежавю Грозного” (“Déjà-vu Grosny”) (Die Zeit, Nr. 18, 29.04.2022), де показано, як для чеченців війна в Україні стає болісним нагадуванням про власний досвід знищення Грозного. Авторка описує, як представники чеченської діаспори в Європі активно долучаються до допомоги українським біженцям, мотивуючи це спільністю досвіду російського терору. Через це Die Zeit демонструє, що українська трагедія не є ізольованою, а вписується у довгу лінію воєн, де Росія застосовує подібні тактики проти цивільного населення, а жертви попередніх конфліктів впізнають у нинішніх подіях власне минуле.

Не менш показовими є матеріали про заможнішу частину громадянського суспільства та бізнесу, які включаються у допомогу Україні. У статті про Тетяну Кіль – організаторку боїв братів Кличків у минулому, а тепер координаторку великих поставок гуманітарних вантажів для Києва Die Zeit демонструє, як особисті зв’язки та досвід менеджменту у сфері спорту трансформуються в ефективну логістичну мережу підтримки. Такий підхід

розширює традиційне уявлення про гуманітарну допомогу, показуючи, що суб'єктами міжнародної реакції є не лише держави та міжнародні організації, а й приватні особи, які мобілізують власні ресурси й репутацію.

Значний блок публікацій Die Zeit присвячений амбівалентним настроям у Західній Європі. Солідарність з Україною супроводжується страхом надмірної ескалації, особливо у зв'язку з ядерним потенціалом Росії. У статті Йорга Лау “Бомба для душі” (“Eine Bombe für die Seele”) (Die Zeit, Nr. 19, 08.05.2022) йдеться про те, як війна повернула в німецький публічний простір страх перед ядерним ударом. Автор попереджає, що надмірна, паралізуюча тривога може стати фактором, який обмежує готовність Заходу підтримувати Україну, тоді як Кремль активно спекулює на цьому страхові, використовуючи погрози й натяки на можливе застосування ядерної зброї як інструмент психологічного тиску.

Die Zeit намагається розрізнити раціональну обережність і політичну інструменталізацію страху: з одного боку, визнається реальність ядерного шантажу й необхідність уникати сценаріїв прямої конфронтації НАТО – РФ, з іншого – наголошується, що посилення на ризики ескалації не може бути виправданням бездіяльності та відмови від допомоги Україні.

В оглядових публікаціях про позиції AfD та інших популістських партій підкреслюється їхня спроба використати втому від війни та страх перед біженцями для внутрішньополітичної мобілізації, але водночас Die Zeit показує, що станом на 2022 рік більшість німців зберігає солідарність із Україною, попри зростання зовнішніх і внутрішніх викликів.

Отже, корпус публікацій Die Zeit за 2022 рік демонструє, як провідне німецьке інтелектуальне видання не просто реєструє реакцію міжнародної спільноти на війну, а активно бере участь у формуванні дискурсивних рамок цієї реакції – від моральних оцінок до конкретних політичних вимог щодо зброї, санкцій, прийому біженців і підтримки України в міжнародно-правових інституціях.

Такий медійний дискурс стає важливою складовою ширшої європейської історії про війну, в якій Україна поступово закріплюється як центральний тест на здатність Заходу захищати власні задекларовані цінності – суверенітет, права людини і непорушність кордонів.

3.3. Україна як символ боротьби за свободу у європейському медіапросторі (на матеріалах Die Zeit)

Образ України як простору боротьби за свободу, що простежується в публікаціях Die Zeit періоду повномасштабного вторгнення 2022 року, не є випадковим чи ситуативним поняттям. Він спирається на тривалу історичну традицію, у межах якої українське суспільство неодноразово здійснювало спроби вийти з-під імперської залежності, відстояти власну суб'єктність та утвердити європейський вектор розвитку.

До таких етапів належать: формування козацького політичного простору з елементами виборності та колективного самоврядування; визвольні змагання початку ХХ століття; національно-визвольний рух середини ХХ століття; дисидентський рух в УРСР; масові протестні рухи кінця 1980-х початку 1990-х років, які привели до відновлення незалежності; Помаранчева революція 2004 року і, особливо, Революція Гідності 2013–2014 років. У всіх цих випадках ключовими категоріями виступали свобода, гідність, право на самовизначення та орієнтація на європейську модель державності.

На фоні цих процесів відбувається поступове формування правової та ціннісної бази сучасної Української держави. Конституційні зміни, що закріпили курс на членство в Європейському Союзі та НАТО, відображають не лише зовнішньополітичний вибір, а й глибинну ідеологічну орієнтацію на європейський правовий простір – верховенство права, поділ влади, повагу до

прав та свобод людини, політичний плюралізм, відповідальність держави перед громадянами.

Революція Гідності стала важливою точкою незворотності в цьому процесі. Жертви Майдану, об'єднані символом “Небесної Сотні”, продемонстрували готовність значної частини українського суспільства сплачувати найвищу ціну за право жити в державі, побудованій на європейських принципах, а не в просторі пострадянського авторитаризму. Саме після 2014 році у німецькому медійному середовищі, зокрема у *Die Zeit*, починає чіткіше артикулюватися розуміння того, що українські протестні рухи мають не лише внутрішньополітичний, а й цивілізаційний вимір.

Початок російської агресії 2014 року ще більше поглибив цю лінію. Україна в публікаціях *Die Zeit* поступово постає державою, яка веде війну не стільки за територію, скільки за право на самостійну цивілізаційну орієнтацію вихід з орбіти російського імперського впливу, інтеграцію до європейської спільноти, закріплення власної правової моделі, сумісної з правом ЄС та стандартами Ради Європи. У цьому контексті курс на євроатлантичну інтеграцію постає як логічне продовження історичної традиції опору імперському пануванню та тоталітарним практикам. Публікації *Die Zeit*, присвячені українсько-російській війні, посилаються на те, що Україна це держава, яка добровільно відмовилася від ядерної зброї, розраховуючи на міжнародні гарантії безпеки, і одночасно декларує і прагне реалізувати європейський правовий і ціннісний стандарт. Відповідно, російська агресія проти України інтерпретується як спроба зруйнувати не лише український суверенітет, а й саму можливість існування демократичної альтернативи в пострадянському просторі. Ці історичні й ідеологічні передумови – від боротьби за незалежність до закріплення в Конституції проєвропейського курсу – стають у публікаціях *Die Zeit* фоном, на якому повномасштабне вторгнення 2022 року осмислюється як кульмінація тривалої боротьби України за свободу.

Жертовний вимір української боротьби набуває особливої ваги в медійному полі після 2014 року, і набуває особливого значення після 24 лютого 2022 року. Революція Гідності, у ході якої десятки людей були вбиті на вулицях Києва внаслідок застосування сили проти протестувальників, була сприйнята значною частиною європейської преси як боротьба за гідність і європейські цінності. У цьому контексті Україна відходить від пострадянського простору, а набуває рис суспільства, яке свідомо йде на ризик і жертву, відкидаючи авторитарну модель розвитку.

Починаючи від 2014 року, війна на Донбасі стає новим етапом цієї жертовної історії. Попри те, що в німецькому медіадискурсі ця війна певною мірою маргіналізується як віддалений конфлікт на периферії Європи, *Die Zeit* фіксує загибель військових і цивільних, внутрішнє переміщення сотень тисяч людей, повільну, але послідовну переорієнтацію українського суспільства на демократичні цінності, попри високу ціну цього процесу.

У 2022 році тема жертв набуває в публікаціях *Die Zeit* центрального значення. Повномасштабне вторгнення, масовані ракетні удари, облоги міст, зокрема Маріуполя, бомбардування житлових кварталів, драматичного театру, лікарень і пологових будинків, фіксуються як системні практики ведення війни Росією. Репортажі про Київ у перші тижні вторгнення, сцени життя у бомбосховищах, історії родин, які вимушено розлучаються, поєднуються з описами масового виїзду людей за кордон, формуючи образ гуманітарної катастрофи, спричиненої саме російською агресією. Особливо показовою є реакція на виявлені після відступу російських військ злочини в Бучі. У коментарі “Світ в шоці” (“Welt im Schock”) (*Die Zeit*, Nr. 15/2022) масові вбивства мирних мешканців розглядаються не як випадкові ексцеси, а як логічний наслідок ідеології війни на знищення, яку російські еліти легітимізують публічно. Паралельно наголошується, що продовження

економічної співпраці з Росією, насамперед через закупівлю енергоносіїв, означає не лише політичну помилку, але і компроміс із режимом вбивць.

Відтак у медійному дискурсі Die Zeit жертви України – від Майдану до Бучі й Маріуполя – постають ключовим моральним аргументом, який вимагає від європейського суспільства перегляду власних підходів до Росії, відмови від політики “бізнес як завжди”, посилення санкційної та військово-політичної підтримки України. Українська боротьба за свободу через реальні людські втрати стає не абстрактною категорією, а конкретною історичною реальністю, яка апелює до європейської совісті.

Важливим елементом аналізу є простеження того, як змінюється сам образ України в німецькому медійному середовищі. Якщо у 2014–2015 роках Україна нерідко описується як простір кризи, об’єкт геополітичного протистояння між Росією та Заходом, то в публікаціях 2020–2022 років, у Die Zeit спостерігається чіткий зсув до сприйняття України як самостійного політичного суб’єкта.

У передвоєнних аналітичних текстах 2021 року (“In der Zange”, “Freunde gesucht”, “Was bezweckt Präsident Putin mit seinem Truppenaufmarsch?”, “Stehen bleiben!”) Україна постає державою, що опинилася під безпосереднім військовим тиском Росії, але водночас чинить опір усіма наявними силами, населення самоорганізувалося, активно триває пошук союзників, здійснюється розбудова нових безпекових зв’язків (зокрема з Туреччиною). Україна апелює до НАТО й ЄС, США і Великобританії, вимагаючи реалізації раніше проголошених обіцянок щодо безпекової підтримки і обіцяних гарантій. Уже на цьому етапі фіксується розуміння асиметрії сил та усвідомлення того, що український вибір на користь євроатлантичної інтеграції викликає дедалі жорсткішу реакцію Москви.

Після 24 лютого 2022 року характер дискурсу змінюється принципово. Die Zeit послідовно використовує категорії “russischer Angriffskrieg”, “Putins Krieg”, “Überfall auf die Ukraine”, відмовляючись від термінів, що розмивають

відповідальність агресора. Паралельно в аналітичних матеріалах та інтерв'ю наголошується на історичній і ціннісній близькості України до Європи. Західні медіа, зокрема Die Zeit, послідовно підкреслюють, що українці воюють не лише за себе свою територію, але й за безпеку всієї Європи. Ці меседжі відтворює і коментує німецьке видання, формуючи у суспільстві уявлення про Україну як державу, що виконує роль захисного щита між ЄС та російською експансією. Крім того, Die Zeit демонструє переорієнтацію у ставленні до Росії: від сприйняття її як складного, але необхідного партнера – до усвідомлення її як ревізіоністської нищівної сили, що відкидає міжнародне право, заперечує право України на самостійне існування і прагне відновлення імперської сфери впливу, поширювати терор і сіяти дезінформацію і паніку. Ставлення до української боротьби виявляє справжню глибину відданості Європи принципам свободи, демократії та верховенства права.

Узагальнюючи аналіз матеріалів Die Zeit 2014–2022 років, можна дійти висновку, що медійний образ України за цей період зазнав суттєвої трансформації. Змінюється її сприйняття, що поступово постає як: держава з глибокою історичною традицією боротьби за свободу та власну державність; суспільство, яке свідомо обрало європейську правову й ціннісну модель, закріпивши курс на євроатлантичну інтеграцію у власній конституційній архітектурі; суб'єкт міжнародної політики, що відмовляється від ролі “буфера” й наполягає на праві бути повноправною частиною європейської спільноти; жертва агресії, яка, попри значні людські втрати й руйнування, не відмовляється від обраного курсу, а навпаки – посилює свою відданість європейським цінностям.

Жертви Майдану, загиблі й поранені в ході російсько-української війни, зруйновані міста, мільйони біженців і внутрішньо переміщених осіб у медійному дискурсі Die Zeit виступають не лише як елементи гуманітарної статистики, але й як доказ того, що боротьба України за свободу має не

декларативний, а реальний, екзистенційний характер. Через цю призму для німецького суспільства стає очевидним і справжнє обличчя російського режиму, який поєднує імперську ідеологію, заперечення права України на існування та готовність до системного насильства проти цивільного населення.

Отже, резюмуючи, зазначу, що у європейському медіапросторі, репрезентованому, зокрема, *Die Zeit*, Україна постає символом боротьби за свободу, що має подвійний вимір. З одного боку, йдеться про право українців на власну державу, правову систему й цивілізаційну орієнтацію, вільну від російського домінування. З іншого – про перевірку здатності Європи залишатися вірною власним цінностям, коли їхній захист вимагає реальних політичних, економічних і моральних рішень. У цій оптиці українська боротьба за свободу стає інтегральною частиною сучасної європейської історії.

Висновки до третього розділу

Проведений аналіз публікацій німецького тижневика *Die Zeit* за 2022 рік засвідчує істотну трансформацію німецького медійного дискурсу щодо російсько-української війни. Матеріали видання, опубліковані після 24 лютого 2022 року, демонструють перехід до однозначної інтерпретації дій Російської Федерації як акту агресії проти суверенної держави, що відповідає кваліфікації, наданій Генеральною Асамблеєю ООН у Резолюції ES-11/1 від 2 березня 2022 р. та ухвалі Міжнародного суду ООН від 16 березня 2022 р.

Аналіз матеріалів тижневика *Die Zeit* за 2022 рік дає підставу зробити комплексний висновок щодо трансформації німецького медійного поля в умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну. Важливим аспектом цього трансформаційного процесу є боротьба за інформаційну достовірність, адже саме на початку вторгнення німецький інформаційний простір став одним із ключових полів гібридного протистояння між правдивими журналістськими джерелами та потужними російськими

кампаніями дезінформації. Матеріали видання демонструють, що російська дезінформація була спрямована і на політичну загальмованість Німеччини.

Видання фіксує намагання Росії впливати на політичні процеси у Німеччині. У низці матеріалів *Die Zeit* підкреслюється, що Кремль упродовж тривалого часу розвивав мережу політичних лояльностей у Європі, використовуючи фінансування проросійських політиків, лобіювання енергетичних інтересів Москви (“Nord Stream 1”, “Nord Stream 2”), економічний тиск через залежність від імпорту газу і нафти та солідаризацію окремих партій, передусім з політичного спектра *AfD* і *Die Linke*, які сприяли поширенню російських тез у німецькому дискурсі. *Die Zeit* у цьому контексті застосовує принцип фактологічної доказовості, публікуючи матеріали про вплив “енергетичного капіталу” Кремля на стратегічні рішення німецьких політиків, включно з провідними фігурами СДПН.

У підрозділі 3.1 доведено, що *Die Zeit* фіксує наслідки шоку, спричиненого нападом на Україну, та відображає перехід німецького суспільства від стратегії “Ostpolitik” до концепції “Zeitenwende”, проголошеної федеральним канцлером О. Шольцом. Видання не лише констатує зміну політичної риторики, але й критично оцінює попередні стратегічні помилки Німеччини – передусім залежність від російських енергоресурсів та недооцінювання імперського характеру російської зовнішньої політики.

У підрозділі 3.2 стверджено, що журналісти *Die Zeit* надають пріоритетну увагу гуманітарному виміру війни. У численних статтях (“Kiew im Krieg”, “Welt im Schock” та ін.) детально описуються бомбардування українських міст, знищення цивільної інфраструктури, загибель мирного населення, порушення Женевської конвенції, а також наслідки цих дій для європейської гуманітарної безпеки. Видання систематично документує трагедії Маріуполя, Ірпеня, Бородянки, драматичного театру в Маріуполі, а також масові вбивства в Бучі.

Особливо наголошується, що Росія отримувала значні кошти від продажу енергоресурсів до ЄС, що непрямо фінансувало її воєнні дії.

Підрозділ 3.3 показує, що *Die Zeit* виразно позиціонує Україну як суб'єкта боротьби за свободу та демократичні цінності. Залучення історичних паралелей від козацької традиції до подій Революції Гідності – дає німецьким авторам підставу інтерпретувати сучасний опір України як продовження багатовікової боротьби за свободу, політичну автономію та ідентичність. У публікаціях наголошується, що жертви Майдану 2013–2014 років, спротив російській агресії від 2014 року та мільйонні вимушені переселення після 2022 року формують нове сприйняття України у Європі. У такий спосіб український вибір на користь європейської інтеграції подається як закономірний результат історичного розвитку, а не як політичний кон'юктуризм.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити такі висновки:

1. У 2022 році *Die Zeit* демонструє чітке і консистентне визнання того, що Росія здійснила протиправний напад на Україну, що відповідає міжнародно-правовій кваліфікації.

2. Німецький медійний дискурс пережив фундаментальну переоцінку ролі Росії та України, внаслідок чого Україна стає активним суб'єктом міжнародної політики й символом європейської боротьби за свободу, що відстоює межі демократичного світу. Завдяки матеріалам *Die Zeit* стає очевидним, що війна в Україні стала каталізатором перегляду німецької зовнішньої політики, переосмислення меж демократії в Європі та усвідомлення системної небезпеки російського реваншизму. Відбулось народження нового європейського консенсусу, у центрі якого є безальтернативна підтримка України.

3. Гуманітарна катастрофа висвітлюється у виданні як доказ системного характеру російського насильства і як чинник, що повинен формувати нову європейську ідентичність у сфері безпеки.

4. Публікації Die Zeit значною мірою вплинули на суспільні дискусії у Німеччині, прискоривши перегляд енергетичної політики та сприяючи формуванню суспільної підтримки військово-політичної допомоги Україні.

У своїх статтях видання наголошує що боротьба між правдивими репортажами (зокрема про Бучу, Маріуполь, Ірпінь) та дезінформаційними кампаніями Кремля формувала складне поле інтерпретацій. У цьому полі Die Zeit виступала одним із ключових європейських медіа, яке оперативно викривало фейкові тези російської пропаганди, забезпечувало фактологічний матеріал про гуманітарні злочини, формувало етичну, а не політично нейтральну позицію щодо агресії, зменшувало вплив проросійських наративів у німецькому суспільстві.

5. Тижневик підкреслює, що український спротив має глибокі історичні корені та відображає цивілізаційний вибір України на користь європейських демократичних цінностей і верховенства права.

Отже, у 2022 році Die Zeit постає не лише джерелом інформації, але й важливим аналітичним інструментом, що сприяв формуванню німецького та європейського розуміння сутності російсько-української війни, її гуманітарних наслідків і місця України у сучасному міжнародному порядку. Це дає підставу трактувати матеріали видання як цінне джерело для історіографічного аналізу, що відображає ключові тенденції трансформації суспільної думки в Європі.

У матеріалах Die Zeit відображається пасивність та стратегічна нерішучість Заходу, що стала для Путіна сигналом слабкості, яким він скористався, плануючи агресію проти України. Усі ці процеси відбувалися паралельно з формуванням нової Європейської доктрини безпеки. Завдяки матеріалам Die Zeit стає очевидним, що війна в Україні стала каталізатором перегляду німецької зовнішньої політики, переосмислення меж демократії в Європі, усвідомлення системної небезпеки російського реваншизму – народження нового європейського консенсусу, у центрі якого є безальтернативна підтримка

України. Матеріали Die Zeit – цінне і надійне джерело для реконструкції інформаційної картини війни, виявлення впливу дезінформаційних стратегій Росії, а також для дослідження еволюції політичної свідомості німецького суспільства в умовах кризи європейської безпеки.

ВИСНОВКИ

Дисертаційне дослідження, присвячене комплексному аналізу висвітлення російсько-української війни 2014–2022 років у німецькому суспільно-політичному тижневику *Die Zeit*, дозволило не лише реконструювати динаміку змін медійного відображення подій, але й виявити глибинні закономірності формування європейського інтелектуального, політичного та морального дискурсу щодо російської агресії проти України. Застосування широкого спектра методологічних підходів, зокрема структурно-дискурсивного аналізу, контент-аналізу, історико-порівняльного методу та якісної інтерпретації медіатекстів, забезпечило можливість дослідити не лише змістове наповнення публікацій, але й логіку формування змісту, трансформацію наративів і зміну категоріального апарату німецького медіапростору в умовах тривалої війни.

У процесі дослідження доведено, що *Die Zeit* функціонувала як впливовий інтелектуальний майданчик, який поєднував інформаційну, аналітичну та концептуалізуючу функції. Видання не обмежувалося фіксацією подій, а активно формувало рамки їхнього осмислення, пропонуючи німецькій та ширшій європейській аудиторії інтерпретаційні моделі, що впливали на громадську думку, політичні дискусії та стратегічні рішення. Установлено, що роль *Die Zeit* у формуванні дискурсу про війну була особливо значущою з огляду на її авторитет у німецькому інтелектуальному середовищі та здатність інтегрувати журналістські матеріали з експертними оцінками, історичними паралелями та філософськими узагальненнями.

Ключовим результатом дослідження стало встановлення поетапної еволюції медійного дискурсу, що безпосередньо корелювала з основними фазами російської агресії та змінами міжнародно-політичного контексту. Початковий етап (2014–2015 рр.), пов'язаний з анексією Криму та початком війни на Донбасі, характеризувався наявністю суперечливих інтерпретацій, у

яких поєднувалися елементи критики російських дій із прагненням зберегти традицію політичного діалогу з Москвою. У цей період відчутним залишався вплив історично сформованої парадигми “Ostpolitik”, що передбачала можливість стабілізації відносин через економічну співпрацю та дипломатичні інструменти. Водночас аналіз публікацій засвідчив, що навіть у межах цієї парадигми поступово посилювалися критичні оцінки, спрямовані на викриття порушень Росією міжнародного права, застосування гібридних методів війни та маніпулятивних інформаційних стратегій.

Дослідження показало, що вже на ранньому етапі *Die Zeit* почала відходити від редукаціоністського трактування подій як “внутрішнього конфлікту” або “української кризи”, натомість поступово формує уявлення про війну як наслідок цілеспрямованої політики Російської Федерації. Особливу увагу приділено аналізу того, як у публікаціях відбувалося утвердження суб’єктності України, яка постає не як пасивний об’єкт геополітичних процесів, а як активний актор, здатний до політичної мобілізації та збройного спротиву. Важливим елементом цього процесу стало висвітлення Революції Гідності як переломної події, що заклала підвалини нової політичної ідентичності українського суспільства.

Другий етап (2016–2019 рр.) відзначається якісним поглибленням аналітичного рівня публікацій та поступовим переходом до трактування подій як довготривалої війни. У цей період *Die Zeit* системно висвітлює складність Мінського процесу, акцентує на його обмеженій ефективності та демонструє небажання Росії виконувати взяті на себе зобов’язання. Доведено, що саме в цей період формується цілісне бачення гібридного характеру російської агресії, яке включає не лише військовий компонент, але й широкий спектр інструментів впливу – енергетичний шантаж, економічний тиск, інформаційні операції, підтримку популістських і крайніх політичних сил у Європі.

Аналіз публікацій дозволив встановити, що *Die Zeit* приділяла значну увагу проблемі енергетичної залежності Німеччини та Європейського Союзу від Росії, розглядаючи її як один із ключових чинників вразливості європейської безпекової системи. У цьому контексті критично осмислювався проєкт “Північний потік-2”, який інтерпретувався як інструмент політичного впливу Кремля, спрямований на послаблення транзитної ролі України та посилення геополітичного контролю над Європою. Таким чином, дослідження засвідчило, що німецький медіадискурс поступово виходив за межі суто описового рівня, переходячи до структурного аналізу причин і наслідків війни.

Третій етап (2020–2021 рр.) характеризується зростанням рівня напруженості та посиленням уваги до потенційної загрози повномасштабного вторгнення. У цей період у публікаціях *Die Zeit* дедалі частіше з’являються попередження щодо концентрації російських військ біля кордонів України, аналізуються сценарії можливого розвитку подій, а також підкреслюється загострення конфронтації між Росією та Заходом. Доведено, що саме в цей період відбувається остаточне формування уявлення про Росію як державу, що системно підриває міжнародний правопорядок і використовує військову силу як інструмент досягнення політичних цілей.

Кульмінаційним моментом трансформації медійного дискурсу стало повномасштабне вторгнення Росії 24 лютого 2022 року, яке спричинило радикальний перегляд попередніх інтерпретацій і стало точкою неповернення у сприйнятті війни. Доведено, що після цієї дати *Die Zeit* переходить до принципово нової риторики, у межах якої події в Україні визначаються як найбільший виклик європейській системі безпеки з часів Другої світової війни. У дискурсі закріплюються категорії “агресія”, “війна на знищення”, “воєнні злочини”, “злочини проти людяності”, а також формується концепт “*Zeitenwende*”, що відображає глибинну трансформацію німецької політики.

Особливу увагу у дослідженні приділено гуманітарному виміру війни, який став визначальним чинником зміни суспільної свідомості в Німеччині та Європі. Встановлено, що систематичне висвітлення масових злочинів проти цивільного населення, руйнування міст, загибелі тисяч людей, вимушеної міграції мільйонів українців та загрози техногенних катастроф сформувало нову моральну рамку сприйняття війни. У цьому контексті Україна постає як держава, що захищає не лише власний суверенітет, але й фундаментальні європейські цінності – свободу, демократію та верховенство права.

Окремий блок висновків стосується аналізу російських дезінформаційних стратегій, які розглядаються як невід’ємна складова гібридної війни. Доведено, що ці стратегії мали комплексний характер і включали використання медійних маніпуляцій, соціальних мереж, бот-мереж, фінансування політичних акторів, а також економічні інструменти впливу. Водночас встановлено, що після початку повномасштабного вторгнення ефективність цих стратегій значно знизилася через очевидність масштабів російської агресії та зростання критичного мислення у європейському суспільстві.

У дисертації вперше в українській історіографії здійснено комплексну реконструкцію еволюції німецького медіадискурсу щодо російсько-української війни на основі системного аналізу публікацій *Die Zeit*. Науково обґрунтовано функціонування гуманітарного дискурсу, визначено його структурні компоненти, а також встановлено взаємозв’язок між медійними наративами та міжнародно-політичними процесами. Запропоновано нову наукову модель аналізу воєнного медіадискурсу, що інтегрує історичний, політичний, інформаційний та правовий виміри.

Узагальнюючи результати дослідження, доведено, що *Die Zeit* виконувала подвійну функцію – документування подій війни та їх концептуалізацію у ширшому європейському контексті. Встановлено, що медійний дискурс відіграв важливу роль у трансформації суспільних настроїв, переосмисленні ролі

України в Європі та формуванні нової парадигми безпеки. Отримані результати мають вагомим теоретичне та практичне значення, оскільки створюють підґрунтя для подальших досліджень медіадискурсів війни, розроблення стратегій протидії дезінформації, вдосконалення державної інформаційної політики та розвитку міжнародної комунікації України в умовах сучасних геополітичних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

I. Нормативно-правові акти, міжнародні документи

1. Будапештський меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 5 грудня 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text (дата звернення: 02.07.2025).
2. Генеральна Асамблея ООН. Резолюція “Агресія проти України” A/RES/ES-11/1 від 2 березня 2022 р. URL: <https://docs.un.org/en/a/res/es-11/1> (дата звернення: 02.07.2025).
3. Міжнародний суд ООН. Наказ від 16 березня 2022 р. у справі “Україна проти Російської Федерації” щодо застосування Конвенції про запобігання злочину геноциду й покарання за нього. URL: <https://www.icj-cij.org/fr/node/106135> (дата звернення: 02.07.2025).
4. Коментар МЗС щодо Доповіді ООН стосовно ситуації у галузі прав людини в Україні від 18.06.2014. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/247399433> (дата звернення: 02.07.2025).
5. Міжнародна організація з міграції (МОМ). *Ukraine Internal Displacement Report, 2022.* URL: <https://publications.iom.int/system/files/pdf/pub2023-031-r-mrs77-internally-displaced.pdf> (дата звернення: 02.07.2025).
6. Statement by NATO Heads of State and Government Brussels 24.03.2022. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2022/03/24/statement-by-nato-heads-of-state-and-government> (дата звернення: 02.07.2025).
7. Санкції ЄС проти Росії внаслідок вторгнення в Україну URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-sanctions-against-russia-following-invasion-ukraine_uk (дата звернення: 02.07.2025).

8. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.
9. Закон України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” від 1 липня 2010 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 40, ст.527.

II. Першоджерела (медіапублікації)

10. Bota A. Unser Pfand in Kiew. *Die Zeit*. Nr. 10/2014, 27.02.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/10/ukraine-revolution> (дата звернення: 08.08.2025).
11. Thumann M. Russlands Verletzung. *Die Zeit*. Nr. 10/2014, 27.02.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/10/ukraine-verlust-russland-putin> (дата звернення: 08.08.2025).
12. Bittner J. Nach der Revolte, vor dem Kampf. *Die Zeit*. Nr. 10/2014, 27.02.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/10/ukraine-aufstand-gewinner-verlierer> (дата звернення: 08.08.2025).
13. Joffe J. Zug und Druck. *Die Zeit*. Nr. 11/2014, 06.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/11/ukraine-westen-gegen-putin> (дата звернення: 08.08.2025).
14. Hildebrandt T., Thumann M., Ulrich B. Test the West. *Die Zeit*. Nr. 11/2014, 06.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/11/russland-putin-strategie> (дата звернення: 08.08.2025).
15. Bota A. Solange die Nerven halten. *Die Zeit*. Nr. 11/2014, 06.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/11/krim-ukraine-russland-reportage> (дата звернення: 08.08.2025).
16. Hildebrandt T. “Skrupellos und kühn“. *Die Zeit*. Nr. 11/2014, aktualisiert 07.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/11/roettgen-russland-putin-krim> (дата звернення: 08.08.2025).

17. Brost M., Schieritz M., Vorholz F. Wem tut es mehr weh? *Die Zeit*. Nr. 11/2014, 06.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/11/russland-sanktionen> (дата звернення: 08.08.2025).
18. Ruge E. Nicht mit zweierlei Maß messen! *Die Zeit*. Nr. 11/2014, 06.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/11/pro-russische-position-eugen-ruge> (дата звернення: 08.08.2025).
19. Münkler H. 1914, 2014. *Die Zeit*. Nr. 11/2014, 06.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/11/erste-weltkrieg-konflikt-ukraine> (дата звернення: 08.08.2025).
20. Ulrich B. Putins Ausreden. *Die Zeit*. Nr. 12/2014, 13.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/12/putin-ukraine-krim> (дата звернення: 08.08.2025).
21. Bittner J. Heute die Krim. *Die Zeit*. Nr. 12/2014, 13.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/12/ukraine-enspaltung-krim> (дата звернення: 08.08.2025).
22. Bota A. morgen der Rest? *Die Zeit*. Nr. 12/2014, 13.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/12/ostukraine-donezk> (дата звернення: 08.08.2025).
23. Klingst M. “Sprich sanft, und trage einen Knüppel”. *Die Zeit*. Nr. 12/2014, 13.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/12/general-jones-usa-russland> (дата звернення: 08.08.2025).
24. Joffe J. Der Regelbruch. *Die Zeit*. Nr. 12/2014, 13.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/12/krim-altes-denken> (дата звернення: 08.08.2025).
25. Vorholz F. Pro Klima, contra Russland. *Die Zeit*. Nr. 12/2014, 13.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/12/europa-erneuerbare-energien-gas-russland> (дата звернення: 08.08.2025).
26. Vorholz F. Unangenehm verflochten. *Die Zeit*. Nr. 12/2014, 13.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/12/energielieferungen-russland> (дата звернення: 08.08.2025).

27. Schieritz M., Storn A. Niemand war vorbereitet. *Die Zeit*. Nr. 12/2014, 13.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/12/juergen-fitschen-deutsche-bank> (дата звернення: 09.08.2025).
28. Baberowski J. Zwischen den Imperien // *Die Zeit*. Nr. 12/2014, 13.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/12/westen-russland-konflikt-geschichte-ukraine> (дата звернення: 09.08.2025).
29. Kohlenberg, Kerstin. Putin versteht Europas Schwächen. *Die Zeit*, Nr.9, 14.03.2015. URL: <https://www.zeit.de/2015/09/ukraine-konflikt-putin-usa-europa> (дата звернення: 08.08.2025).
30. Lau J., Heuser U. J. Helfen Sanktionen gegen Russland? *Die Zeit*. Nr. 13/2014, 20.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/13/sanktionen-krim-krise-pro> (дата звернення: 09.08.2025).
31. Aden M., Bittner J. Dann ist man plötzlich russisch. *Die Zeit*. Nr. 13/2014, 20.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/13/ukraine-krim-referendum-russland> (дата звернення: 09.08.2025).
32. Krupa M., Thumann M. Stolz, Europäer zu sein. *Die Zeit*. Nr. 13/2014, 20.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/13/europa-macht-russland-konflikt> (дата звернення: 09.08.2025).
33. Bilger O., Brost M., Pinzler P., Schieritz M. Billig wird das nicht. *Die Zeit*. Nr. 13/2014, 20.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/13/sanktionen-russland-europaeische-wirtschaft> (дата звернення: 09.08.2025).
34. Dausend P. Rumballern mit Russen. *Die Zeit*. Nr. 13/2014, 20.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/13/rheinmetall-trainingszentrum-russische-armee> (дата звернення: 09.08.2025).
35. Joffe J. Russlandverstehet. *Die Zeit*. Nr. 13/2014, 20.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/13/russland-verstaendnis-typologie> (дата звернення: 09.08.2025).

36. von Thadden E. Hoffnung heißt hier: Demokratie. *Die Zeit*. Nr. 13/2014, 20.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/13/ukraine-hoffnung-demokratie> (дата звернення: 09.08.2025).

37. (o. A.) Das ist eine Nation. *Die Zeit*. Nr. 13/2014, 20.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/13/ukraine-contra-teilung> (дата звернення: 09.08.2025).

38. Thielmann W. Kiew ist das russische Rom. *Die Zeit*. Nr. 13/2014, 20.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/13/kirchenkonflikt-ukraine> (дата звернення: 09.08.2025).

39. Finger E. Die Kirchenkämpfer. *Die Zeit*. Nr. 13/2014, 20.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/13/jesuiten-orthodoxie-konflikt-russland-ukraine> (дата звернення: 09.08.2025).

40. Dausend P. Brauchen wir doch die Wehrpflicht? *Die Zeit*. Nr. 14/2014, 27.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/14/bundeswehr-wehrpflicht> (дата звернення: 09.08.2025).

41. Naß M. “Putins Vorgehen ist verständlich”. *Die Zeit*. Nr. 14/2014, 27.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/14/helmut-schmidt-russland> (дата звернення: 09.08.2025).

42. Schieritz M. Vorsicht, wir retten euch. *Die Zeit*. Nr. 14/2014, 27.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/14/ukraine-internationaler-waehrungsfonds> (дата звернення: 09.08.2025).

43. Joffe J. “Einkreisung?” *Die Zeit*. Nr. 14/2014, 27.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/14/zeitgeist-russland-zeitzonen> (дата звернення: 09.08.2025).

44. Bauer W. Ihre letzte Flagge. *Die Zeit*. Nr. 14/2014, 27.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/14/krim-marinestuetzpunkt-feodossija> (дата звернення: 09.08.2025).

45. Bund K. Verlorene Freiheit. *Die Zeit*. Nr. 14/2014, 27.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/14/krim-deutsche-unternehmen> (дата звернення: 09.08.2025).
46. Jessen J. Teufelspakt für die Ukraine. *Die Zeit*. Nr. 14/2014, 27.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/14/ukraine-unabhaengigkeit> (дата звернення: 09.08.2025).
47. Ruge E. Einen Ausgleich mit Russland suchen! *Die Zeit*. Nr. 14/2014, 27.03.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/14/ruge-ausgleich-mit-russland> (дата звернення: 09.08.2025).
48. Bota A., Krupa M. “Eine Invasion ist möglich”. *Die Zeit*. Nr. 15/2014, 03.04.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/15/donald-tusk-ukraine> (дата звернення: 09.08.2025).
49. Bittner J., Dausend P., Klingst M., Thumann M., Vorholz F. Die neue Ostpolitik. *Die Zeit*. Nr. 15/2014, 03.04.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/15/neue-ostpolitik-russland> (дата звернення: 09.08.2025).
50. Thumann M. Deckmantel der Geschichte. *Die Zeit*. Nr. 15/2014, 03.04.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/15/putin-ukraine-krim-geschichte> (дата звернення: 09.08.2025).
51. Joffe J. Russland verstehen? *Die Zeit*. Nr. 15/2014, 03.04.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/15/russland-krim-voelkerrecht-geschichte> (дата звернення: 09.08.2025).
52. (o. A.) In Kiew entstand die Nation. *Die Zeit*. Nr. 15/2014, 03.04.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/15/ukraine-plaedoyer-eigenstaendigkeit> (дата звернення: 09.08.2025).
53. Ulrich B. Wie Putin spaltet. *Die Zeit*. Nr. 16/2014, 10.04.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/16/russlanddebatte-krimkrise-putin> (дата звернення: 09.08.2025).

54. Bota A., Thumann M. Die Ukraine ist weniger russisch als gedacht. *Die Zeit*. Nr. 16/2014, 10.04.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/16/ukraine-abspaltung-osten> (дата звернення: 09.08.2025).
55. Lau J. Enttäuscht und wütend. *Die Zeit*. Nr. 17/2014, 16.04.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/17/steinmeier-ostpolitik-putin-ukraine> (дата звернення: 09.08.2025).
56. Blasberg M. Auf zum großen Oligarchen. *Die Zeit*. Nr. 17/2014, 16.04.2014. Lau J. Putins Profit // *Die Zeit*. Nr. 18/2014, 24.04.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/17/ostukraine-buergerkrieg-achmetow-kolesnikow> (дата звернення: 09.08.2025).
57. Blasberg M. “Wir werden gar nichts räumen”. *Die Zeit*. Nr. 18/2014, 24.04.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/18/ukraine-osten-separatisten> (дата звернення: 09.08.2025).
58. Ulrich B. Schwach durch eigene Kraft. *Die Zeit*. Nr. 18/2014, 24.04.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/18/putin-konflikt-ukraine-gewinner> (дата звернення: 09.08.2025).
59. Joffe J. Phantomkrieg. *Die Zeit*. Nr. 18/2014, 24.04.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/18/putin-machtpolitik-verlustgeschaeft> (дата звернення: 09.08.2025).
60. Naß M. Nerven behalten. *Die Zeit*. Nr. 19/2014, 30.04.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/19/ukraine-gewalt-russland-diplomatie> (дата звернення: 09.08.2025).
61. Bota A. “Ein Bär bleibt ein Bär”. *Die Zeit*. Nr. 19/2014, 30.04.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/19/aseni-jazenjuk-intervention-ukraine-sanktionen> (дата звернення: 09.08.2025).
62. Brost M., Dausend P., Thumann M. Da aber schwieg Putin. *Die Zeit*. Nr. 19/2014, 30.04.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/19/ukraine-berliner-politik> (дата звернення: 09.08.2025).

63. Ulrich B. Wir Dekadenten. *Die Zeit*. Nr. 20/2014, 08.05.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/20/europa-wahlkampf-ukraine-putin> (дата звернення: 09.08.2025).
64. Thumann M. Was will er? *Die Zeit*. Nr. 20/2014, 08.05.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/20/walimir-putin-russland-expansion-ziele> (дата звернення: 09.08.2025).
65. Hildebrandt T. Was kann sie? *Die Zeit*. Nr. 20/2014, 08.05.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/20/angela-merkel-ukraine-konflikt-putin-widerpart> (дата звернення: 09.08.2025).
66. Bota A. “Schaut, was sie getan haben”. *Die Zeit*. Nr. 20/2014, 08.05.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/20/buergerkrieg-ostukraine> (дата звернення: 09.08.2025).
67. van Middelaar L. Mehr als Geld und gute Worte. *Die Zeit*. Nr. 20/2014, 08.05.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/20/essay-europa-luuk-van-middelaar> (дата звернення: 09.08.2025).
68. Ruge E. Der Krieg gegen Russland. *Die Zeit*. Nr. 20/2014, 08.05.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/20/ukraine-eskalation-eugen-ruge> (дата звернення: 09.08.2025).
69. (o. A.) Feuer des Nationalismus. *Die Zeit*. Nr. 20/2014, 08.05.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/20/Ukraine-Weltlage> (дата звернення: 09.08.2025).
70. Bota, Alice. Die letzte Chance. *Die Zeit*, Nr. 5, 12.02.2015. URL: <https://www.zeit.de/2015/05/ukraine-krieg-russland-putin> (дата звернення: 08.08.2025).
71. Thumann M. Ganz meinerseits. *Die Zeit*. Nr. 21/2014, 15.05.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/21/diplomatie-ukraine-krise-runder-tisch> (дата звернення: 09.08.2025).

72. Bota A. Ein Staat zerfällt. *Die Zeit*. Nr. 21/2014, 15.05.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/21/donezk-ostukraine-buergerkrieg> (дата звернення: 09.08.2025).
73. Schieritz M. Stufe drei tut richtig weh. *Die Zeit*. Nr. 21/2014, 15.05.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/21/sanktionen-russland-ukraine> (дата звернення: 09.08.2025).
74. Bota A., Thumann M. Oligarchie statt Anarchie? *Die Zeit*. Nr. 23/2014, 28.05.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/23/ukraine-oligarchie-wahl> (дата звернення: 10.08.2025).
75. Coen A. Im Auftrag Ihrer Majestät. *Die Zeit*. Nr. 23/2014, 28.05.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/23/wirtschaftsforum-st-petersburg> (дата звернення: 10.08.2025).
76. Thumann M. Unberechenbares Russland. *Die Zeit*. Nr. 25/2014, 12.06.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/25/ukraine-russland-europa> (дата звернення: 10.08.2025).
77. Bota A. Wie viel Krieg denn noch? *Die Zeit*. Nr. 26/2014, 18.06.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/26/sanktionen-russland-ukraine> (дата звернення: 10.08.2025).
78. Bota A., Schenk A. Spiel auf Zeit. *Die Zeit*. Nr. 29/2014, 10.07.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/29/ukraine-separatisten-rueckzug> (дата звернення: 10.08.2025).
79. Aden M. “Man schießt auf sie”. *Die Zeit*. Nr. 29/2014, aktualisiert 11.07.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/29/menschenrechtlerin-swetlana-gannuschkina-ukraine>
80. Bota A. “Deutschland ist für uns da”. *Die Zeit*. Nr. 30/2014, aktualisiert 31.07.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/30/pawlo-klimkin-ukraine-aussenminister> (дата звернення: 10.08.2025).

81. Thumann M. Der Atem in Putins Nacken. *Die Zeit*. Nr. 31/2014, aktualisiert 24.07.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/31/nationalismus-russland-wladimir-putin> (дата звернення: 10.08.2025).
82. Schneider M. Tödliches Versagen. *Die Zeit*. Nr. 31/2014, aktualisiert 07.08.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/31/ukraine-flugzeug-absturz> (дата звернення: 10.08.2025).
83. Bota A., Hildebrandt T., Klingst M., Köckritz A., Krupa M., von Randow G., Thumann M. Im Leichenfeld. *Die Zeit*. Nr. 31/2014, aktualisiert 07.08.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/31/ostukraine-mh17-absturz> (дата звернення: 10.08.2025).
84. Pletter R. Teilt die Kosten! *Die Zeit*. Nr. 32/2014, aktualisiert 14.08.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/32/sanktionen-russland> (дата звернення: 10.08.2025).
85. Bota A. Krieg ums eigene Volk. *Die Zeit*. Nr. 32/2014, aktualisiert 14.08.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/32/ukraine-armee-tote-zivilisten> (дата звернення: 10.08.2025).
86. Pletter R. “Man muss hart und schnell zuschlagen”. *Die Zeit*. Nr. 32/2014, aktualisiert 31.07.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/32/sanktionen-russland-eu-usa> (дата звернення: 10.08.2025).
87. Garton Ash T. Europa und seine Kriege. *Die Zeit*. Nr. 33/2014, 21.08.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/33/europa-neue-kriege> (дата звернення: 10.08.2025).
88. von Randow G. Kreml, Krieg und Käse. *Die Zeit*. Nr. 34/2014, 28.08.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/34/putin-westen-ukraine> (дата звернення: 10.08.2025).
89. Schieritz M., Faigle Ph. Sind Sanktionen richtig? *Die Zeit*. Nr. 34/2014, aktualisiert 14.08.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/34/russland-sanktionen-stefan-duerr> (дата звернення: 10.08.2025).
90. Ulrich B. Die Welt ist verrückt – und was machen wir? *Die Zeit*. Nr. 36/2014, 02.09.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/36/krieg-krise-westen-russland-irak> (дата звернення: 10.08.2025).

91. Bauer W. Mitten im Gefecht. *Die Zeit*. Nr. 36/2014, 11.09.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/36/donezk-ukraine-alltag-krieg-reportage> (дата звернення: 10.08.2025).
92. Lobenstein C. Putin spaltet die AfD. *Die Zeit*. Nr. 36/2014, 28.08.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/36/bernd-lucke-afd-putin-spaltung> (дата звернення: 10.08.2025).
93. Bauer W. Mit Spaten gegen Panzer. *Die Zeit*. Nr. 37/2014, 18.09.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/37/mariupol-ostukraine-russland> (дата звернення: 10.08.2025).
94. Bittner J. Sie bewegt sich doch. *Die Zeit*. Nr. 37/2014, 18.09.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/37/nato-ukraine-russland> (дата звернення: 10.08.2025).
95. Vorholz F. Gefährdet Russland die Energiewende? *Die Zeit*. Nr. 37/2014, 05.09.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/37/energiewende-gas-russland> (дата звернення: 10.08.2025).
96. Bota A. Mit aller Energie. *Die Zeit*. Nr. 38/2014, 25.09.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/38/ukraine-waffenruhe-putin-sanktionen> (дата звернення: 10.08.2025).
97. Münkler H. Soldat ohne Staat. *Die Zeit*. Nr. 39/2014, 23.09.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/39/weltpolitik-krieg-ukraine-islamischer-staat> (дата звернення: 10.08.2025).
98. Bota A. "Russland will die EU zerstören". *Die Zeit*. Nr. 40/2014, 09.10.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/40/timothy-snyder-russland-eu> (дата звернення: 10.08.2025).
99. Sarotte M. E. Versprochen und gebrochen? *Die Zeit*. Nr. 41/2014, 01.10.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/41/nato-russland-usa-deutsche-wiedervereinigung> (дата звернення: 10.08.2025).

100. Ulrich B. Nebenwiderspruch Demokratie. *Die Zeit*. Nr. 41/2014, 01.10.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/41/spiegel-demokratie-autokratie-hongkong-ukraine-tuerkei> (дата звернення: 10.08.2025).

101. Thumann M. Mit leichter Waffe. *Die Zeit*. Nr. 42/2014, 09.10.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/42/donezk-ukraine-bundeswehr> (дата звернення: 10.08.2025).

102. Thumann M. Endlich Frieden? *Die Zeit*. Nr. 43/2014, 16.10.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/43/ukraine-frieden-putin> (дата звернення: 10.08.2025).

103. Bota A. In der Republik der Lügen. *Die Zeit*. Nr. 43/2014, 16.10.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/43/ukraine-krieg-donezk> (дата звернення: 10.08.2025).

104. Schulz B. Russen auf dem Trocknen. *Die Zeit*. Nr. 43/2014, 16.10.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/43/sanktionen-russland-londoner-banken> (дата звернення: 10.08.2025).

105. Bota A. Die Erben des Maidan. *Die Zeit*. Nr. 44/2014, 23.10.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/44/ukraine-maidan-parlamentswahl> (дата звернення: 10.08.2025).

106. Bota A. Sie wählten die Vernunft. *Die Zeit*. Nr. 45/2014, 30.10.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/45/ukraine-wahl-parlament-ergebnis> (дата звернення: 10.08.2025).

107. Wefing H. Biegen und brechen. *Die Zeit*. Nr. 46/2014, 06.11.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/46/voelkerrecht-krieg-konflikt> (дата звернення: 10.08.2025).

108. Lau J. Wie bitte, Frau Mogherini? *Die Zeit*. Nr. 46/2014, 06.11.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/46/eu-aussenpolitik-russland-federica-mogherini> (дата звернення: 10.08.2025).

109. Schieritz M., Thumann M., Vorholz F. Die schwarze Macht. *Die Zeit*. Nr. 47/2014, 13.11.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/47/oelpreis-weltpolitik-opeс> (дата звернення: 10.08.2025).
110. Berbner B. Die Spur des Raketenwerfers. *Die Zeit*. Nr. 47/2014, 13.11.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/47/malaysia-airlines-mh17-absturz-ukraine-neue-beweise> (дата звернення: 10.08.2025).
111. Ulrich B. Verlorener Sieger. *Die Zeit*. Nr. 48/2014, 20.11.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/48/russland-putin-ukraine-sanktionen> (дата звернення: 10.08.2025).
112. Bittner J., Brost M., Geis M., Klingst M., Krupa M., Lau J., von Randow G., Thumann M. Putins großer Plan. *Die Zeit*. Nr. 48/2014, 20.11.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/48/russland-europa-wladimir-putin-macht> (дата звернення: 10.08.2025).
113. Joffe J. Wladimir der Größte. *Die Zeit*. Nr. 50/2014, 04.12.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/50/wladimir-putin-politik-deutschland-zeitgeist> (дата звернення: 10.08.2025).
114. Thumann M. Sein großer Pipeline-Schwenk. *Die Zeit*. Nr. 50/2014, 04.12.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/50/south-stream-gaspipeline-putin-russland> (дата звернення: 10.08.2025).
115. Brost M., Thumann M. Die Kanzlerin muss Putin ein Angebot machen! *Die Zeit*. Nr. 51/2014, 11.12.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/51/ukraine-russland-krise-horst-teltschik> (дата звернення: 10.08.2025).
116. Lau J., Thumann M. Tief im Osten, weit voraus. *Die Zeit*. Nr. 51/2014, 11.12.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/51/frank-walter-steinmeier-russland-rede> (дата звернення: 10.08.2025).
117. Ulrich B. Vorsicht, Geschichte. *Die Zeit*. Nr. 51/2014, 11.12.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/51/ukraine-konflikt-geschichte-russland> (дата звернення: 10.08.2025).

118. Joffe J. Öl-Imperialismus. *Die Zeit*. Nr. 51/2014, 11.12.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/51/putin-oel-imperialismus-westen> (дата звернення: 10.08.2025).

119. Schieritz M. Der Rubel rollt nicht. *Die Zeit*. Nr. 53/2014, 23.12.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/53/russland-krise-oelpreis-putin> (дата звернення: 10.08.2025).

120. Aden M., Bota A. “Du denkst: Jetzt ist es vorbei”. *Die Zeit*. Nr. 53/2014, 23.12.2014. URL: <https://www.zeit.de/2014/53/ukrainische-soldaten-krankenhaus-hamburg> (дата звернення: 10.08.2025).

121. Ljowotschkin S. Der Spalter. *Die Zeit*. Nr. 21/2015, URL: <https://www.zeit.de/2015/21/petro-poroschenko-ukraine-spaltung> (дата звернення: 10.08.2025).

122. Münkler H. Wachsen oder zerbrechen. *Die Zeit*. Nr. 22/2015, 29.05.2015. URL: <https://www.zeit.de/2015/22/europa-zukunft-eu-russland-merkel-ukraine-krise> (дата звернення: 10.08.2025).

123. Leggewie C., Messner D. Ein Lob dem G-7-Gipfel! *Die Zeit*. Nr. 23/2015, 03.06.2015. URL: <https://www.zeit.de/2015/23/g7-gipfeltreffen-protest-schloss-elmau> (дата звернення: 10.08.2025).

124. Krupa M. Im Rat der Retter. *Die Zeit*. Nr. 26/2015, 25.06.2015. URL: <https://www.zeit.de/2015/26/europaeischer-rat-krise-verhandlung-loesung> (дата звернення: 10.08.2025).

125. Janus H. Ein Schuldenschnitt ist unvermeidlich. *Die Zeit*. Nr. 26/2015, 25.06.2015. URL: <https://www.zeit.de/2015/26/ukraine-wirtschaft-schuldenschnitt-staatsbankrott> (дата звернення: 10.08.2025).

126. Bota A. Zerschossene Illusion. *Die Zeit*. Nr. 28/2015, 09.07.2015. URL: <https://www.zeit.de/2015/28/ukraine-krieg-minsk-friedensabkommen> (дата звернення: 10.08.2025).

127. Soboczynski A., von Thadden E. Wer versteht den Schurken? (інтерв'ю зі Schlögel / Baberowski). *Die Zeit*. Nr. 29/2015. 16.07.2015. URL: <https://www.zeit.de/2015/29/ukraine-krise-osteuropa-russland-wladimir-putin> (дата звернення: 10.08.2025).

128. Lau J. Möge die Macht mit dir sein! *Die Zeit*. Nr. 02/2016, 07.01.2016. URL: <https://www.zeit.de/2016/02/us-politik-macht-europa-fuehrung> (дата звернення: 10.08.2025).

129. Bota A. Bei Alarm ab in den Keller. *Die Zeit*. Nr. 02/2016, 07.01.2016. URL: <https://www.zeit.de/2016/02/kinderzeit-ostukraine-krieg-schule> (дата звернення: 10.08.2025).

130. Böhm A. Wir zahlen die Rechnung. *Die Zeit*. Nr. 06/2016, 04.02.2016. URL: <https://www.zeit.de/2016/06/syrien-konflikt-fluechtlinge-is-genf-loesung-verhandlungen> (дата звернення: 10.08.2025).

131. Bota A. Schlechte Reise. *Die Zeit*. Nr. 06/2016, 04.02.2016. URL: <https://www.zeit.de/2016/06/horst-seehofer-russland-wladimir-putin-lisa> (дата звернення: 10.08.2025).

132. Bota A., Krupa M., Thumann M. Die Rohrbombe. *Die Zeit*. Nr. 06/2016, 04.02.2016. URL: <https://www.zeit.de/2016/06/nord-stream-2-deutschland-russland-pipeline> (дата звернення: 10.08.2025).

133. Naß M. Kalter Krieg, Teil 2. *Die Zeit*. Nr. 27/2016, 23.06.2016. URL: <https://www.zeit.de/2016/27/nato-gipfel-atomares-aufruesten-russland-westen> (дата звернення: 10.08.2025).

134. Joffe J. Trumputin. *Die Zeit*. Nr. 33/2016, 18.08.2016. URL: <https://www.zeit.de/2016/33/us-wahlkampf-donald-trump-wladimir-putin> zeitgeist (дата звернення: 10.08.2025).

135. Bittner J. Für Trump und gegen Merkel. *Die Zeit*. Nr. 34/2016, 13.08.2016. URL: <https://www.zeit.de/2016/34/wladimir-putin-bundestagswahl-angela-merkel-einfluss> (дата звернення: 10.08.2025).

136. Salischtschuk Sw. Geld ist alles. *Die Zeit*. Nr. 35/2016, 20.08.2016. URL: <https://www.zeit.de/2016/35/ukraine-neue-partei-demokratisches-buendnis-korruption> (дата звернення: 10.08.2025).
137. Kurkow A. Heißer Sommer. *Die Zeit*. Nr. 35/2016, (Aktualisiert 04.09.2016). URL: <https://www.zeit.de/2016/35/krim-ukrainer-urlaub-krieg> (дата звернення: 10.08.2025).
138. Joffe J. Träumt weiter. *Die Zeit*. Nr. 02/2017, 18.01.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/02/donald-trump-wladimir-putin-europa> (дата звернення: 10.08.2025).
139. Kohlenberg K. War er's? *Die Zeit*. Nr. 02/2017, 05.01.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/02/hackerangriff-wladimir-putin-us-wahl-beweise> (дата звернення: 10.08.2025).
140. Hoven E. Geschwächte Richter. *Die Zeit*. Nr. 02/2017, 05.01.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/02/internationaler-straengerichtshof-laender-verfolgung-westliche-werte> (дата звернення: 10.08.2025).
141. Joffe J. Der Demolierer. *Die Zeit*. Nr. 04/2017, 19.01.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/04/donald-trump-us-praesident-europa> (дата звернення: 10.08.2025).
142. Klingst M. "Das ist einmalig in der amerikanischen Geschichte. *Die Zeit*. Nr. 04/2017, 19.01.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/04/donald-trump-geheimdienste-michael-hayden> (дата звернення: 12.08.2025).
143. Dausend P., Ladurner U., Thumann M. Elf Aufrechte gegen. *Die Zeit*. Nr. 04/2017, 19.01.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/04/fake-news-beamte-europa-kampf> (дата звернення: 12.08.2025).
144. Bota A. Betreten verboten! *Die Zeit*. Nr. 06/2017, 02.02.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/06/ukraine-konflikt-journalisten-einreiseverbot> (дата звернення: 12.08.2025).

145. Schieritz M. Gegenangriff. *Die Zeit*. Nr. 07/2017, 09.02.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/07/eu-donald-trump-usa-handelskrieg-freihandel> (дата звернення: 12.08.2025).
146. Dausend P., Thumann M. Atom-Macht Europa. *Die Zeit*. Nr. 08/2017, 16.02.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/08/nukleare-abschreckung-usa-eu-nato-russland-atombombe-gleichgewicht> (дата звернення: 12.08.2025).
147. Bota A., Kohlenberg K. Dich bring ich ganz groß raus. *Die Zeit*. Nr. 09/2017, 23.02.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/09/donald-trump-wladimir-putin-usa-russland> (дата звернення: 12.08.2025).
148. Joffe J. Nett reicht nicht. *Die Zeit*. Nr. 11/2017, 09.03.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/11/deutsche-aussenpolitik-konflikte-usa-tuerkei-zeitgeist> (дата звернення: 12.08.2025).
149. Thumann M. Warum treffen sich Putin und Netanjahu so oft? *Die Zeit*. Nr. 14/2017, aktualisiert 02.04.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/14/israel-russland-treffen-benjamin-netanjahu-wladimir-putin> (дата звернення: 12.08.2025).
150. Thumann M. Warum geht die Jugend in Moskau auf die Straße? *Die Zeit*. Nr. 14/2017, 30.03.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/14/russland-demonstrationen-jugend-protest> (дата звернення: 12.08.2025).
151. Simon J. Diese beiden Männer reden den ganzen Tag. So wollen sie das Töten beenden. *Die Zeit*. Nr. 16/2017, aktualisiert 17.04.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/16/zentrum-fuer-humanitaeren-dialog-genf-krieg> (дата звернення: 12.08.2025).
152. Tettamanti T. Die EU ignoriert die Realität. *Die Zeit*. Nr. 16/2017, 12.04.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/16/europaeische-union-vertraege-rom-unterschiedliche-geschwindigkeiten> (дата звернення: 12.08.2025).
153. Bota A. Die Merkel-Tour. *Die Zeit*. Nr. 19/2017, aktualisiert 25.05.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/19/angela-merkel-diplomatie-aussenpolitik-russland-wladimir-putin> (дата звернення: 12.08.2025).

154. Gabriel S. Jetzt kommt es auf uns an. *Die Zeit*. Nr. 19/2017, aktualisiert 07.05.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/19/sigmar-gabriel-neuvermessungen-buch-eu-usa> (дата звернення: 12.08.2025).

155. von Randow G. Der Fluch des Bombenplutoniums. *Die Zeit*. Nr. 19/2017, aktualisiert 04.05.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/19/plutonium-atomaffen-plutoniumabkommen-usa-russland> (дата звернення: 12.08.2025).

156. Beuth P., Biermann K., Klingst M., Stark H. Merkel und der schicke Bär. *Die Zeit*. Nr. 20/2017, 11.05.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/20/cyberangriff-bundestag-fancy-bear-angela-merkel-hacker-russland> (дата звернення: 12.08.2025).

157. Kohlenberg K. “Absolut unerhört”. *Die Zeit*. Nr. 21/2017, aktualisiert 21.05.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/21/fbi-donald-trump-james-comey-rauswurf> (дата звернення: 12.08.2025).

158. Bota A. Putin: Lläuft! *Die Zeit*. Nr. 30/2017, aktualisiert 23.07.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/30/russland-wladimir-putin-erfolg-donald-trump> (дата звернення: 12.08.2025).

159. Joffe J. Patient Putin. *Die Zeit*. Nr. 33/2017, aktualisiert 12.08.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/33/russlandpolitik-christian-lindner-wladimir-putin-krim> (дата звернення: 12.08.2025).

160. Bittner J., Kohlenberg K., Naß M., Roß J. Wahnsinn mit Methode. *Die Zeit*. Nr. 34/2017, aktualisiert 19.08.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/34/nordkorea-usa-atomraketen-guam-manoever> (дата звернення: 12.08.2025).

161. Fuchs C., Middelhoff P., Zimmermann F. Putins AfD-Truppe. *Die Zeit*. Nr. 34/2017, 17.08.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/34/osteuropa-wahlbeobachtung-afd-wladimir-putin> (дата звернення: 12.08.2025).

162. Bittner J. Warum wollen die Amerikaner der Ukraine Waffen liefern? *Die Zeit*. Nr. 36/2017, 31.08.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/36/ukraine-usa-waffenlieferung> (дата звернення: 12.08.2025).

163. Naß M. Am seidenen Faden. *Die Zeit*. Nr. 37/2017, 07.09.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/37/nordkorea-krise-china-sanktionen-kim-jong-un-atomwaffen> (дата звернення: 12.08.2025).
164. Bota A. Sie wollen doch nur üben. *Die Zeit*. Nr. 38/2017, 14.09.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/38/russland-weissrussland-militaermanoever-sapad> (дата звернення: 12.08.2025).
165. Hass R., O'Hanlon M. E. Ein Deal ist möglich. *Die Zeit*. Nr. 38/2017, 14.09.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/38/nordkorea-atomprogramm-verzicht-deal> (дата звернення: 12.08.2025).
166. Lau J. Warum Putin die Wahl nicht manipuliert. *Die Zeit*. Nr. 39/2017, 21.09.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/39/russland-wladimir-putin-bundestagswahl-partieprogramme> (дата звернення: 12.08.2025).
167. Bota A. Journalist/Agent. *Die Zeit*. Nr. 47/2017, aktualisiert 16.11.2017. URL: <https://www.zeit.de/2017/47/russland-medien-ausland-agent-registrierung> (дата звернення: 12.08.2025).
168. Follath E., Kohlenberg K. Der Mann, dem Diktatoren vertrauen. *Die Zeit*. Nr. 01/2018, 29.12.2017. URL: <https://www.zeit.de/2018/01/paul-manafort-usa-politikberater-donald-trump-russland-kontakte> (дата звернення: 12.08.2025).
169. Bota A. Etwas läuft hier schief. *Die Zeit*. Nr. 05/2018, 28.01.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/05/russland-deutschland-beziehung-krim-annexion-russlandpolitik> (дата звернення: 12.08.2025).
170. Suslow D. Jetzt gestalten mal wir die Welt. *Die Zeit*. Nr. 06/2018, 05.02.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/06/russland-usa-nato-spannungen-grossmaechte> (дата звернення: 12.08.2025).
171. Bota A. Wirkungsloses Instrument? *Die Zeit*. Nr. 06/2018, 04.02.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/06/russland-sanktionen-ostdeutschland-ministerpraesidenten> (дата звернення: 12.08.2025).

172. Joffe J. Krieg ohne Kugeln. *Die Zeit*. Nr. 09/2018, 24.02.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/09/wladimir-putin-kreml-soziale-medien-propaganda> (дата звернення: 12.08.2025).

173. Joffe J. Duft des Geldes. *Die Zeit*. Nr. 13/2018, 24.03.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/13/gerhard-schroeder-spd-russland-lobbyismus> (дата звернення: 12.08.2025).

174. Bota A., Smirnova J., Thumann M. Vergiftete Beziehung. *Die Zeit*. Nr. 13/2018, 25.03.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/13/russland-westen-beziehungen-russlandpolitik> (дата звернення: 12.08.2025).

175. Gasser F. Das Russland-Dilemma. *Die Zeit*. Nr. 15/2018, 08.04.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/15/fall-sergej-skripal-oesterreich-russland-sanktionen> (дата звернення: 12.08.2025).

176. Bittner J., Brost M., Dausend P., Hildebrandt T., Thumann M. Deutschland, fast startklar. *Die Zeit*. Nr. 17/2018, 20.04.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/17/aussenpolitik-strategie-verantwortung-deutschland-angela-merkel> (дата звернення: 12.08.2025).

177. Dausend P. Starker Ostwind. *Die Zeit*. Nr. 18/2018, 26.04.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/18/russlandpolitik-deutschland-heiko-maas> (дата звернення: 12.08.2025).

178. Dausend P., Lobenstein C., Schieritz M. Arme Armee. *Die Zeit*. Nr.19/2018, 04.05.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/19/bundeswehr-ausruestung-maengel-ausgaben-haushalt> (дата звернення: 12.08.2025).

179. Joffe J. Hau den Heiko. *Die Zeit*. Nr. 20/2018, 08.05.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/20/russland-heiko-maas-wladimir-putin-zeitgeist> (дата звернення: 12.08.2025).

180. Blume G. Aus Liebe zu Renault. *Die Zeit*. Nr. 22/2018, 23.05.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/22/wladimir-putin-emmanuel-macron-renault-russland> (дата звернення: 12.08.2025).

181. Buchter H. Trumps Waffe. *Die Zeit*. Nr. 23/2018, 02.06.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/23/us-dollar-leitwaehrung-welt-macht-finanzkrise> (дата звернення: 12.08.2025).

182. Bota A. Neo-Propaganda. *Die Zeit*. Nr. 24/2018, 06.06.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/24/russland-wladimir-putin-opfer-interview> (дата звернення: 12.08.2025).

183. Bota A. Putins Freunde sollt ihr sein. *Die Zeit*. Nr. 25/2018, 13.06.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/25/wm-russland-fussball-wladimir-putin-thomas-oppermann-heiko-maas> (дата звернення: 12.08.2025).

184. Joffe J. EU allein zu Haus. *Die Zeit*. Nr. 25/2018, 13.06.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/25/donald-trump-eu-westen-zeitgeist> (дата звернення: 12.08.2025).

185. Lau J. Trumps Sprengsatz. *Die Zeit*. Nr. 28/2018, 09.07.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/28/nato-donald-trump-verteidigungspolitik> (дата звернення: 12.08.2025).

186. Bota A. Putins Triumph. *Die Zeit*. Nr. 30/2018, 18.07.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/30/donald-trump-wladimir-putin-gipfel-helsinki> (дата звернення: 12.08.2025).

187. Lau J. Demolition Man. *Die Zeit*. Nr. 30/2018, 21.07.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/30/aussenpolitik-diplomatie-donald-trump-usa> (дата звернення: 12.08.2025).

188. Joffe J. Bruder Feind. *Die Zeit*. Nr. 30/2018, 18.07.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/30/treffen-helsinki-donald-trump-wladimir-putin-erfolg-machtkampf> (дата звернення: 12.08.2025).

189. Cammann A. Warum ist Trump denn so gefährlich? *Die Zeit*. Nr. 31/2018, 26.07.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/31/faschismus-warnung-madeleine-albright-donald-trump-diktatoren-buch> (дата звернення: 12.08.2025).

190. Gabriel S. Einsatz an der Ostflanke. *Die Zeit*. Nr. 38/2018, 17.09.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/38/zeitenwende-in-der-weltpolitik-sigmar-gabriel-vorabdruck> (дата звернення: 12.08.2025).
191. Krupa M., Thumann M. Rohrkrepierer. *Die Zeit*. Nr. 41/2018, 07.10.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/41/nordstream-2-konflikt-polen-usa-deutschland-gaspipeline> (дата звернення: 12.08.2025).
192. Botsch A. Wir doch nicht! *Die Zeit*. Nr. 43/2018, 20.10.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/43/russland-wladimir-putin-verantwortung-staat-autoritaere-regierung> (дата звернення: 12.08.2025).
193. Lau J., Naß M. “Mehr und mehr Raketen”. *Die Zeit*. Nr. 47/2018, 14.11.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/47/nato-generalsekretaer-jens-stoltenberg-russland-atomwaffen-europaeische-armee> (дата звернення: 12.08.2025).
194. Botsch A., Thumann M. “Russland will Europa als Geisel nehmen”. *Die Zeit*. Nr. 48/2018, 21.11.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/48/wolodymyr-hroisman-premierminister-ukraine-rechtsextremismus-russland-europa> (дата звернення: 12.08.2025).
195. Botsch A. Der verdrängte Krieg ist zurück. *Die Zeit*. Nr. 49/2018, 28.11.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/49/russland-ukraine-konflikt-kriegsrecht-schiff-asowsches-meer> (дата звернення: 12.08.2025).
196. Thumann M. Warum rüstet Russland gegen Europa auf? *Die Zeit*. Nr. 51/2018, 05.12.2018. URL: <https://www.zeit.de/2018/51/abruestungsvertrag-aufruestung-russland-abwehrraketen-nato-wladimir-putin> (дата звернення: 12.08.2025).
197. Joffe J. Ein Präsident der Leere. *Die Zeit*. Nr. 01/2019, 26.12.2018. URL: <https://www.zeit.de/2019/01/donald-trump-us-praesident-moral-prinzipien-interessen> (дата звернення: 12.08.2025).

198. Naß M. Im toten Winkel. *Die Zeit*. Nr. 07/2019, 06.02.2019. URL: <https://www.zeit.de/2019/07/atomares-wettruesten-inf-vertrag-usa-russland-aufkuendigung-nato> (дата звернення: 12.08.2025).
199. Lau J. Der kalte Krieg taut. *Die Zeit*. Nr. 07/2019, aktualisiert 09.02.2019. URL: <https://www.zeit.de/2019/07/grossmachtkonflikte-deutschland-aussenpolitik-brexit-inf-vertrag> (дата звернення: 12.08.2025).
200. Bittner J., Bota A., Kohlenberg K., Thumann M. Die USA gegen Russland – und alle gegen alle. *Die Zeit*. Nr. 07/2019, 06.02.2019. URL: <https://www.zeit.de/2019/07/inf-vertrag-atomare-mittelstreckenraketen-russland-usa-ruestungswettlauf> (дата звернення: 12.08.2025).
201. Dausend P. Ist der neue Wehretat zu niedrig? *Die Zeit*. Nr. 13/2019, 20.03.2019. URL: <https://www.zeit.de/2019/13/nato-verteidigung-wehretat-bundeswehr> (дата звернення: 12.08.2025).
202. Bota A. Ein Clown als Präsident? *Die Zeit*. Nr. 14/2019, 27.03.2019. URL: <https://www.zeit.de/2019/14/wolodymyr-selenskyj-ukraine-praesidentschaftswahl-komiker> (дата звернення: 12.08.2025).
203. Bota A. Schluss mit lustig. *Die Zeit*. Nr. 18/2019, 24.04.2019. URL: <https://www.zeit.de/2019/18/wolodymyr-selenskyj-ukraine-praesident-russland-donbass> (дата звернення: 12.08.2025).
204. von Dohnanyi K. Russland im Visier. *Die Zeit*. Nr. 26/2019, aktualisiert 24.06.2019. URL: <https://www.zeit.de/2019/26/nato-osterweiterung-russland-horst-teltschik-william-burns> (дата звернення: 12.08.2025).
205. Teltschik H. Die Legende vom gebrochenen Versprechen. *Die Zeit*. Nr. 29/2019, 10.07.2019. URL: <https://www.zeit.de/2019/29/nato-osterweiterung-versprechen-1990-usa-sowjetunion> (дата звернення: 12.08.2025).
206. Thumann M. Gibt es ein neues Wettrüsten? *Die Zeit*. Nr. 36/2019, 28.08.2019. URL: <https://www.zeit.de/2019/36/raketentests-usa-russland-nordkorea-iran-aufruestung> (дата звернення: 12.08.2025).

207. Jessen J. Mehr als das Wunder an der Weichsel. *Die Zeit*. Nr. 37/2019, aktualisiert 10.09.2019. URL: <https://www.zeit.de/2019/37/der-vergessene-sieg-stephan-lehnstaedt-polnisch-sowjetische-krieg> (дата звернення: 12.08.2025).

208. Thumann M. Warum schwächelt Putins Partei? *Die Zeit*. Nr. 38/2019, aktualisiert 13.09.2019. URL: <https://www.zeit.de/2019/38/russland-wladimir-putin-regionalwahlen> (дата звернення: 12.08.2025).

209. Frehse L. Der diffuse Krieg. *Die Zeit*. Nr. 39/2019, aktualisiert 18.09.2019. URL: <https://www.zeit.de/2019/39/saudi-arabien-drohnenangriffe-oelanlagen-iran-jemen> (дата звернення: 12.08.2025).

210. Ein Anruf zu viel. *Die Zeit*. Nr. 40/2019, 25.09.2019. URL: <https://www.zeit.de/2019/40/donald-trump-impeachment-ukraine-wolodymyr-selenskyi-joe-biden> (дата звернення: 12.08.2025).

211. Wefing H. Wie geht ein Impeachment? *Die Zeit*. Nr. 44/2019, 23.10.2019. URL: <https://www.zeit.de/2019/44/amentshebungsverfahren-impeachment-donald-trump-usa> (дата звернення: 12.08.2025).

212. Bota A. Amerikanische Verstrickungen. *Die Zeit*. Nr. 47/2019, aktualisiert 15.11.2019. URL: <https://www.zeit.de/2019/47/ukraine-ffaere-donald-trump-wolodymyr-selenskyj-zusammenhaenge> (дата звернення: 12.08.2025).

213. Krupa M. “Unser größter Feind sind wir selbst”. *Die Zeit*. Nr. 49/2019, aktualisiert 28.11.2019. URL: <https://www.zeit.de/2019/49/donald-tusk-europaeische-union-ratspraesident-brexit-donald-trump> (дата звернення: 12.08.2025).

214. Bota A. Witz mit Trauer im Schlepptau. *Die Zeit*. Nr. 50/2019, 02.12.2019. URL: <https://www.zeit.de/2019/50/wolodymyr-selenskyj-ukraine-wahlkampf-komiker-kiew> (дата звернення: 12.08.2025).

215. Bota A. “Wenn Putin keinen Widerstand spürt, dann geht er, so weit er kann”. *Die Zeit*. Nr. 51/2019, aktualisiert 07.12.2019. URL: <https://www.zeit.de/2019/51/ukraine-ffaere-wolodymyr-selenskyj-donald-trump-amentshebungsverfahren> (дата звернення: 12.08.2025).

216. Bota A. Unschuld im Kreml. *Die Zeit*. Nr. 52/2019, aktualisiert 12.12.2019. URL: <https://www.zeit.de/2019/52/wladimir-putin-kreml-russlandpolitik-selimchan-changoschwili-auftragsmord-geheimdienst> (дата звернення: 12.08.2025).
217. Buchter H., Fischermann Th. Warum wehren sich die USA gegen eine Gaspipeline in der Ostsee? *Die Zeit*. Nr. 53/2019, 17.12.2019. URL: <https://www.zeit.de/2019/53/nord-stream-2-gaspipeline-ostsee-russland-usa-eu> (дата звернення: 12.08.2025).
218. Thumann M. Bloß keine Absprachen. *Die Zeit*. Nr. 01/2020, 26.12.2019. URL: <https://www.zeit.de/2020/01/nord-stream-2-ostsee-pipeline-europa-energiepolitik> (дата звернення: 12.08.2025).
219. Bota A. Saschas Krieg. *Die Zeit*. Nr. 08/2020, aktualisiert 15.02.2020. URL: <https://www.zeit.de/2020/08/ostukraine-krieg-russland-minsker-abkommen> (дата звернення: 12.08.2025).
220. Bota A., Thumann M. “Sie haben vorsätzlich gelogen”. *Die Zeit*. Nr. 10/2020, aktualisiert 03.03.2020. URL: <https://www.zeit.de/2020/10/andrij-koboljew-naftogaz-nord-stream-2-oligarchie> (дата звернення: 12.08.2025).
221. Bota A. Unter unseren Augen. *Die Zeit*. Nr. 11/2020, aktualisiert 05.03.2020. URL: <https://www.zeit.de/2020/11/syrien-wladimir-putin-russland-baschar-al-assad> (дата звернення: 12.08.2025).
222. Enders T. Wir müssen über Nuklearwaffen reden. *Die Zeit*. Nr. 11/2020, 04.03.2020. URL: <https://www.zeit.de/2020/11/atomwaffen-eu-frankreich-abschreckung-aufruistung-verteidigung> (дата звернення: 12.08.2025).
223. Applebaum A. Die Ablösung beginnt. *Die Zeit*. Nr. 25/2020, aktualisiert 13.06.2020. <https://www.zeit.de/2020/25/us-aussenpolitik-donald-trump-china-hegemonie> (дата звернення: 12.08.2025).
224. Thumann M. Muss i denn ... *Die Zeit*. Nr. 26/2020, 17.06.2020. URL: <https://www.zeit.de/2020/26/donald-trump-us-truppenabzug-sanktionen-drohung> (дата звернення: 12.08.2025).

225. Krupa M. Vorsicht, doch bissig. *Die Zeit*. Nr. 26/2020, aktualisiert 18.06.2020. URL: <https://www.zeit.de/2020/26/europaeische-union-corona-krise-zusammenhalt-staerke> (дата звернення: 12.08.2025).

226. Lau J. Ende der Illusion. *Die Zeit*. Nr. 38/2020, aktualisiert 10.09.2020. URL: <https://www.zeit.de/2020/38/russland-alexey-nawalny-nord-stream-2-wladimir-putin-aussenpolitik> (дата звернення: 12.08.2025).

227. Beck M. Überheblich oder unterwürfig? *Die Zeit*. Nr. 39/2020, aktualisiert 16.09.2020. URL: <https://www.zeit.de/2020/39/umgang-russland-wladimir-putin-diplomatie-leserbriefe> (дата звернення: 12.08.2025).

228. Born M., Jensen M., Plett C. Lässt sich Putin zum Umdenken bewegen, wenn man Nord Stream 2 stoppt? *Die Zeit*. Nr. 39/2020, aktualisiert 17.09.2020. URL: <https://www.zeit.de/2020/39/sanktionen-russland-wirtschaft-nord-stream-2-eu> (дата звернення: 12.08.2025).

229. Bittner J. Nicht von Putin. *Die Zeit*. Nr. 40/2020, aktualisiert 24.09.2020. URL: <https://www.zeit.de/2020/40/putin-energieversorgung-verbraucher-marktmacht> (дата звернення: 12.08.2025).

230. Malcher I. Grüße nach Moskau. *Die Zeit*. Nr. 50/2020, aktualisiert 04.12.2020. URL: <https://www.zeit.de/2020/50/gazprom-omv-energiekonzern-sanktion-nord-stream-2> (дата звернення: 12.08.2025).

231. Lau J. Rohrkrepierer. *Die Zeit*. Nr. 07/2021, 10.02.2021. URL: <https://www.zeit.de/2021/07/nord-stream-2-russland-alexey-nawalny-pipeline> (дата звернення: 12.08.2025).

232. Thumann M. Die Richtigen erwischen. *Die Zeit*. Nr. 09/2021, 24.02.2021. URL: <https://www.zeit.de/2021/09/russland-belarus-sanktionen-eu-menschenrechts-verstoss-alexey-nawalny> (дата звернення: 12.08.2025).

233. Seipel H. Der lange Abschied. *Die Zeit*. Nr. 14/2021, aktualisiert 05.04.2021. URL: <https://www.zeit.de/2021/14/russland-deutschland-beziehung-politik-angela-merkel-wladimir-putin> (дата звернення: 12.08.2025).

234. Lau J. Übergriff und Überdruss. *Die Zeit*. Nr. 15/2021, aktualisiert 07.04.2021. URL: <https://www.zeit.de/2021/15/ukraine-wladimir-putin-russland-joe-biden-militaer-konflikt> (дата звернення: 12.08.2025).

235. Thumann M. In der Zange. *Die Zeit*. Nr. 16/2021, aktualisiert 15.04.2021. URL: <https://www.zeit.de/2021/16/ukraine-russland-wladimir-putin-unabhaengigkeit-streitkraefte> (дата звернення: 12.08.2025).

236. Bota A. Wo ist Merkel? *Die Zeit*. Nr. 17/2021, 21.04.2021. URL: <https://www.zeit.de/2021/17/russland-angela-merkel-alexej-nawalny-ukraine-nord-stream-2> (дата звернення: 12.08.2025).

237. Thumann M. Freunde gesucht. *Die Zeit*. Nr. 17/2021, aktualisiert 22.04.2021. URL: <https://www.zeit.de/2021/17/ukraine-russland-wolodymyr-selenskyj-verbuendete-tuerkei-usa> (дата звернення: 12.08.2025).

238. Hommerich L., Malcher I., Musharbash Y. Herr Präsident, es ist angerichtet. *Die Zeit*. Nr. 19/2021, aktualisiert 07.05.2021. URL: <https://www.zeit.de/2021/19/russland-einflussnahme-deutschland-abgeordnete-unternehmen-ostsee-konferenz-berlin> (дата звернення: 12.08.2025).

239. Friederichs H. Strahlende Zukunft. *Die Zeit*. Nr. 19/2021, aktualisiert 10.05.2021. URL: <https://www.zeit.de/2021/19/atomwaffen-aufreueung-usa-china-russland-atomkrieg-gefahr-waffenindustrie> (дата звернення: 12.08.2025).

240. Lau J. Ups, die Realität. *Die Zeit*. Nr. 23/2021, aktualisiert 02.06.2021. URL: <https://www.zeit.de/2021/23/robert-habeck-ukraine-die-gruenen-waffen-waffenexport-aussenpolitik> (дата звернення: 12.08.2025).

241. Jeska A. Die Gewalt blüht. *Die Zeit*. Nr. 23/2021, aktualisiert 04.06.2021. URL: <https://www.zeit.de/2021/23/robert-habeck-ukraine-die-gruenen-waffen-waffenexport-aussenpolitik> (дата звернення: 12.08.2025).

242. Nausėda G. Wir erlauben nicht, zu vergessen. *Die Zeit*. Nr. 27/2021, 30.06.2021. URL: <https://www.zeit.de/2021/27/gitanas-nauseda-praesident-litauen-wladimir-putin-krim> (дата звернення: 12.08.2025).

243. Kerbusk S., Thumann M., Malcher I., Buchter H. Väterchen Frost. *Die Zeit*. Nr. 40/2021, aktualisiert 02.10.2021. URL: <https://www.zeit.de/2021/40/gaskrise-europa-russland-kuenstliche-verknappung-energieversorgung-gazprom-nordstream-2> (дата звернення: 12.08.2025).

244. Lau J. Neue Robustheit. *Die Zeit*. Nr. 47/2021, 17.11.2021. URL: <https://www.zeit.de/2021/47/europaische-union-belarus-russland-konflikt-aussengrenze> (дата звернення: 12.08.2025).

245. Thumann M. Was bezweckt Präsident Putin mit seinem Truppenaufmarsch? *Die Zeit*. Nr. 49/2021, 01.12.2021. URL: <https://www.zeit.de/2021/49/ukraine-russland-wladimir-putin-militaer> (дата звернення: 12.08.2025).

246. Naß M. Keinen Schritt weiter. *Die Zeit*. Nr. 52/2021, 15.12.2021. URL: <https://www.zeit.de/2021/52/ukraine-konflikt-ampel-regierung-sanktion-europa-usa> (дата звернення: 12.08.2025).

247. Malcher I., Schieritz M., Thumann M. Stehen bleiben! *Die Zeit*. Nr. 52/2021, aktualisiert 16.12.2021. URL: <https://www.zeit.de/2021/52/sanktionen-russland-ukraine-eu-usa-diplomatie> (дата звернення: 12.08.2025).

248. Lau J., Shafy S. “Werte und Interessen sind kein Gegensatz”. *Die Zeit*. Nr. 53/2021, 21.12.2021. URL: <https://www.zeit.de/2021/53/annalena-baerbock-aussenpolitik-russland-china> (дата звернення: 12.08.2025).

249. Naß M. Reden und rüsten. *Die Zeit*. Nr. 02/2022, aktualisiert 05.01.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/02/ukraine-konflikt-usa-russland-europaeische-union> (дата звернення: 12.08.2025).

250. Thumann M. Der Hüter der Diktatoren. *Die Zeit*. Nr. 03/2022, aktualisiert 13.01.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/03/wladimir-putin-kasachstan-ukraine> (дата звернення: 12.08.2025).

251. Thumann M. Auf dem Sprung. *Die Zeit*. Nr. 04/2022, aktualisiert 19.01.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/04/wladimir-putin-aussenpolitik-russland-ukraine> (дата звернення: 12.08.2025).

252. Schieritz M. Geld als Waffe. *Die Zeit*. Nr. 04/2022, aktualisiert 20.01.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/04/russland-sanktionen-swift-finanzen> (дата звернення: 12.08.2025).

253. Dausend P. Willy und der Nostalgiereflex. *Die Zeit*. Nr. 04/2022, aktualisiert 19.01.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/04/spd-russland-willy-brandt> (дата звернення: 12.08.2025).

254. Lau J. Schuss nicht gehört. *Die Zeit*. Nr. 05/2022, 26.01.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/05/waffenlieferungen-aussenpolitik-ukraine-krise> (дата звернення: 12.08.2025).

255. Thumann M. An der Null-Linie. *Die Zeit*. Nr. 05/2022, aktualisiert 29.01.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/05/ukraine-armee-verteidigung-russland> (дата звернення: 12.08.2025).

256. Brost M. Warum so gehemmt? *Die Zeit*. Nr. 05/2022, 26.01.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/05/olaf-scholz-bundeskanzler-impfpflicht-russland> (дата звернення: 12.08.2025).

257. Fischermann Th., Malcher I., Rudzio K. Der Preis der Sanktionen. *Die Zeit*. Nr. 05/2022, aktualisiert 27.01.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/05/sanktionen-russland-ukraine-konflikt-eu-usa>

258. Lau J., Naß M., Thumann M. Wem gehört die Zukunft? *Die Zeit*. Nr. 06/2022, aktualisiert 04.02.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/06/wladimir-putin-xi-jinping-weltmacht-usa> (дата звернення: 12.08.2025).

259. Sußebach H. 1444 Kilometer. *Die Zeit*. Nr. 06/2022, aktualisiert 09.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/06/kiew-ukraine-russland-krieg-auswanderung-berlin-busfahrt> (дата звернення: 12.08.2025).

260. Gilbert C. “Es kann keinen Kompromiss geben”. *Die Zeit*. Nr. 06/2022, aktualisiert 02.02.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/06/vitali-klitschko-kiew-buergermeister-russland-ukraine> (дата звернення: 12.08.2025).

261. Dausend P., Hähnig A., Machowecz M., Malcher I., Nejezchleba M., Pinzler P., Schieritz M., Stark H., Thumann M., Wefing H., Zimmermann F. Wenn der Gasmann zweimal klingelt. *Die Zeit*. Nr. 07/2022, aktualisiert 10.02.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/07/nord-stream-2-bundesregierung-gerhard-schroeder> (дата звернення: 12.08.2025).

262. Klympush-Tsintsadze I., Merezhko O. Ein Volk? *Die Zeit*. Nr. 07/2022, aktualisiert 11.02.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/07/wladimir-putin-russland-ukraine-aufsatz> (дата звернення: 12.08.2025).

263. Zhadan S. Rock 'n' Roll in Zeiten des Krieges. *Die Zeit*. Nr. 07/2022, aktualisiert 12.02.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/07/ukraine-konflikt-menschen-krieg> (дата звернення: 12.08.2025).

264. Brunner S., Daum M. Ringeltanz mit Moskau. *Die Zeit*. Nr. 07/2022, 10.02.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/07/ukraine-konflikt-oesterreich-schweiz> (дата звернення: 12.08.2025).

265. Daum M. Pst! Darüber spricht man nicht. *Die Zeit*. Nr. 07/2022, aktualisiert 13.02.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/07/ukraine-krise-schweiz-neutralitaet-sicherheitspolitik> (дата звернення: 12.08.2025).

266. Was jetzt? *Die Zeit*. Nr. 08/2022, 16.02.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/08/russland-krise-aussenpolitik-joschka-fischer-sigmar-gabriel> (дата звернення: 12.08.2025).

267. Wefing H. Dreifach naiv. *Die Zeit*. Nr. 08/2022, aktualisiert 17.02.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/08/russland-konflikt-ukraine-gas-waffen> (дата звернення: 12.08.2025).

268. Brost Westens. *Die Zeit*. Nr. 09/2022, 23.02.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/09/russland-krise-krieg-weltpolitik-ukraine> (дата звернення: 12.08.2025).

269. Sauerbrey A. Der Anarchist. *Die Zeit*. Nr. 09/2022, 23.02.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/09/wladimir-putin-russland-ukraine-krieg>

270. Lau J., Shafy S., Thumann M., Wefing H. Im Visier. *Die Zeit*. Nr. 09/2022, 23.02.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/09/rede-wladimir-putin-ukraine-strategie-westen-einigkeit> (дата звернення: 12.08.2025).

271. Thumann M. Der Geschichtsvollzieher. *Die Zeit*. Nr. 09/2022, aktualisiert 24.02.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/09/wladimir-putin-russland-westen-geschichte-fernsehansprache> (дата звернення: 12.08.2025).

272. Jeska A. Nur der Teufel kann sie vertreiben. *Die Zeit*. Nr. 09/2022, 23.02.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/09/krieg-donbass-ukraine-bewohner-grenzgebiet> (дата звернення: 12.08.2025).

273. Malcher I., Nienhaus L., Rudzio K. Wem tut es mehr weh? *Die Zeit*. Nr. 09/2022, 23.02.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/09/sanktionen-gegen-russland-wirtschaft-schaden> (дата звернення: 12.08.2025).

274. Dausend P., Hildebrandt T., Lau M., Middelhoff P., Pausch R., Schieritz M. Kann Deutschland diesen Krieg verkraften? *Die Zeit*. Nr. 10/2022, aktualisiert 01.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/10/zeitenwende-ukraine-russland-krieg-bundesregierung-sicherheitspolitik-aussenpolitik> (дата звернення: 12.08.2025).

275. di Lorenzo G. Wie können wir uns wehren? *Die Zeit*. Nr. 10/2022, 01.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/10/russland-ukraine-krieg-energieversorgung-aufruestung-bundeswehr> (дата звернення: 12.08.2025).

276. Jeska A. Wie lange hält Kiew durch? *Die Zeit*. Nr. 10/2022, 01.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/10/kiew-ukraine-russland-krieg-verteidigung-versorgung> (дата звернення: 12.08.2025).

277. Ulrich B. Kann sie Putin bremsen? *Die Zeit*. Nr. 10/2022, aktualisiert 02.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/10/ursula-von-der-leyen-wladimir-putin-eu-russland> (дата звернення: 12.08.2025).

278. Brunner S. Überlebt Selenskyj diesen Krieg? *Die Zeit*. Nr. 10/2022, 01.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/10/wolodymyr-selenskyj-ukraine-praesidentschaft-russland-krieg> (дата звернення: 12.08.2025).

279. Thumann M. Wie weit wird Putin gehen? *Die Zeit*. Nr. 10/2022, 01.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/10/wladimir-putin-russland-ukraine-krieg-atomwaffen> (дата звернення: 12.08.2025).

280. Thumann M. Kippt die Stimmung in Russland? *Die Zeit*. Nr. 10/2022, aktualisiert 01.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/10/russland-proteste-krieg-ukraine-widerstand> (дата звернення: 12.08.2025).

281. Biermann K., Polke-Majewski K. Wer hat den Kreml gehackt? *Die Zeit*. Nr. 10/2022, 01.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/10/anonymous-cyberkrieg-hackerangriff-russland-ukraine> (дата звернення: 12.08.2025).

282. Dausend P., Ladurner U., Lau J., Thumann M. Kann die Nato sich verteidigen? *Die Zeit*. Nr. 10/2022, aktualisiert 02.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/10/nato-russland-ukraine-krieg-atomwaffen-bundeswehr-ausruestung> (дата звернення: 12.08.2025).

283. Krupa M. Waren wir naiv? *Die Zeit*. Nr. 10/2022, 01.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/10/francois-hollande-wladimir-putin-europa-ukraine-krieg-interview> (дата звернення: 12.08.2025).

284. Kortas O. Was fürchtet Polen am meisten? *Die Zeit*. Nr. 10/2022, 02.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/10/polen-ukraine-grenze-eu-russlandpolitik> (дата звернення: 12.08.2025).

285. Yang X. Auf wessen Seite steht China? *Die Zeit*. Nr. 10/2022, 01.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/10/russland-china-beziehungen-ukraine-krieg-strategie> (дата звернення: 12.08.2025).

286. Joffe J., Sapper M. Ist Putins Politik wahnsinnig? *Die Zeit*. Nr. 10/2022, 01.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/10/wladimir-putin-russland-ukraine-krieg-rationalitaet> (дата звернення: 12.08.2025).

287. Schirmer S. Frieden schaffen doch mit Waffen? *Die Zeit*. Nr. 10/2022, aktualisiert 05.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/10/deutsche->

sicherheitspolitik-ukraine-krieg-bundeswehr-atomwaffen (дата звернення: 12.08.2025).

288. M., Lau J., Thumann M. Zwischen Krieg und Frieden. *Die Zeit*. Nr. 08/2022, 16.02.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/08/olaf-scholz-moskau-wladimir-putin-russland> (дата звернення: 12.08.2025).

289. Ladurner U. “Russland hat kein Vetorecht”. *Die Zeit*. Nr. 08/2022, aktualisiert 16.02.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/08/jens-stoltenberg-nato-russland-ukraine> (дата звернення: 12.08.2025).

290. Oksanen S. Manipulierte Gemüter. *Die Zeit*. Nr. 08/2022, aktualisiert 17.02.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/08/finnland-sowjetunion-ukraine-russland-europa> (дата звернення: 12.08.2025).

291. Kermani N. Putins Attacke und die Schwäche des

292. Malcher I., Tatje C. Oligarchen: Wo der Rubel noch rollt. *Die Zeit*. Nr. 10/2022, 02.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/10/eu-sanktionen-oligarchen-russland-ukraine-krieg> (дата звернення: 12.08.2025).

293. Friederichs H. Plötzlich gewollt. *Die Zeit*. Nr. 10/2022, aktualisiert 01.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/10/ruestungsindustrie-aufruestung-nato-russland-ukraine-krieg-profit> (дата звернення: 12.08.2025).

294. Malcher I., Nienhaus L. Der Finanzkrieg *Die Zeit*. Nr. 10/2022, 02.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/10/swift-ausschluss-russland-rubel-notenbank-ukraine-krieg> (дата звернення: 12.08.2025).

295. Nejezchleba M. Die Ukraine-Versteher. *Die Zeit*. Nr. 10/2022, 02.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/10/osteuropa-ukraine-krieg-deutschland-bundesregierung> (дата звернення: 12.08.2025).

296. Daum M., Jäggi S., Müller S. Können wir auch anders? *Die Zeit*. Nr. 10/2022, aktualisiert 02.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/10/schweiz-krieg-ukraine-russland-diplomatie> (дата звернення: 12.08.2025).

297. Krästev I. Jetzt beginnt eine neue Geschichte. *Die Zeit*. Nr. 10/2022, aktualisiert 03.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/10/krieg-europa-ukraine-russland-geschichte> (дата звернення: 12.08.2025).

298. Glum L. “Alles stand still”. *Die Zeit*. Nr. 10/2022, aktualisiert 03.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/10/jevgenia-belorusets-kiew-fotografie-ukraine> (дата звернення: 12.08.2025).

299. Löwisch G. Was löst der Krieg in uns aus? *Die Zeit*. Nr. 10/2022, aktualisiert 06.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/10/krieg-europa-angst-bevoelkerung-geschichte> (дата звернення: 12.08.2025).

300. Pollack D. Erschüttert. *Die Zeit*. Nr. 10/2022, *Christ & Welt*. aktualisiert 06.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/10/russland-ukraine-krieg-europa-christentum-kultur> (дата звернення: 12.08.2025).

301. Bauer W., Bucciarelli F. (Fotogr.) Kiew im Krieg. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 10.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/11/kiew-ukraine-russland-krieg-lwiw-bevoelkerung-flucht> (дата звернення: 12.08.2025).

302. Naß M. Putins Komplize. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 10.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/11/russland-china-ukraine-krieg-zurueckhaltung-weltordnung> (дата звернення: 12.08.2025).

303. Pletter R. Frieden ist teuer. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, 09.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/11/russland-ukraine-krieg-sanktionen-energieversorgung> (дата звернення: 12.08.2025).

304. Gilbert C. “Wenn die Ukraine bei dir ist, fühlst du dich sicher *Die Zeit*. Nr. 11/2022, 09.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/11/wolodymyr-selenskyj-ukraine-russland-krieg-interview> (дата звернення: 12.08.2025).

305. Lau J., Pinzler P., Schieritz M. Die neuen Stufen der Eskalation. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, 09.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/11/russland-ukraine-krieg-sanktionen-waffenlieferung-druck> (дата звернення: 12.08.2025).

306. Dausend P., Pausch R., Schieritz M., Stark H. "What a day". *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 10.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/11/waffenlieferung-ukraine-russland-krieg-bundeswehr-olaf-scholz-bundeswehr> (дата звернення: 12.08.2025).

307. Winkler H. A. Was Putin mit Hitler verbindet. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 12.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/11/wladimir-putin-russland-ukraine-krieg-adolf-hitler-nationalismus> (дата звернення: 12.08.2025).

308. Krupa M. Und nun zum Sport. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 11.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/11/emmanuel-macron-praesidentschaftswahl-wladimir-putin-russland-ukraine-krieg> (дата звернення: 12.08.2025).

309. Kappeler A. Der lange Weg zur Unabhängigkeit. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 13.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/11/ukraine-geschichte-unabhaengigkeit-staatliche-selbstbestimmung> (дата звернення: 12.08.2025).

310. Nienhaus L., Rudzio K., Thumann M. Russlands letzter Kaufrausch. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 10.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/11/russland-ukraine-krieg-sanktionen-inflation-embargo> (дата звернення: 12.08.2025).

311. Buchter H. Er sagt Stopp. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, 09.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/11/joe-biden-usa-sanktionen-importstopp-oel-embargo-russland-ukraine-krieg> (дата звернення: 12.08.2025).

312. Pletter R., Widmann M. Die Angst vor dem nächsten Winter. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 11.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/11/energieversorgung-gaspreis-gasspeicher-russland-ukraine-krieg> (дата звернення: 12.08.2025).

313. Böhm A., Frehse L., Grefe Ch. Brot und Kriege. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 11.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/11/weizen-ukraine-russland-krieg-getreideversorgung> (дата звернення: 12.08.2025).

314. Hans J., Parnack Ch. Die Macht über die Geschichte. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 10.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/11/mediengesetz-russland-pressefreiheit-ukraine-krieg-zensur> (дата звернення: 13.08.2025).

315. Schlaf G. Es ist Krieg. Was tut die Kultur? *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 10.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/11/ukraine-russland-krieg-kultur-widerstand-boycott> (дата звернення: 13.08.2025).

316. Weisbrod L. TikTok bleibt stabil. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 11.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/11/social-media-russland-ukraine-krieg-tik-tok> (дата звернення: 13.08.2025).

317. Finger E. “Den Krieg als heilig überhöhen”. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 14.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/11/patriarch-kyrill-wladimir-putin-russland-ukraine-krieg> (дата звернення: 13.08.2025).

318. Kapitelman D. Wer spricht da noch Russisch? *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 10.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/11/osteuropaeische-community-berlin-russland-ukraine> (дата звернення: 13.08.2025).

319. Allmaier M., Cwiertnia L., Helm M., Jakob A.-E., Mayr A., Sußebach H., Theile M. Wie können wir helfen? *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 10.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/11/hilfe-ukraine-fluechtlinge-fluechtlingshilfe> (дата звернення: 13.08.2025).

320. Hörnlein K., Petersen M., Schaschek S., Wörz A. Wir halten zusammen. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 12.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/11/hilfe-ukraine-spenden-solidaritaet> (дата звернення: 13.08.2025).

321. Rödder T. “Um ein Uhr nachts stand sie vor mir, 19 Jahre jung, mit einer vollgepackten Sporttasche”. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, *Christ & Welt*. aktualisiert 11.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/11/ukrainische-gefluechtete-aufnahme-hilfe> (дата звернення: 13.08.2025).

322. Daum M., Jäggi S. Der Fluch des schwarzen Goldes. *Die Zeit*. Nr. 11/2022, aktualisiert 12.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/11/russland-oel-schweiz-ukraine-krieg> (дата звернення: 13.08.2025).

323. Middelhoff P., Theile M., Ladurner U. Diesmal besser? *Die Zeit*. Nr. 12/2022, aktualisiert 17.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/12/fluechtlinge-ukraine-krieg-deutschland-logistik> (дата звернення: 13.08.2025).

324. Shafy S. “Schon der Gedanke muss verbannt werden”. *Die Zeit*. Nr. 12/2022, 16.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/12/einsatz-atomwaffen-russland-wladimir-putin-pavel-podvig> (дата звернення: 13.08.2025).

325. Bauer W. “Wer befiehlt so etwas?”. *Die Zeit*. Nr. 12/2022, 16.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/12/mykolajiw-ukraine-streubomben-krieg-russland-front> (дата звернення: 13.08.2025).

326. Yang X. Grenzenlose Freundschaft? *Die Zeit*. Nr. 12/2022, aktualisiert 18.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/12/russland-china-beziehung-krieg-ukraine-zheng-yongnian> (дата звернення: 13.08.2025).

327. Hinze H. An der Bilderfront. *Die Zeit*. Nr. 12/2022, 16.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/12/krieg-ukraine-russland-europa-fotos-bilder> (дата звернення: 13.08.2025).

328. Coen A. Gegen zwei Autokraten. *Die Zeit*. Nr. 12/2022, 16.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/12/joe-biden-usa-wladimir-putin-donald-trump> (дата звернення: 13.08.2025).

329. Soboczynski A. Den Himmel schließen? *Die Zeit*. Nr. 12/2022, 16.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/12/kriegsrhetorik-kunst-literatur-intellektuelle-sprache> (дата звернення: 13.08.2025).

330. Liebetrau N. Von Impfgegnern zu Putin-Verstehern? *Die Zeit*. Nr. 12/2022, 20.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/12/neue-rechte-krieg-spaltung-impfgegner-wladimir-putin-ukraine> (дата звернення: 13.08.2025).

331. Daum M. Kalter Krieg und die Schweiz. *Die Zeit*. Nr. 12/2022, 16.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/12/schweiz-kalter-krieg-russland-ukraine> (дата звернення: 13.08.2025).

332. Sauerbrey A. Lieber aufgeben? *Die Zeit*. Nr. 13/2022, aktualisiert 24.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/13/russland-angriffskrieg-ukraine-wladimir-putin> (дата звернення: 13.08.2025).

333. Kohlenberg K., Lau J. “Wir werden keine Gebiete aufgeben”. *Die Zeit*. Nr. 13/2022, aktualisiert 23.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/13/wirtschaftsberater-ukraine-krieg-alexander-rodneyansky> (дата звернення: 13.08.2025).

334. Bittner J. Ist es Faschismus? *Die Zeit*. Nr. 13/2022, aktualisiert 26.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/13/wladimir-putin-russland-faschismus-ukraine> (дата звернення: 13.08.2025).

335. Fischermann T. Der Midas von der Moskwa. *Die Zeit*. Nr. 13/2022, aktualisiert 28.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/13/russland-gold-bestaende-oligarchen> (дата звернення: 13.08.2025).

336. Timm T. Attacken auf die Kunst. *Die Zeit*. Nr. 13/2022, aktualisiert 24.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/13/kunst-kultur-ukraine-krieg-museum> (дата звернення: 13.08.2025).

337. Ther Ph. Blickt auch auf die anderen Nachbarn! *Die Zeit*. Nr. 13/2022, aktualisiert 25.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/13/osteuropa-russland-eu-krieg> (дата звернення: 13.08.2025).

338. Bota A., Lau J., Middelhoff P., Raether E., Sauerbrey A., Schmidt Ch., Stark H., Wefing H. Kommt er damit davon? *Die Zeit*. Nr. 14/2022, aktualisiert 03.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/14/wladimir-putin-kriegsverbrechen-anklage-beweise-sammeln> (дата звернення: 13.08.2025).

339. Nienhaus L. Ein Plan wäre gut. *Die Zeit*. Nr. 14/2022, aktualisiert 31.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/14/russische-energie-deutschland-rezession-gas-oel-drohung> (дата звернення: 13.08.2025).

340. Lau J. Die schwache Supermacht. *Die Zeit*. Nr. 14/2022, aktualisiert 31.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/14/russland-armee-eroberungsfeldzug-supermacht-verluste-ukraine> (дата звернення: 13.08.2025).

341. Pinzler P., Schieritz M. Rubel oder Freiheit. *Die Zeit*. Nr. 14/2022, 30.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/14/russland-erdoel-erdgas-deutschland-rubel-abhaengigkeit> (дата звернення: 13.08.2025).

342. Ladurner U. Wird Ungarn jetzt die neue Schweiz? *Die Zeit*. Nr. 14/2022, aktualisiert 03.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/14/ungarn-sanktionen-russland-viktor-orban-neutralitaet> (дата звернення: 13.08.2025).

343. Bittner J., Machowecz M. Muss der Westen mitkämpfen? *Die Zeit*. Nr. 14/2022, aktualisiert 30.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/14/russisch-ukrainischer-krieg-westen-thomas-de-maiziere-michail-chodorkowski> (дата звернення: 13.08.2025).

344. Merz F. Wir müssen eingestehen, dass wir uns geirrt haben. *Die Zeit*. Nr. 14/2022, 30.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/14/russland-ueberfall-ukraine-deutsche-fehlentscheidungen-regierungen> (дата звернення: 13.08.2025).

345. Nezik A.-K., Parnack Ch. “Man altert schnell in dieser Rolle”. *Die Zeit*. Nr. 14/2022, 30.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/14/christian-klein-sap-dax-konzern-corona-ukraine-krieg> (дата звернення: 13.08.2025).

346. Radisch I. “Frieden kann abscheulicher sein als Krieg”. *Die Zeit*. Nr. 14/2022, aktualisiert 31.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/14/bernard-henri-levy-philosoph-frankreich-krieg-frieden> (дата звернення: 13.08.2025).

347. Ernesti J. Was der Papst gegen den Krieg tun kann. *Die Zeit*. Nr. 14/2022, 30.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/14/papst-franziskus-frieden-diplomatie-russland-geschichte> (дата звернення: 13.08.2025).

348. Widmann M. “Zurückschrecken ist keine Option, das habe ich von Wladimir gelernt.” *Die Zeit*. Nr. 14/2022, 13.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/14/tatjana-kiel-klitschko-brueder-hilfe-kiew> (дата звернення: 13.08.2025).

349. Drieschner F. Wo sollen sie alle wohnen? *Die Zeit*. Nr. 14/2022, 04.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/14/fluechtlinge-ukraine-hamburg-unterkuenfte-wohnraum> (дата звернення: 13.08.2025).

350. Helm M. “Manche brechen in Tränen aus”. *Die Zeit*. Nr. 14/2022, 25.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/14/ankunftszenrum-hamburg-asyl-ukraine-fluechtlinge> (дата звернення: 13.08.2025).

351. Lasarzik A. 500 Anrufe täglich. Nr. 14/2022, 31.03.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/14/ukraine-gefluechtete-hilfe-callcenter-hamburg-ehrenamt> (дата звернення: 13.08.2025).

352. Achermann B., Daum M., Müller S. Erst einmal ankommen lassen. *Die Zeit*. Nr. 14/2022, aktualisiert 01.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/14/schweizer-fluechtlingspolitik-ukraine-arbeitsmarkt-integration> (дата звернення: 13.08.2025).

353. Dausend P., Sauerbrey A., Schieritz M., Thumann M. Wie könnte es aufhören? *Die Zeit*. Nr. 15/2022, aktualisiert 09.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/15/krieg-ukraine-russland-ausgang-waffen-sanktion> (дата звернення: 13.08.2025).

354. Lau J. Welt im Schock. *Die Zeit*. Nr. 15/2022, 06.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/15/butscha-massaker-krieg-russland-bilder> (дата звернення: 13.08.2025).

355. Böhm A., Shafy S. Die Entdeckung der Grausamkeit. *Die Zeit*. Nr. 15/2022, aktualisiert 07.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/15/butscha-graeuel-taten-russland-soldaten-krieg>

356. Gilbert C. “Blute ich? Blute ich?”. *Die Zeit*. Nr. 15/2022, aktualisiert 08.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/15/kriegsfotografin-lynsey-addario-ukraine> (дата звернення: 13.08.2025).

357. Middelhoff P., Schieritz M. “Wenn ich meinem Herzen folgen könnte...”. *Die Zeit*. Nr. 15/2022, 06.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/15/christian-linder-gas-russland-schuldenbremse> (дата звернення: 13.08.2025).

358. Sauerbrey A. Der Diplomat im Kampfeinsatz. *Die Zeit*. Nr. 15/2022, aktualisiert 07.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/15/andrij-melnyk-botschafter-ukraine-krieg> (дата звернення: 13.08.2025).

359. Hildebrandt T. Im Gefängnis der Vergangenheit. *Die Zeit*. Nr. 15/2022, aktualisiert 06.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/15/frank-walter-steinmeier-russland-fehler> (дата звернення: 13.08.2025).

360. Dausend P. Dausend Prozent. *Die Zeit*. Nr. 15/2022, aktualisiert 11.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/15/andrij-melnyk-umfrage-dausend-prozent> (дата звернення: 13.08.2025).

361. Bund K., Friederichs H. “Stärke zeigen, ohne zu schießen”. *Die Zeit*. Nr. 15/2022, aktualisiert 06.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/15/waffenlieferung-ukraine-panzer-bundeswehr> (дата звернення: 13.08.2025).

362. Nikkanen H. Lauschhilfen aus Helsinki. *Die Zeit*. Nr. 15/2022, aktualisiert 08.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/15/nokia-russland-ueberwachung-telekommunikation-finnland> (дата звернення: 13.08.2025).

363. Heuser U. J., Richter R. Deutschland auf Entzug. *Die Zeit*. Nr. 15/2022, aktualisiert 07.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/15/gas-russland-Ing-wilhelmshaven-klimawandel> (дата звернення: 13.08.2025).

364. Artwińska A. Jetzt sind wir gefragt! *Die Zeit*. Nr. 15/2022, 06.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/15/slawistik-studienfach-urkaine-russland> (дата звернення: 13.08.2025).

365. Schmidt Th. E. Kampf der Affekte. *Die Zeit*. Nr. 15/2022, aktualisiert 08.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/15/ukraine-krieg-umgang-affekt-bundeswehr>

366. Dausend P. Bewaffneter Trachtenverein. *Die Zeit*. Nr. 16/2022, 12.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/16/bundeswehr-waffenlieferung-ukraine-marder-panzer> (дата звернення: 13.08.2025).

367. Pletter R. Die Schuld der Konzerne. *Die Zeit*. Nr. 16/2022, aktualisiert 13.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/16/gas-russland-konzerne-abhaengigkeit> (дата звернення: 13.08.2025).

368. Asendorpf D. Auch dieses Bild kann täuschen // *Die Zeit*. Nr. 16/2022, aktualisiert 17.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/16/bilder-ukraine-satellitenaufnahmen-geheimhaltung-taeuschung> (дата звернення: 13.08.2025).

369. Daum M. Rollt den roten Teppich ein! *Die Zeit*. Nr. 16/2022, aktualisiert 18.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/16/schweiz-ukraine-politik-militaer-sanktionen> (дата звернення: 13.08.2025).

370. Bourlanges J.-L., Donfried K., Kortunow A., Tugendhat T., Zhou B., al-Haj Saleh Y. Was erwartet die Welt von Deutschland? *Die Zeit*. Nr. 17/2022, 20.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/17/zeitenwende-sicherheitspolitik-deutschland-internationale-reaktionen> (дата звернення: 15.08.2025).

371. Ulrich B. Waren sie alle von Sinnen? *Die Zeit*. Nr. 17/2022, aktualisiert 22.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/17/russlandpolitik-deutschland-energie-abhaengigkeit> (дата звернення: 15.08.2025).

372. Hähnig A., Nejezchleba M. Kein Licht am Ende der Röhre. *Die Zeit*. Nr. 17/2022, 20.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/17/nord-stream-2-manuela-schwesig-spd-russland> (дата звернення: 15.08.2025).

373. Dausend P. Dausend Prozent. *Die Zeit*. Nr. 17/2022, 20.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/17/dausend-prozent> (дата звернення: 15.08.2025).

374. Staas Ch. “Imperiale Kriege lohnen sich nicht mehr”. *Die Zeit*. Nr. 17/2022, aktualisiert 22.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/17/youval-noah-harari-russland-ukraine-krieg> (дата звернення: 15.08.2025).

375. Nezik A.-K., Nienhaus L. Land ohne Industrie? *Die Zeit*. Nr. 17/2022, aktualisiert 24.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/17/russisches-gas-embargo-industrie-oekonomie-auswirkungen> (дата звернення: 15.08.2025).

376. Biermann K., Fuchs Ch., Musharbash Y., Polke-Majewski K., Schmidt Ch., Stark H., Venohr S., Zhukovets A., Zimmermann F. Was geschieht in Mariupol? *Die Zeit*. Nr. 18/2022, 27.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/18/mariupol-ukraine-krieg> (дата звернення: 15.08.2025).

377. Böhm A. Kämpfer unter zwei Flaggen. *Die Zeit*. Nr. 18/2022, aktualisiert 01.05.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/18/belarus-oppositionelle-ukraine-krieg> (дата звернення: 15.08.2025).

378. Hildebrandt T., Pausch R., Schieritz M., Shafy S. Geht's noch schneller? *Die Zeit*. Nr. 18/2022, 27.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/18/waffenlieferung-ukraine-gepard-panzer-bundesregierung> (дата звернення: 15.08.2025).

379. Pletter R. Satt. *Die Zeit*. Nr. 18/2022, 27.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/18/konsequenzen-ukraine-krieg-wirtschaft-politik> (дата звернення: 15.08.2025).

380. Schmitt St., Scholz A.-L. Der Schnitt. *Die Zeit*. Nr. 18/2022, aktualisiert 29.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/18/sanktionen-russland-wissenschaft-auswirkungen> (дата звернення: 15.08.2025).

381. Öhler A. Wenn der Krieg die Bilder heiligt. *Christ & Welt*. aktualisiert 01.05.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/18/bilder-ukraine-krieg-ikonen> (дата звернення: 15.08.2025).

382. Brunner S. Das Déjà-vu von Grosny. *Die Zeit*. Nr. 18/2022, aktualisiert 29.04.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/18/fluechtlingshilfe-oesterreich-tschetschenien> (дата звернення: 15.08.2025).

383. Di Lorenzo G. Waffen und Worte. *Die Zeit*. Nr. 19/2022, aktualisiert 05.05.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/19/ukraine-krieg-waffen-debatte> (дата звернення: 15.08.2025).

384. Lau J. Eine Bombe für die Seele. *Die Zeit*. Nr. 19/2022, aktualisiert 08.05.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/19/atomkrieg-gefahr-angst-russland> (дата звернення: 15.08.2025).

385. Thumann M. “Das Asow-Regiment ist keine extremistische Organisation”. *Die Zeit*. Nr. 19/2022, aktualisiert 07.05.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/19/anton-schechowzow-asow-rechtsextremismus> (дата звернення: 15.08.2025).

386. Pinzler P., Schieritz M. Nichts wie raus. *Die Zeit*. Nr. 19/2022, aktualisiert 05.05.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/19/oel embargo-russland-oelpreis-erdgas> (дата звернення: 15.08.2025).

387. Finger E. Der Papst will zu Putin. *Die Zeit*. Nr. 19/2022, aktualisiert 05.05.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/19/kirchliche-diplomatie-papst-franziskus-wladimir-putin> (дата звернення: 15.08.2025).

388. Höller H. G., Brunner S. Ist es mit der Gasfreundschaft zwischen Wien und Moskau bald vorbei? *Die Zeit*. Nr. 19/2022, aktualisiert 06.05.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/19/oesterreich-russland-energievertrag-krieg-sanktion> (дата звернення: 15.08.2025).

389. Schieritz M. Sind wir wirklich so knausrig? *Die Zeit*. Nr. 20/2022, 11.05.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/20/waffenlieferungen-ukraine-deutschland-vergleich> (дата звернення: 15.08.2025).

390. Jakobs A. L., Wefing H. Wie kritisch war die Presse? *Die Zeit*. Nr. 20/2022, aktualisiert 12.05.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/20/ukraine-berichterstattung-krim-annexion-minsk-2> (дата звернення: 15.08.2025).

391. Böhm A., Brunner S. “Haut ab nach Hause!”. *Die Zeit*. Nr. 20/2022, aktualisiert 12.05.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/20/cherson-russland-invasion-widerstand> (дата звернення: 15.08.2025).

392. Schneider A. (Protokoll), Kochetova J. (Fotografie). Ein Moment der Pietät. *Die Zeit*. Nr. 20/2022, aktualisiert 11.05.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/20/charkiw-russland-soldaten-tod-bergung-fs> (дата звернення: 15.08.2025).

393. Brunner S. Wiener Zeitenwenderl. *Die Zeit*. Nr. 20/2022, aktualisiert 22.05.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/20/oesterreich-aussenpolitik-russland-ukraine-krieg> (дата звернення: 15.08.2025).

394. Brunner S., Coen A., Hildebrandt T., Ladurner U., Lau J., Schieritz M., Shafy S., Thumann M., Wefing H. Was heißt hier Sieg? *Die Zeit*. Nr. 21/2022, aktualisiert 19.05.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/21/ukraine-sieg-russland-verteidigung-offensive> (дата звернення: 15.08.2025).

395. Gilbert C., Thumann M. “Putin hat viele Gespenstersoldaten”. *Die Zeit*. Nr. 21/2022, aktualisiert 22.05.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/21/frederick-ben-hodges-ukraine-krieg-westen> (дата звернення: 15.08.2025).

396. Bittner J. Warum so wütend, Herr Snyder? *Die Zeit*. Nr. 21/2022, aktualisiert 22.05.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/21/timothy-snyder-ukraine-krieg-deutschland> (дата звернення: 15.08.2025).

397. Frehse L., Yang X. Putin? Gar nicht so übel! *Die Zeit*. Nr. 22/2022, aktualisiert 27.05.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/22/sanktionen-russland-oel-gas-westen> (дата звернення: 15.08.2025).

398. Gumenyuk N. “Damit sie mich in Ruhe lassen”. *Die Zeit*. Nr. 22/2022, 24.05.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/22/kriegsverbrechen-ukraine-prozess-wadim-schischimarin> (дата звернення: 15.08.2025).

399. Daum M., Jäggi S. Was es bringt, neutral zu sein. *Die Zeit*. Nr. 22/2022, aktualisiert 28.05.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/22/neutralitaet-schweiz-ukraine-krieg-geschichte> (дата звернення: 15.08.2025).

400. Kaufmann B., Stäuber P., Brunner S. Wie es die anderen machen. *Die Zeit*. Nr. 22/2022, aktualisiert 27.05.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/22/neutralitaet-schweiz-finnland-schweden-oesterreich> (дата звернення: 15.08.2025).

401. Lau J. Was will Scholz? *Die Zeit*. Nr. 23/2022, 01.06.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/23/waffenlieferung-ukraine-politik-bundesregierung> (дата звернення: 15.08.2025).

402. Hildebrandt T., Lau J., Sauerbrey A., Thumann M., Wefing H. Der blinde Fleck. *Die Zeit*. Nr. 23/2022, aktualisiert 04.06.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/23/deutsch-ukrainische-beziehung-diplomatie-geschichte> (дата звернення: 15.08.2025).

403. Jeska A., Thumann M. 500.000 Ukrainer sollen nach Russland verschleppt worden sein. *Die Zeit*. Nr. 23/2022, aktualisiert 05.06.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/23/verschleppung-ukraine-russland-fluechtlinge> (дата звернення: 15.08.2025).

404. Hähnig A., Hensel J. Wer schadet hier wem? *Die Zeit*. Nr. 23/2022, aktualisiert 04.06.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/23/michael-kretschmer-ministerpraesident-russland-oel-embargo> (дата звернення: 15.08.2025).

405. Jerofejew V. Ein blindes Europa zieht in den Krieg. *Die Zeit*. Nr. 23/2022, 01.06.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/23/krieg-ukraine-wladimir-putin-westen> (дата звернення: 15.08.2025).

406. Thumann M. Brot und Minen. *Die Zeit*. Nr. 24/2022, 08.06.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/24/ukraine-weizen-export-hunger-russland> (дата звернення: 15.08.2025).

407. Lebert St., Machowecz M. “Ich sehe das ja heute auch kritisch”. *Die Zeit*. Nr. 24/2022, 08.06.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/24/manuela-schwesig-russland-krieg-nord-stream-2> (дата звернення: 15.08.2025).

408. Bauer W. (Text), Etter D. (Fotografie). Die Kampfbahn. *Die Zeit*. Nr. 24/2022, aktualisiert 11.06.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/24/ukraine-eisenbahn-krieg-schienenverkehr> (дата звернення: 15.08.2025).

409. Die Zeit (Red.). Die Irrlehre von der “russischen Welt”. *Die Zeit*. Nr. 24/2022, 08.06.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/24/moskauer-patriarchat-orthodoxe-kirche-ukraine> (дата звернення: 15.08.2025).

410. Wefing H. Butter bei die Fische. *Die Zeit*. Nr. 25/2022, 14.06.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/25/olaf-scholz-ukraine-kiew-krieg> (дата звернення: 15.08.2025).

411. Gilbert C. (Interview), Maslov S. (Fotografie). “On February 24, total war began”. *Die Zeit*. Nr. 25/2022, 14.06.2022. URL: <https://www.zeit.de/politik/ausland/2022-06/volodymyr-zelensky-ukraine-war-europe-english> (дата звернення: 15.08.2025).

412. Krupa M., Ladurner U. Soll man der Ukraine jetzt wirklich die Tür zur EU öffnen? *Die Zeit*. Nr. 25/2022, aktualisiert 16.06.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/25/eu-beitritt-ukraine-pro-contra> (дата звернення: 15.08.2025).

413. Palmer Ch. Alter, neuer, guter Geist. *Christ & Welt*. aktualisiert 19.06.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/25/ukraine-krieg-europa-werte-russland> (дата звернення: 15.08.2025).

414. Sauerbrey A. Gemischte Gefühle. *Die Zeit*. Nr. 27/2022, 29.06.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/27/eu-g7-nato-gipfel-ukraine-klimaschutz>

415. Thumann M. Eine zweite Front? *Die Zeit*. Nr. 27/2022, 29.06.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/27/russland-kaliningrad-litauen-nato-wladimir-putin> (дата звернення: 15.08.2025).

416. Bittner J., Machowecz M. Wie falsch war Angela Merkels Außenpolitik? *Die Zeit*. Nr. 27/2022, aktualisiert 02.07.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/27/angela-merkel-aussenpolitik-russland-wladimir-putin> (дата звернення: 15.08.2025).

417. Die Zeit (Red.). Waffenstillstand jetzt! *Die Zeit*. Nr. 27/2022, aktualisiert 29.06.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/27/ukraine-krieg-frieden-waffenstillstand> (дата звернення: 15.08.2025).

418. Backhaus A., Brunner S., Lau J. Der Feind hinterm Horizont. *Die Zeit*. Nr. 28/2022, aktualisiert 06.07.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/28/luhansk-ukraine-krieg-russland-einwohner> (дата звернення: 15.08.2025).

419. Lobenstein C. Das Lazarett. *Die Zeit*. Nr. 28/2022, aktualisiert 10.07.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/28/soldaten-ukraine-bundeswehrkrankenhaus-berlin-verwundete> (дата звернення: 15.08.2025).

420. Zhadan S. Wir werden vernichtet. *Die Zeit*. Nr. 28/2022, 06.07.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/28/offener-brief-waffenstillstand-jetzt-ukraine-krieg> (дата звернення: 15.08.2025).

421. Tooze A. Kawumm! *Die Zeit*. Nr. 29/2022, aktualisiert 15.07.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/29/krisenzeiten-krieg-ukraine-oel-polykrise> (дата звернення: 15.08.2025).

422. Böhm A. Brot, Gold und Tränengas. *Die Zeit*. Nr. 29/2022, aktualisiert 17.07.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/29/sudan-weizen-unruhen-demokratiebewegung> (дата звернення: 15.08.2025).

423. Ladurner U. Whatever it takes. *Die Zeit*. Nr. 29/2022, 13.07.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/29/mario-draghi-italien-russland> (дата звернення: 15.08.2025).

424. Middelhoff P., Nejezchleba M. Hat dieser Geschäftsmann aus Sachsen zusammen mit russischen Spionen den Bau von Atomraketen und Chemiewaffen befördert? *Die Zeit*. Nr. 29/2022, aktualisiert 15.07.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/29/russland-geschaeftsbeziehung-atomwaffen-sanktionen-prozess> (дата звернення: 15.08.2025).

425. Neumann P. “Warum sollten wir uns ergeben?”. *Die Zeit*. Nr. 29/2022, aktualisiert 14.07.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/29/kateryna-michenko-ukraine-dialog-intellektuelle> (дата звернення: 15.08.2025).

426. Havertz R., Hähnig A., Ladurner U., Lau J., Lau M., Middelhoff P., Pinzler P., Roß J., Schieritz M., Stark H., Thumann M., Wefing H. Wer dreht hier ab? *Die Zeit*. Nr. 31/2022, aktualisiert 28.07.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/31/gaslieferungen-russland-ukraine-westen-wirtschaftskrieg> (дата звернення: 15.08.2025).

427. Böhm A. Brot und Lügen. *Die Zeit*. Nr. 31/2022, aktualisiert 28.07.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/31/getreide-russland-hungersnot-afrika-westen> (дата звернення: 15.08.2025).

428. Langemann S. Was die Deutschen denken. *Die Zeit*. Nr. 31/2022, 27.07.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/31/getreide-russland-hungersnot-afrika-westen> (дата звернення: 15.08.2025).

429. Gilbert C., Wefing H. “Ein Diplomat ist kein Roboter”. *Die Zeit*. Nr. 31/2022, 27.07.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/31/andrij-melnyk-ukraine-olaf-scholz-diplomatie> (дата звернення: 15.08.2025).

430. Staas Ch. Krieg der Vergangenheiten. *Die Zeit*. Nr. 31/2022, aktualisiert 30.07.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/31/georgiy-kasianov-ukraine-krieg-geschichte> (дата звернення: 15.08.2025).

431. Jeska A., Urbano E. “Die Russen sind Zombies”. *Die Zeit*. Nr. 32/2022, aktualisiert 06.08.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/32/asow-regiment-ukraine-krieg-front-soldaten-ideologie> (дата звернення: 15.08.2025).

432. Hörung L. Krieg gegen Kriegsgefangene. *Die Zeit*. Nr. 32/2022, 03.08.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/32/kriegsverbrechen-russland-ukraine-krieg> (дата звернення: 15.08.2025).

433. Brunner S., Dausend P. Sollte Deutschland stärker auf eine diplomatische Lösung im Ukraine-Krieg drängen? *Die Zeit*. Nr. 33/2022, aktualisiert 11.08.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/33/ukraine-krieg-russland-diplomatische-loesung> (дата звернення: 15.08.2025).

434. Brunner S. Gezwungen zum Kampf gegen das eigene Land. *Die Zeit*. Nr. 34/2022, aktualisiert 20.08.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/34/ukraine-donbass-donezk-zwangsmobilisierung-russland> (дата звернення: 15.08.2025).

435. Bota A. Lieber erpressen als verhandeln. *Die Zeit*. Nr. 35/2022, 24.08.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/35/ukraine-krieg-angst-saporischschja-bundesregierung> (дата звернення: 15.08.2025).

436. Prochasko T. “Russland liebt die Ukraine so sehr, dass es das Ukrainischsein über alles hasst”. *Die Zeit*. Nr. 35/2022, aktualisiert 29.08.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/35/kultur-russland-ukraine-krieg> (дата звернення: 15.08.2025).

437. Stjashkina O. “In Cherson gibt es Erdbeeren”. *Die Zeit*. Nr. 35/2022, 24.08.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/35/ukraine-russland-krieg-bevoelkerung-alltag> (дата звернення: 15.08.2025).

438. Kasarin P. “Unsere Kinder werden uns beneiden”. *Die Zeit*. Nr. 35/2022, aktualisiert 25.08.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/35/ukraine-krieg-zusammenhalt-bevoelkerung> (дата звернення: 15.08.2025).

439. Krawtschuk O. “Wenn auch meine Feinde ins Paradies kommen”. *Die Zeit*. Nr. 35/2022, aktualisiert 27.08.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/35/soldat-ukraine-krieg-oleksij-krawtschuk> (дата звернення: 15.08.2025).

440. Sauerbrey A. Plötzlich offensive. *Die Zeit*. Nr. 36/2022, 31.08.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/36/ukraine-gegenoffensive-cherson-krim-russland> (дата звернення: 15.08.2025).

441. Baerbock A. Es gibt keinen Weg zurück. *Die Zeit*. Nr. 36/2022, 31.08.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/36/russland-europa-ukraine-krieg-sicherheit> (дата звернення: 15.08.2025).

442. Bota A., Lau J. “Man kann einfach nicht behaupten, dass dies nur Putins Krieg ist”. *Die Zeit*. Nr. 37/2022, aktualisiert 09.09.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/37/kaja-kallas-russland-ukraine-krieg> (дата звернення: 15.08.2025).

443. Kortas O. Mit Geld und Kabelbindern. *Die Zeit*. Nr. 37/2022, aktualisiert 10.09.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/37/ukraine-besetzte-gebiete-russland> (дата звернення: 15.08.2025).

444. Kara-Mursa W. Das Regime Putin wird kollabieren. *Die Zeit*. Nr. 37/2022, aktualisiert 11.09.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/37/russland-wladimir-putin-propaganda-zensur> (дата звернення: 15.08.2025).

445. Backhaus A. Was kommt nach der Befreiung? *Die Zeit*. Nr. 38/2022, aktualisiert 14.09.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/38/ukraine-russland-krieg-befreite-gebiete-rueckeroberungen> (дата звернення: 15.08.2025).

446. Thumann M. Rächt sich Wladimir Putin nun für seine Niederlagen? *Die Zeit*. Nr. 38/2022, 14.09.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/38/russland-ukraine-krieg-kriegsstrategie-wladimir-putin-generalmobilmachung> (дата звернення: 15.08.2025).

447. Bota A., Thumann M. “Russland fühlt sich straffrei”. *Die Zeit*. Nr. 39/2022, 21.09.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/39/michailo-podoljak-ukraine-russland-krieg> (дата звернення: 15.08.2025).

448. Juferew N. Weg mit Putin! *Die Zeit*. Nr. 39/2022, aktualisiert 22.09.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/39/wladimir-putin-kritik-russland-krieg> (дата звернення: 15.08.2025).

449. Jerofejew V. Russland ohne Zukunft. Zukunft ohne Russland? *Die Zeit*. Nr. 40/2022, aktualisiert 02.10.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/40/russland-ukraine-krieg-wladimir-putin-nachfolge> (дата звернення: 15.08.2025).

450. Stark H. Hilfe, die zum Ziel führt. *Die Zeit*. Nr. 40/2022, 28.09.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/40/ukraine-russland-krieg-bnd-geheimdienstinformationen> (дата звернення: 15.08.2025).

451. Dausend P., Lau J. Putins neue Nukleardoktrin. *Die Zeit*. Nr. 40/2022, aktualisiert 29.09.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/40/russland-atomwaffen-wladimir-putin-drohungen> (дата звернення: 15.08.2025).

452. Thumann M. Moskaus Partysommer ist vorbei. *Die Zeit*. Nr. 40/2022, aktualisiert 28.09.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/40/russland-mobilmachung-ukraine-krieg-flucht-einberufung> (дата звернення: 15.08.2025).

453. Middelhoff P., Modersohn A., Nejezchleba M. Es wird voller. *Die Zeit*. Nr. 40/2022, aktualisiert 02.10.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/40/ukraine-gefluechtete-migration-fluechtlingskrise> (дата звернення: 15.08.2025).

454. Bittner J., Machowecz M. Sollte Deutschland auch die Rückeroberung der Krim unterstützen? *Die Zeit*. Nr. 40/2022, aktualisiert 02.10.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/40/ukraine-russland-krieg-scheinreferenden-atomwaffen-krim> (дата звернення: 16.08.2025).

455. Bittner J., Bota A., Lau J., Malcher I., Middelhoff P., Widmann M. Wie verwundbar sind wir? *Die Zeit*. Nr. 41/2022, 05.10.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/41/kritische-infrastruktur-anschlag-nord-stream-gas> (дата звернення: 16.08.2025).

456. Bota A. Stell dir vor ... *Die Zeit*. Nr. 42/2022, aktualisiert 12.10.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/42/russland-raketenangriff-kiew-ukraine-krieg> (дата звернення: 16.08.2025).

457. Gilbert C. "Putin will leben". *Die Zeit*. Nr. 42/2022, aktualisiert 12.10.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/42/olexij-arestowytsch-ukraine-geheimdienst-russland-raketenangriff> (дата звернення: 16.08.2025).

458. Thumann M. Die geprügelte Armee // *Die Zeit*. Nr. 42/2022, aktualisiert 15.10.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/42/russland-armee-wladimir-putin-ramsar-kadyrow-kritik> (дата звернення: 16.08.2025).

459. Speckmann Th. Am Rande? Im Zentrum! *Die Zeit*. Nr. 42/2022, aktualisiert 24.10.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/42/ukraine-literatur-serhii-plochy> (дата звернення: 16.08.2025).

460. Weidemann V. Krieg und Frieden. *Die Zeit*. Nr. 43/2022, aktualisiert 20.10.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/43/friedenspreis-des-deutschen-buchhandels-ukraine-krieg-russenhass-serhij-zhadan> (дата звернення: 16.08.2025).

461. Kortas O. Putin will, dass sie frieren. *Die Zeit*. Nr. 43/2022, aktualisiert 20.10.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/43/russland-ukraine-krieg-stromversorgung-energie-infrastruktur> (дата звернення: 16.08.2025).

462. Biller M. German Angst. *Die Zeit*. Nr. 43/2022, aktualisiert 22.10.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/43/german-angst-robin-alexander-wladimir-putin-russland> (дата звернення: 16.08.2025).

463. Brunner S. Stille Beteiligung. *Die Zeit*. Nr. 43/2022, aktualisiert 23.10.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/43/oesterreich-unternehmen-russland-krieg-ukraine> (дата звернення: 16.08.2025).

464. Thumann M. Lässt Putin mit sich verhandeln? *Die Zeit*. Nr. 45/2022, aktualisiert 03.11.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/45/verhandlungen-ukraine-krieg-russland-wladimir-putin> (дата звернення: 16.08.2025).

465. Wefing H. “Man kann nur einmal sterben”. *Die Zeit*. Nr. 45/2022, aktualisiert 05.11.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/45/konfliktforschung-krieg-wladimir-putin> (дата звернення: 16.08.2025).

466. Brunner S. Explosive Fracht. *Die Zeit*. Nr. 45/2022, aktualisiert 04.11.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/45/kampfdrohne-ukraine-motor-oesterreich-brp-rotax> (дата звернення: 16.08.2025).

467. Witte P. “Bloß weg.”. *Die Zeit*. Nr. 46/2022, aktualisiert 12.11.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/46/teilmobilmachung-russland-flucht-wehrpflicht-zentralasien> (дата звернення: 16.08.2025).

468. Wefing H. Wo nichts sicher ist. *Die Zeit*. Nr. 47/2022, 16.11.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/47/nato-polen-raketeneinschlag-ukraine-krieg> (дата звернення: 16.08.2025).

469. Bota A., Brunner S., Dubchak A., Jeska A., Kortas O. “Ihr helft uns sehr”. *Die Zeit*. Nr. 47/2022, aktualisiert 17.11.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/47/cherson-russland-ukraine-krieg-befreiung> (дата звернення: 16.08.2025).

470. Brunner S. Bedingt solidarisch. *Die Zeit*. Nr. 48/2022, aktualisiert 27.11.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/48/oesterreich-ukraine-unterstuetzung-waffenlieferung> (дата звернення: 16.08.2025).

471. Sauerbrey A. Gegen die Kälte. *Die Zeit*. Nr. 49/2022, 30.11.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/49/ukraine-krieg-winter-energieversorgung-kiew-infrastruktur> (дата звернення: 16.08.2025).

472. Bota A., Brunner S., Kortas O., Thumann M. Eine Stadt macht weiter. *Die Zeit*. Nr. 49/2022, aktualisiert 03.12.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/49/kiew-ukraine-russland-infrastruktur-stromversorgung> (дата звернення: 16.08.2025).

473. Probst M. “Das Angebot ist knapp”. *Die Zeit*. Nr. 49/2022, aktualisiert 05.12.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/49/ukraine-rohstoffe-bodenschuetze-olivia-lazard> (дата звернення: 16.08.2025).

474. Hildebrandt T., di Lorenzo G. “Hatten Sie gedacht, ich komme mit Pferdeschwanz?”. *Die Zeit*. Nr. 51/2022, 07.12.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/51/angela-merkel-russland-fluechtlingskrise-bundeskanzler> (дата звернення: 16.08.2025).

475. Speckmann Th. Die Angst vor sich selbst. *Die Zeit*. Nr. 51/2022, aktualisiert 11.12.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/51/ukraine-demokratie-verteidigung-militaer> (дата звернення: 16.08.2025).

476. Thumann M. Wie geht es Russland wirklich? *Die Zeit*. Nr. 51/2022, aktualisiert 10.12.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/51/wirtschaft-russland-sanktionen-krise> (дата звернення: 16.08.2025).

477. Fischermann Th. Verschwunden auf hoher See. *Die Zeit*. Nr. 51/2022, aktualisiert 09.12.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/51/illegaler-handel-schiffahrt-oel-schmuggel-russland-windward> (дата звернення: 16.08.2025).

478. Bota A., Sauerbrey A. “Ich hätte nie erwartet, dass so viele Deutsche ihren russischen Wahn ablegen”. *Die Zeit*. Nr. 52/2022, aktualisiert 18.12.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/52/oleksii-makejew-ukraine-botschafter> (дата звернення: 16.08.2025).

479. Biermann K., Schmidt Ch. Löchriger Schutz. *Die Zeit*. Nr. 52/2022, aktualisiert 17.12.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/52/schussichere-bekleidung-faelschung-krieg> (дата звернення: 16.08.2025).

480. Lau J., Wefing H. Das Jahr der Freiheit. *Die Zeit*. Nr. 53/2022, aktualisiert 25.12.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/53/proteste-iran-china-ukraine-diktaturen-widerstand> (дата звернення: 16.08.2025).

481. Thumann M. Hassnachricht aus Moskau. *Die Zeit*. Nr. 53/2022, aktualisiert 22.12.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/53/angela-merkel-russland-krieg-wladimir-putin> (дата звернення: 16.08.2025).

482. Backhaus A., Böhm A., Brunner S., Jeska A., Kortas O., Vooren Ch. Dankeschön! *Die Zeit*. Nr. 53/2022, aktualisiert 23.12.2022. URL:

<https://www.zeit.de/2022/53/ukraine-berichterstattung-reporter-krieg-fotografie> (дата звернення: 16.08.2025).

483. Berent L., Endt Ch. Wie russisches Gas weiter nach Deutschland gelangt. *Die Zeit*. Nr. 53/2022, aktualisiert 21.12.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/53/gas-russland-Ing-energieversorgung> (дата звернення: 16.08.2025).

484. Kusij M. “Im Halbdunkel werden wir erst wirklich kreativ”. *Die Zeit*. Nr. 53/2022, aktualisiert 23.12.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/53/ukraine-winter-krieg-sorgen-ablenkung-kultur-kreativitaet> (дата звернення: 16.08.2025).

485. Schalamon St. Wie es wirklich ist für die Feiertage in die Ukraine zu fahren. *Die Zeit*. Nr. 53/2022, aktualisiert 24.12.2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/53/weihnachten-ukraine-gefluechtete-feiertage-heimatland> (дата звернення: 16.08.2025).

III. Інші медіа-джерела та аналітичні матеріали

486. Chatham House. Аналітичні матеріали Джеймса Ніксі щодо російської політики та війни проти України, 2014–2022 рр.

487. Hufbauer G. et al. Economic Sanctions Reconsidered. Peterson Institute for International Economics, Washington, 2007.

488. Åslund A., Snegovaya M. The Impact of Western Sanctions on Russia and How They Can Be Made Even More Effective. Atlantic Council, 2019.

IV. Збірки праць, монографії, статті

489. Бергер П., Лукман Т. Соціальне конструювання реальності: трактат з соціології знання. Франкфурт-на-Майні: Fischer, 1966. 97 с. URL: https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/02/0458680_BCA67_piter_berger_lukman_t_socialnoe_konstruirovanie_realnosti_tr.pdf (дата звернення 18.07.2025).

490. Веселова Л. Ю. Кібербезпека в умовах гібридної війни: адміністративно-правові засади: монографія / Л. Ю. Веселова ; Одес. держ. ун-т внутр. справ. Одеса: Гельветика, 2020. 486 с. Бібліогр.: С. 413–486.

491. Галів, М., & Ільницький, В. (2023). Характер сучасної російсько-української війни (2014–2023): вітчизняний історіографічний дискурс. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 13/55, Дрогобич, 2023. С.47–73.

492. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. Київ: Генеза, 2019. 656 с.

493. Грицак Я. Зараз часи Хмельницького, Петлюри, Бандери й Залужного. *Українська правда* 19.09.2023 URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2023/09/19/7420374/> (дата звернення 17.08.2025).

494. Гнатюк О. Прощання з імперією: українські дискусії про ідентичність. Видавництво “Часопис “Критика”, Київ, 2005. С. 66–78

495. Горенко О. Український метанаратив в епоху пропаганди. *УІЖ*. 2014. – № 2. – С. 9.

496. Гурак І., Заліська А. Зусилля керівництва Росії для дискредитації України як “failed state”: економічний та політичний виміри. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2020. Вип. 14. С. 191-205.

497. Дорошкевич А. С. Гібридна війна в інформаційному суспільстві [Електронний ресурс]. *Вісн. Нац. ун-ту “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2015. № 2. С. 21–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2015_2_5

498. Ільницький В., Тельвак В., Талалай Ю. Сучасна російсько-українська війна на шпальтах “The British Army Review” (2022 – 2024). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного*

педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія, Спецвипуск. 2024. С.130–146.

499. Інформаційно-бібліографічний бюлетень. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського фонд президентів України відділ формування інформаційних ресурсів. *Україна у відгуках зарубіжної преси*. Випуск 10 (176) (огляд матеріалів зарубіжної преси за 1–31 жовтня 2023 р.) Київ, 2023. 143 с.

500. Колесник І. Глобальна історія. Історія понять. Київ: Інститут історії України, 2019. 348 с.

501. Краснодемська І. Російсько-українська війна в дискурсі західних мас-медіа (2014–2016 рр.). *Українознавство*. 2017. № 3. С. 61–69

502. Кулик В. (ред.) Інтерпретації російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно-аналітичних працях. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2020.

503. Лях С. Методологія історії: класика і практика: навчальний посібник. Запоріжжя: Видавничий дім “Гельветика”, 2021. 130 с.

504. Масненко В. Важлива інформація про сучасну російсько-українську війну. *Говерла*. 2020. Вип. 2 (43). С. 240–242.

505. Матвієнко Л. В. Україна в міжнародних ЗМІ: методичні рекомендації. Миколаїв: НУК, 2020. С. 41–53.

506. Мехед Н. Білий дім оприлюднив стенограму розмови Трампа і Зеленського. Deutsche Welle 25.09.2019. URL: <https://www.dw.com/uk/%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0-%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%BF-%D1%85%D0%BE%D1%82%D1%96%D0%B2-%D0%B2%D1%96%D0%B4-%D0%B7%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D1%83%D0>

%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-
 %D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE-
 %D0%B1%D0%B0%D0%B9%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%B0/a-50584614
 (дата звернення 03.09.2025).

507. Ніклас Луман Реальність Мас-Медіа / за ред. Іванова В. та Мінакова М. Київ.: ЦВП, 2010. 158 с. URL:
https://shron1.chtyvo.org.ua/Luman_Niklas/Realnist_mas-media.pdf (дата звернення 18.07.2025).

508. Офіцинський Ю. Початок російської агресії в Криму очима світової спільноти (20–28 лютого 2014 р.). *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Історичні науки*. 2015. № 4. С. 67–76.

509. Офіцинський, Ю. Сучасна російсько-українська війна (за матеріалами газети “The New York Times” 2013–2017 років). Ужгород: РІК-У. 2018.

510. Петречко О., Масненко, В. Початок збройної агресії Росії проти України за матеріалами газети “Нью-Йорк Таймс” (27 лютого – 4 березня 2014). *Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія*. 2021. № 6. С. 435–453.

511. Почепцов Г. Г. Вирусные войны: эпоха манипуляции. Київ: Альтерпрес, 2015. 256 с.

512. Рябчук М. Східно-західні уявні кордони України. Київ: Критика, 2016. 288 с.

513. Савон К. Міжнародний імідж України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Наукові записки*. 2019. Вип. 64.

514. Смолій В. (ред.). Українська історична наука на межі тисячоліть. Київ, 2000.

515. Соляр І., Муравський О. Російсько-українська війна у візії польського політикуму (березень 2014 року – лютий 2022 року). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2023. Вип. 38. С. 15–31.

516. Стельмах С. *Методологія історії, методологія історичної науки* [Електронний ресурс]. *Енциклопедія історії України*: Т. 6: Ла – Мі / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: "Наукова думка", 2009. 790 с.

URL: http://www.history.org.ua/?termin=Metodologiya_istorii (дата звернення: 14.12.2025)

517. Стельмах С. *Історична думка і методологія історії в Україні (XIX – початок XX ст.)*: дис. д-ра іст. наук: 07.00.06; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2005. 433 с.

518. Тельвак В., Масненко В. Теоретична модель студій пам'яті: досвід методологічної трансформації в умовах опору російській агресії. *Zaporizhzhia Historical Review*. 2025. Vol. 10(62). С. 82-91.

519. Ткаченко В. *Українська історіографія новітнього часу*. Київ, 2014.

520. Amnesty International. *Ukraine Annual Reports, Права людини в Україні* – доповідь Amnesty International за 2022 рік. 29.03.23. URL: <https://www.amnesty.org.ua/prava-lyudyny-v-ukrayini-dopovid-amnesty-international-za-2022-rik/> (дата звернення 03.09.2025).

521. Applebaum A. *Red Famine: Stalin's War on Ukraine*. London: Allen Lane, 2017. 448 p. URL: <https://www.anneapplebaum.com/book/red-famine-stalins-war-on-ukraine/> (дата звернення 01.07.2025.)

522. Applebaum A. *Twilight of Democracy: The Failure of Politics and the Parting of Friends*. London, 2020. 224 с.

523. Atlantic Council. *Hiding in Plain Sight: Putin's War in Ukraine*. Washington, 2015. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/hiding-in-plain-sight/>

524. Bachmann K. *Hybride bedrohungen* Velbrück Wissenschaft, Weilerswist, 2020 URL:

https://www.researchgate.net/publication/264550082_Hybride_Bedrohungen (дата звернення 25.07.2025).

525. Becker H. Die Ukraine-Krise in deutschen Medien. Berlin, 2019.

526. Brzezinski Z. The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives. New York, 1997.
URL:https://www.academia.edu/33324624/The_Grand_Chessboard_American_Primary_And_Its_Geostrategic_Implications_by_Zbigniew_Brzezinski (дата звернення 03.09.2025).

527. EU–Ukraine Association Agreement. Official EU documents, 11.07.2017.
URL: https://hromadske.ua/en/amp/posts/eu-ratifies-association-agreement-with-ukraine?gad_source=1&gad_campaignid=19725908058&gbraid=0AAAA (дата звернення 03.09.2025).

528. Fairclough N. Media Discourse. London, 1995.
URL:<https://www.scribd.com/document/386703274/norman-fairclough-media-discourse> (дата звернення 02.08.2025).

529. Fischer S. Der Donbas-Konflikt. Stiftung Wissenschaft und Politik, Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit Berlin, 03.02.2019. URL: https://www.swp-berlin.org/publications/products/studien/2019S03_fhs.pdf (дата звернення 03.09.2025).

530. Freedman L. Ukraine and the Art of Strategy. Oxford, 2019.
URL:https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780190902896_A35773926/preview-9780190902896_A35773926.pdf (дата звернення 03.09.2025).

531. Galeotti M. Hybrid War or Gibrinaya Voyna? Getting Russia's non-linear military challenge right. *Mayak*, 2016. URL: <https://ir101.co.uk/wp-content/uploads/2018/05/galeotti-2016-hybrid-ambiguous-and-non-linear-how-new-is-russia-s-new-way-of-war.pdf> (дата звернення 03.09.2025).

532. Habermas J. Theorie des kommunikativen Handelns. – Bd. 1: Handlungsrationalität und gesellschaftliche Rationalisierung. Frankfurt a. M.:

Suhrkamp, 1981. URL:

https://www.academia.edu/33300325/J%C3%BCrgen_Habermas_Theorie_des_kommunikativen_Handelns_Handbook_article_ (дата звернення 18.07.2025).

533. Hoffman F. Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars. Arlington, 2007. Studies. 2007. 72 pages. URL:https://www.potomacinstitute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf. (дата звернення 03.09.2025).

534. Human Rights Watch. *Report on the human rights situation in Ukraine* 31.07.2022. URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2022-09/ReportUkraine-1Feb-31Jul2022-en.pdf> (дата звернення 03.09.2025).

535. International Crisis Group. Eastern Ukraine: A Dangerous Winter. *Europe Report*, 2014. (дата звернення 03.09.2025).

536. Krause J. Die deutsche Außenpolitik nach 2014: Sicherheit, Russland und die Ukraine. Hamburg, 2019. URL: <https://www.murmann-verlag.de/products/die-deutsche-aussenpolitik-nach-2014> (дата звернення 25.07.2025).

537. Krüger M. Methoden der Medienanalyse. Frankfurt am Main, 2020.

538. Krüger M. Medienanalyse und Diskursforschung: Methoden und Anwendungen. Berlin: Springer, 2020.

539. Lucas E. The New Cold War: Putin's Russia and the Threat to the West. London, 2008. URL: https://books.google.co.zm/books?id=pMrrAwAAQBAJ&printsec=frontcover&source=gbs_atb#v=onepage&q&f=false (дата звернення 18.07.2025).

540. McQuail D. *McQuail's Mass Communication Theory*. London, 2010.

541. Mendras M. *Russian Politics: The Paradox of a Weak State*. London, 2012. URL: https://www.sciencespo.fr/ceri/lab/wp-content/uploads/2023/01/mendras_book_russianpolitics2012.pdf (дата звернення 03.09.2025).

542. Müller T. *Europa und der Konflikt in der Ukraine*. Hamburg, 2016.

543. Müller T. Medien und Ukraine-Krise: Wahrnehmung und Deutung in Deutschland. Berlin: Springer, 2016.

544. OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine. *Reports*, 2014–2022. URL: <https://www.osce.org/special-monitoring-mission-to-ukraine-closed> (дата звернення 03.09.2025).

545. Pomerantsev P. This Is Not Propaganda: Adventures in the War Against Reality. London, 2019. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4bd5ce58-a21d-4823-8605-8d877de71290/content> (дата звернення 18.07.2025).

546. Snyder, T. Bloodlands: Europe between Hitler and Stalin. New York: Basic Books, 2010. 544 p. URL: https://openlibrary.org/books/OL26791398M/Bloodlands_Europe_Between_Hitler_and_Stalin (дата звернення 01.07.2025.)

547. Snyder T. The Road to Unfreedom: Russia, Europe, America. New York, 2018. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Timothy_David_Snyder/The_Road_to_Unfreedom_Russia_Europe_America_anhl.pdf (дата звернення 01.07.2025).

548. Snyder T. On Tyranny: Twenty Lessons from the Twentieth Century. New York, 2017. URL: https://www.researchgate.net/publication/350786557_On_tyranny_twenty_lessons_from_the_twentieth_century_by_Timothy_Snyder_New_York_Tim_Duggan_Books_2017_128_pp_999_Paperback_ISBN_9780804190114/fulltext/60a2b30b299bf1b014fef817/On-tyranny-twenty-lessons-from-the-twentieth-century-by-Timothy-Snyder-New-York-Tim-Duggan-Books-2017-128-pp-999-Paperback-ISBN-9780804190114.pdf?origin=publication_detail&_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uRG93bmxvYWQiLCJwcmV2aW91c1BhZ2UiOiJwdWJsaWNhdGlvbiJ9fQ&__cf_chl_tk=zTJ4NrMO0arZHUUMAH8sw8GHJ79MmLXaf2dIxRkgOeA-1771876595-1.0.1.1-

CDKOaq1jKDYiabWWEuw9.SkC3RzTN3Qjfarz2la5Dvk (дата звернення 03.09.2025).

549. Schneider F. Medien und Außenpolitik Deutschlands. München, 2021.

550. Schneider F. Media and German Foreign Policy: Discourse and Influence. Berlin: Springer, 2021.

551. Schmidt R. Deutschland und der Krieg in der Ukraine 2022. Berlin, 2022.

552. Timothy Ash, Janet Gunn, John Lough, Orysia Lutsevych, James Nixey, James Sherr and Kataryna Wolczuk *The Struggle for Ukraine*. Chatham House. London, 2017. URL:

<https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2017-10-18-struggle-for-ukraine-ash-gunn-lough-lutsevych-nixey-sherr-wolczuk.pdf> (дата звернення 03.09.2025).

553. Umland A. Russia's Hybrid War and Its Implications for Europe. Stuttgart, 2017. URL:
https://www.researchgate.net/publication/313479239_Russia's_Hybrid_War_and_its_implications_for_Defence_and_Security_in_the_United_Kingdom (дата звернення 03.09.2025.)

554. Van Dijk T. A. Discourse and Power. London, 2008. URL:
https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=piFHEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR1&dq=van+Dijk+T.+A.+Discourse+and+Power.+%E2%80%93+London,+2008.&ots=dIsN2yENP6&sig=DHxcuuJPjwRFbVF_bwIDNPeP77w&redir_esc=y#v=onepage&q=van%20Dijk%20T.%20A.%20Discourse%20and%20Power.%20%E2%80%93%20London%2C%202008.&f=false (дата звернення 18.07.2025).

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України

1. **Онищак В.** Російсько-українська війна 2014 – 2022 рр. на сторінках газети Die Zeit: історіографічні аспекти. Axis Europae. 2025. Вип. 8. С. 143–152. doi: 10.69550/3041-1467.8.348694
2. **Онищак В.** Анексія Криму та війна на Донбасі у світлі німецької преси: медіа-аналіз матеріалів Die Zeit (2014 – 2015 рр.). Актуальні питання гуманітарних наук: / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря]. – Дрогобич: Видавничий дім “Гельветика”, 2025. Вип. 93. Том 1. С. 43–51. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/93-1-6>
3. **Онищак В.** Мінський процес і дипломатичний вимір конфлікту (2016 – 2019 рр.) на основі матеріалів німецької газети Die Zeit. Актуальні питання гуманітарних наук: / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря]. Дрогобич: Видавничий дім “Гельветика”, 2025. Вип. 94. Том 2. С. 11–20. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/94-2-2>
4. **Онищак В.** Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 2022 року в дзеркалі німецької преси: аналіз публікацій Die Zeit. Zaporizhzhia Historical Review. 2025. Т. 11. № 63. С. 282–290. <https://doi.org/10.26661/zhv-2025-11-63-31>

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

4. **Онищак В.** Початкова загальновійськова підготовка в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): нормативно-правове забезпечення. Початкова загальновійськова підготовка як чинник національної безпеки: історичний досвід, уроки для України / [Ред.: В. Ільницький, М. Галів]. Київ – Дрогобич – Львів – Переяслав – Ужгород – Запоріжжя: Видавничий дім “Гельветика”, 2025. С. 136–142.
5. **Онищак В.** Гуманітарна катастрофа у результаті російської агресії проти України у висвітленні Die Zeit. Наука і освіта України в умовах російсько-української війни: виклики та завдання в контексті національної безпеки. Том IV / [Ред.: В. Ільницький, М. Галів]. Київ – Дрогобич – Львів – Переяслав – Ужгород – Запоріжжя: Видавничий дім “Гельветика”, 2026. С. 96–102.
6. **Онищак В.** До проблеми російсько-української війни 2014–2022 років за матеріалами німецької газети “Die Zeit”: історіографія проблеми. Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Том ХХ: Між дисциплінами: простори взаємодії у науці, мистецтві та освіті / [Ред.: Я. Гжесяк,

І. Зимомря, В. Ільницький]. Конін – Ужгород – Перемишль – Миколаїв: Посвіт, 2026. С. 118–121.